

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Gelişim Psikolojisi Bilim Dalı

**ERGEN VE ANNE BİLDİRİMİNE GÖRE EBEVEYN AKRAN YÖNETİMİNİN
ÖNCÜLLERİ VE AKRAN İLİŞKİLERİ AÇISINDAN SONUÇLARI**

Yusuf BAYAR

Doktora Tezi

Ankara, 2016

ERGEN VE ANNE BİLDİRİMİNE GÖRE EBEVEYN AKRAN YÖNETİMİNİN
ÖNCÜLLERİ VE AKRAN İLİŞKİLERİ AÇISINDAN SONUÇLARI

Yusuf BAYAR

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Gelişim Psikolojisi Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2016

KABUL VE ONAY

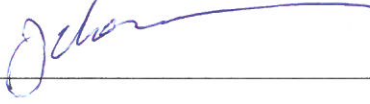
Yusuf BAYAR tarafından hazırlanan “Ergen ve Anne Bildirimine Göre Ebeveyn Akran Yönetiminin Öncülleri ve Akran İlişkileri Açısından Sonuçları” başlıklı bu çalışma, 24.06.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

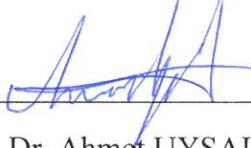
Prof. Dr. Melike SAYIL (Başkan)

Prof. Dr. Ayşen GÜRE DURU

Prof. Dr. Zehra UÇANOK (Danışman)

Doç. Dr. Ahmet UYSAL

Yrd. Doç. Dr. Yeliz KINDAP TEPE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Sibel BOZBEYOĞLU

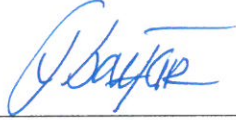
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

24 Haziran 2016

Yusuf BAYAR

Gözümün iki bebeğine:

Deniz Eymen'ime ve Selen Elif'ime...

TEŞEKKÜR

Söze, eğitim hayatımın ta en başında okula gitmek konusunda pek isteksiz, bir gün okuyabileceğim konusunda ise pek ümitsizken, bana okumayı sevdiren ve istediğim zaman yapabileceğimi gösteren gayri resmi de olsa gerçek anlamda ilk öğretmenim olan Tayyar DURMUŞ'a teşekkür ederek başlamak istiyorum. İyi ki vardınız Hocam!

Bu tezin benim olduğu kadar kendisinin de olduğuna sonuna kadar inandığım, yazdığım her şeyi harf harf bıkmadan usanmadan defalarca kez okuyan ve düzelten, tekrar okuyan ve tekrar düzelten, fikir veren, yol gösteren, sorgulatan değerli Hocam, tez danışmanım Prof. Dr. Zehra UÇANOK'a çok teşekkür ederim. Bana insan olmanın, akademisyen olmaktan çok daha önce geldiğini bakışınızla, duruşunuzla ve bu süreç içerisinde her bir tavrınızla gösterdiğiniz için ayrıca teşekkür ederim Hocam!

Tezimin fikir aşamasından tez önerisi, nihayet de basılı bir tez haline gelme sürecinde büyük katkıları olan, fikirleri ve yönlendirmeleri ile bana destek sunan, değerli hocalarım Prof. Dr. Melike Sayıl ve Yrd. Doç. Dr. Yeliz KINDAP TEPE'ye de çok teşekkür ederim.

Tez jürimde yer almalarından büyük bir mutluluk duyduğum, önerilerinden ve değerlendirmelerinden ziyadesiyle yararlandığım değerli hocalarım Prof. Dr. Ayşen GÜRE DURU'ya, Doç. Dr. Ahmet UYSAL'a ve Dr. Berna AYTAÇ'a da teşekkürlerimi sunuyorum.

Sancılı bir doktora süreci içerisinde kıvrılırken ben, hep yanımda olan, elimden tutan; “yoldaş, kardeş, dost” kelimelerinin bile onları anlatmak için kifayetsiz kalacağı canlarıma, Helin'e, Arcan'a ve Deniz'e binler teşekkürler. Doktora sürecinin benim için en büyük kazancı sizlersiniz. İyi ki varsınız!

Akademik gelişimimde yadsınamaz bir yere sahip olan bütün değerli hocalarıma, özellikle Prof. Dr. Nebi SÜMER'e, Doç. Dr. Türker ÖZKAN'a, Doç. Dr. Sait ULUÇ'a ve Yrd. Doç. Dr. Athanasios MOURATIDIS'e de teşekkür etmek istiyorum.

Özden olmasa da yürekten kardeşim Özge ŞAHİN'e, yol arkadaşım Gonca ÇİFFİLİZ KINAY'a, iyi ki oda arkadaşım olan Gamze ŞEN'e (ki kendisi soyisininin hakkını

sonuna kadar vermektedir), kapı komşularım olan ve ev alma komşu al atasözünü haklı çıkaran değerli arkadaşlarım Emrah KESER ve Burcu KORKMAZ'a, söz konusu atasözüne güçlü bir desteği kendisinin sayesinde sunabileceğim değerli arkadaşım Volkan GÜLÜM'e, gözden ırak olanın gönülden ırak olmayacağını gösteren, ihtiyacım olduğu anda hep yanımda olacaklarını hissettiren değerli arkadaşlarım Esra KISACIK ve Zehra ÇAKIR'a da çok teşekkür ederim.

Tez çalışmamda kullandığım ölçeklerin Türkçe'ye çevirisindeki yardımlarından dolayı değerli dostum Sinan ÇAKIR'a, bu çalışmamın veri toplama aşamasındaki zorlu süreci benimle birlikte paylaşan başta Ahmet SÖNMEZ, Emre ERÇİN ve Ela ALTIN olmak üzere diğer tüm arkadaşlara da çok teşekkür ederim. Ayrıca veri toplamada her türlü kolaylığı sağlayan okul müdürleri ve rehber öğretmenlere, araştırmaya katılan tüm öğrencilere ve annelerine teşekkür ederim.

Çalışmalarımı yürütebilmem için gerekli desteği hiçbir zaman esirgemeyen H.Ü. Psikoloji Bölümü'ndeki hocalarıma ve arkadaşlarıma, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsüne, sağladığı araştırma ve burs desteği için de H.Ü. ÖYP koordinatörlüğüne teşekkür ederim.

Canım Ailem, huysuz bir bebeklikten, tatsız tuzsuz bir ergenlikten bugünlere kadar herşey için binlerce kez teşekkürler. Sabrınız, hoşgörünüz, maddi-manevi desteğiniz ve sonsuz sevginiz için...

Sevgili eşim, Aslı'm, bütün bir doktora süresince senden esirgediğim günler ve geceleri, sana yaşattığım yalnızlığı hep maruz gördüğün için, yoğunluğumu, yorgunluğumu, huysuzluğumu ve huzursuzluğumu anlayışla karşıladığın, defalarca kez seni ihmal etmiş olmama rağmen beni hiç ihmal etmediğin için, mutluluklarım gibi sıkıntılarımı da paylaştığın için, bana verdiğin değer, güven ve sınırsız hoşgörün için ve en kıymetli varlığım olan varlığınız için sonsuz teşekkürler.

Canım oğlum ve kızım, varlığınızla hayatımdaki her şeye bambaşka anlamlar kattığınız ve küçücük bir tebessümünüzle bana sıkıntı veren her şeyi daha katlanılabilir kıldığınız, yaşamamanın ne güzel şey olduğunu gözlerinize her baktığımda bana hatırlattığınız için sonsuz teşekkürler. İyi ki varsınız...

ÖZET

BAYAR, Yusuf. *Ergen ve Anne Bildirimine Göre Ebeveyn Akran Yönetimini Öncülleri ve Akran İlişkileri Açısından Sonuçları*, Doktora Tezi, Ankara, 2016.

Bu araştırmanın temel amacı, ebeveyn akran yönetiminin öncüllerini ve akran ilişkileri açısından sonuçlarını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, birinci olarak hem annenin inançları ve amaçlarının hem de ergenin ve arkadaşının özelliklerinin destekleme, kontrol ve yasaklama stratejileri üzerindeki yordayıcı rolü incelemiştir. İkinci olarak ise söz konusu stratejilerin olumlu arkadaşlık, olumsuz arkadaşlık ve sosyal yeterlik üzerindeki yordayıcı rolü ve bu ilişkide arkadaşlık alanındaki özerk motivasyonun aracı rolü incelenmiştir. Önerilen modellerde anne ve ergen raporları kullanılmış, cinsiyet, ergenlik evresi ve özerkliği destekleyici ve sıcak aile iklimi düzeyinin düzenleyici rolleri incelenmiştir.

Araştırmanın verileri 2014-15 Eğitim-Öğretim Yılı Güz Döneminde toplanmıştır. Çalışmaya 449'u (% 56.1) kız, 292'si (% 36.6) erkek ve 58'i (% 7.3) cinsiyetini belirtmeyen toplam 800 ergen ve anneleri katılmıştır. Ergenlerin 384'ü (% 48) ortaokul 7. ve 8. sınıfa, 416'sı (% 52) ise lise 9. ve 10. sınıfa devam etmektedir ve yaşları 12 ile 18 arasında değişmektedir (Ort =14.2, S = 1.2).

Annenin inançları ve amaçları modelinde, annenin yeterlik inancı her üç stratejiyi de pozitif olarak yordamıştır. Ayrıca annenin endişesi, kontrol ve yasaklama stratejilerini; annenin amaçları ise kontrol stratejisini pozitif olarak yordamıştır. Ancak sonuçlar annelerin farklı cinsiyetten ya da ergenlik evresinden çocuklarını sosyalleştirmeye çalışırken farklı inanç ve amaçlara sahip olduklarını ve çocuklarına farklı akran yönetimi stratejileri uyguladıklarını göstermektedir. *Ergenin ve arkadaşının özellikleri modelinde*, olumlu sosyal arkadaşlar ve derslere yönelik algılar, destek ve yasaklama stratejilerini pozitif olarak yordamıştır. Saldırganlık ise sadece kızlarda ve ilk ergenlerde kontrol stratejisini pozitif olarak yordamıştır.

Ebeveyn akran yönetiminin sonuçları modelinde, destek stratejisinin olumlu arkadaşlığı ve sosyal yeterliği pozitif olarak olumsuz arkadaşlığı ise negatif olarak yordadığı görülmüştür. Bunun aksine kontrol stratejisi ise olumlu arkadaşlığı ve sosyal yeterliği negatif olarak yordamıştır. Sonuçlar akran yönetimi stratejilerinin ergenlerin akran

ilişkilerinde, hem doğrudan hem de arkadaşlık alanındaki özerk motivasyon aracılığıyla yordadığını göstermektedir. Özerkliği destekleyici ve sıcak aile ikliminin düzenleyici rolüne ilişkin elde edilen bulgular ise annelerin kullandığı kontrol ve yasaklama stratejilerinin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçların etkilerinin azalmasında, aynı zamanda destek stratejisinin ortaya çıkardığı olumlu sonuçların etkilerinin artmasında önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir.

Anahtar Sözcükler

Ebeveyn akran yönetimi stratejileri, annenin inançları ve amaçları, ergenin ve arkadaşının özellikleri, Kendini Belirleme Kuramı, özerkliği destekleyici ve sıcak aile iklimi

ABSTRACT

BAYAR, Yusuf. *Antecedents of Parental Peer Management and Consequences on Peer Relations Regarding to Adolescent and Mother Report*, Ph.D. Dissertation, Ankara, 2016.

The overarching aim of this study was to investigate the antecedents of parental peer management and its consequences on peer relations from both adolescents' and mothers' perspectives. First, we examined the predictor role of parental goals and parental beliefs, and characteristics of adolescents and their friends on the parental peer management strategies (support, control and prohibiting). Second, we examined the predictor role of the parental peer management strategies on positive and negative friendship, and social competence as well as the mediator role of autonomous motivation in friendship domain. In both models, moderator role of gender, adolescence stage (early and middle adolescence) and autonomy supportive and warm family climate were investigated.

The data were collected in the fall semester of 2014-2015 academic year. Accounts from adolescents and their mothers were obtained from 800 students and their mothers in total (449 females, 292 males and 58 others who didn't indicate gender). The students aged from 12 to 18 ($M=14.2$, $S = 1.2$). They were recruited from the 7th and 8th grades of secondary schools ($N=384$) and the 9th and 10th grades of high schools ($N= 416$).

In *the mothers' beliefs and goals model*, results showed that beliefs about efficacy predicted three strategies positively. Additionally, concerns of mothers predicted controlling and prohibiting strategies positively, mothers' goals predicted controlling strategy positively. Nevertheless, the findings emphasized that mothers have different beliefs and goals for their offsprings in terms of their gender and adolescents' stage. Mothers also use different peer management strategies accordingly.

In *the adolescents' and adolescents' friends' characteristics model*, results showed that that positive social friends and perceptions about lessons predicted supporting and prohibiting strategies positively, aggression predicted controlling strategy positively only for girls and for early adolescents.

In terms of *the consequences of peer management strategies model*, results showed that supporting strategy predicted positive friendship and social competence positively and it predicted negative friendship negatively. Contrary to this, controlling strategy predicted negative friendship positively and it predicted positive friendship and social competence negatively. It was revealed that autonomous motivation on friendship domain had a mediator role in these relationships. Results also indicated that that autonomy supportive and warm family climate played a vital role in both reducing the impact of the negative results of the controlling and the prohibiting strategies and improving the efficiency of the positive results revealed by the supporting strategy.

Key Words

Parent peer management strategies, parental beliefs and goals, adolescents' and adolescents' friends' characteristics, Self Determination Theory, autonomy supportive and warm family climate

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ADAMA	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Kavramsallaştırılması	1
1.2. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncülleri	9
1.2.1. Ebeveynin Amaçları	10
1.2.2. Ebeveynin İnançları	12
1.2.3. Ergenin ve Ergenin Arkadaşının Özellikleri	18
1.3. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları	23
1.4. Kendini Belirleme Kuramı	28
1.5. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Başlıca Araştırma Soruları	33
BÖLÜM 2	40
YÖNTEM	40
2.1. Örneklem	40
2.2. Veri Toplama Araçları	44
2.2.1. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği	47
2.2.2. Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği	47
2.2.3. Destek Ölçeği.....	48
2.2.4. Arkadaşlık Alanında Kendini Düzenleme Ölçeği	48
2.2.5. Gençler için Öz Yeterlik Ölçeği	49
2.2.6. Olumlu Sosyal Davranışlar ve Saldırganlık Ölçeği	49
2.2.7. Sapkın Arkadaşlar Ölçeği	49

2.2.8. Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği	50
2.2.9. Arkadaşlık Niteliği Ölçeği	50
2.2.10. Matematik ve Türkçe Yeterlik Algısı Ölçümü	51
2.2.11. Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği (Beliefs About Parental Authority Over Friendships).....	51
2.2.12. Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği (Goals of Improving Peer Relationships)	52
2.2.13. Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar Ölçeği	52
2.2.14. Ebeveynin Akran Yönetiminde Yeterlik Algısı Ölçeği	52
2.2.15. Ebeveynin Ergenin Arkadaşlıklarına İlişkin Endişeleri Ölçeği	53
2.3. İşlem	54
BÖLÜM 3	56
BULGULAR	55
3.1. Veri Temizliği	55
3.2. Betimleyici ve Karşılaştırmalı İstatistiksel Analizler	57
3.3. Araştırmada Ele Alınan Değişkenler Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	60
3.4. Ölçüm ve Yapısal Eşitlik Modellerine Dair Analizler	71
3.4.1. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncülleriyle İlgili Ölçüm Modelleri	73
3.4.2. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncülleriyle İlgili Yapısal Eşitlik Modelleri.....	74
3.4.3. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçlarıyla İlgili Ölçüm Modelleri	92
3.4.4. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçlarıyla İlgili Yapısal Eşitlik Modelleri.....	94
BÖLÜM 4	106
TARTIŞMA	106
4.1. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncülleri Modeline İlişkin Bulguların Tartışılması	106
4.1.1. Ebeveynin İnançları ve Amaçları ile ilgili Bulguların Tartışılması.....	107
4.1.2. Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modeli ile ilgili Bulguların Tartışılması	116

4.2. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Modeline İlişkin Bulguların Tartışılması	125
4.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler	139
4.4. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi ve Sonuç	141
KAYNAKÇA	146
EK 1. Ön Çalışmanın Yöntemi	174
EK 2. Ön Çalışmanın Bulguları	178
EK 3. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerde Cinsiyet ve Ergenlik Evresine Göre Ortaya Çıkan Farklılaşmalar	208
EK 4. Araştırma İzni	221
EK 5. Orijinallik Raporu	222

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Sınıf Düzeyine Göre Kız ve Erkek Ergenlerin Yüzdeleri.....	40
Tablo 2. Veri Temizliğinin Ardından Sınıf Düzeyine Göre Kız ve Erkek Ergenlerin Yüzdeleri.....	41
Tablo 3. Ergenlerin Anne ve Babalarının Eğitim Düzeyi	42
Tablo 4. Ergenlerin Kardeş Sayısı ve Doğum Sırası.....	42
Tablo 5. Ergenlerin Anne-Baba İlişki Durumu ve Annelerin Algıladığı Gelir Düzeyi ..	43
Tablo 6. Ergen ve Anne Formlarında Yer Alan Ölçekler	44
Tablo 7. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncülleri Modelinde (Model 1) Kullanılan Ölçekler	45
Tablo 8. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Modelinde (Model 2) Kullanılan Ölçekler	46
Tablo 9. Anne Formunda Yer Alan Ölçeklerin En Düşük ve En Yüksek Değerleri, Ortalamaları ve Standart Sapmaları	57
Tablo 10. Ergen Formunda Yer Alan Ölçeklerin En Düşük ve En Yüksek Değerleri, Ortalamaları ve Standart Sapmaları	58
Tablo 11. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlerde Cinsiyet ve Ergenlik Evresine Göre Ortaya Çıkan Farklılaşmaların Özet Tablosu.....	59
Tablo 12. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları.....	60
Tablo 13. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları	61
Tablo 14. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ve Öncülleri Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Ergen Raporları).....	63
Tablo 15. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ve Öncülleri Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Ergen Raporları)	64
Tablo 16. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ve Öncülleri Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Anne Raporları).....	65
Tablo 17. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ve Öncülleri Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Anne Raporları)	66
Tablo 18. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ve Sonuçları Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Ergen Raporları).....	67

Tablo 19. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ve Sonuçları Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Ergen Raporları)	68
Tablo 20. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri, İlişkiselik, Özerklik Desteği ve Motivasyon Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Ergen Raporları) 69	
Tablo 21. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri, İlişkiselik, Özerklik Desteği ve Motivasyon Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Ergen Raporları)	70
Tablo 22. Ebeveyn Akran Yönetiminin Öncülleriyle İlgili Ölçüm Modellerinin Analizlerine İlişkin Uyum İyiliği İstatistikleri	75
Tablo 23. Cinsiyete Göre Annenin Amaçları ve İnançları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-AR).....	76
Tablo 24. Ergenlik Evresine Göre Annenin Amaçları ve İnançları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-AR)	77
Tablo 25. Cinsiyete Göre Annenin Amaçları ve İnançları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-ER)	80
Tablo 26. Ergenlik Evresine Göre Annenin Amaçları ve İnançları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-ER).....	81
Tablo 27. Cinsiyete Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-ER)	85
Tablo 28. Ergenlik Evresine Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-ER).....	85
Tablo 29. Cinsiyete Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-AR).....	86
Tablo 30. Ergenlik Evresine Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-AR)	87
Tablo 31. Ebeveyn Akran Yönetiminin Sonuçlarıyla İlgili Ölçüm Modellerinin Analizlerine İlişkin Uyum İyiliği İstatistikleri	93
Tablo 32. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-ER)	95
Tablo 33. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları, Aracı Etki Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-ER)	96

Tablo 34. Düşük ve Yüksek Düzeyde Özerkliği Destekleyici ve Sıcak Aile İklimi Algılayan Ergenler için Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-ER).....	100
Tablo 35. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-ER).....	100
Tablo 36. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-ER).....	101
Tablo 37. Düşük ve Yüksek Düzeyde Özerkliği Destekleyici ve Sıcak Aile İklimi Algılayan Ergenler için Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-ER)	102
Tablo 38. Ön Çalışmada Sınıf Düzeylerine göre Kız ve Erkek Öğrencilerin Yüzdeleri	174
Tablo 39. Ön Çalışmaya Katılan Ergenlerin Anne Babalarının Eğitim Düzeyi	175
Tablo 40. Ön Çalışmaya Katılan Ergenlerin Kardeş Sayısı ve Doğum Sırası.....	175
Tablo 41. Ön Çalışmada, Ergen ve Anne Formlarında Yer Alan Ölçekler	177
Tablo 42. Ön Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin En Düşük ve En Yüksek Değerleri, Ortalamaları ve Standart Sapmaları	179
Tablo 43. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü (Ergen Formu).....	181
Tablo 44. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü (Anne Formu).....	183
Tablo 45. Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü	186
Tablo 46. Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü (Anne Formu).....	187
Tablo 47. Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü (Ergen Formu).....	188
Tablo 48. Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü (Anne Formu).....	189
Tablo 49. Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği'ni Faktör Örüntüsü (Anne Formu).....	191

Tablo 50. Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği'ni Faktör Örüntüsü (Ergen Formu)	192
Tablo 51. Ebeveyn Akran Yönetimi Envanteri'nin Faktör Örüntüsü	194
Tablo 52. Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü	195
Tablo 53. Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü	196
Tablo 54. Ebeveynlerin Akran Yönetimi Davranışları Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü	198
Tablo 55. Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü	199
Tablo 56. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ile İlgili Ölçeklerin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler	204
Tablo 57. Anne ve Ergen Formlarında Ortak Olarak Kullanılan Ölçek Puanları Arasındaki İlişkiler	205
Tablo 58. Ergen Formunda Kullanılan Ölçekler Arasındaki İlişkiler	206
Tablo 59. Anne Formunda Kullanılan Ölçekler Arasındaki İlişkiler	207
Tablo 60. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Cinsiyete ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	209
Tablo 61. Sıcaklık ve Özerklik Desteğinin Cinsiyet ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	211
Tablo 62. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncüllerinin Cinsiyete ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Anne Raporları)	212
Tablo 63. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncüllerinin Cinsiyete ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Ergen Raporları)	215
Tablo 64. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçlarının Cinsiyete ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	218
Tablo 65. Özerk ve Kontrollü Motivasyonun Cinsiyete ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri	220

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Kuramsal Modeli (Mounts, 2008).....	8
Şekil 2. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncülleri.....	39
Şekil 3. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları.....	40
Şekil 4. Cinsiyete Göre Annenin Amaçları ve İnançları Modeli (AR-AR).....	79
Şekil 5. Ergenlik Evresine Göre Annenin Amaçları ve İnançları Modeli (AR-AR).....	80
Şekil 6. Cinsiyete Göre Annenin Amaçları ve İnançları Modeli (AR-ER).....	83
Şekil 7. Ergenlik Evresine Göre Annenin Amaçları ve İnançları Modeli (AR-ER).....	84
Şekil 8. Cinsiyete Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modeli (ER-ER)...	89
Şekil 9. Ergenlik Evresine Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modeli (ER-ER).....	90
Şekil 10. Cinsiyete Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modeli (ER-AR)..	91
Şekil 11. Ergenlik Evresine Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modeli (ER-AR).....	92
Şekil 12. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları, Aracı Etki Modeli (ER-ER).....	98
Şekil 13. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları, Aracı Etki Modeli (ER-ER).....	99
Şekil 14. Düşük ve Yüksek Düzeyde Özerklik Desteği ve Sıcak Aile İklimi Algılayan Ergenler için Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları, Aracı Etki Modeli (ER-ER).....	100
Şekil 15. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları, Aracı Etki Modeli (AR-ER).....	114
Şekil 16. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları, Aracı Etki Modeli (AR-ER).....	115
Şekil 17. Düşük ve Yüksek Düzeyde Özerklik Desteği ve Sıcak Aile İklimi Algılayan Ergenler için Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Aracı Etki Modeli (AR-ER).....	116

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Akranlarla olumlu etkileşim sadece çocukluk döneminde değil, ergenlik ve yetişkinlikte de olumlu gelişimsel sonuç değişkenlerle ilişkilidir. Tarihsel olarak daha yakın zamanlı çalışmalar, ebeveynlerin çocuklarının akran ilişkileri üzerinde çok farklı etkilerinin olabileceğini göstermektedir (Darling ve Steinberg, 1993; Mize, Russell ve Pettit, 1998; Parke ve O'Neil, 1999). Araştırmacılar bu etkileri *doğrudan* ve *dolaylı* etkiler olmak üzere ikiye ayırmaktadırlar (Parke ve Bhavnagri, 1989). Dolaylı etkiler, akranlarla ilişkiler dışındaki farklı alanlarla ilgili uygulamalardır ve akran ilişkilerine doğrudan bir odaklanma yoktur (Fuligni ve Eccles, 1993; Mounts ve Steinberg, 1995). Bağlanmanın niteliği (Cohn, Patterson ve Christopoulos, 1991) ve ebeveynlik stilleri (Puttallaz ve Heflin, 1990) bu uygulamalara örnek olarak gösterilebilir. Doğrudan etkiler ise ebeveynlerin belirli amaçlara sahip olduğu ve asıl odak noktalarının çocuklarının akranları ile ilişkilerini yönetmek olduğu uygulamalardır (örn., Mounts, 2000; 2004; 2007; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003; Vazsonyi, Hibbert ve Snider, 2003). Örneğin, çocukları için oyun günleri ayarlamak, bazı arkadaşları ile ilişkilerinin doğurabileceği sonuçlar hakkında onlarla konuşmak, sevdikleri bazı arkadaşları ile ilişki kurmaları için onları cesaretlendirmek ebeveynlerin kullandıkları stratejilerden bazılarıdır (Ladd, 1992; Mounts, 2000; Vernberg, Beery, Ewell ve Abwender, 1993). Çalışmalar ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin işlevsel olduğunu göstermektedir. Örneğin, Ladd ve Golter (1988) daha küçük yaş grubunda yaptığı bir çalışmada, akranları ile ilişkilerinin düzenlenmesinde aktif bir rol alan ebeveynlerin çocuklarının, daha geniş arkadaş çevresine sahip olduklarını ve arkadaşları ile ilişkilerinin daha nitelikli olduğunu rapor etmektedir.

1.1. EBEVEYN AKRAN YÖNETİMİ STRATEJİLERİNİN

KAVRAMSALLAŞTIRILMASI

Ebeveynlerin akran yönetimi davranışları ile ilgili çalışmalar tarihsel olarak irdelendiğinde, ilk olarak daha küçük yaştaki çocuklar ile yapılan çalışmalar, bununla ilgili olarak da Ladd ve arkadaşlarının (Ladd ve LeSeiur, 1995; Ladd ve Petit, 2002)

kavramsal çerçevesi göze çarpmaktadır. Bu kavramsal çerçeveye göre, akran ilişkileri yönetimi dört kategorili bir model kullanılarak tanımlanmıştır.

Modelde yer alan birinci kategori, ebeveynlerin *çocuklarının çevrelerinin düzenleyicisi (parent as designer)* olarak yaptıkları uygulamalardır. Bu uygulamalar ile ebeveynler yaşayacakları çevreyi, okul sonrası programları, ders dışı etkinlikleri, çocuğun gideceği okulu vb. düzenlemeye çalışmaktadırlar. Konu ile ilgili bir çalışma, yaşanan fiziksel çevredeki düzenlemelerin, ergenlerin akranları ile kuracakları ilişkileri etkileyebileceğini göstermiştir. Bahsedilen çalışmada; yayaların yürüyebilecekleri yerlerin, parkların ya da okul bahçelerinin olduğu yerlerde, ergenlerin birbirleri ile etkileşime girme olasılıklarının, bunların olmadığı yerlerden daha yüksek olduğu görülmektedir (Medrich, Roizen, Rubin ve Buckley, 1982). Ebeveynlerin çevreyi düzenleme ile ilgili uygulamalarından biri de okul sonrası bakımla ilgilidir (Ladd ve LeSeiur, 1995; Ladd ve Petit, 2002). Konu ile ilgili çalışmalar, ebeveynlerin çocuğun okul sonrası faaliyetlerinin düzenlenmesinde önemli bir rol oynadığını ve okul sonrası düzenlemelerin de çocuğun akranları ile ilişkileri üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Örneğin, Steinberg (1986) okuldan sonra bir yetişkin gözetiminde olmayan ergenlerin, bir yetişkin gözetiminde olan ergenlere göre, akran etkisine karşı daha duyarlı olduklarını göstermektedir. Benzer şekilde Galambos ve Maggs (1991) de kendi bakımlarını üstlenen çocukların, yetişkin gözetiminde olan çocuklardan daha yüksek oranlarda sapkın arkadaşlarla bir arada olduğunu göstermektedir. Her iki çalışmada da özellikle ev dışında kendi bakımlarını üstlenen çocukların, akranlarının etkisinde daha fazla kaldıkları bulunmuştur. Ebeveynlerin çocukların çevrelerini düzenleme ile ilgili yaptığı bir diğer uygulama ise arkadaşları ile birlikte okul dışı etkinliklere katılması için onları desteklemeleridir (Ladd ve LeSeiur, 1995; Ladd ve Petit, 2002). Ebeveynleri tarafından bu konuda pekiştirilen ergenlerin ilerleyen yıllarda, akranları ile birlikte faaliyetlerde bulunma olasılıklarının diğer ergenlerden daha yüksek olduğu bulunmuştur (Fletcher, Elder ve Mekos, 2000).

Bu modelde yer alan ikinci kategori ebeveynlerin *aracılar (parent as mediator)* olarak yaptıkları uygulamalardır. Aracılar olarak ebeveynler, çocuklarının akranları ile buluşmalar düzenlemesine ve onlarla etkileşimlerini artırmasına yardım ederler (Ladd ve LeSeiur, 1995; Ladd ve Petit, 2002). Konu ile ilgili yapılan bir çalışmada, yedinci

veya sekizinci sınıfın başında farklı bir okula geçiş yapan ergenlerin annelerinin, çocuklarının arkadaşlıklarını kolaylaştırmak için kullandığı dört temel stratejiden bahsedilmektedir. Diğer ebeveynlerle görüşmeler ayarlamak, akranlar arasındaki yakınlığı kolaylaştırmak, çocukları ile akran ilişkileri hakkında konuşmak, çocuklarını diğer akranları ile etkileşim konusunda cesaretlendirmek bu annelerin kullandıkları temel stratejilerdir (Vernberg, Beery, Ewell ve Abwender, 1993).

Bu modelde yer alan üçüncü kategori ebeveynlerin *süpervizör (parent as supervisor)* olarak yaptıkları uygulamalardır. Süpervizör olarak ebeveynler, çocuklarını istenmeyen özelliklere sahip arkadaşlardan korumak için onların davranışlarını yöneterek, akranları ile etkileşimleri hakkında kurallar ve öneriler getirerek yardım etmektedirler. Mounts'a (2008) göre, bu strateji izleme davranışına benzer özelliklere de sahip olduğu için aracılığa kıyasla daha yönlendiricidir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda ergenlerin kendilerini doğrudan açmalarından çok ebeveynlerin bir süpervizör olarak bilgiyi talep etmesi üzerinde durulmaktadır (Stattin ve Kerr, 2000). Youniss, DeSantis ve Henderson (1992) ebeveynlerin, çocuklarının problem davranışlar sergileyen akranları olduğunda, onlara nasıl süpervizörlük yaptığı üzerinde durmuşlardır. Sonuçlar, ebeveynlerin çocuklarının bu tür arkadaşları ile takıldıklarını bildikleri zaman daha fazla kontrol uygulamaya çalıştıklarını göstermektedir. Örneğin, yoksul mahallelerde yaşayan ebeveynlerin, akranlarından olumsuz bir biçimde etkilenmemeleri için, çocuklarının nerelere gideceklerine, kimlerle arkadaşlık edeceklerine ilişkin birçok kural koydukları rapor edilmektedir (Fursterberg, Cook, Eccles ve Elder ve Sameroff, 1999).

Bu modelde yer alan son kategori ise ebeveynlerin *danışman (parent as consultant)* olarak yaptıkları uygulamalardır. Ebeveynlerin buradaki rolü, çocuk akran bağlamı içerisinde değilken ona danışmanlık yapmaktır. Danışman olarak ebeveynler çocuklarına akranları ile problemlerini nasıl çözebilecekleri konusunda yardımcı olmaya çalışırlar ya da akran ilişkilerinin farklı yönleri hakkında fikir verirler (Ladd ve LeSeiur, 1995; Ladd ve Petit, 2002). Vernberg ve arkadaşları (1993) yedinci ya da sekizinci sınıfın başında yeni bir okula geçiş yapan ergenler ve anneleri ile bir çalışma yürütmüştür. Yeni arkadaşlar edinmeleri için neler yapabilecekleri konusunda çocuklarıyla konuşan, onları bu konuda cesaretlendiren, hatta diğer ebeveynlerle de görüşen ve çocuklarının akranları ile birlikte olabilmeleri için fırsatlar yaratan annelerin

bu davranışları, söz konusu ergenlerin girdikleri bu yeni ortamda arkadaşlar edinmesine ve onlarla yakın ilişkiler kurmasına katkı sağlamıştır.

Ebeveyn uygulamalarının küçük çocukların akran ilişkilerini ne şekilde etkilediğine dair çok sayıda çalışma (örn., Ladd ve Golter, 1988; Mize ve Pettit, 1997) olmasına rağmen ergenlik dönemine ilişkin çalışmaların daha sınırlı olduğu ve bu çalışmalarda genellikle ebeveyn izlemesine odaklanıldığı görülmektedir (Bogensneider, Raffaelli ve Tsay, 1998; Stattin ve Kerr, 2000; Steinberg, Lamborn, Darling, Mounts ve Dornbusch, 1994). Ancak Ladd ve arkadaşlarının (Ladd ve LeSeiur, 1995; Ladd ve Petit, 2002) çalışmalarının ardından, akran yönetimi stratejileri konusunda söz konusu çalışma bulguları ve kuramsal çerçeve temel alınarak gerçekleştirilen araştırmalara da ulaşmak mümkündür. Bunlar arasında en dikkat çeken çalışmalar ise Mounts'a aittir. Bu bağlamda yürüttüğü ilk çalışmalarda, Mounts (2000; 2001) destekleme, rehberlik, yasaklama ve yansızlık olmak üzere dört strateji tanımlamıştır. *Destekleme (supporting)* stratejisinde, ebeveyn, ergeni akranlarla arkadaşlık kurması ve kendi arkadaş ağını oluşturması için teşvik etmekte ya da bunun için ergene imkân hazırlamaktadır. *Rehberlik (guiding)* stratejisinde ebeveynler, ergenin arkadaşlıklarına ilişkin standartlar koymakta, değerleri, beklentileri ve arkadaşlığın olası sonuçları hakkında ergenle iletişim kurarak bu süreci yönetmeye çalışmaktadırlar. *Yasaklama (prohibiting)* stratejisinde, ebeveynler ergenin belli akranlarını onaylamadığını belirtmekte ya da ergenin söz konusu akranlarla iletişim kurmasını yasaklamaktadırlar. Son olarak, *yansızlık (neutrality)* stratejisinde ise ebeveynler arkadaş seçiminin çocuğun kararına bırakılması gerektiğine inanmakta ve bu alana karışmamaktadırlar. Ancak Mounts (2004; 2008; 2011) daha sonra yaptığı çalışmalarda ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin sınıflanması ile ilgili birtakım değişikliklere gitmiştir. İlk olarak destek, yasaklama ve rehberlik alt boyutlarını ayrı ayrı ele almak yerine, bu boyutları temsil eden ve Ladd ve arkadaşlarının çalışmaları (Ladd ve LeSeiur, 1995; Ladd ve Petit, 2002) ile uyumlu olan, *aracı olma* boyutunu tanımlamıştır. Ayrıca aynı çalışmada, bir ebeveyn akran yönetimi stratejisi olarak danışmanlık boyutunu eklemiştir (Mounts, 2004). *Danışmanlık*, ergenlerin akranları ile problemlerini çözmeleri konusunda onlara yardımcı olmaya çalışmak ve arkadaşlıkların çeşitli yönleri konusunda tavsiyelerde bulunmayı içermektedir. Bu boyutun da Ladd ve arkadaşlarının (Ladd ve LeSeiur, 1995; Ladd ve Petit, 2002) çalışmalarında tanımladıkları danışmanlık boyutu ile uyumlu

olduğu görülmektedir. Yaptığı son çalışmalarında ise Mounts (2011), danışmanlık ve rehberlik olmak üzere iki strateji üzerinde durmaktadır. Bu çalışmalarda daha önceki çalışmalarda var olan danışmanlık boyutu olduğu gibi kalmış, aracı olma boyutunu ise rehberlik olarak yeniden isimlendirilmiştir.

Mounts'un (2002; 2004; 2008; 2011) modelinde öne sürdüğü stratejilere oldukça paralel biçimde Tilton-Weaver ve Galambos (2003) da ebeveyn uygulamalarından yola çıkarak dört akran yönetimi davranışı tanımlamıştır. Bu yönetim davranışlarından birincisi ebeveynin, ergenle, tercih ettiği akran özellikleri hakkında konuşmasını içeren *akran tercihiyle ilgili iletişimdir (communicating preferences)*. Ebeveyn, kimlerle arkadaşlık edilebileceği konusunda ergene bir yönlendirmede bulunduğu için bu davranış, Mounts'un (2002) ebeveyn akran yönetimi stratejilerinden rehberliğe benzetilebilir. İkinci akran yönetimi davranışı *akranları onaylamamaya ilgili iletişimdir (communicating disapproval)* ve ebeveyn bu stratejide özelliklerini ya da davranışlarını uygun bulmadığı akranları hakkında ergene görüş bildirmektedir. Bu boyut da Mounts'un (2002) ebeveyn akran yönetimi stratejilerinden yasaklama boyutuyla benzerlik taşımaktadır. Aynı zamanda ergeni bazı akranlarından uzak tutup bazılarını yaklaştırmayı amaçladığı için rehberliğin alt boyutu olarak da değerlendirilebilir (Tilton-Weaver ve Galambos, 2003). Tanımlanan üçüncü ebeveyn davranışı, ergene akranlarıyla etkileşim kurması için ortam yaratma gibi arkadaşlıkları destekleyici ve kolaylaştırıcı etkinlikleri içeren *arkadaşlıkları destekleyici iletişimdir (communicating support)*. Bu davranış da Mounts'un (2002) ebeveyn akran yönetimi stratejilerinden destekleme boyutuyla benzerlik göstermektedir. Tilton-Weaver ve Galambos'un (2003) kavramsallaştırdıkları son strateji ise *bilgi toplama (information seeking)*. Bilgi toplama davranışı, ebeveynin, ergenin akranlarıyla etkileşimleri hakkında bilgi toplama amaçlı iletişim çabalarını içermektedir.

Son olarak Bayar ve Coştur (2012) Türkiye örneğinde, ergen çocukların akranları ile ilişkilerinde, ebeveynlerin nasıl bir rol oynadığını değerlendirmek için 12-18 yaşları arasındaki ergenler ve ebeveynlerle bireysel görüşmeler yapmışlardır. Bu kapsamda daha önce bu alanda geliştirilmiş ölçme araçlarından da (Mounts, 2008; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003; Vazsonyi, Hibbert ve Snider, 2003) yararlanarak geliştirdikleri ölçekle üç strateji önermişlerdir. Bahsedilen çalışma sonucunda belirlenen stratejiler

destek, yasaklama ve kontrol boyutlarıdır. *Destek* boyutu Tilton-Weaver ve Galambos (2003) tarafından önerilen akran tercihleri ile ilgili iletişim ve akranları destekleyici iletişim stratejilerini kapsamakta, aynı zamanda Mounts (2000; 2001) tarafından önerilen destekleme stratejisi ile de örtüşmektedir. *Yasaklama* boyutu ise temel olarak daha önceki çalışmalarda özellikle kuramsal olarak öne sürülen yasaklama alt boyutunu oluşturan maddelerin doğrudan bir yasaklamayı içermemesi (Örn: “Arkadaşımdan hoşlanmadığını söyler.”) sebebiyle oluşturulmuştur. Ancak maddelerin büyük çoğunluğunun sadece olumsuz özelliklere sahip arkadaşlarla ilişkileri yasaklamayı içermesi sebebiyle hem Tilton-Weaver ve Galambos (2003) hem de Mounts (2000, 2001) tarafından önerilen yasaklama stratejilerinden ayrılmaktadır. Önerilen yasaklama stratejisinin daha tepkisel bir yasaklama olduğu görülmektedir. Bu sebeple de Ladd ve arkadaşlarının (Ladd ve LeSeur, 1995; Ladd ve Petit, 2002) önerdikleri süpervizör olarak ebeveynler ile uyumlu olduğu görülmektedir. Diğer çalışmalarda yer almayan *kontrol* stratejisi ise daha müdahaleci bir ebeveynlik stratejisi olarak değerlendirilebilir. Bu sebeple de hem Tilton-Weaver ve Galambos (2003) hem de Mounts (2000; 2001) tarafından önerilen yasaklama stratejileri ile daha fazla örtüştüğü düşünülmektedir.

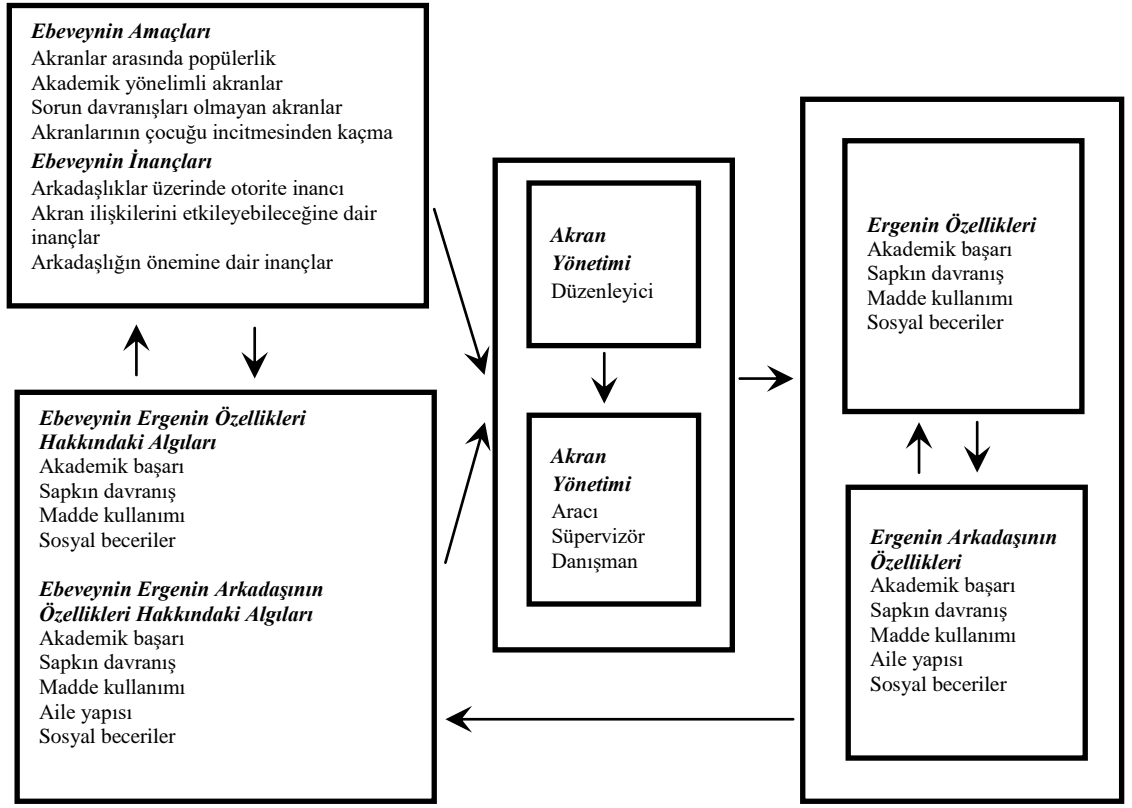
Ebeveyn akran yönetimi stratejileri ile ilgili çalışmalarda cinsiyete bağlı farklılaşmalar sıklıkla ele alınan konular arasındadır. Ancak söz konusu çalışmalar, çelişkili bulgular ortaya koymaktadır. Örneğin, Mounts ebeveynlerin kız ve erkek çocuklarına benzer akran yönetimi stratejileri uyguladıklarını rapor etmektedir (2001; 2002; 2007; 2011). Farklı araştırmacılar tarafından yürütülen çalışmalarda da bu sonuçları destekler nitelikte bulgular mevcuttur (örn., Tilton-Weaver ve Galambos, 2003; Öztürk ve Sayıl, 2012). Diğer taraftan, ebeveynlerin kız ve erkek çocuklarına farklı akran yönetimi stratejileri uyguladıklarını gösteren çalışmalar da vardır. Örneğin, Mounts (2004) ergenlerle yürüttüğü bir çalışmada, annelerin aracılık stratejisini erkek çocuklarına daha fazla uyguladıklarını rapor etmiştir. Ayrıca ülkemizde yapılan bir çalışmada da kız ergenlerin annelerinin, hangi özelliklere sahip akranları tercih ettikleriyle ilgili olarak çocuklarıyla daha fazla iletişim kurdukları bulunmuştur (Sayıl ve ark., 2012).

Ebeveyn akran yönetimi stratejilerinde yaşa ilişkin farklılaşmalar ise daha az sayıda çalışmada incelenmiştir. Örneğin, Tilton-Weaver ve Galambos (2003) ergenlik evresi açısından bir farktan söz etmezken, Sayıl ve arkadaşları (2012) orta ergenliğe kıyasla ilk

ergenlikte annelerin destekleyici iletişimi daha sık kullandığını, çocuklarına arkadaşlık ilişkileri ile ilgili olarak daha fazla yasaklamalar getirdiğini ve arkadaşları ile ilgili daha fazla bilgi topladığını bulmuştur.

Yukarıda özetlenen araştırma bulgularından da anlaşılacağı gibi, bir ebeveyn uygulaması olan akran yönetimi stratejileri ergenlik döneminde görece olarak daha az çalışılan bir konudur. Daha önce ifade edildiği gibi, Mounts'un (2008) öne sürdüğü kuramsal model ve görgül çalışmalar bu alandaki öncü araştırmalar arasında yer almaktadır. Şekil 1'den de izlenebileceği gibi Mounts'a (2008) göre, ebeveynin çocuğunun akranları arasında popüler olmasını isteme gibi amaçları, arkadaşlıkları üzerindeki otorite inancı, akran ilişkilerini etkileyebileceğine dair inancı ve arkadaşlığın önemine dair inancı ebeveynin hangi akran yönetim stratejilerini ne ölçüde kullanacağını yordamaktadır. Örneğin, ebeveynin arkadaşlığın önemine dair inancı arttıkça, çocuğuna akran ilişkileri konusunda daha fazla danışmanlık yapması beklenmektedir. Bunun yanında ebeveynin çocuğu ve çocuğunun arkadaşlarının özellikleri ile ilgili değerlendirmeleri de ebeveyn akran yönetimi stratejileri üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Hem ergenin hem de arkadaşının akademik başarısı, sapkın davranışları, madde kullanımı ve sosyal becerileri, bunun yanında ergenin arkadaşının aile yapısı, ebeveynin kullanacağı akran yönetimi stratejilerini yordamaktadır. Modelde, annenin amaçları ve inançları ile ergenin ve arkadaşının özellikleri hakkındaki algılarının da birbiri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkarak annenin amaç ve inançları akran yönetim stratejileri üzerinde doğrudan etkili olabileceği gibi, ergenin ve arkadaşının özelliklerinin de annenin amaç ve inançlarını etkileyebileceği ve bu sebeple, akran yönetim stratejileri üzerinde doğrudan olduğu gibi dolaylı bir rolünün de olabileceği öne sürülmektedir.

Modele göre ergenin ve arkadaşının özellikleri arasındaki çift yönlü ilişki akran yönetimi stratejilerinin, ergenlerin sonuç davranışları üzerinde iki yönden etkili olabileceğine işaret etmektedir. Birinci olarak, bu stratejiler ergenlerin sosyal becerilerini ve uyumlarını doğrudan etkileyebilmektedir. İkinci olarak, çocuğun seçtiği arkadaşın özelliklerini (örn., sapkın arkadaşlar) etkileyebilmekte ve bu seçim ergenin arkadaşından etkilenme sürecini ve dolayısıyla ergenin uyumunu etkileyebilmektedir.

Şekil 1. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Kuramsal Modeli (Mounts, 2008)

Bu tez çalışmasının iki temel amacı ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin öncüllerini ve ergen açısından arkadaşlıkla ilgili sonuçlarını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada iki ayrı model önerilmiş ve modeller, Mounts (2008) tarafından önerilen kuramsal model temel alınarak ve alan yazında ebeveynlik uygulamaları ile ilgili araştırmalardan elde edilen sonuçlardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Bu modellerde ele alınan ilişkilerde düzenleyici ve aracı rolü olabilecek değişkenler incelenirken Kendini Belirleme Kuramının bakış açısından yararlanılmıştır. Belirlenen bu amaçlar çerçevesinde, izleyen bölümlerde sırasıyla ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin öncülleri, sonuçları ve Kendini Belirleme Kuramı başlıklarına yer verilmiştir.

1.2. EBEVEYN AKRAN YÖNETİMİ STRATEJİLERİNİN ÖNCÜLLERİ

Çocuklar özellikle ergenlikten itibaren akran ilişkilerinde daha duyarlı hale gelmekte, ilk ve orta ergenlikte akran etkisi en üst düzeye ulaşabilmektedir (Bernt, 1979; Brown, 1990; Steinberg ve Silverberg, 1986). Akran etkisi, madde kullanımı (Hawkins, Catalano ve Miller, 1992; Kandel ve Andrews, 1987; Urberg, Cheng ve Shyu, 1991), erken cinsel deneyimler (Billy ve Udry, 1985a; 1985b), sapkın davranışlar (Magnusson, Stattin ve Allen, 1986), olumlu sosyal davranışlar (Azmitia ve Perlmutter, 1989; Eisenberg ve Fabes, 1998), akademik başarı (Epstein, 1983; Ide, Parkerson, Haertel ve Walberg, 1981; Mounts ve Steinberg, 1995) ve okula uyum (Berndt, 1979) gibi birçok sonuç değişkeninin önemli bir yordayıcısı haline gelmektedir. Bu dönemde problem davranış sergileme olasılığındaki artışla birlikte (Ketterlinus ve Lamb, 1994), ebeveynlerin çocuklarının olumsuz akran etkisine maruz kalmalarından endişe duydukları (Pasley ve Gecas, 1984) ve bu negatif etkileri en aza indirmeye çalıştıkları (Tilton-Weaver ve Galambos, 2003) rapor edilmektedir. Tilton-Weaver ve Galambos'a (2003) göre ebeveynler, akranlarının çocukları üzerinde olumsuz bir etkisinin olabileceğini fark ederlerse, çocuklarının sağlığını tehlikeye atacak bir durum söz konusu olursa ya da akranları ile birlikte iken sapkın davranışlarda bulduklarını düşünürlerse, çocuklarının ilişkilerine daha fazla müdahale etmektedirler. Benzer biçimde bazı araştırmacılar da ekonomik olarak dezavantajlı mahallelerde tehlikeli akran gruplarının olduğu çevrelerde ebeveynlerin daha kısıtlayıcı ve daha otoriter bir tutum sergilediklerini göstermektedir (Fursternberg ve ark., 1999).

Mounts (2008) tarafından önerilen model ve alan yazında konu ile ilgili olarak yapılan diğer çalışmalar (örn., Tilton-Weaver ve Galambos, 2003) da temel alınarak ebeveyn akran yönetiminin yordayıcıları; ebeveynin amaçları, ebeveynin inançları ve ergenin ve arkadaşının özellikleri olmak üzere üç başlık altında ele alınacaktır.

1.2.1. Ebeveynin Amaçları

Anne babalar çocuklarının akran ilişkilerini yönetmeye çalışırken farklı birtakım amaçlara sahip olabilirler. Bu alanda yapılan çalışmalarda sıklıkla çocuğun bağımsız olması (Dunn ve Munn, 1987; Gralinski ve Kopp, 1993), okulda başarılı olması (New, 1988; Shim, 1997), mutlu olması (Kohn, 1989; Richman, Miller ve Solomom, 1988), uysal olması (Gralinski ve Kopp, 1993; LeVine, 1988), ahlaki değerlere sahip ve diğer insanlara karşı duyarlı gençler olması (Hasting ve Grusec, 1998; LeVine, 1988) gibi ebeveyn amaçları üzerinde durulmaktadır. Ebeveynin amaçlarının ve kaygılarının *çocuk merkezli amaçlar* ve *ebeveyn merkezli amaçlar* olarak da düzenlenebileceği öne sürülmektedir (Dix, 1992). Çocuk merkezli amaçlar, çocuklara uygun değerleri, tutumları ve davranışları öğretmeye odaklanan sosyalleştirme amaçları olabileceği gibi, çocukların isteklerini ve duygusal ihtiyaçlarını gidermesine katkı sağlayan empatik amaçlar da olabilir. Ebeveyn merkezli amaçlar ise ebeveynlerin kendi isteklerini karşılamaya yöneliktir.

Dix (1992) tarafından ortaya konulan kavramsal çerçeveden yola çıkarak ev ziyaretlerinde ebeveynlerle yaptığı görüşmeler sonucunda Mounts (2008), ebeveynlerin çocuklarının akran ilişkileri ile ilgili amaçlarını incelemiştir. Görüşmelere katılan ebeveynler çocuğunun daha nitelikli arkadaşlık ilişkileri kurmasını, derslerinde başarılı olan akranları ile iyi ilişkiler kurmasını, çocuklarının popüler olmasını isteme gibi empatik amaçları ve madde kullanan veya sapkın davranışlar sergileyen arkadaşlarından uzak durmasını isteme gibi sosyalleştirme amaçlarını rapor etmişlerdir. Ebeveynlerin akran ilişkilerini geliştirmeye yönelik bu tür amaçlarının varlığı hangi yönetim stratejilerini ne sıklıkta kullanacaklarının göstergesi olabilmektedir. Örneğin, sözü edilen çalışmada, çocuğunun az sayıda arkadaşı olduğunu düşünen ve çocuğunun arkadaşları arasında popüler olmasını isteyen annelerin, rehberlik stratejisini daha fazla kullandıkları görülmektedir (Mounts, 2008). Araştırmacının daha sonraki çalışmaları (Mounts, 2011) da bu bulguları destekler biçimdedir. Mounts (2008) farklı etnik

kökenden gelen annelerle yaptığı bir diğer çalışmada Beyaz Amerikalı annelerin sosyalleştirme amaçlarının ve empatik amaçlarının rehberlik stratejisini pozitif olarak yordarken, danışmanlık stratejisini yordamadığını rapor etmiştir. Ancak Afrikalı Amerikalı annelerde, sadece empatik amaçlar her iki stratejiyi de pozitif olarak yordarken Latin annelerde ise sadece sosyalleştirme amaçları annenin kullandığı stratejileri negatif yönde yordamaktadır. Mounts ortaya çıkan bu farklılığın, azınlık olarak kabul edilebilecek olan grupların yaşadıkları mahallelerde kendilerini daha az güvende hissetmesinden ve çocukları için daha fazla kaygılanmasından kaynaklanabileceği gibi yaşadıkları yerlerde çocuklarının karşılaşabilecekleri ırkçı tutumlara karşı onları koruma isteğinden de kaynaklanabileceğini ileri sürmektedir. Son olarak sosyalleştirme amaçlarını ve empatik amaçları bir bütün olarak ele aldığı bir diğer çalışmada da çocuklarının akran ilişkilerini geliştirmeye yönelik olarak annenin ne kadar çok amacı olursa, danışmanlık stratejisini kullanma ihtimalinin de o kadar yüksek olacağını rapor etmektedir (Mounts, 2011).

Sonuç olarak anne babaların, çocuklarının akran ilişkileri ile ilgili amaçları, ebeveynlik uygulamalarının önemli öncüllerinden birisidir ve bu sebeple araştırmacıların ele aldığı temel konular arasındadır (Dornbusch, Ritter, Leiderman, Roberts ve Fraleigh, 1987). Diğer taraftan, bazen ebeveynler benzer amaçlara sahip olsalar da uyguladıkları ebeveyn akran yönetimi stratejileri farklılaşabilmektedir. Örneğin, çocuğunun antisosyal arkadaşlarının ona yapacağı baskıdan endişe duyan ebeveynler, arkadaş seçimleri konusunda yasaklamalar getirerek çocuklarının arkadaşlık seçimlerini etkilemeye çalışabilirler. Ya da ilişkilerini yasaklamak yerine beğendikleri çocuklarla birlikte vakit geçirmeleri konusunda onları cesaretlendirebilirler (Mounts, 2008).

Ebeveynlerin amaçları ile ilgili çalışmalardan birinde (Mounts, 2008), anneler erkek çocuklarının arkadaşlıklarına kız çocuklarıkinden daha fazla karıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumu da erkek çocukların daha fazla uygunsuz davranışlar sergilemeleri ile açıklamışlardır. Way ve arkadaşlarının (2007) yürüttüğü bir çalışmada da ebeveynlerin erken ergenlik dönemlerinde çocuklarını sorun yaratan arkadaşlarından uzak tutmaya çalıştıkları; ancak çocukların yaşları ilerledikçe bunun temel bir amaç olmaktan çıktığı rapor edilmektedir.

1.2.2. Ebeveynin İnançları

Akran yönetimi stratejileri ile ilişkili olabilecek ebeveyn inançlarından birisi *ebeveynlerin akran ilişkileri üzerinde kendi otoritelerine dair inançlarıdır*. Younnis ve Smollar (1985) ergenlik döneminde ebeveyn çocuk ilişkilerindeki otoritenin tek yönlü olmaktan çıkıp çift yönlü hale geldiğini ileri sürmektedir. Alan kuramı üzerine yapılan çalışmalar (Kakihara, Tilton-Weaver, 2009; Smetana, 1983; Smetana, Ahmad ve Wray-Lake, 2015; Turiel, 1983; Turiel ve Davidson, 1986) ergenlerin bazı konularda ebeveyn kontrolüne sınırlar çizmelerine ve onu reddetmelerine karşın bazı konularda ise bir değişimin yaşanmadığını, farklı alanları birbirinden net bir biçimde ayırt edebildiklerini göstermektedir. Böylece bazı alanlarda ebeveyn otoritesinin meşruluğuna inanmaya devam ettikleri ve ebeveynler tarafından koyulan kurallara uymak zorunda hissettikleri görülmektedir. Örneğin, sözü edilen çalışmalar ahlaki ve geleneksel konularda ebeveyn otoritesinin meşruluğuna ilişkin düşüncelerde ergenlik boyunca bir değişim yaşanmadığını göstermektedir. Bunun aksine ergenler sonuçlarının sadece kendilerini etkilediğini düşündükleri alanlarda ise ebeveynin otoritesinin meşru olmadığını düşünmeye başlamaktadırlar. Bir başka çalışmada, ergenlerin arkadaşlığın kendi özel seçimleri olduğunu düşündükleri, bunun aksine ebeveynlerin ise arkadaşlığın etkilerinin geleneksel ve ihtiyati (prudential) alanlara da taşınabileceğini düşündükleri için bu alanı da yetkinin ve otoritenin kendilerinde olduğu bir alan olarak gördükleri bulunmuştur. Dolayısıyla da ebeveynler, ergen çocuklarının arkadaşlıkları üzerindeki kontrolü sürdürmeleri gerektiğine inanmaktadırlar (Smetana ve Asquith, 1994). Ayrıca bu çalışmanın sonuçları, çocuklarının akranları ile ilişkilerinde yüksek düzeyde bir otoriteye sahip olmaları gerektiğini düşünen ebeveynlerin daha fazla kontrol uyguladıklarını göstermektedir.

Mounts (2008) ise arkadaşlık alanındaki otorite inancını Alan Kuramı'nın bakış açısına uygun olarak sosyal-geleneksel alan, sağlık alanı ve kişisel alan olmak üzere üç alt boyutta incelemiştir. *Sosyal-geleneksel alan*, düzeni, işleyişi ve sosyal yordanabilirliği sağlama amacıyla rollerin tanımlanmasıyla ilgilidir ve özellikle çocuğun akranlarının okuldaki davranışlarını ve kullandıkları dili kapsamaktadır. Örneğin, çocuğunun küfürlü konuşan arkadaşları varsa, ebeveynin bu arkadaşlıklara karışma hakkının olduğunu düşünmesi sosyal geleneksel alan olarak değerlendirilebilir. *Sağlık alanı* ergenin arkadaşlarının sağlıkla ilgili sonuçları kapsayan davranışlarını içermektedir. Çocuğunun

madde kullanan arkadaşları varsa, ebeveynin bu arkadaşlıklara karışma hakkının olduğunu düşünmesi sağlık alanı olarak değerlendirilebilir. *Kişisel alan* ise ergenin arkadaşının başkaları açısından bir sonucu olmayan, sadece kendisiyle ilgili seçimleri, tercihlerini yansıtan hareket ve davranışlardır. Çocuğunun arkadaşlarının sadece kılık kıyafet tarzını beğenmediği için bu arkadaşlıklara karışma hakkının olduğunu düşünmesi bu alana örnek olarak verilebilir. Elde edilen sonuçlar, kişisel alanda otorite inancı arttıkça ebeveynlerin rehberlik stratejisini daha fazla, danışmanlık stratejisini ise daha az kullandığını göstermektedir. Bir diğer deyişle, anneler çocuklarının kişisel konularıyla ilgili de kural koyma hakkına sahip olduklarını düşünürlerse, arkadaşlık ilişkilerine doğrudan müdahil olma ve yönlendirmeler yapma gibi yolları daha fazla; çocuklarının, arkadaşlık ilişkilerindeki problemleri çözmesine yardımcı olma ve tavsiyeler verme gibi stratejileri daha az kullandıkları görülmektedir. Ayrıca elde edilen sonuçlar, sosyal-geleneksel konularda otorite inançları arttıkça ebeveynlerin çocuklarına daha az özerklik verdiklerini göstermektedir.

Son olarak, ilginç bir biçimde, sosyal-geleneksel alanda otoritesinin meşruluğuna inanan anneler, çocuklarına arkadaşlık ilişkilerinde daha fazla rehberlik yapmaya çalıştığını ifade etseler de tam aksine ergenler ise annelerinden düşük düzeyde rehberlik algıladıklarını ifade etmişlerdir. Mounts (2008) bu sonuçların giderek daha özerk hale gelen ergenlerin, annelerinin bazı davranışlarını göz ardı etmelerinden kaynaklanabileceğini ileri sürmektedir. Mounts'un (2011) daha sonra yaptığı bir çalışmada da bu bulguları kısmen desteklenmiş, ebeveynlerin otoriteye dair inançları arttıkça rehberlik stratejisini de daha fazla kullanmaya başladıkları görülmüştür.

Otoriteye dair inançlar, yaşa ilişkin değişimlerin en fazla vurgulandığı ebeveyn inancıdır. Örneğin, altı ve sekizinci sınıfta çocukları olan ebeveynlerin kişisel alandaki otorite inancının, onuncu sınıfta çocukları olan ebeveynlerden daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca altıncı sınıfta olan çocuklar da ebeveynlerinin otoritesine onuncu sınıftaki çocuklardan daha fazla uyma zorunluluğu hissetmektedirler (Smetana ve Asquith, 1994). Darling ve arkadaşları (2008) yaptıkları boylamsal çalışmada çocuklar büyüdükçe ebeveynlerinin otoritesinin meşruluğuna daha az inanmaya başladıklarını, kendilerini bu kurallara uymaya daha az zorunlu hissettiklerini rapor etmektedir. En dramatik değişikliklerin yaşandığı ilk ergenlik, ebeveyn ve çocukların otoriteye dair

inançları arasındaki farkın da en fazla olduğu dönemdir. Ancak bulgular en belirgin değişimin kişisel alanda olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlarla uyumlu biçimde Smetana ve arkadaşları (2015) kişisel konularda ebeveyn otoritesini yaşça daha büyük olan ergenlerin daha az meşru algılarken, bunun aksine tedbir gerektiren alanlarda ise daha meşru algıladıklarını ortaya koymuşlardır. Sonuç olarak, bu alanda yapılan hem enlemesine kesitsel çalışmalar (Darling ve ark., 2005; Nucci, Camino ve Sapiro, 1996; Smetana, 1988; Smetana ve ark., 2015; Yau ve Smetana, 2003) hem de boylamsal çalışmalar (Darling ve ark., 2008; Smetana, 2000) ergenlerin büyüdükçe ebeveyn otoritesine daha az inandıklarını ve kendilerini bu kurallara uyma konusunda daha az zorunlu hissettiklerini göstermektedir. Buna ek olarak, ergenler ebeveynlerinin koydukları kuralları ilk ergenlikten orta ergenliğe doğru daha olumsuz ve katı olarak algılama eğilimindedirler. Ancak orta ergenlikten ileri ergenliğe geçiş sürecinde söz konusu kuralları daha olumlu algılamaya başlamaktadırlar (Way ve ark., 2007).

Otorite inancında cinsiyete göre farklılaşmaya vurgu yapılan çalışmaların ise görece daha az olduğu görülmektedir. Smetana ve arkadaşları (2015) kızların erkeklerden daha fazla otorite inancına sahip olduklarını ifade etmektedir. Darling ve arkadaşları (2008) ise dışarı çıkarken üzerine ne giyeceği gibi konuları kapsayan *kişisel alanda* ve okul performansı, ödevlerin yapılması ya da telefonda geçirilen zaman gibi konuları kapsayan *beklenti alanında* erkeklerin ebeveynlerinin otoritelerini daha meşru gördüklerini, bunun aksine erkek arkadaşı ile birlikte sinemaya gitmek gibi konuları kapsayan *karşı cinsle ilişki alanında* ise kızların ebeveyn otoritesini daha meşru gördüklerini rapor etmektedir.

Akran yönetimi ile ilişkili ebeveyn inançlarından bir ikincisi *ebeveynin kendi yeterliğine ilişkin inancıdır* (Mounts, 2008). Coleman ve Karraker (1997) ebeveynlerin yeterliklerine ilişkin inançları ile ebeveynlik nitelikleri arasında ilişki olduğunu ileri sürmektedir. Kendini daha yeterli hisseden ebeveynlerin daha duyarlı, daha az ceza kullanan, çocuklarından gelen sinyalleri daha kolay okuyabilen, onların kaygılarını hafifletebilen ebeveynler olduğu ve çocukları ile iletişimlerinin daha nitelikli olduğu görülmektedir (Donovan, 1981; Donovan ve Leavitt, 1985; Dumka, Stoerzinger, Jackson ve Roosa, 1996; Shumow ve Lomax, 2002; Unger ve Waudersman, 1985). Bunun aksine yeterlik algısı düşük olan ebeveynlerin ise daha zorlayıcı disiplin kuralları

koydukları görülmektedir (Bugental ve Cortez, 1998). Ancak sınırlı sayıdaki araştırma, ebeveynin yeterliğinin ergenin akran yönetimi stratejileriyle ilişkilerine odaklanmıştır. Örneğin, Tilton-Weaver ve Galambos (2003), yeterlik inancının özellikle babaların kullandığı tercihlerle ilgili iletişim, bilgi arama ve iletişimi onaylamama stratejileri ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bunun aksine annelerin yeterlik inançları ile akran yönetimi stratejileri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Türkiye’de yapılan çalışmalarda ise yeterlik inancının, annenin, akranları ile ilişkilerinde çocuğuna verdiği desteği, onunla tercihleriyle ilgili kurdukları iletişimi ve çocuğunun arkadaşlık ilişkileriyle ilgili bilgi toplama çabasını yordadığı bulunmuştur (Öztürk ve Sayıl, 2012; Sayıl ve ark., 2012).

Akran yönetimi ile ilişkili olabilecek üçüncü bir ebeveyn inancı *ebeveynin arkadaşlığın önemine ilişkin inancıdır*. Bu bağlamda yapılan çalışmalar yakın bir arkadaşı olan ergenlerin arkadaşı olmayan ergenlerden daha fazla olumlu sosyal davranış (McGuire ve Weisz, 1982; Wentzel ve Caldwell, 1997) ve daha az saldırgan davranış (Claes ve Simard, 1993) sergilediklerini, daha yüksek düzeyde iyi olma hali (Berndt ve Keefe, 1996) ve daha düşük düzeyde sıkıntı (Wentzel ve Caldwell, 1997) rapor ettiklerini, akademik başarılarının ve okuldaki etkinliklere katılım oranlarının daha yüksek olduğunu (Berndt ve Keefe, 1995, Berndt, Laychak ve Park, 1990; Wentzel ve Caldwell, 1997) göstermektedir. Daha küçük yaştaki çocuklarla yapılan çalışmalar bile arkadaşı olan çocukların arkadaşı olmayan çocuklardan daha sosyal olduklarını, daha işbirlikçi davrandıklarını ve kendilerine olan güvenlerinin daha yüksek olduğunu (Newcomb ve Bagwell, 1995), daha özgeci, daha bağımsız ve duygusal anlamda daha fazla destek verici olduklarını (Aboud ve Mendelson, 1996) göstermektedir. Ayrıca boylamsal olarak gerçekleştirilen bir çalışmada da altıncı sınıfta arkadaşı olmayan öğrencilerin sekizinci sınıfa geldiklerinde diğer arkadaşlarından daha fazla duygusal sorun rapor ettikleri görülmüştür (Wentzel, Barry ve Caldwell, 2004).

İlk ergenlikten itibaren ergenler akran grubu için daha fazla psikolojik yatırım yapmakta ve onların desteğine daha bağımlı hale gelmektedirler (Berndt, 1979; Youniss ve Smollar, 1985). Örneğin bir çalışmada ergenlerden duygusal destek ve yakınlık figürlerini belirtmeleri istendiğinde ebeveynler kadar akranlara da yer verildiği görülmektedir (Freeman, 1997). Ergenin arkadaşlık ilişkilerinin önemi üzerine yapılan

birçok çalışma, ebeveynleriyle ilişkilerinde sorunlar yaşayan ergenlerin sahip oldukları nitelikli arkadaşlık ilişkilerinin, onların psikolojik iyilik halini koruyucu bir faktör olarak önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir (Bolger, Patterson ve Kupersmidth, 1998; Gauze, Bukowski, Aquan-Assee ve Sippola, 1996; Lansford, Criss, Pettit, Dodge ve Bates, 2003).

Diğer taraftan arkadaşlığın önemine dair düşüncelerin incelendiği çalışmalar, ebeveynlerin genellikle çocuklarına hep tetikte olmayı öğütlediğini, arkadaşlık ilişkilerinde çok dikkatli olmaları gerektiğini vurguladıklarını göstermektedir (Gingold, 2003; Way, Green ve Mukherjee, 2007). Bu konu ile ilgili yapılan ve kültürler arası karşılaştırmayı içeren niteliksel çalışmanın sonuçları, özellikle Asyalı-Amerikalı ve Afrikalı-Amerikalı anne babaların, Latin anne babalardan daha karamsar olduklarını göstermektedir. Asyalı-Amerikalı ve Afrikalı-Amerikalı anne babalar, arkadaşların kendilerine hep kötülük getireceğine ve onlara çok güvenilmemesi gerektiğine vurgu yaparken, Latin anne babalar ise arkadaşların bazen güvenilmez olsa da bazen çok değerli olabileceği vurgusu yapmaktadır. Örneğin bir taraftan “Arkadaşlık çok da önemli değil, asıl önemli olan ailedir, çünkü ailen hep senin yanında olacaktır.”, “Arkadaşa ihtiyacımız yok, bizim en iyi arkadaşımız yine kendimiziz.”, “Önemli olan arkadaşların değil, okulun; o yüzden en önemli arkadaşın kitapların olsun.” gibi arkadaşlığın değersiz olduğuna vurgu yapan öğütlerin yanında tam aksine “Bizimle her şeyi paylaşmadıkları için, duygularını paylaşabilecekleri arkadaşlarının varlığı çocuklarımız için çok önemlidir.”, “Bizim yanında olamadığımız zamanlarda, ona göz kulak olabilecek birilerinin olması iyidir.”, “Arkadaşların varlığı çocuğumun benlik saygısını artırmaktadır.” düşüncelerine sahip olan ebeveynler de vardır (Way ve ark., 2007). Araştırmaya katılan çocuklar ailelerinin, ancak akranları derslerinde yardımcı olursa, o zaman onlarla arkadaşlık etmelerine izin vereceklerini söylemişlerdir. Bu çalışmanın sonuçlarından yola çıkarak, araştırmacılar aileden olmayan biri ile kurulan arkadaşlığa daha az önem veren ebeveynlerin izleme ve yasaklamayı daha fazla, rehberlik ve destekleme gibi ebeveyn uygulamalarını ise daha az kullanacağını ileri sürmektedirler.

Görüldüğü gibi arkadaşların ergenler için önemi ile ilişkili çok sayıda araştırma yapılmış olmasına rağmen, ebeveynlerin bu konudaki düşüncelerinin ebeveynlik

uygulamaları ile ilişkilerini ele alan daha az sayıda çalışmaya ulaşılabilmektedir. Mounts (2008) da önerdiği kuramsal modelinde, arkadaşlığın önemli olmadığını düşünen ebeveynlerin, çocukları akran ilişkilerinde bir problemle karşılaştığında, daha fazla yasaklama ve daha az danışmanlık yapacaklarını öne sürmektedir. Ancak bu öngörüğü destekleyen ya da aksine işaret eden bir çalışmaya ulaşılamamıştır.

Akran yönetimi ile ilişkili olabilecek son bir ebeveyn inancı ise *ebeveynin çocuğun arkadaşlarına ilişkin endişesidir*. Ebeveynin endişesi, daha önce de bahsedildiği gibi Mounts'un (2008) önerdiği kuramsal modelinde yer almamasına rağmen, ebeveyn akran yönetim stratejilerinin öncüllerinin incelendiği çalışmalarda (örn., Tilton-Weaver ve Galambos, 2003), ebeveyn bilişlerinden birisi olarak ele alındığı için bu çalışmada sınanacak olan modele de dahil edilmiştir.

Ergenliğin ilk yıllarından itibaren ebeveynleri ile daha az etkinlik yapmayı, buna karşılık arkadaşları ile daha fazla vakit geçirmeyi tercih eden ergenler (Larson ve Richards, 1991), ebeveyn gözetiminden uzaklaştıkları için olumsuz davranışlar deneyimleme olasılıkları da doğal olarak artmaktadır (Borawski, Ievers-Lands, Lovegreen ve Trapi, 2003). Bu sebeple ebeveynler, çocuklarının yanlış ortamlara girerek kendisine zarar verecek ya da beklentilerinin dışına çıkacak davranışlar sergileyebileceğini düşünmekte ve çocuklarının arkadaşlıklarından endişe duymaktadırlar (Brown, Mounts, Lamborn ve Steinberg, 1993). Nitekim bu alanda yapılan bir çalışmada annelerin endişesi arttıkça çocuklarının arkadaşları ile ilişkilerinde, yasaklayıcı iletişimi kullanma ihtimallerinin de arttığı, buna karşılık annelerin endişesi arttıkça arkadaşlıklar konusunda çocuklarına verdikleri desteği geri çektikleri görülmektedir (Tilton-Weaver ve Galambos, 2003). Bahsedilen sonuçlara paralel bir biçimde, Sayıl ve arkadaşları (2012) da annenin endişesinin, çocuğuna akranları ile ilişkilerinde verdiği destekle ve destekleyici iletişimle negatif yönde ilişkili, yasaklayıcı iletişimle pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Annenin endişesi ve yeterlik inancı ile ilgili yapılan çalışmaların bir kısmında cinsiyet ve ergenlik evresine bağlı olarak ortaya çıkan farklılaşmalar incelenmiştir. Örneğin, Sayıl ve arkadaşları (2012) tarafından yapılan bir çalışmada, çocukları ilk ergenlik döneminde olan annelerin, hem akran ilişkileri konusunda daha fazla endişe duyduğu, hem de kendilerini bu konuda daha yeterli hissettiği bulunmuştur. Ancak aynı çalışmada

cinsiyete bağılı bir farklılaşma elde edilmemiştir. Shumow ve Lomax (2002) da yeterlik inancının ergenin ve ebeveynin cinsiyetine göre farklılaşmadığını ortaya koymuşlardır. Way ve arkadaşları (2007) ise yaşı ilerleyen çocuk daha özerk hale geldikçe ebeveynlerin arkadaşlığa ilişkin inançlarının da buna uygun bir biçimde değişmeye başladığını ve arkadaşlıkları hakkında daha az olumsuz düşünmeye başladıklarını, çocuklarının seçimlerine güvenip arkadaşlarıyla vakit geçirmesini daha hoşgörü ile karşılamaya başladıklarını rapor etmektedir.

1.2.3. Ergenin ve Ergenin Arkadaşının Özellikleri

Uzun yıllar, çocukluk ve ergenlik dönemi boyunca uyum sağlayıcı ve bozucu davranışların büyük ölçüde ebeveyn-çocuk ilişkilerinin niteliğinden ve ebeveynlik stillerinden etkilendiğine inanılmış ve birincil vurgu bu faktörlere yapılmıştır (Baumrind, 1966; Bates, Pettit, Dodge ve Ridge, 1998). Ebeveynliğin hem duygusal yakınlık ve çocuğunun ihtiyaçlarına duyarlılığı içeren ilişkiyel yönünü (Benda ve Whiteside, 1995; Farrington ve Hawkins, 1991; Loeber, Farrington, Stouthamer-Loeber ve van Kammen, 1998; Sokol-Katz, Dunham ve Zimmerman, 1997) hem de çocuğun ilişkilerine ve faaliyetlerine aktif bir biçimde katılmayı içeren düzenleyici yönünü (Hawkins, Herrenkohl, Farrington, Brewer, Catalano ve Harachi, 1998) inceleyen araştırmacılar da özellikle çocuğun sapkın davranışlarında ebeveynlerin rolü üzerinde durmuştur. Örneğin, ebeveynler telefonla da olsa çocuklarını izlediklerinde, ergenler daha düşük düzeyde problem davranış sergilemiştir (Fletcher ve ark., 2004).

Diğer taraftan birçok araştırma da bazı ebeveyn davranışlarının ergenin özellikleri karşısında bir tepki olarak ortaya çıkabileceğine işaret etmektedir (Ge ve ark., 1996; Kerr ve Stattin, 2003; Kim, Conger, Lorenz ve Elder, 2001; Neiderhiser, Reiss, Hetherington ve Plomin, 1999). Örneğin, Furstenberg ve arkadaşlarının (1999) bulgularına göre daha tehlikeli bir akran çevresinin var olduğu durumlarda; örneğin ekonomik açıdan daha dezavantajlı bir çevrede çocukların çeteler kurduğu ya da sapkın davranışların yaygın olduğu mahallelerde, ebeveynler daha kısıtlayıcı ve daha otoriter bir ebeveynlik uygulamalarını tercih ediyor görünmektedirler. Bu bulguları destekler bir biçimde Persson, Stattin ve Kerr (2004) hem anne hem de ergen raporlarından elde edilen bilgilerden yola çıkarak ebeveynin sıcaklığı ve çocuğuna güveni gibi anneye ait

özelliklerin yanında, çocuğun iletişime açıklığının ve karşı gelme davranışlarının da evdeki demokratik ortama katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Doğrudan ebeveyn akran yönetimi ve ergenin özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen kısıtlı sayıda çalışma vardır (örn., Mounts, 2001; Öztürk ve Sayıl, 2012; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003). Mounts (2008) tarafından öne sürülen modelde geleneksel yaklaşımın aksine, ergenin özelliklerinin sadece ebeveyn davranışlarının bir sonucu değil, aynı zamanda onların belirleyicisi de olabileceğini önermektedir. Modele göre, ebeveynin çocuğunun akademik başarısı ile ilgili algısı, onun sosyal becerileri hakkındaki düşünceleri, madde kullanıp kullanmadığı ve sapkın davranışlarının olup olmadığı ile ilgili düşünceleri, ebeveynin hangi akran yönetimi stratejisini kullanacağını yordamaktadır. Bunun yanında sadece ergenin özellikleri ile ilgili algıları değil, ergenin arkadaşının özellikleri ile ilgili algıları da ebeveynin kullanacağı akran yönetim stratejilerini yordamaktadır. Ancak önerilen modele dikkat edilecek olursa, ebeveyn akran yönetim stratejilerini şekillendiren değişkenlerin ergenin ya da ergenin arkadaşının kendilerinin rapor ettiği özellikleri değil; ebeveynlerin bu özelliklerle ilgili algıları olduğu görülmektedir.

Tilton-Weaver ve Galambos (2003) ise daha fazla sorun davranışı olduğunu bildiren ergenlerin akranlarıyla iletişimi daha çok yasaklayan ve akranları hakkında daha fazla bilgi arayan anneleri olduğunu ortaya koymuştur. Benzer biçimde sapkın arkadaşlara sahip olduğunu rapor eden ergenlerin anneleri çocuklarıyla bir taraftan akran tercihleriyle ilgili daha fazla iletişim kurarken bir taraftan da yasaklayıcı iletişimi kullanmaktadır.

Ülkemizde konu ile ilgili yapılan bir çalışmada, çocuğun saldırgan davranışları arttıkça annelerin arkadaşlıkları onaylamama ile ilgili iletişimlerinin arttığı bulunmuştur (Öztürk ve Sayıl, 2012). Bununla birlikte araştırmada incelenen bir diğer değişken ise ergenin okula bağlılığıdır. Akademik başarı ile ilişkili olabilecek önemli bir değişken olarak çocuğun bildirdiği okula bağlılık ile annelerin arkadaşlıkları destekleyici iletişim stratejisini kullanması arasında negatif yönde bir ilişki elde edilmiştir. Özellikle hem ilk hem de orta ergenlik dönemlerinde girecekleri önemli sınavların olması sebebiyle anneler çocuklarının bu dönemdeki arkadaşlık ilişkilerini bir risk faktörü olarak görebilmekte ve bu ilişkilerine sınırlamalar getirmek isteyebilmektedirler. Böylece

okula bağlılığı yüksek olan çocuklarının arkadaşlıklarını daha az desteklemektedirler (Öztürk ve Sayıl, 2012). Son iki araştırmanın Mounts'un (2008) kuramsal modelinden önemli bir açıdan farklılaştığı görülmektedir: Kuramsal modelde ebeveyn akran yönetiminin yordayıcısı olarak öne sürülen ergen ve arkadaşının özellikleri değişkenleri ebeveynlerin kendi algılarından elde edilirken söz edilen son iki çalışmada ergenlerin bu konu ile ilgili bildirimlerinden elde edilmiştir. Buna rağmen her üç çalışmada da birbiri ile örtüşen sonuçlar göze çarpmaktadır.

Araştırmalar genellikle arkadaşları olan ergenlerin arkadaşları olmayan ergenlere göre daha fazla özgeci davranışta bulduklarını, daha fazla işbirliği yaptıklarını, kendilerine daha fazla güvendiklerini ve daha iyi problem çözme ve perspektif alma becerisine sahip olduklarını göstermektedir (Azmitia ve Montgomery, 1993; Güroğlu, van Lieshout, Haselager ve Scholte, 2007; McQuire ve Weisz, 1982). Diğer taraftan sapkın arkadaşlarla ilişkilerin büyük olasılıkla suç içeren davranışlarla ya da diğer olumsuz davranışlarla ilişkili olabileceğini rapor eden çalışmalar da mevcuttur (örn., Dishion, Andrews, Kavanagh ve Soberman, 1996; Maxwell, 2002). Brendgen, Vitaro ve Bukowsky'nin (2000), arkadaşsız, sapkın arkadaşları olmayan ve sapkın arkadaşları olan üç grubu karşılaştırdığı çalışmada sapkın arkadaşı olan ergenlerin, diğer iki gruptan da daha fazla suça yönelik davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Dolayısıyla ebeveynler kişilik özelliklerini ve davranışlarını beğenmedikleri bazı arkadaşlarının, çocuklarının davranışlarını olumsuz bir biçimde etkileyebileceğini düşündükleri için bu ilişkileri aktif bir biçimde yönetmeye çalışmaktadırlar (Mounts, 2008). Örneğin, Mounts (2001) birinci zamanda ölçülen ebeveyn yasaklamasının yine birinci zamanda ölçülen arkadaşın özellikleri ile ilişkili çıktığını, ancak üçüncü zamanda ölçülen arkadaşın özellikleri ile ilişkili olmadığını rapor etmektedir. Bu sonuçtan hareketle, ebeveynlerin çocuklarının arkadaş seçimlerine ya da arkadaşlarının özelliklerine bir tepki olarak yasaklamalar getirdiği söylenebilir. Bu bulguyu destekler biçimde Tilton-Weaver ve Galambos (2003) da ergenlerin sapkın arkadaşlarının varlığının annenin kullandığı çocuklarının akran tercihlerine yönelik iletişimi ve arkadaşlıkları onaylamama ile ilgili iletişimi yordadığını göstermektedir. Bir diğer deyişle, ergen çocuklarının ne kadar çok sapkın arkadaşı varsa, anneler çocuklarıyla bir taraftan arkadaşlıklarına yönelik tercihleri hakkında o kadar çok iletişim kurmakta, bir taraftan da söz konusu arkadaşlarıyla iletişimlerini o kadar çok yasaklamaktadır. Ülkemizde yapılan bir

çalışmada ise daha fazla olumlu sosyal arkadaşı olduğunu bildiren ergenlerin annelerinin, çocuklarıyla arkadaşlıklarını desteklemeye yönelik daha fazla iletişim kurduklarını göstermektedir. Ancak çalışma bulguları bu ilişkide ebeveynin endişesinin aracı bir etkisinin olabileceğini göstermiştir: Ergen çocuklarının olumlu sosyal arkadaşlarının artmasıyla, annenin konuyla ilgili endişesi azalmakta ve anne de endişesi azaldıkça, bu arkadaşlıkları daha fazla desteklemektedir (Öztürk ve Sayıl, 2012).

Alan yazında konu ile ilgili yapılan çalışmaların çoğu enlemesine kesitsel yöntemle dayandığı için ilişkilerin yönü hakkında çıkarımlar yapmak mümkün görünmemektedir. Nitekim Mounts (2001) sapkın arkadaşların varlığı ve ebeveynlerin arkadaşlıkları yasaklaması arasındaki ilişkinin iki türlü yorumlanabileceğini öne sürmektedir: Ya ergenler ebeveynlerin yasaklamaları karşısında bir tepki olarak, sapkın arkadaşlarıyla daha fazla görüşmektedir ya da ergenlerin sapkın arkadaşları ile ilişkilerini fark eden ebeveynler daha fazla yasaklamalar getirmektedir. Dolayısıyla benzer bir çıkarımı olumlu sosyal arkadaşlar ile ebeveyn akran yönetimi arasındaki ilişki için de yapmak mümkündür: Ebeveynlerin arkadaşlıkları desteklemesi ile birlikte, ergenler ailelerinin beğeneceği akranları ile arkadaşlıklarını sürdürebilir ve geliştirebilirler. Diğer taraftan ebeveynler çocuklarının “iyi arkadaşlar” seçtiklerini görüp bu arkadaşlıkları destekleyebilirler. Yukarıda bahsedilen çalışmalardan elde edilen sonuçlar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, ergenin özellikleri ve ebeveyn akran yönetimi stratejileri arasındaki ilişkilerde olduğu gibi ergenin arkadaşlarının özellikleri ve ebeveyn akran yönetimi stratejileri arasındaki ilişkilerde de “çocuk etkileri” modellerinin de geçerli olabileceğini söylemek mümkündür.

Hem ergenin hem de ergenin arkadaşlarının özellikleri ile ilgili yapılan çalışmalarda, ergenin cinsiyetine ve yaşına bağlı farklılıklara da sıkça değinilmiştir ve kızların erkeklere göre daha fazla olumlu sosyal davranış sergileme eğiliminde olduğu bulunmuştur (Beutel ve Johnson, 2004; Carlo ve ark., 2007; Fabes, Carlo, Kupanoff ve Laible, 1999; Kumru, Carlo ve Edwards, 2004). Ancak olumlu sosyal davranışın türünü de dikkate almak önemlidir. Örneğin, bazı çalışmaların sonucunda kızların fazla oranda özgeci ve tepkisel olumlu sosyal davranışlar; erkeklerin ise daha fazla oranda amaca yönelik olumlu sosyal davranışları sergilediği bulunmuştur (Bayraktar ve ark., 2010; Kındap, 2011). Özgeci ve tepkisel olumlu sosyal davranışlarda kızların lehine çıkan bu

farklılıklar açıklanırken toplumsal cinsiyet rollerinin de yadsınamaz bir etkisi var gibi görünmektedir. Kızların erkeklere göre daha duygusal ve diğeri yönelimli olmaları, yardım etme eğilimleri ve daha fazla bakım verici olmaları olumlu sosyal davranışlarına yön vermektedir (Edwards, Knoche ve Kumru, 2003). Bu bulguların aksine erkek ergenlerin hem açık hem de ilişkisel saldırganlık sergileme sıklıklarının kız ergenlerden daha yüksek olduğu görülmüştür (Björkqvist, 1994; Crick, 1995; Kındap, 2011; Lagerspetz ve Björkqvist, 1994; Loudin ve ark., 2003; Tomada ve Schneider, 1997).

Benzer bir örüntüyü olumlu sosyal arkadaşlar ve sapkın arkadaşlarla ilişkilerde de görmek mümkündür. Kızların akranlarına daha fazla bağlandıkları ve olumlu sosyal davranışlar gösteren arkadaşlara daha fazla sahip oldukları, buna karşı erkeklerin kızlara göre arkadaşlık ilişkilerini daha olumsuz algıladıkları ve sapkın arkadaşlara daha fazla oranda sahip oldukları bulunmuştur (Brendgen ve ark., 2000; Bukowski ve ark., 1994; Ciairano ve ark., 2007; Kındap, 2011; Sayıl ve ark., 2012; Shin, 2007; Yaban, 2012). Nitekim kızlar en yakın arkadaşlarını, bakım veren, güvenilir, kabul edici ve yakın gibi olumlu özelliklerle tanımlarken (Rubin, Bukowski ve Parker, 2006), erkeklerin ise arkadaşlarını daha rekabetçi ve arkadaşlık ilişkilerini daha çatışmalı algıladıkları (Ladd, 1999) bilinmektedir. Ancak alan yazında çelişkili bulgular da mevcuttur. Örneğin, bazı çalışmalar akran grubu ile ilişkilerde kız ve erkek ergenler arasında bir fark olmadığını rapor ederken (Cairns, Leung, Buchanan ve Cairns, 1995; Tarrant, 2002) bazı çalışmalar ise erkeklerin daha geniş akran grupları ile birlikte olduklarını ve bu grupların etkinliklerine kız ergenlerden daha fazla ilgi gösterdiklerini rapor etmektedir (Benenson, Apostoleris ve Parnass, 1997; Ruble ve Martin, 1998; Thorne ve Luria, 2001).

Ergenin ve arkadaşının özellikleri ile ilgili çalışmalarda yaşa bağlı farklılıklarla görece daha az ilgilenilmiştir. Ancak bu çalışmalarda da çelişkili sonuçlar elde edilmiştir. Örneğin yapılan bir çalışmada ilk ergenlikte orta ergenliğe göre ergenlerin arkadaşlıklarını daha olumlu algıladıkları ve olumlu sosyal davranışlar gösteren arkadaşlara daha fazla oranda sahip oldukları görülmüş, buna karşı orta ergenlikte ise sapkın arkadaşlara daha fazla oranda sahip oldukları bulunmuştur. Ayrıca olumlu sosyal davranış açısından ergenlik evreleri arasında anlamlı bir farklılaşma ortaya çıkmamıştır (Sayıl ve ark., 2012). Oysa alan yazında diğeri birçok çalışmada, ergenin yaşı arttıkça

olumlu sosyal davranış beceri ve çeşitliliğinin artacağı önerilmektedir (Carlo, Hausmann, Christiansen ve Randall, 2003; Kumru, Carlo ve Edwards, 2004).

Ergenin özellikleri bağlamında ele alınan ve hem Mounts'un öne sürdüğü kuramsal modelinde hem de bu bağlamda yapılan diğer birçok çalışmada ergenlerin bir özelliği olarak öne sürülen unsurlardan birisi de akademik yeterlik algısıdır. Alan yazında akademik yeterlik algısında hem cinsiyete hem de yaşa ilişkin farklılaşmalara sıklıkla değinildiği görülmektedir (Beattie, 1970; Gray, 1985; Oshima ve Domaleski, 2006; Voyles, 2011). Ülkemizde yapılan bir çalışmada, kızların erkeklere göre ve ilköğretim kademesinde okuyan ergenlerin ortaöğretim kademesindekilere göre akademik yeterlik algılarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Sayıl ve ark., 2008). İzleyen bir çalışmada da kızların erkeklere göre Matematik ve Türkçe derslerindeki yeterlik algılarının, sayısal ve sözel derslerdeki akademik başarılarının daha yüksek olduğu rapor edilmektedir (Kındap, 2011). Yakın zamanda ülkemizde yapılan diğer birçok çalışmada da benzer bulgular elde edilmiştir (Coşkun ve Sayıl, 2006; Harma, 2008; Kındap ve ark., 2008).

1.3. EBEVEYN AKRAN YÖNETİMİ STRATEJİLERİNİN SONUÇLARI

Bu bağlamda yapılan çalışmalar, destekleme stratejisinin genellikle, sapkın arkadaşlarla daha az bir arada bulunma (Tilton-Weaver ve Galambos, 2003), daha fazla sayıda olumlu sosyal arkadaş (Sayıl ve ark., 2012) ve daha olumlu arkadaşlık niteliğine sahip olma (Mounts, 2004; 2011) gibi olumlu sonuçlarla ilişkili olduğunu, ergenin riskli davranışlara karışmasını engellediğini, ergenin olumsuz akran gruplarına maruz kalma olasılığını azaltarak, akran grubunun olumsuz etkilerinden ergeni koruduğunu (Fisher ve Feldman, 1998) göstermektedir. Hatta bu ergenlerin daha az fiziksel ve ilişkisel saldırganlık, daha fazla olumlu sosyal davranış sergiledikleri görülmektedir (Gerardy, Mounts, Luckner ve Valentiner, 2015).

Ebeveynlerin çocuklarına akranları ile problemlerini nasıl çözebilecekleri konusunda yardımcı olmaya çalışmaları ya da akran ilişkilerinin farklı yönleri hakkında fikir vermeleri, bir diğer deyişle, danışmanlık yapmaları, çocuklarının akran ilişkilerindeki sosyal katılımları (social inclusion) ile ilişkili çıkmıştır. Bu ebeveynler çocuklarına arkadaşları ile ilişkilerini ve bu ilişkilerdeki uyumu sürdürmelerini önermektedirler. Bu

da ergen çocuklarının diğerleri ile olumlu sosyal ilişkiler kurma ihtimalini arttırmaktadır (Gerardy ve ark., 2015). Danışmanlık diğerlerinin ve kendisinin duygularını anlamayı, diğerleri ile empati kurmayı kolaylaştırabilmektedir (Mounts, 2011; Poulin ve ark., 2012) ve ebeveynlerin bu davranışlarının ergen çocuklarının sorun çözme becerilerini artırdığını ve sorunların çözümünde saldırgan davranışlardan uzak durmaya motive ettiğini söylemek mümkün görünmektedir (Gerardy ve ark., 2015). Ebeveynlerinden böyle bir destek alan çocuklar, akranları ile yaşadıkları çatışmaları ele alma konusunda da daha başarılıdırlar. Sosyal yeterlik arkadaşlık ilişkilerindeki en önemli bileşenlerden biri (Buhrmester, 1990) olduğu için ergenin var olan akran ilişkilerinde çatışmalardan kaçmasına ya da çatışmalar ortaya çıktığında arkadaşlık ilişkilerini sürdürebilmesine yardımcı olmaktadır. Nitekim ebeveynin akran ilişkilerinde danışmanlık yapması arkadaşları ve ergen arasındaki düşük düzeydeki çatışmalarla ilişkili çıkmıştır (Poulin ve ark., 2012).

Ebeveynin akran ilişkilerini destekleyip danışmanlık yapmasının yanında çocuklarının arkadaş çevrelerini düzenlemesi de ergenin sosyal yeterliğini besleyen önemli bir faktördür. Ergenin akranlarıyla etkileşime girmesi için ebeveynlerin fırsat yaratması, onların yürüttükleri faaliyetlere daha fazla katılmasına, akran kültürüne daha kolay uyum sağlamasına ve sosyal becerilerinin gelişmesine yardımcı olmaktadır (Gerardy ve ark., 2015; Ladd ve Golter, 1988). Ebeveynlerin çocuklarının çevrelerini düzenleme çabaları orta düzeyde olduğu zaman ergenin sosyal becerilerini geliştirebilmeleri için fırsatlar sağlarken, yüksek düzeyde olması bu becerilere zarar verebilmektedir (Gerardy ve ark., 2015; Mounts, 2011). Nitekim bazı çalışmalar ebeveyn akran yönetimi davranışlarının ergenin zayıf sosyal ilişkilerini yordayabileceğini göstermektedir (McDowell ve Parke, 2009; Parke ve ark., 2003). Örneğin, ergenlerin akranları ile etkileşimlerinde özerkliğe ihtiyaç duydukları için ebeveyn akran yönetimi davranışlarının olumsuz sosyal sonuçlarla ilişkili olabileceği ileri sürülmektedir (Parke ve ark., 2003). Hatta ergenin sosyal becerileri üzerinde danışmanlığın tek başına bir anlamı olmadığı, ancak ebeveyn ve ergen arasında ergenin arkadaşlıklarıyla ilgili düşük düzeyde çatışmalar yaşandığında, ya da hiç çatışma yaşanmadığında ergenin sosyal becerilerinin zarar görmediği, hatta bazen geliştiği görülmektedir. Bunun tersine arkadaşlık ilişkileriyle ilgili yüksek düzeyde çatışmaların olduğu durumlarda, ergenin sosyal becerileri zarar görmektedir (Mounts 2011). Bu araştırmada ele alınan düşük

düzeydeki çatışmaların ebeveynlerin çocuklarının özerkliklerini desteklediklerine dair bir gösterge olabileceği önerilmektedir. Böylece ebeveynlerin akran yönetim stratejilerini kullanırken, ergen çocuklarının özerkliklerini de desteklemelerinin, onların sosyal becerilerine olumlu katkılar yapacağını söylemek mümkün görünmektedir. Bunun aksine, müdahaleci ve özerkliği desteklemeyen ebeveynlik uygulamalarının grup aidiyetine ve sosyal yeterliğe zarar verdiği bilinmektedir (Grolnick, 2003; Karavasilis, Doyle ve Markiewicz, 2003; Nelson ve Crick, 2002; Soenens, Vansteenkiste, Duriez ve Goossens, 2006). Örneğin, ebeveynin çocuğunun arkadaşlık ilişkilerindeki rehberliği ve ergenin akran grubuna aidiyeti arasındaki ilişki incelendiğinde, ebeveynin düşük düzeyde psikolojik kontrol sergilediği durumlarda ilişki anlamsızken, yüksek düzeyde psikolojik kontrol sergilediği durumlarda ise ilişkinin negatif olduğu rapor edilmektedir (Soenens ve ark., 2007).

Benzer hatta çok daha güçlü sonuçları izleme ve yasaklama stratejilerinde de görmek mümkündür. Ergenlik döneminde sapkın davranışların kayda değer bir biçimde arttığı ve ergenin arkadaşlarının da bu artıştaki en güçlü yordayıcılardan biri olduğu bilinmektedir. Bu nedenle ergenlerin sapkın davranışlarını azaltmanın en iyi yollarından birinin ergenin sapkın arkadaşları ile ilişkilerini engellemek olduğu önerilmektedir (Fletcher, Darling ve Steinberg, 1995). Konu ile ilgili çalışmalarda da genel olarak ebeveynin izlemesi ve akran yönetimi davranışları üzerinde durulmaktadır. Ebeveynler çocuklarını izlemeli, etkinlikleri ve ilişkileri hakkında bilgi toplamalı ve eğer arkadaşlarının sapkın davranışlarından etkileniyorlarsa da bu arkadaşlarla ilişkileri sınırlandırmalıdır. Ancak yakın zamanlı çalışmalarda, ergenleri izlemenin ve arkadaşlarıyla ilişkilerini yasaklamanın onların sonuç davranışları üzerinde beklenen düzeyde etkili olmayabileceği görülmektedir. Çünkü ebeveynin izleme ve yasaklama davranışlarının bazen beklenenin aksine söz konusu arkadaşlarla ilişkilerdeki artışı yordadığı bulunmuştur (Keijsers, Branje, Van der Valk ve Meeus, 2010; Kerr, Stattin ve Burk, 2010; Marshall, Tilton-Weaver ve Bosdet, 2005).

Darling ve Steinberg (1993), ebeveynlik stillerinin ve uygulamalarının çocuklar üzerindeki etkilerinin doğru bir biçimde anlaşılabilmesi için birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Araştırmacılara göre ebeveynlik stilleri ebeveynlik uygulamalarının etkililiğini değiştirerek, anne babaların çocuklarını sosyalleştirme

kapasitelerini değiştirebilmektedir. Bu sebeple ebeveynlik stilleri, belirli ebeveynlik uygulamaları ile gelişimsel sonuçlar arasındaki ilişkiyi düzenleyen bağlamsal bir değişken olarak değerlendirilmektedir. Mounts ve Steinberg (1995) de bu düşüncüyü destekler bir biçimde ebeveynlerin demokratik olmayan bir stili kullandıklarında, madde kullanımı ile ilgili olarak akranlarından daha fazla etkilendiklerini rapor etmektedir.

Bu sonuçlardan yola çıkarak Mounts (2002) daha sonra yaptığı bir çalışmada ebeveyn akran yönetimi davranışları ile hem ergenin hem de arkadaşının madde kullanımı arasındaki ilişkide ebeveynlik stillerinin düzenleyici bir rol oynayabileceğini göstermiştir. Örneğin, demokratik anne babaların çocuklarında yüksek düzeyde izleme, düşük düzeyde madde kullanan arkadaşların varlığı ile ilişkiliyken, bunun aksine diğer ebeveynlik stillerini kullanan ebeveynlerin çocuklarında izleme, madde kullanan arkadaşların varlığı ile ilişkili çıkmamıştır. Ebeveynler demokratik tutum sergilediklerinde, çocukları tarafından daha az müdahaleci olarak algılanmakta ve bu çocuklar ebeveynlerin koydukları kuralları daha kolay içselleştirebilmektedirler. İzin verici ve ilgisiz ebeveynlerin çocukları ise arkadaşlık alanında ebeveynleri yansız davrandığında, yüksek düzeyde madde kullanan arkadaşları seçmektedirler. Doğal olarak, ebeveynlerden gelen mesajlar net olmadığı için çocuklar da sapkın arkadaşları tercih edebilmektedirler. Benzer şekilde, Sayıl ve arkadaşlarının (2012) çalışmasında, erkek ergenlerde tercihlerle ilgili iletişimle olumlu arkadaş niteliği arasındaki ilişkide, hem demokratik hem de otoriter ebeveynlik stiline düzenleyici bir rolünün olduğu, bilgi toplama ile olumsuz arkadaşlık niteliği arasındaki ilişkide ise otoriter ebeveynlik stiline düzenleyici bir rolünün olduğu görülmektedir. Anlaşılacağı gibi bu çalışma, ebeveynlerin demokratik stili kullanmasının, akran yönetimi stratejileri ile olumlu sonuçlar arasındaki ilişkiyi beslediğini, otoriter stili kullanmasının ise akran yönetimi stratejileri ile olumsuz sonuçlar arasındaki ilişkiyi beslediğini göstermektedir. Kısacası bu çalışmaların bulguları Darling ve Steinberg'in (1993) önerilerini destekler niteliktedir.

İlk, orta ve ileri ergenliği kapsayan yakın zamanlı bir çalışmada da bilgi arama, izleme ve arkadaşlarla iletişimi onaylamama stratejilerinin sapkın arkadaşlarla yakın ilişkileri azaltmadaki rolü incelenmiştir. Bu çalışmada, hem ergenlerin sapkın arkadaş seçimleri

hem de bu arkadaşlarından etkilenme süreçleri üzerinde durulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre ebeveynin izlemesi ileri ergenlikte sapkın arkadaşların seçimini azaltmıştır. Benzer bir etki ilk ergenlikte de vardır, ancak sadece ebeveynleri tarafından aşırı kontrol edildiğini hissetmeyen ergenlerde bu sonuç elde edilmiştir. Yani ergenler ebeveynlerinin hayatlarındaki her şeyi kontrol etmeye çalıştıklarını hissettikleri zaman, ebeveynlerin onları izlemesine ya da arkadaşlık ilişkileri ile ilgili kurallar koymasına sapkın arkadaşlarla birlikte olmaya devam ederek tepki vermektedirler. Ancak üzerlerinde aşırı düzeyde kontrol hissetmedikleri durumlarda ebeveynin izleme davranışları arttıkça daha az sapkın arkadaşla bir arada bulunmaktadırlar (Tilton-Weaver ve ark., 2013).

Kuram ve uygulamalar, ebeveynlerin çocuklarını akranlarının etkilerinden ya nitelikli bir ebeveyn çocuk ilişkisini güçlendirerek ya da çocuklarının akranları ile ilişkilerine sınırlama getirerek koruyabileceklerini ileri sürmektedir (Ladd ve Petit, 2002; Parke ve Bhavnagri, 1989). Sosyal alan teorisinin bakış açısına (Nucci, 2001; Smetana, 1995) göre ebeveynlerin müdahaleleri ancak ahlaki ya da sosyal-geleneksel alanla ilişkili ise çocuk tarafından kabul edilebilirdir. Bunun dışında ergenler ebeveynlerinin yasaklamalarını bir müdahale ya da bir kontrol olarak algılamaktadırlar. Bu görüşle uyumlu olarak Soenens ve arkadaşları (2009) da ergenlerin ebeveynlerinin davranışlarını kendi alanlarına bir müdahale ya da kontrol olarak algıladıkları durumlarda kurallara daha az uydıklarını rapor etmiştir.

Aslında ebeveynin çocuğunun arkadaşlık ilişkilerini yasaklaması ile çocuğun sapkın arkadaşlarına katılması arasındaki ilişki ebeveynin yasaklama biçimine göre şekillenmektedir. Eğer ergen ebeveyninden baskıcı bir tarzda yasaklama hissederse, kurallara sadece zorunlu olduğunda uymaktadır. Eğer içselleştirme yoksa sapkın arkadaşların baskılarına karşı daha duyarlı hale gelecek ve kendini bu baskılardan daha az koruyacak gibi görünmektedir. Ebeveynler çocuklarının sapkın arkadaşları ile ilişkilerini yasaklarken, kontrolcü değil de, özerkliği destekleyici bir iletişim kurarlarsa, ergenler ebeveynlerinin arkadaşlıkla ilgili koydukları kuralları daha fazla içselleştirmekte ve bu arkadaşları ile daha az birlikte olmaktadır (Soenens ve ark., 2009).

Özet olarak, yasaklama stratejisinin sapkın arkadaşlarla bir arada bulunmayla (Mounts, 2004; Soenens, Vansteenkiste, Smits, Lowet ve Goossens, 2007; Sayıl ve ark., 2012), madde kullanımıyla (Mounts, 2002; 2004) ve risk alma davranışlarıyla (Pekel-Uludağlı ve Sayıl, 2009) pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Belirli akranlarla ilişki kurmayı yasaklamanın yarardan çok zarar getirebileceği ve ergenin onaylanmayan arkadaşlarıyla ilişki kurma olasılığını düşürmekten ziyade artırabileceği, yasaklamanın ergende sapkın arkadaşlarla bir arada bulunma tepkisini doğurabileceği görülmektedir (Soenens ve ark., 2007). Ergen yaşı ilerledikçe arkadaşlık ilişkilerini daha fazla kendi kişisel alanı olarak görmeye başlamaktadır (Smetena ve Daddis, 2002). Dolayısıyla da özellikle yasaklama, bazı durumlarda ise rehberlik doğaları gereği, ergenler tarafından kontrol olarak algılanabilmekte ve anne babanın düşündüğünden daha farklı bir biçimde beklenmeyen tepkilere yol açabilmektedir. Ergenler bu uygulamaları kendi kişisel dünyalarına bir taciz olarak algıladıkları için daha fazla tepki göstermekte, istenmeyen arkadaş grupları ile daha fazla etkileşime girmekte ve bu sebeple ebeveynlerin, çocuklarının akranları ile ilişkilerindeki koruyucu rolü de azalmaktadır (Soenens ve ark., 2007).

Sonuç olarak, Mounts (2011) ebeveyn akran yönetimi ile ilgili çelişkili bulguların anlaşılmasında Kendini Belirleme Kuramının belirli ölçüde yararlı olabileceğini önermektedir. Bu noktadan hareketle, bu çalışmada ebeveyn akran yönetimi stratejileri ile sonuçları arasındaki ilişkiyi incelerken Kendini Belirleme Kuramının bakış açısından yararlanılmıştır. Bu sebeple izleyen bölümde Kendini Belirleme Kuramına ve ilgili alan yazına yer verilecektir.

1.4. KENDİNİ BELİRLEME KURAMI

Kendini Belirleme Kuramı (KBK) kişilik ve motivasyonu açıklamada kullanılan genel yaklaşımlardan biridir. Özellikle üç temel ihtiyaç olarak özerklik, ilişkisellik ve yeterliğe vurgu yapan kuram, bireyin iyilik halini sağlayabilmesi ve sürdürebilmesi için bu üç temel ihtiyacın karşılanması gerektiğini önermektedir. Kuramda *özerklik* kişinin kendi benliği ile bütünlük içinde olan ve benliği tarafından onaylanan davranışları başlatma, sürdürme ve son vermeye dair bir irade hissine sahip olması; *ilişkisellik*, diğerlerinden algılanan sıcaklık ve ilginin sonucu olarak ortaya çıkan bir ait olma

duygusu; *yeterlik* ise bireyin sosyal ve fiziksel dünyayla etkileşiminde kendini yeterli hissetmesi olarak tanımlanır (Deci ve Ryan, 2000; Ryan ve Deci, 2000).

Kendini Belirleme Kuramı'nın temel odak noktalarından birinin de *motivasyon* kavramı olduğu bilinmektedir. Kuramda motivasyon kavramı; motivasyonsuzluk, dışsal motivasyon ve içsel motivasyon olarak üçe ayrılmıştır. Motivasyonsuzluk, bireyde harekete geçme isteğinin bulunmamasıdır. İçsel motivasyon, kişinin bir davranışı değer verdiği, önemli bulduğu ya da zevk aldığı için yapmasıdır. Son olarak dışsal motivasyon ise bir hareket ya da davranışın belirli bir sonucu elde etmek için gerçekleştirilmesidir. Kuramda dışsal motivasyon bireylerin davranışı gerçekleştirirken sahip oldukları özerklik düzeyine göre; dışsal düzenleme, içe yansıtılmış düzenleme, özdeşimsel düzenleme ve özümsemiş düzenleme olarak dörde ayrılır. Dışsal düzenleme, bireylerin davranışlarının ödüller, kısıtlar ve diğer insanların baskıcı beklentileri gibi dış etkenler tarafından kontrol edildiği düzenleme türüdür. İçe yansıtılmış düzenlemede davranışlar suçluluk, utanma gibi duygulardan kurtulmak için yapılır. Özdeşimsel düzenlemede kişi bir davranışı, isteyerek, seçerek ve özerk bir biçimde gerçekleştirmektedir. Son bir dışsal düzenleme türü olan özümsemiş düzenlemede ise kişi davranışın değerini benliği ile tam olarak bütünleştirmektedir. Ayrıca kuramda dışsal düzenleme ve içe yansıtılmış düzenleme kontrollü motivasyon; özdeşimsel düzenleme ve özümsemiş düzenleme ise özerk motivasyon olarak kavramsallaştırılmıştır (Deci ve Ryan, 2000; Ryan ve Deci, 2000). Bahsedilen motivasyon türleri ile ilgili çalışmalar arkadaşlık alanından olumlu sosyal davranış alanına, akademik alandan spora birçok alanda test edilmiştir (<http://www.selfdeterminationtheory.org/browse-publications>).

Arkadaşlık alanında içsel motivasyon, ergenlerin başlattıkları ve yürüttükleri arkadaşlıklardan aldıkları keyfin derecesini yansıtmaktadır. Yakınlık ihtiyacı insanların en temel motivasyonlarından biridir (Baumeister ve Leary, 1995) ve bu yakınlık ihtiyacı erken ergenlik yıllarından itibaren çoğunlukla arkadaşlarla giderilmeye çalışılmaktadır (Buhrmester, 1990). Bu sebeple de erken ergenlikteki çocuklar artan bir biçimde arkadaşlık alanında içsel motivasyon sergilemeye başlamaktadırlar. Kendini Belirleme Kuramının bakış açısından yola çıkarak (Deci ve Ryan, 1985; 2000; Ryan ve Deci, 2000), içsel motivasyonla arkadaşlıklar kurmanın, kurulan bu ilişkilerdeki uyumu ve iyilik halini arttırması beklenebilir. Ayrıca içsel motivasyonla kurulan arkadaşlıkların,

algılanan yeterliği de arttıracığı ve gerçek bir yakınlık kurma deneyimi sağlayacağı da düşünülebilir (Ojanen, Sijtsema, Hawley ve Little, 2010). Ancak bazen ergenler arkadaşlıkları, ebeveyn veya öğretmenin onayını kazanmak gibi tamamen dışsal nedenlerden dolayı kurmaktadır. Öğretmenler ve ebeveynler çocuklarına arkadaşlıklar kurmaları için ısrar edebilmektedirler. Doğal olarak, dışsal nedenlerle kurulan arkadaşlıklarda içsel nedenlerle kurulan arkadaşlıklara benzer yatırımlar olması beklenmemektedir.

Son dönemlerde Kendini Belirleme Kuramı ile ilgili çalışmalarda ergenlikte ebeveynlik ve akran ilişkileri arasındaki bağlantıların anlaşılmasını amaçlayan araştırmalara da yer vermeye başlandığı görülmektedir. Kurama göre ebeveynler çocuğun temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılayarak, çocuğun özerk bir motivasyonla hareket etmesini sağlayabilmektedirler. KBK özerkliği destekleyici ebeveynliğin, ergenin arkadaşlıkla ilgili nedenleri içselleştirmesini sağlayacağını; dolayısıyla ergenin kendini özerk bir şekilde düzenlemesini arttıracığını ve bu yolla ergenin arkadaşlık ilişkilerini etkileyebileceğini göstermektedir (Kındap, 2011; Ojanen, Grönroos ve Salmivalli, 2005). Ancak özerklikleri için tehdit oluşturan bir uygulamaya maruz kalan ergenlerin, güven ve ilişkisellik algıları zarar görebilmekte ve bu sonuç onların akranlarıyla olan ilişkilerine yansıyabilmektedir (Soenens ve Vansteenkiste, 2005).

KBK ayrıca insanların, düşüncelerini ve duygularını koşulsuz kabul eden diğer insanlarla; güvenli, destekleyici ve yakın ilişkiler kurma ihtiyacına, bir diğer deyişle ilişkisellik ihtiyacına sahip olduklarını ve ailede ilişkisellik ihtiyacının giderilmesinin arkadaşlık ilişkilerindeki nedenleri içselleştirerek, bireylerin bu alanda kendilerini özerk bir şekilde düzenlemesini kolaylaştırdığını öne sürmektedir (Deci ve Ryan, 2000; Kındap, 2011). Ergenin içselleştirme davranışları ise ebeveynin özerklik desteği ve ilişkiselliği ile arkadaşlıklarla ilgili olumlu sonuç değişkenler arasındaki ilişkide aracı bir rol üstlenmektedir (Ojanen ve ark., 2005). Aynı zamanda ebeveyn akran yönetimi ile ilgili alan yazında bir takım ebeveynlik uygulamalarının, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini olumlu ya da olumsuz bir biçimde etkileyeceği rapor edilmektedir (Mounts, 2004; Sayıl ve ark., 2012; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003). Fakat alan yazında bir ebeveynlik uygulaması olarak değerlendirilen ebeveyn akran yönetimi stratejileri ile ebeveyn-akran ilişkilerindeki duygusal iklimi karakterize eden özerklik desteği ve /

veya ilişkiselliğin ele alındığı sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılabilmektedir (örn., Mounts, 2011; Soenens, Vansteenkiste ve Niemiec, 2009). Oysa daha önce de değinildiği gibi Darling ve Steinberg (1993) ebeveynlik stillerinin çocuk ve ebeveyn arasında bir duygusal iklim oluşturduğunu, ebeveynlik uygulamalarının ise belirli amaçlara yönelmiş davranışlar olduğunu ileri sürmekte ve ebeveynlik stillerinin ebeveynlik uygulamalarının ortaya konmasında bir bağlam olarak işlev görebileceğini önermektedir. Bir tür ebeveynlik uygulaması olarak kabul edilen ebeveyn akran yönetimi stratejileri ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda ebeveynlik stillerinin düzenleyici rolü sınanmış ve Darling ve Steinberg (1993) tarafından önerilen modeli destekler nitelikte sonuçlar elde edilmiştir (örn., Mounts, 2002; Sayıl ve ark., 2012).

Alan yazında akran yönetimi ile ilgili yakın zamanlı birçok çalışma, özerklik desteğinin ve ilişkiselliğin de ebeveynlik stillerinin düzenleyici rolüne paralel sonuçlar verdiğini göstermektedir. Ancak bu çalışmaların tamamı bir bütün olarak değerlendirildiğinde, incelenen değişkenlerin bazen doğrudan özerklik desteği ya da ilişkisellik olmadığı görülmektedir. Örneğin, Mounts (2011) yaptığı bir çalışmada ebeveynlik stilleri yerine çocukların anneleri ile çatışma düzeylerini düzenleyici değişken olarak ele almış ve ebeveyn akran yönetimi stratejileri ile sonuç değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada düşük düzeyde çatışmanın ebeveynlerin çocuklarının özerkliklerini desteklediklerine dair bir gösterge olabileceği önerilmektedir. Yine bir başka çalışmada Soenens ve arkadaşları (2007) ise özerkliğin tersi olarak değerlendirilebileceğini düşündükleri psikolojik kontrolün, akran yönetimi stratejileri ile sonuç değişkenler arasındaki ilişkiyi düzenlediğini rapor etmektedir.

Yakın zamanlı çalışmalarda ebeveynlerin akran yönetimi davranışları ile sonuç değişkenler arasındaki ilişkide doğrudan özerklik desteğinin rolünü inceleyen araştırmalar da vardır. Örneğin, daha önce de bahsedildiği gibi yasaklama stratejisi ile sonuç değişkenler arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada (Soenens ve ark., 2009), ebeveynler ergenin özerkliğini destekleyici tarzda yasaklamalar kullanırsa, ancak o zaman ergenin ebeveynlerinin kurallarını içselleştirerek sapkın arkadaşlarla daha az birlikte olduğu görülmektedir. Tersine bir durumda, yani kontrolün yüksek olduğu durumlarda ise ergenler ebeveynlerinin kurallarını daha az içselleştirmişler ve sapkın arkadaşlarla daha çok birlikte olmuşlardır.

Ergenlerin özerklik gelişiminde de cinsiyete bağlı farklılıklara değinen araştırmalar mevcuttur. Bu kapsamdaki bazı çalışmalarda erkek ergenlerin kız ergenlere göre kendilerini daha özerk olarak değerlendirdikleri (Noom, Dekovic ve Meeus, 2001; Ryan ve Lynch, 1989), bazı çalışmalarda ise tam tersine kızların erkeklere göre kendilerini daha özerk olarak değerlendirdikleri rapor edilmektedir (Steinberg ve Silverberg, 1986; Kındap, 2011). Bunların dışında cinsiyete dayalı bir farklılığın elde edilmediği çalışmalara ulaşmak da mümkündür (Allen ve ark., 1994a; Musaoğlu ve Güre, 2005; Soenens ve ark., 2007). Cinsiyete dayalı farkı değerlendiren Kındap (2011) ise kızların kendini belirleme düzeylerinin erkeklerden yüksek olmasının, değişen sosyal yaşamla birlikte en azından büyük şehirlerde yaşayan ailelerde kızların psikolojik değerinin farklılaşmasının bir sonucu olabileceğinden söz etmektedir. Bu aileler kızlarını özellikle özerk ve eğitimde başarılı olmaları yönünde daha da fazla desteklemektedirler. Hatta Kındap (2011) aynı çalışmada kızların sadece bir alanda değil akademik, olumlu sosyal davranış ve arkadaşlık alanlarının hepsinde kendini belirleme düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu rapor etmektedir.

Ergenlerin kendilerini ne kadar özerk olarak değerlendirdikleri incelenirken, diğer taraftan ebeveynlerin çocuklarının özerkliklerini ne kadar destekledikleri ve desteğin ergenin cinsiyetine ve yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığı da araştırmacılar için bir merak konusudur. Araştırma sonuçları, genellikle kızların erkeklere göre özerk irade desteğini ve destek uygulamalarını daha yüksek düzeyde algıladıklarını, anneleriyle daha yakın bir ilişki içerisinde olduklarını (Grolnick ve Ryan, 1989; Soenens ve ark., 2007; Soenens ve Vansteenkiste, 2005; Windle ve ark., 2010); bunun aksine erkeklerin kızlara göre psikolojik kontrolü, bir diğer deyişle, özerk iradelerine müdahaleleri, daha yüksek düzeyde algıladıklarını göstermiştir (Harma, 2008; Kındap, 2011; Sayıl ve Kındap, 2010).

Bütün bu çalışmaların sonuçlarından hareketle, ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin sonuç değişkenlerle ilişkisi incelenirken Kendini Belirleme Kuramının bakış açısı ile birlikte ele alınmasının alan yazın için değerli katkıları sunacağı düşünölmektedir.

1.5. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ VE BAŞLICA ARAŞTIRMA SORULARI

Ergenlikte bireyin ailesi ile olan ilişkisi yeniden yapılanmakta, akran grubunun sosyal beklentileri ve istekleri doğrultusunda akranlarla ilişkiler yeniden şekillenmekte ve daha yoğun hale gelmektedir. Bu dönemde akran grubunun sosyal bir bağlam olarak önemi gittikçe artmakta ve akranlar temel sosyal destek kaynağı olarak ailenin önüne dahi geçebilmektedir (O'Brien ve Bierman, 1988). Yakın ve karşılıklı arkadaşına sahip olmak ergenin iyilik haline ve sosyal uyumuna olumlu yönde katkı sağlamaktadır. Diğer taraftan zorbalığa maruz kalmak ya da ortaokuldan liseye geçmek gibi stres veren durumlarda ergeni koruyucu bir rol oynamaktadır (Aikins, Bierman ve Parker, 2005; Berndt, Hawkins ve Jiao, 1999; Hodges, Boivin, Vitaro ve Bukowski, 1999; Nangle, Erdley, Newman, Mason ve Carpenter, 2003).

Arkadaşlığın olumlu ve olumsuz yönleri ile ilgili sıralanan sebeplerden ve ergenin yaşamında giderek artan öneminden dolayı, ebeveynler ergen çocuklarının akranları ile ilişkilerini yönetmek istemekte ve bunun için belirli stratejiler kullanmaktadırlar. Mounts'un (2008) kuramsal modelinden ve bu modelin oluşturulmasına zemin hazırlayan araştırma bulgularından (Mounts, 2004; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003) yola çıkarak anne babaların çocuklarının akran ilişkilerini neden yönetmek istediklerini açıklayan faktörlerin oldukça çeşitlilik gösterdiği ileri sürülebilir. Çalışmalar ebeveynlerin hangi stratejileri ne düzeyde kullanacağına karar verirken, özellikle çocuk yetiştirme ve sosyalleştirme ile ilgili hem kendi inanç ve amaçlarının hem de çocuklarının ve çocuklarının sahip oldukları arkadaşlarının bazı özelliklerinin belirleyici bir rolünün olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan ebeveynler tarafından kullanılan bu stratejiler, bazen ergenlerin arkadaşlık ilişkilerine ve sosyal becerilerine olumlu katkılar sağlasa da (Mounts, 2011) ergenler tarafından özerkliklerine ve kişisel alanlarına bir tehdit olarak algılanabilmekte ve beklenilenin tam aksi yönünde birtakım sonuçlar doğurabilmektedir (Soenens ve ark., 2007). Bu noktada Kendini Belirleme Kuramı'nın bakış açısından yola çıkarak yürütülen çalışmalar, çocuklarının özerkliğini destekleyen, ilişkisel olan ve onların arkadaşlık ilişkilerini içselleştirmesine yardımcı olacak ebeveynlik uygulamaları sergileyen anne babaların çocuklarının arkadaşlık ilişkilerinin daha olumlu olduğunu

göstermektedir (Kındap, 2011; Ojanen, Sijtsema, Hawley ve Little, 2010). Nitekim bu alanda yapılan çalışmalar, bazı ebeveynlik uygulamalarının niçin beklendiği gibi sonuçlanmadığını ve elde edilen çelişkili bulguları anlayabilmek için ebeveynlik uygulamalarını aile iklimi (örn., ebeveynlik stilleri) ile birlikte ele almanın gerekliliğine vurgu yapmaktadırlar (örn., Darling ve Steinberg, 1993). Bu temel bakış açısı ile yürütülen sınırlı sayıdaki çalışmada ebeveynlik stilleri (Mounts, 2002), psikolojik kontrol (Soenens ve ark., 2007) ve ebeveyn ergen çatışması (Mounts, 2011) düzenleyici değişken olarak ele alınmıştır. Yakın zamanlı bir başka çalışmada (Soenens ve ark., 2009) da yasaklama, kontrollü ve özerkliği destekleyici olmak üzere ikiye ayrılmış ve ebeveyn akran yönetimi stratejisi olarak farklı türdeki yasaklamaların ergenlerin sapsin akranları ile yakın ilişkileri üzerindeki yordayıcı rolü incelenmiştir.

Yukarıda değinilen çalışmalardan yola çıkarak bu araştırmada iki temel amaç belirlenmiş ve bu doğrultuda iki model önerilmiştir (bkz. Şekil 2 ve Şekil 3). Araştırmanın birinci amacı ebeveynlerin, ergen çocuklarının akranları ile ilişkilerini yönetmeye çalışırken kullandıkları *destekleme*, *kontrol* ve *yasaklama* stratejilerinin öncülleri olarak *annenin amaçları ve inançlarının*, *ergenin ve arkadaşının özelliklerinin* yordayıcı rolünü araştırmaktır. Araştırmanın ikinci amacı ise Kendini Belirleme Kuramının bakış açısı temel alınarak ebeveynlerin ergen çocuklarının akran ilişkilerini yönetmeye çalışırken kullandıkları bu stratejilerin *olumlu arkadaşlık*, *sosyal yeterlik* ve *olumsuz arkadaşlık* üzerindeki yordayıcı rolünü incelemektir. Ele alınan bu ilişkilerde, ergenin *arkadaşlık alanındaki özerk motivasyonunun* aracı rolünü ve bu aracı model için *özerkliği destekleyici* ve *sıcak aile ikliminin* düzenleyici rolünü sınamak araştırmanın diğer önemli odak noktasıdır.

Bu araştırmada, Mounts (2008) tarafından önerilen kuramsal modelin çerçevesinden yararlanarak ve görgül araştırma bulgularının ışığında ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin öncülleri ve sonuçları diğer çalışmalardan daha kapsamlı ve bütünsel olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Birinci olarak, kuramsal modelde bir ebeveyn inancı olarak önerilmemesine rağmen, alan yazında ebeveyn bilişlerinden birisi olarak ele alınan *ebeveynin ergenin arkadaşlıklarına ilişkin endişesi* (Öztürk ve Sayıl, 2012; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003) bu çalışma kapsamında sınanan modele eklenmiştir. Söz konusu değişken modelde annenin inançlarından biri olarak sınanmıştır. Bunun

yanısıra, ergenin olumlu sosyal davranışları ve olumlu sosyal arkadaşlarının varlığı sınanan modele dâhil edilmiştir. Nitekim araştırmalar olumlu sosyal davranışlar ve olumlu sosyal arkadaşların varlığının ebeveyn akran yönetiminin önemli belirleyicileri arasında yer aldığına işaret etmektedir (Bayar ve ark., 2012; Öztürk ve Sayıl, 2012; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003). Olumlu sosyal davranışlar ergenin özelliklerinden biri olarak, olumlu sosyal arkadaşlar ise ergenin arkadaşının özelliklerinden biri olarak modele dâhil edilmiştir.

İkinci olarak, ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin sonuçları ele alınırken ergenin arkadaşlık alanındaki özerk motivasyonu aracı, özerkliği destekleyici ve sıcak aile iklimi ise düzenleyici değişken olarak eklenmiş ve yeni bir model önerilmiştir.

Üçüncü olarak, Mounts'un (2008) kuramsal modelinden farklı olarak *ergenin ve arkadaşının özellikleri*, sadece ergen bildirimine dayalı ölçümler üzerinden sınanmıştır. Ancak araştırmacı, ergenin ve arkadaşının özelliklerine ilişkin annenin algısının, annenin akran ilişkileri konusundaki uygulamalarını yordayacağını öne sürmektedir. Diğer taraftan alan yazında bu bağlamda yapılan bazı çalışmalarda (Tilton-Weaver ve Galambos, 2003; Öztürk ve Sayıl, 2012) bu özellikler ergen bildirimine dayalı olarak ele alınmıştır. Bu çalışmada ise önerilen modelde ebeveyn akran yönetiminin öncülleri anne (*annenin inançları ve amaçları*) ya da ergen bildirimine (*ergenin ve arkadaşının özellikleri*), ebeveyn akran yönetimi stratejileri ise hem anne hem de ergen bildirimine göre sınanmıştır. Nitekim doğrudan akran ilişkilerini yönetmeye yönelik ebeveynlik uygulamaları üzerine yapılan çalışmalar genellikle ya ebeveyn raporları (örn., Tilton-Weaver ve Galambos, 2003) ya da ergen raporları (örn., Mounts, 2011) üzerinden elde edilen veriler ile yürütülmüştür. Erken ergenlikte artan özerklik ihtiyacından dolayı arkadaşlık seçimleri gibi bazı konularda ebeveyn ve çocukların algıları arasında bir takım farklılaşmalar olacağı önerilmektedir (Carlson, Cooper ve Spradling, 1991). Örneğin, ergenler ve annelerin akran yönetimine dair algıları üzerine yapılan bir çalışmada anne ve ergen raporlarında anlamlı farklılıklar bulunmuştur (Mounts, 2007). Hatta ebeveyn ve ergenin rapor ettikleri aracılık stratejileri arasındaki ilişki anlamsız, ebeveyn ve ergenin rapor ettikleri danışmanlık stratejileri arasındaki ilişki ise orta düzeyde anlamlı çıkmıştır. Elde edilen sonuçlar, ebeveynlerin ergenlere göre daha yüksek düzeyde danışmanlık ve aracılık rapor ettiklerini göstermektedir. Mounts (2007)

elde edilen bu yöndeki sonucu ergenin artan özerklik ihtiyacı ve annelerin olumlu ebeveynliği yansıtan davranışlarını abartma eğilimleri çerçevesinde açıklamıştır. Ayrıca ebeveyn ya da çocuktan alınan bilgilerden birinin diğerinden daha doğru olmadığı, her ikisinin de tek yönlü bilgi sağladığı vurgulanmaktadır (Steinberg, 1996). Dolayısıyla bu tez çalışmasının bu yönüyle alan yazına önemli bir katkı sağlama potansiyeli mevcuttur.

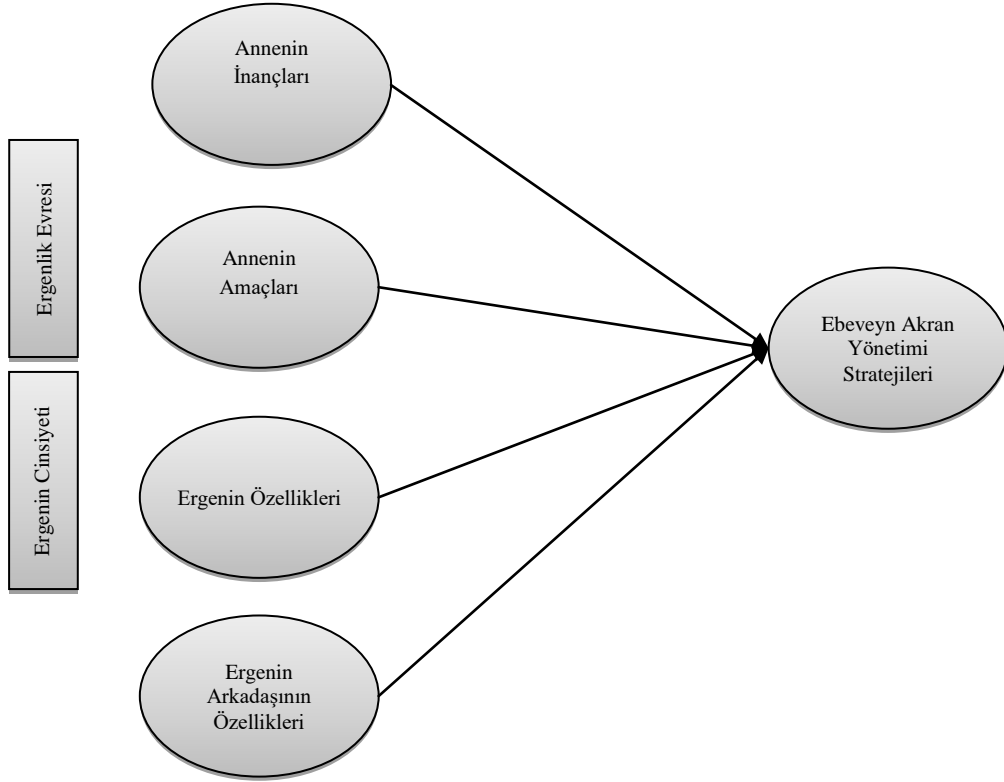
Dördüncü olarak, kuramsal modelde temel değişken olarak ele alınan ebeveyn akran yönetim stratejileri, Bayar ve Coştur (2012) tarafından Türkiye örneklemini üzerinde geliştirilen bir ölçek kapsamında ele alınmış ve bu ölçekte yer alan üç boyut temelinde (destek, kontrol ve yasaklama) değerlendirilmiştir.

Son olarak, ergenin cinsiyetinin ve ergenlik evresinin akran yönetimi stratejilerinin belirleyicisi olabileceği düşünülmektedir. Bu konuda yapılan çalışmaların bir kısmında, erkekler kızlardan daha fazla oranda uygunsuz davranışta buldukları için ebeveynlerin erkek ergenlerin arkadaşlık ilişkilerine, kız ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinden daha fazla müdahale ettikleri bulunmuştur (Mounts, 2008). Ancak annelerin kızlarının akranları ile ilişkilerine fazla müdahil olduklarını gösteren çalışmalar da mevcuttur (Sayıl ve ark., 2012; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003). Ayrıca ergenlik yıllarında ebeveynlerin kullandığı stratejilerde, özerkliğin önem kazanmasına bağlı olarak ortaya çıkacak farklılaşmalar araştırmacılar için önem taşımaktadır. Mounts'a (2008) göre, artan yaşla birlikte ergenler daha özerk hale gelmekte; bu sebeple ebeveynlerin kullandığı bazı akran yönetimi stratejileri farklılaşabilmektedir. Örneğin ergenin ilerleyen yaşı ile birlikte ebeveynler akran ilişkileri konusunda daha az kontrol uygularken, danışmanlık gibi bazı yönetim stratejilerini uygulamaya devam edebilmektedir. Nitekim ülkemizde yapılan bir çalışmanın bulguları annelerin ilk ergenlikteki çocuklarına destekleyici iletişim, yasaklama ve bilgi toplama stratejilerini daha fazla kullandığını göstermektedir (Sayıl ve ark., 2012). Ancak akran ilişkileri konusundaki ebeveynlik uygulamalarını inceleyen çalışmalarda cinsiyete ve ergenlik evresine bağlı farklılaşmaları doğrudan ele alan görgül çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bu sebeple bu çalışmada akran yönetim stratejilerinin öncülleri ve sonuçları ile arasındaki ilişkide, cinsiyet ve ergenlik evresine bağlı farklılaşmalar da incelenmiştir.

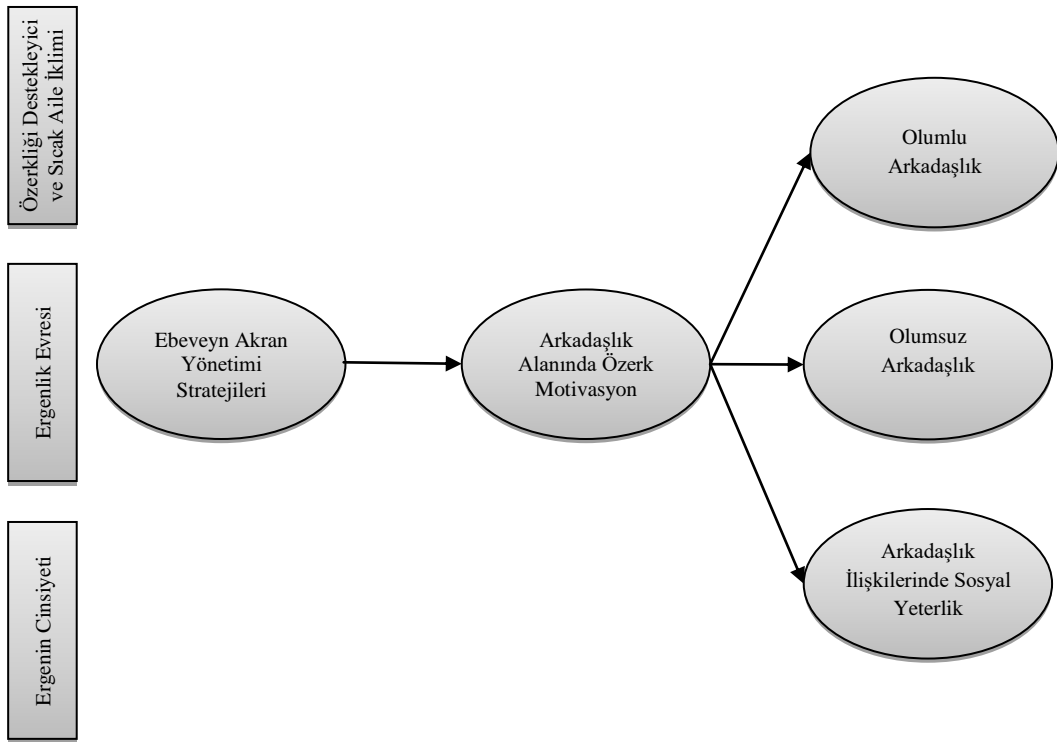
Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Araştırmada ele alınan *ebeveyn akran yönetimi stratejileri; annenin amaçları ve inançları, ergenin ve arkadaşının özellikleri, algılanan özerklik desteği ve sıcaklık, arkadaşlık alanındaki özerk motivasyon cinsiyete ve ergenlik evresine göre farklılaşmakta mıdır?*
- 2) *Annenin sosyalleştirme alanında otorite inancı, otoritesinin keyfiliği, yeterlik inancı, arkadaşlığın önemine dair inancı, endişesi ve amaçları, annenin uyguladığı destek, kontrol ve yasaklama stratejilerini yordamakta mıdır? Söz konusu ilişkiler cinsiyete ve ergenlik evresine göre farklılaşmakta mıdır?*
- 3) *Annenin sosyalleştirme alanında otorite inancı, otoritesinin keyfiliği, yeterlik inancı, arkadaşlığın önemine dair inancı, endişesi ve amaçları, ergenin algıladığı destek, kontrol ve yasaklama stratejilerini yordamakta mıdır? Söz konusu ilişkiler cinsiyete ve ergenlik evresine göre farklılaşmakta mıdır?*
- 4) *Derslere yönelik algılar, olumlu sosyal davranışlar, saldırganlık, sosyal yeterlik, olumlu sosyal arkadaşlar ve sapkın arkadaşlar ergenin algıladığı destek, kontrol ve yasaklama stratejilerini yordamakta mıdır? Söz konusu ilişkiler cinsiyete ve ergenlik evresine göre farklılaşmakta mıdır?*
- 5) *Derslere yönelik algılar, olumlu sosyal davranışlar, saldırganlık, sosyal yeterlik, olumlu sosyal arkadaşlar ve sapkın arkadaşlar annenin uyguladığı destek, kontrol ve yasaklama stratejilerini yordamakta mıdır? Söz konusu ilişkiler cinsiyete ve ergenlik evresine göre farklılaşmakta mıdır?*
- 6) *Ergenin algıladığı destek, kontrol ve yasaklama stratejileri, olumlu arkadaşlık, olumsuz arkadaşlık ve sosyal yeterlik algısını yordamakta mıdır? Ebeveyn akran yönetim stratejileri ile sonuç davranışlar arasındaki ilişkide arkadaşlık alanındaki özerk motivasyonun aracı bir rolü var mıdır? Söz konusu ilişki cinsiyete, ergenlik evresine ve özerkliği destekleyici ve sıcak aile iklimi düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?*
- 7) *Annenin uyguladığı destek, kontrol ve yasaklama stratejileri, olumlu arkadaşlık, olumsuz arkadaşlık ve sosyal yeterlik algısını yordamakta mıdır? Ebeveyn akran yönetim stratejileri ile sonuç davranışlar arasındaki ilişkide arkadaşlık alanındaki özerk motivasyonun aracı bir rolü var mıdır? Söz konusu ilişki cinsiyete, ergenlik evresine ve özerkliği destekleyici ve sıcak aile iklimi düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?*

Çalışma kapsamında sınanacak olan modellerin özet anlatımları Şekil 2 ve Şekil 3'ten izlenebilmektedir.

Şekil 2. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncülleri

Şekil 3. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları

BÖLÜM 2

YÖNTEM

Araştırmanın amacı doğrultusunda Türkiye’de ilk kez bu araştırma kapsamında kullanılacak ölçeklerin psikometrik özellikleri yapılan bir ön çalışmayla değerlendirilmiştir. Ön çalışmanın örnekleme, veri toplama araçları ve yürütülen işlem ile ilgili ayrıntılı bilgilere EK 1’den ulaşılabilir.

Asıl çalışmada ise araştırmanın amaçları doğrultusunda oluşturulan modelleri sınamaya yönelik analizler yapılmıştır. Bu bölümde asıl çalışmanın örneklemini oluşturan katılımcıların demografik özellikleri, araştırma uygulamalarına ilişkin ayrıntılar ve ölçme araçlarının psikometrik özellikleriyle ilgili bilgiler yer almaktadır.

2.1. ÖRNEKLEM

Araştırmanın verileri 2014-15 Eğitim-Öğretim yılında Ekim-Aralık ayları arasında toplanmıştır. Çalışmaya Ankara şehir merkezinde İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı devlet okullarından 588’i (% 48.4) kız, 516’sı erkek (% 42.4) ve 112’si (% 9.2) cinsiyetini belirtmeyen olmak üzere toplam 1216 ergen ve 822 anne katılmıştır. Araştırmaya katılan ve cinsiyetini belirten ergenlerin 550’si (% 49.9) ortaokul 7. ve 8. sınıfa, 552’si (% 50.1) ise lise 9. ve 10. sınıfa devam etmektedir (bkz., Tablo 1). Ergenlerin yaşları 12 ile 18 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 14.2’dir ($S = 1.2$).

Tablo 1. Sınıf Düzeyine Göre Kız ve Erkek Ergenlerin Yüzdeleri

Sınıf Düzeyi	Kız	(%)	Erkek	(%)	Toplam	(%)
7. sınıf	126	11.4	129	11.7	255	23.1
8. sınıf	147	13.3	148	13.4	295	26.8
9. sınıf	165	15	120	10.9	285	25.9
10. sınıf	149	13.5	118	10.7	267	24.2
Toplam	587	53.3	515	46.7	1102	100

Araştırma anne-ergen çifti ile yürütülmüş, bu sebeple sadece anne ya da ergen tarafından doldurulan formlar analizlere dâhil edilmemiştir. Formlar 819 anne-ergen çifti tarafından doldurulmuş, ancak yapılan veri temizliği sonucunda 800 anne ergen çifti kalmıştır. Bulgular bölümünde veri temizliği ile ilgili yapılan işlemler ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Yapılan veri temizliğinin ardından, cinsiyetini belirten ergenlerin sınıf düzeyine göre dağılımı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Veri Temizliğinin Ardından Sınıf Düzeyine Göre Kız ve Erkek Ergenlerin Yüzdeleri

Sınıf Düzeyi	Kız	(%)	Erkek	(%)	Toplam	(%)
7. sınıf	94	12.7	68	9.2	162	21.8
8. sınıf	118	15.9	88	11.9	206	27.8
9. sınıf	131	17.7	86	11.6	217	29.2
10. sınıf	106	14.3	51	6.9	157	21.2
Toplam	449	60.5	292	39.5	742	100

Çalışmada anne ve babaların eğitim düzeyi 7 dereceli (1 = okuma yazma bilmiyor - 7 = lisansüstü mezunu) bir ölçek üzerinden değerlendirilmiş ve annelerin büyük kısmının lise (% 37.5), babaların büyük kısmının ise lise (% 27.4) ve üniversite (% 28.4) mezunu olduğu görülmüştür (Ayrıntılı bilgi için bkz., Tablo 3).

Tablo 3. Ergenlerin Anne ve Babalarının Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	Anne	(%)	Baba	(%)
Okuma-yazma bilmiyor	7	.9	1	.1
İlkokul mezunu	170	21.3	100	12.5
Ortaokul mezunu	132	16.5	107	13.4
Lise mezunu	300	37.5	219	27.4
Yüksekokul mezunu	57	7.1	103	12.9
Üniversite Mezunu	124	15.5	227	28.4
Lisansüstü Mezunu	9	1.1	40	5
Kayıp Veri	1	.1	3	.4
Toplam	800	100	800	100

Çalışmada ergenlere ayrıca kaç kardeş oldukları ve ailenin kaçınıcı çocuğu oldukları sorulmuştur. Ergen örnekleminin büyük kısmının iki (% 56.5) ya da üç çocuklu (% 28.3) ailelerden geldiği, çoğunlukla da ailenin birinci (% 51) ya da ikinci (% 35.4) çocuğu oldukları görülmektedir (Ayrıntılı bilgi için bkz., Tablo 4).

Tablo 4. Ergenlerin Kardeş Sayısı ve Doğum Sırası

Kardeş Sayısı	(n)	(%)	Doğum Sırası	(n)	(%)
Tek Çocuk	60	7.5	İlk çocuk	408	51
İki kardeş	452	56.5	İkinci çocuk	283	35.4
Üç kardeş	226	28.3	Üçüncü çocuk	79	9.9
Dört kardeş ve üstü	61	7.6	Dördüncü veya sonrası	22	2.8
Kayıp Veri	1	.1	Kayıp Veri	8	1
Toplam	800	100	Toplam	800	100

Bunlara ek olarak, anne raporlarından elde edilen bilgiler de ailelerin büyük bir kısmının orta gelir grubunda olduklarını (% 73.8), çoğunlukla evli ve birlikte yaşayan ebeveyn çiftlerinden oluştuklarını (% 91.1) göstermektedir (Ayrıntılı bilgi için bkz., Tablo 5).

Tablo 5. Ergenlerin Anne-Baba İlişki Durumu ve Annelerin Algıladığı Gelir Düzeyi

Gelir Düzeyi	(n)	(%)	İlişki Durumu	(n)	(%)
Alt	28	3.5	Evli, anne baba birlikte	729	91.1
Ortanın altı	55	6.9	Evli, anne baba ayrı	10	1.3
Orta	590	73.5	Anne baba boşanmış	36	4.5
Ortanın üstü	94	11.8	Anne ve/veya baba vefat etti	22	2.8
Üst	8	1	Diğer	3	.4
Kayıp Veri	25	3.1	Kayıp Veri	-	-
Toplam	800	100	Toplam	800	100

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Ön çalışmada kullanılan ölçeklere ilişkin bilgiler EK 2’de sunulduğu için burada sadece asıl çalışmada, anne ve ergen formlarında yer alan ölçeklere ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Söz konusu ölçeklerin listesine Tablo 6’dan, çalışmada kullanılan her bir ölçeğin önerilen modellerde hangi yapı içerisinde kullanıldığına ise Tablo 7 ve Tablo 8’den ulaşılabilir.

Tablo 6. Ergen ve Anne Formlarında Yer Alan Ölçekler

Ergen Formu	Anne Formu
✓ Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği*	✓ Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği*
✓ Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği*	✓ Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği*
✓ Destek Ölçeği*	✓ Destek Ölçeği*
✓ Arkadaşlık Alanında Kendini Düzenleme Ölçeği**	✓ Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği***
✓ Gençler için Özyeterlik Ölçeği**	✓ Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği***
✓ Olumlu Sosyal Davranışlar ve Saldırganlık Ölçeği**	✓ Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar Ölçeği***
✓ Sapkın Arkadaşlar Ölçeği**	✓ Ebeveynin Akran Yönetiminde Yeterlik Algısı Ölçeği***
✓ Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği**	✓ Ebeveynin Ergenin Arkadaşlarına İlişkin Endişeleri Ölçeği***
✓ Arkadaşlık Niteliği Ölçeği**	
✓ Matematik ve Türkçe Yeterlik Algısı Ölçümü**	

*Hem anne hem de ergenler tarafından doldurulmuştur.

** Sadece ergen tarafından doldurulmuştur.

*** Sadece anne tarafından doldurulmuştur

Tablo 7. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncülleri Modelinde (Model 1) Kullanılan Ölçekler

Ebeveyn Akran Yönetiminin Öncülleri		Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri
Ebeveynin İnançları	Ergenin Özellikleri	Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği
Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği***	Matematik ve Türkçe Yeterlik Algısı Ölçümü**	Destek*
Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar Ölçeği***	Gençler için Öz Yeterlik Ölçeği**	Kontrol*
Ebeveynin Akran Yönetiminde Yeterlik Algısı Ölçeği***	Olumlu Sosyal Davranışlar ve Saldırganlık Ölçeği**	Yasaklama*
Ebeveynin Ergenin Arkadaşlarına İlişkin Endişeleri Ölçeği***	Ergenin Arkadaşının Özellikleri	
	Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği**	
	Sapkın Arkadaşlar Ölçeği**	
Ebeveynin Amaçları		
Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği***		

*Hem anne hem de ergenler tarafından doldurulmuştur.

** Sadece ergen tarafından doldurulmuştur.

*** Sadece anne tarafından doldurulmuştur

Tablo 8. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Modelinde (Model 2) Kullanılan Ölçekler

Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri	Aracı Değişken	Düzenleyici Değişkenler	Ebeveyn Akran Yönetiminin Sonuçları
Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği Destek* Kontrol * Yasaklama*	Arkadaşlık Alanında Özerk Motivasyon Arkadaşlık Alanında Kendini Düzenleme Ölçeği**	Özerkliği Destekleyici ve Sıcak Aile İklimi Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği* Destek Ölçeği*	Sosyal Yeterlik Gençler için Öz Yeterlik Ölçeği** Olumlu Arkadaşlık Olumlu Arkadaşlık Niteliği Ölçeği** Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği** Olumsuz Arkadaşlık Olumsuz Arkadaşlık Niteliği Ölçeği** Sapkın Arkadaşlar Ölçeği**

*Hem anne hem de ergenler tarafından doldurulmuştur.

** Sadece ergen tarafından doldurulmuştur.

2.2.1. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği

Bu ölçek ebeveynlerin ergen çocuklarının akranları ile ilişkilerini yönetim biçimlerini değerlendirmek için daha önce bu alanda geliştirilmiş ölçeklerden (Mounts, 2008; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003; Vazsonyi, Hibbert ve Snider, 2003) yararlanılarak, Bayar ve Coştur (2012) tarafından geliştirilmiştir. Daha önceki çalışmalarda özellikle kuramsal olarak öne sürülen yasaklama alt boyutunu oluşturan maddelerin doğrudan bir yasaklamayı içermediği görülmektedir (Örn: “Arkadaşımdan hoşlanmadığını söyler.”). Nitekim Soenens, Vansteenkiste ve Niemiec (2009) de bu sebepten dolayı ölçeğin ifade tarzlarını değiştirerek yeniden oluşturmuşlardır. Ayrıca Mounts (2002; 2004; 2008) ve Tilton-Weaver ve Galambos, 'un (2003) bir ebeveyn akran yönetimi stratejisi olarak kontrol stratejisine doğrudan yer vermediği görülmektedir. Sıralanan sebeplerden dolayı yeni bir ölçeğin oluşturulmasına karar verilmiştir. Ölçek otuz yedi maddeden oluşmakta ve beş derece üzerinden değerlendirilmektedir (1- Hiçbir zaman, 5- Her zaman). Ölçeğin psikometrik özellikleri ilk olarak ortaokul (6., 7. ve 8. sınıflar) ve liseye (9., 10. ve 11. sınıflar) devam eden bir grup ergen ve anneleri üzerinde sınanmıştır. Ölçek için temel bileşenler analizi ile yapılan Promaks eksen döndürmesi sonucunda toplam değişimin, ergen bildiriminde % 40.19'unu, anne bildiriminde ise % 40.65'ini açıklayan üç faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçekten elde edilen bu faktörler destek stratejisi, kontrol stratejisi ve yasaklama stratejisi olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarından elde edilen yüksek puanlar ebeveynlerin o boyutla ilgili stratejileri yüksek oranda kullandığına işaret etmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları ergen ve anne bildirimlerinde; destek stratejisi alt boyutu için .86 ve .85, kontrol stratejisi alt boyutu için .85 ve .85, yasaklama stratejisi alt boyutu için .77 ve .85 bulunmuştur.

2.2.2. Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği

Bu ölçek ebeveynin özerk iradeyi destekleme davranışlarını ölçmek için, Grolnick ve arkadaşları (1991) tarafından geliştirilen ve Soenens ve arkadaşları (2007) tarafından gözden geçirilmiş Çocukların Ebeveyn Algısı Ölçeği'nin (Children's Perceptions of Parents Scale), bir alt boyutudur. Bu alt boyut sekiz maddeden oluşmakta ve beş derece üzerinden değerlendirilmektedir (Örnek madde: “Annem genellikle herhangi bir konuda benim bakış açımı da anlamaya isteklidir.”; 1- Kesinlikle katılmıyorum, 5- Kesinlikle

katılıyorum). Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, ebeveynlerin çocuklarının özerk iradesini desteklediğini göstermektedir. Orijinal ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .79 bulunmuştur (Soenens ve ark., 2007). Ölçeğin Türkiye örneğine uyarlama çalışmasında ise Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ergen bildirimine göre .81 annenin kendi bildirimine göre .76 bulunmuştur (Kındap, 2011).

2.2.3. Destek Ölçeği

Bu ölçek ebeveynlerin çocuklarına destek olma düzeyini belirlemek için Barber, Stolz ve Olsen'nin (2005) Ebeveyn Davranışları Envanterinden uyarlanmıştır. Ölçek on maddeden oluşmakta ve altı derece üzerinden değerlendirilmektedir (Örnek madde: "Annem bana hep özen gösterir, dikkatini üzerimden eksik etmez."; 1- Hiçbir zaman, 6- Her zaman). Ölçekten elde edilen yüksek puanlar ebeveynlerden yüksek düzeyde destek algılandığına işaret etmektedir. Orijinal çalışmada ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .84 bulunmuştur (Barber, Stolz ve Olsen, 2005). Ölçeğin Türkiye örneğine uyarlama çalışmasında ise anne formu için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ergen bildirimine göre .92 (Doğruyol, 2008), annenin kendi bildirimine göre .81 (Kındap, 2011) bulunmuştur.

2.2.4. Arkadaşlık Alanında Kendini Düzenleme Ölçeği

Bu ölçek ergenin arkadaşlık ilişkilerinde kendini nasıl düzenlediğini belirleyebilmek için geliştirilmiştir (<http://www.psych.rochester.edu/SDT/index.php>). Alana özel geliştirilen diğer kendini düzenleme ölçekleri gibi, arkadaşlık alanındaki dört temel düzenlemeyi ölçmektedir (dışsal, içe yansıtılmış, özdeşimsel düzenleme ve içsel motivasyon). Ölçek yirmi maddeden ve dört hedef durumdan oluşmakta, her bir hedef durum için olası yanıtlar altı derece üzerinden değerlendirilmektedir (Örnek; Hedef durum: Arkadaşımınla neden zaman geçiririm? Olası yanıt: "Çünkü onunla zaman geçirmezsem arkadaşım bana çok kızar."; 1- Hiç doğru değil, 6- Çok doğru). Ölçeğin alt boyutlarından alınan yüksek puan o boyuta ilişkin düzenlemenin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Yapılan bir araştırmada ölçeğin görece özerk motivasyon puanı (Relative Autonomy Index) için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .73 bulunmuştur (Soenens ve Vansteenkiste, 2005). Ölçeğin Türkiye örneği için uyarlama çalışması Kındap (2011) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkiye örneğine uyarlama çalışmasında ise Cronbach alfa katsayıları ise dışsal düzenleme için .80, içe yansıtılmış

düzenleme için .84, özdeşimsel düzenleme için .90 ve içsel motivasyon için .88 bulunmuştur.

2.2.5. Gençler için Öz Yeterlik Ölçeği

Bu ölçek ergenlerin sosyal, akademik ve duygusal öz-yeterliklerini ölçmek amacı ile Muris (2001) tarafından geliştirilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin sosyal öz-yeterlik alt boyutu kullanılmıştır. Orijinal ölçeğin sosyal öz-yeterlik alt boyutu sekiz maddeden oluşmakta ve beş derece üzerinden değerlendirilmektedir (Örnek madde: “Diğer çocuklarla ne kadar iyi arkadaş olabilirsiniz?”; 1= Hiç, 5= Çok iyi). Ölçeğin sosyal öz yeterlik alt boyutundan elde edilen yüksek puanlar, ergenin arkadaşları ile ilişkilerinde yüksek düzeyde yeterlik algısına sahip olduğuna işaret etmektedir. Orijinal ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı sosyal öz-yeterlik alt boyutu için .88 bulunmuştur. Ölçeğin Türkiye örneğine uyarlama çalışmasında ise Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı sosyal öz-yeterlik alt boyutu için .64 bulunmuştur (Telef ve Karaca, 2011).

2.2.6. Olumlu Sosyal Davranışlar ve Saldırganlık Ölçeği

Ergenlerin olumlu sosyal ve saldırgan davranışlarının sıklığını belirlemek için Boxer ve arkadaşları (2004) tarafından geliştirilen Olumlu Sosyal Davranışlar ve Saldırganlık Ölçeği'nin alt boyutları olan özgeci olumlu sosyal davranış ve tepkisel saldırganlık kullanılmıştır. Her iki alt boyut da araştırmada 5'er maddeden oluşmakta ve dört derece üzerinden değerlendirilmektedir (1-hiç tanımlamıyor, 4- kesinlikle tanımlıyor). Orijinal ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı, özgeci olumlu sosyal davranış için .83 ve saldırganlık için .85 bulunmuştur. Ölçeğin Türkçeye çevrilip kültüre uyarlama çalışması Sayıl ve arkadaşları (2012) tarafından yapılmış olup alt ölçeklerin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla .75 ve .90 bulunmuştur.

2.2.7. Sapkın Arkadaşlar Ölçeği

Bu ölçek ergenlerin sapkın davranışlar sergileyen arkadaşlara sahip olma düzeyini belirlemek için Galambos ve Maggs (1991) tarafından geliştirilmiştir. Orijinal ölçek dört maddeden oluşmakta ve dört derece üzerinden değerlendirilmektedir (Örnek madde: “Arkadaşımdan bazıları diğer insanların eşyalarına sırf eğlence olsun diye zarar verir”; 1- Bana hiç uymuyor, 4- Bana tamamen uyuyor). Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, ergenin sapkın arkadaşlara sahip olduğunu göstermektedir. Orijinal

ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .74 bulunmuştur (Galambos ve Maggs, 1991). Ölçeğin Türkçe'ye çevrilip kültüre uyarılma çalışmasında, “Birlikte gezip dolaştığım arkadaşlarımın çoğu kavga, çatışma gibi önemli bir olaya katılmıştır” gibi literatürde sıkça sözü edilen olumsuz davranışları ölçen üç madde eklenmiştir ve ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı toplam yedi madde üzerinden .72 bulunmuştur (Sayıl ve ark., 2012).

2.2.8. Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği

Bu ölçek, ergenlerin olumlu sosyal davranışlar sergileyen arkadaşlara sahip olma düzeyini belirlemek için Tilton-Weaver ve Galambos (2003) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçek dört maddeden oluşmakta ve dört derece üzerinden değerlendirilmektedir (Örnek madde: “Çoğu arkadaşım, başı dertte olan birine yardım etmeye çalışır”; 1- Bana hiç uymuyor, 4- Bana tamamen uyuyor). Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, ergenin olumlu sosyal davranışlar sergileyen arkadaşlara daha fazla sahip olduğunu göstermektedir. Orijinal çalışmada ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .64 bulunmuştur (Tilton-Weaver ve Galambos, 2003). Ölçeğin Türkiye örneğine uyarılma çalışmasında ise Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .71 bulunmuştur (Sayıl ve ark., 2012).

2.2.9. Arkadaşlık Niteliği Ölçeği

Bu ölçek ergenlerin arkadaşları ile ilişkilerinin niteliğini değerlendirmek için Bukowski, Hoza ve Boivin (1994) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, yirmi üç maddeden oluşmakta ve beş derece üzerinden değerlendirilmektedir (Örnek madde: “İhtiyacımız olduğunda arkadaşım ve ben birbirimize yardım ederiz”; 1- Hiç doğru değil, 5- Çok doğru). Orijinalinde beş alt boyuttan (eşlik etme, çatışma, yardım, yakınlık ve güvenlik) oluşan ölçek, Brendgen, Markiewicz, Doyle ve Bukowski (2001) tarafından olumlu ve olumsuz arkadaşlık niteliği olarak iki boyutta ele alınmıştır. Ölçekten elde edilen yüksek puan, ergenin olumlu ya da olumsuz arkadaşlık niteliği algısının yüksek olduğunu göstermektedir. Orijinal ölçeğin alt boyutlarının Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları olumlu arkadaşlık niteliği alt boyutu için .91 ve olumsuz arkadaşlık niteliği alt boyutu için .76 bulunmuştur. Ölçeğin Türkiye örneğine uyarılma çalışmasında ise Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı olumlu arkadaşlık niteliği alt boyutu için .93, olumsuz arkadaşlık niteliği alt boyutu için ise .72 bulunmuştur (Sayıl ve ark., 2012).

2.2.10. Matematik ve Türkçe Yeterlik Algısı Ölçümü

Ergenin matematik ve Türkçe alanlarındaki akademik yeterlik algısını belirleyebilmek amacıyla Marsh (1990) tarafından geliştirilen Akademik Benlik Algısı Ölçeğinin Matematik ve Sözel alanlarına ilişkin alt boyutları kullanılmıştır. Byrne (1996) alt ölçeklerinin Cronbach alfa güvenirlik katsayılarının .89 ile .95. arasında değiştiğini bulmuştur. Ölçeğin Türkçe'ye çevrilip kültüre uyarlama çalışması Özdemir (2002) tarafından yapılmış ve ölçeğin alt boyutlarının Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının .89 ile .92 arasında değiştiği gösterilmiştir. Ergenlerden ölçeğin matematik (6 madde: "Matematik konularını çabucak öğrenirim.") ve Türkçe (6 madde: "Türkçe konularını çabucak öğrenirim") ile ilgili toplam 12 maddesini dört derece (1-çok yanlış, 4- çok doğru) üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir. Ölçek toplam puanındaki artış, matematik ya da Türkçe alanlarına ilişkin benlik algısının olumlu olduğunu, yani bireyin bu alanlarda kendini başarılı algıladığını göstermektedir.

2.2.11. Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği (Beliefs About Parental Authority Over Friendships)

Bu ölçek çocuklarının kurdukları arkadaşlıklarda, ebeveynlerin otorite kullanma haklarının olup olmadığına dair inançlarını değerlendirmek için Tisak ve Tisak'ın (1990) çalışması temel alınarak Mounts (2008) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek on sekiz maddeden oluşmakta ve üç derece üzerinden değerlendirilmektedir (0-Hayır, 1-Belki, 2-Evet). Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, ebeveynlerin çocuklarının arkadaşlıklarında kurallar koymaya haklarının olduğunu düşündüklerine işaret etmektedir. Orijinal çalışmada ölçek sosyal geleneksel durumlar, sağlık durumları ve kişisel durumlar olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı alt boyutlar için sırasıyla .89, .78 ve .81; ölçeğin tamamı içinse .82 bulunmuştur.

Ölçeğin anne formunun faktör yapısı temel bileşenler analiziyle incelenmiş ve Kaiser-Meyer Olkin değeri .88 bulunmuştur. Analiz sonucunda özdeğeri birden büyük olan, varyansın % 57.75'ini açıklayan ve .46 ile .96 arasında değişen faktör yüklerine sahip 4 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Elde edilen bu faktörler, tedbir gerektiren durumlar, akademik durumlar, sosyal geleneksel durumlar ve otoritenin keyfiliği olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı tedbir gerektiren

durumlar için .86, akademik durumlar için 87, sosyal geleneksel durumlar için .75, otoritenin keyfiligi içinse .62 olarak hesaplanmıştır.

2.2.12. Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği (Goals of Improving Peer Relationships)

Ölçek ebeveynlerin, çocuklarının akran ilişkilerini geliştirme amaçlarını belirlemek için Mounts (2008) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek dokuz maddeden oluşmakta ve altı derece üzerinden değerlendirilmektedir (0- Hiç, 5- Beş veya daha fazla). Ölçekten elde edilen yüksek puanlar ebeveynlerin, çocuklarının akran ilişkileri ile ilgili daha fazla amaca sahip olduğuna işaret etmektedir. Orijinal çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .73 bulunmuştur (Mounts, 2008).

Türkçeye çevirip kültüre uyarlama çalışması sonucunda, varyansın % 36.42'sini açıklayan ve .38 ile .79 arasında değişen faktör yüklerine sahip tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ise .75 olarak hesaplanmıştır.

2.2.13. Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar Ölçeği

Ölçek bu çalışma kapsamında, Mounts'un (2008) kuramsal modelinden yola çıkılarak, annelerin arkadaşlığın önemi hakkındaki düşüncelerini incelemek amacıyla oluşturulmuştur. Ölçek 16 maddeden oluşmakta ve beş derece üzerinden değerlendirilmektedir (1- Hiç katılmıyorum, 5- Tamamen katılıyorum). Ölçekten alınan yüksek puanlar, annelerin çocuklarının arkadaşlara sahip olmasının önemli olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Ölçeğin faktör yapısı temel bileşenler analiziyle incelenmiş ve Kaiser-Meyer Olkin değeri .87 bulunmuştur. Promaks eksen döndürmesi ile yapılan temel bileşenler analizi sonucunda varyansın % 41.42'sini açıklayan ve .36 ile .76 arasında değişen faktör yüklerine sahip iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı birinci faktör için .77 ve ikinci faktör için .74 olarak hesaplanmıştır.

2.2.14. Ebeveynin Akran Yönetiminde Yeterlik Algısı Ölçeği

Bu ölçek Freedman-Doan, Arbretton, Harold ve Eccles'in (1993) çalışmasından alınan iki maddeye Tilton-Weaver ve Galambos (2003) tarafından üç madde daha eklenerek ebeveynin akran yönetimindeki yeterlik algısını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek

beş maddeden oluşmakta ve yedi derece üzerinden değerlendirilmektedir (Örnek madde: “Çocuğumu onaylamadığım çocuklardan uzak tutabilirim.” 1- Hiçbir zaman, 7- Her zaman). Ölçekten elde edilen yüksek puanlar ebeveynlerin çocuklarının arkadaş ilişkileri ile ilgili kendilerini yeterli algıladıklarını göstermektedir. Orijinal çalışmada ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .93 bulunmuştur. Ölçeğin Türkiye örnekleme uyarlama çalışmasında ise Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .87’dir (Sayıl ve ark., 2012).

2.2.15. Ebeveynin Ergenin Arkadaşlıklarına İlişkin Endişeleri Ölçeği

Bu ölçek annelerin çocuklarının arkadaşlarına yönelik düşüncelerini ve varsa endişelerini ölçmek amacıyla Tilton-Weaver ve Galambos (2003) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek altı maddeden oluşmaktadır ve ilk dört madde beş derece (Örnek madde: “Çocuğumun arkadaşlarını beğenirim” 1- Hiç katılmıyorum, 5 –Tamamen katılıyorum), son iki madde ise yedi derece (Örnek madde: “Çocuğumun kimlerle ve nerede olduğunu bilmediğim için endişelenirim.” 1- Hiçbir zaman, 7- Her zaman) üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, ebeveynin ergenin arkadaşlık ilişkilerinden duyduğu endişenin yüksekliğine işaret etmektedir. Orijinal çalışmada ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .78 bulunmuştur. Ölçeğin Türkiye örnekleme uyarlama çalışmasında ise Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .73’tür (Sayıl ve ark., 2012).

2.3. İŞLEM

Asıl çalışma uygulamaları oluru alınan okullarda; okul idaresinin uygun gördüğü ders saatlerinde ve sınıflarda gerçekleştirilmiştir. İlk olarak öğrencilerden kişisel bilgi formuna isim yazmamaları istenmiştir. Ancak anne ve ergen formlarını birleştirebilmek için ölçekler daha önceden numaralandırılmıştır ve ergenlerden sadece anne ve ergen formlarının aynı numarayı taşıyıp taşımadığını kontrol etmeleri istenmiştir. Ayrıca asıl çalışmanın ölçek formları hem anne hem de ergen için optik form şeklinde hazırlanmıştır. Uygulamalar tek oturumda gerçekleştirilmiş ve yaklaşık olarak 60 dakikada tamamlanmıştır. Öğrencilere araştırmanın kapsamıyla ilgili bilgi verilmiş ve veli bilgilendirme-onam formu ve annenin yanıtlayacağı ölçek formları da zarf içinde öğrenciler aracılığıyla evlere gönderilmiştir. Anne formlarının sınıf öğretmeni, rehber öğretmen ve/veya sınıf başkanı yardımıyla kapalı zarflar içerisinde toplanması sağlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, ön çalışmadan farklı olarak sadece imzalı onam formu ve ölçek formunu gönderen anneler ve bu annelerin çocukları oluşturmuştur.

BÖLÜM 3

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, sadece asıl çalışmada toplanan verilerle ilgili istatistiksel analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Ön çalışmanın bulguları ile ilgili ayrıntılı bilgilere ise EK 2'den ulaşılabilir.

Araştırma bulguları dört ayrı başlık altında ele alınmıştır. İlk olarak veri temizliği ile ilgili bilgiler aktarılmıştır. İzleyen iki bölümde sırasıyla betimleyici ve karşılaştırmalı istatistiksel analizler ile araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi ile ilgili analizlere yer verilmiştir. Son bölümde ise önerilen modeller ile ilgili yapısal eşitlik analizleri rapor edilmiştir.

3.1. VERİ TEMİZLİĞİ

SPSS 22 Paket Programı kullanılarak oluşturulan veri setinde, analiz aşamasına geçmeden önce Tabachnick ve Fidell (2007) tarafından önerilen sıra ile veri temizliği yapılmıştır. İlk olarak, veri dikkatli bir biçimde gözden geçirilmiş ve ölçeklerin büyük kısmını doldurmadıkları için beş kişi veri setinden çıkarılmıştır. Ardından veride bulunan değerlerin olması gereken sınırlar içerisinde olup olmadığını test etmek amacıyla verilere betimsel istatistik analizleri uygulanmış ve girilen değerlerin hepsinin olması gereken üst ve alt değerler içerisinde olduğu görülmüştür.

İkinci olarak uygulanan kayıp değer analizi (missing value analyse, MVA) sonucunda kayıpların tamamen tesadüfi olduğu bulunmuştur, Little MCAR testi $\chi^2 (3902) = 3626.61, p > .05$. Bu sonuçlardan yola çıkarak kayıp veri sorunu ile başa çıkmada daha işlevsel ve uygun olduğu belirtilen (Peng ve ark., 2007) çoklu veri atama (multiple imputation-MI) yönteminin kullanılmasına karar verilmiştir. Çoklu veri atama yöntemi her bir kayıp veri yerine, olasılıkların dağılımını yansıtan, kabul edilebilir iki ya da daha fazla verinin atanmasını öngören bir yaklaşımdır (Rubin, 1987).

Üçüncü olarak araştırmada ele alınan tüm değişkenlerin normallik sayılıtısını karşılayıp karşılamadığını belirlemek için kayışlılık (skewness) ve sivrilik (kurtosis) değerlerine bakılmıştır. Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği'nin anne ve ergen formunda

akran ilişkilerini engelleme alt boyutunun ve Sapkın Arkadaşlar Ölçeği'nin kayışlılık ve sivrilik değerlerinin ± 2 aralığı dışında olduğu görülmüştür. Bu durumda verileri dönüştürme işlemine gidilmiştir. Veriler üzerinde çeşitli dönüştürme işlemleri sırası ile denenmiş, sonuçta, her üç değişken için de LOG dönüştürmesinin daha uygun olduğu görülmüş ve dönüştürme işlemi gerçekleştirilmiştir.

Dördüncü olarak tek değişkenli ve çok değişkenli uç değerlerin saptanması amacıyla verilere aşırı değerler analizleri uygulanmıştır. Öncelikle $df = 60$ için, $p < .001$ 'de hesaplanan 99.61 Mahalonobis uzaklığının (Mahalonobis distance) üstünde olan 4 katılımcı, ardından da yukarıda sıralanan değişkenler için Z puanı ± 3.29 sınırını aşan 10 katılımcı analizlerin yürütüleceği veri setinden çıkarılmıştır.

Beşinci olarak doğrusallık koşulunun sağlanıp sağlanmadığını kontrol etmek için Q-Q grafiklerine bakılmıştır. Elde edilen sonuçlar değişkenlerin doğrusal olduğunu göstermiştir.

Son olarak veri, çoklu doğrusal bağlantı açısından VIF (variance inflation factor) değeriyle test edilmiş ve bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı olmadığı görülmüştür ($VIF < 10$). Tüm bu işlemler sonucunda veri seti, analizler için hazır hale getirilmiştir.

3.2. BETİMLEYİCİ VE KARŞILAŞTIRMALI İSTATİSTİKSEL ANALİZLER

Bu bölümde araştırmada önerilen kuramsal modellerde ele alınan değişkenlerle ilgili betimsel analiz sonuçlarına yer verilmiştir ve söz konusu değişkenlerin ergenin cinsiyeti ve ergenlik evresine (ilk ergenlik-orta ergenlik) göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Çalışmada yer alan ölçeklerin en düşük ve en yüksek değerleri, ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 9 ve Tablo 10'da sunulmuştur. Araştırmada ele alınan değişkenlerde cinsiyet ve ergenlik evresine göre ortaya çıkan farklılaşmalarla ilgili ayrıntılı bilgiler Ek 3'te sunulmuş, sözü edilen araştırma bulguları Tablo 11'de özetlenmiştir.

Tablo 9. Anne Formunda Yer Alan Ölçeklerin En Düşük ve En Yüksek Değerleri, Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Ölçekler	Beklenen Ranj	En Düşük Değer	En Yüksek Değer	Ort	S
Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği					
Destek stratejisi	1-5	1.00	5.00	4.03	.70
Kontrol stratejisi	1-5	1.00	5.00	2.59	.77
Yasaklama stratejisi	1-5	1.00	5.00	3.34	1.21
Ebeveynin Ergenin Arkadaşlarına İlişkin Endişeleri	1-7	1.00	7.00	4.70	1.11
Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği					
Tedbir Gerektiren Durumlar	0-2	.00	2.00	1.83	.41
Akademik Durumlar	0-2	.00	2.00	1.45	.53
Sosyal Geleneksel Durumlar	0-2	.00	2.00	.76	.47
Otoritenin Keyfiliği	0-2	.00	2.00	.42	.40
Destek Ölçeği	1-6	1.00	6.00	5.17	.77
Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği	1-6	1.00	5.38	.57	.84
Ebeveynin Akran Yönetiminde Yeterlik Algısı	1-7	1.00	7.00	5.03	1.35
Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar Ölçeği					
Arkadaşın Varlığı ve Önemi	1-4	1.63	4.00	3.41	.46
Arkadaşlığın İşlevi	1-4	1.00	4.00	2.94	.59
Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği	1-5	1.43	5.00	4.21	.57

Tablo 10. Ergen Formunda Yer Alan Ölçeklerin En Düşük ve En Yüksek Değerleri, Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Ölçekler	Beklenen Ranj	En Düşük Değer	En Yüksek Değer	Ort	S
Arkadaşlık Alanında Kendini Düzenleme Ölçeği					
Arkadaşlık Alanında Özerk Motivasyon	1-6	1.60	6.00	5.33	.68
Arkadaşlık Alanında Kontrollü Motivasyon	1-6	1.40	6.00	4.00	.88
Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği					
Destek stratejisi	1-5	1.25	5.00	3.75	.76
Kontrol stratejisi	1-5	1.00	4.92	2.13	.72
Yasaklama stratejisi	1-5	1.00	5.00	3.31	.85
Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği	1-5	1.14	5.00	4.15	.67
Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği					
Tedbir Gerektiren Durumlar	0-2	.00	2.00	1.54	.65
Akademik Durumlar	0-2	.00	2.00	.91	.61
Sosyal Geleneksel Durumlar	0-2	.00	2.00	.46	.41
Otoritenin Keyfiligi	0-2	.00	2.00	.43	.40
Sapkın Arkadaşlar Ölçeği	1-4	1.00	4.00	1.22	.40
Olumlu Sosyal Arkadaşlar Ölçeği	1-4	1.00	4.00	3.15	.63
Arkadaşlık Niteliği Ölçeği					
Eşlik	1-5	1.00	5.00	3.65	.79
Yardım	1-5	1.00	5.00	4.34	.81
Güvenlik	1-5	1.00	5.00	3.75	.70
Yakınlık	1-5	1.00	5.00	4.26	.84
Çatışma	1-5	1.00	5.00	2.08	.82
Destek Ölçeği	1-6	1.00	6.00	4.87	1.08
Sosyal Alanda Yeterlik Ölçeği	1-5	1.00	5.00	3.73	.78
Olumlu Sosyal Davranışlar ve Saldırganlık Ölçeği					
Özgeci Olumlu Sosyal Davranışlar	1-4	1.00	4.00	2.99	.65
Saldırganlık	1-4	1.00	3.50	1.52	.56
Matematik ve Türkçe Yeterlik Algısı Ölçümü					
Matematik Algısı	1-4	1.00	4.00	2.80	.73
Türkçe Algısı	1-4	1.00	4.00	3.21	.62

Tablo 11. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlerde Cinsiyet ve Ergenlik Evresine Göre Ortaya Çıkan Farklılaşmaların Özet Tablosu

Değişkenler	Cinsiyet	Ergenlik Evresi
EAY Destek (AR) EAY Kontrol (AR) EAY Yasaklama (AR)		Destek: İlk ergenlik > Orta ergenlik Kontrol: İlk ergenlik > Orta ergenlik
EAY Destek (ER) EAY Kontrol (ER) EAY Yasaklama (ER)	Destek: Kız > Erkek Yasak: Kız > Erkek	Kontrol: İlk ergenlik > Orta ergenlik Yasak: İlk ergenlik > Orta ergenlik
İlişkisellik (AR) Özerklik Desteği (AR)		
İlişkisellik (ER) Özerklik Desteği (ER)	İlişkisellik: Kız > Erkek	
Motivasyon (ER) Özerk Motivasyon Kontrollü Motivasyon	Özerk Motivasyon Kız > Erkek Kontrollü Motivasyon Kız > Erkek	
EAY Öncülleri (ER) Matematik Algısı Türkçe Algısı Olumlu Sosyal Davranış Saldırganlık	Matematik Algısı: Erkek > Kız Türkçe: Kız > Erkek OSD: Kız > Erkek Saldırganlık: Erkek > Kız	Matematik Algısı: İlk ergenlik > Orta ergenlik Türkçe Algısı: İlk ergenlik > Orta ergenlik
EAY Öncülleri (AR) Sosyalleştirme Alanlarında Otorite İnancı Otoritenin Keyfiligi Annenin Amaçları Arkadaşlığın Önemine Dair İnançları Annenin Yeterlik Algısı Annenin Endişesi	Otoritenin Keyfiligi: Erkek > Kız Annenin Yeterlik Algısı: Kız > Erkek Annenin Endişesi: Erkek > Kız	Sosyalleştirme Alanlarında Otorite İnancı: İlk ergenlik > Orta ergenlik Otoritenin Keyfiligi: İlk ergenlik > Orta ergenlik Annenin Yeterlik Algısı: İlk ergenlik > Orta ergenlik
EAY Sonuçları (ER) Sapkın Arkadaşlar Olumlu Sosyal Arkadaşlar Olumlu Arkadaşlık Niteliği Olumsuz Arkadaşlık Niteliği Sosyal Yeterlik	Sapkın Arkadaşlar: Erkek > Kız Olumlu Sosyal Arkadaşlar: Kız > Erkek Olumlu AN: Kız > Erkek Olumsuz AN: Erkek > Kız	

EAY: Ebeveyn Akran Yönetimi, **ER:** Ergen Raporu, **AR:** Anne Raporu

3.3. ARAŞTIRMADA ELE ALINAN DEĞİŞKENLER ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Bu bölümde araştırmada önerilen kuramsal modellerde ele alınan değişkenler arasındaki korelasyonel ilişkiler incelenmiştir. İlk olarak ebeveyn akran yönetimi stratejileri arasındaki ilişkiler, ikinci olarak bu stratejiler ve öncülleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ardından bu stratejiler ve sonuçları arasındaki ilişkiler ve son olarak ise bu stratejiler ile sıcaklık, özerklik desteği ve arkadaşlık alanında özerk motivasyon arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Ebeveyn akran yönetimi stratejileri arasındaki Pearson korelasyon katsayıları incelendiğinde, bu stratejiler arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçlar hem ergen hem de anne raporlarında kontrol stratejisi ile yasaklama stratejisi arasında görece daha yüksek düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu stratejilerde ergen ve anne raporları arasında da orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Sonuçlar anne ve ergen raporlarında kontrol stratejisinde, diğer stratejilerden görece daha yüksek düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir (bkz., Tablo 12 ve 13).

Tablo 12. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
EAY Destek (ER)	1	.23**	.18**	.32**	.11*	.12*
EAY Kontrol (ER)	.43**	1	.44**	.06	.42**	.18**
EAY Yasaklama (ER)	.29**	.50**	1	.06	.23**	.26**
EAY Destek (AR)	.29**	.12*	.16**	1	.32**	.18**
EAY Kontrol (AR)	.17**	.29**	.18**	.48**	1	.24**
EAY Yasaklama (AR)	.15*	.06	.17**	.24**	.17**	1

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Üst yarıdaki değerler kız, alt yarıdaki değerler erkek örneklemine aittir.

ER: Ergen Raporu, AR: Anne Raporu

Tablo 13. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
EAY Destek (ER)	1	.36***	.28***	.26***	.16**	.09
EAY Kontrol (ER)	.23***	1	.41***	.02	.30***	.07
EAY Yasaklama (ER)	.19***	.49***	1	.13**	.16**	.18***
EAY Destek (AR)	.33***	.11*	.02	1	.36***	.19***
EAY Kontrol (AR)	.06	.40***	.20***	.36***	1	.22***
EAY Yasaklama (AR)	.14**	.17***	.26***	.22***	.19***	1

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Üst yarıdaki değerler ilk ergenlik, alt yarıdaki değerler orta ergenlik örnekleme aittir. ER: Ergen Raporu, AR: Anne Raporu

Ebeveyn akran yönetimi stratejileri ile annenin rapor ettiği öncülleri arasındaki Pearson korelasyon katsayıları incelendiğinde, annenin yeterlik algısı her üç strateji ile de orta düzeyde ilişkili olmasına rağmen, özellikle arkadaşlığın önemine dair inançlar ve annenin yeterlik algısı ile destek arasında görece daha yüksek düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Ayrıca annenin desteği ergenin rapor ettiği olumlu sosyal davranışlar ile ilişkiliyken, kontrolü saldırganlık davranışları ile ilişkili çıkmıştır. Bunun dışında, hem sosyalleştirme alanlarındaki otorite inancı hem de otoritenin keyfiliği bu stratejiler ile orta düzeyde ilişkili olmasına rağmen, sosyalleştirme alanlarındaki otorite inancı ile bu stratejiler arasındaki ilişki görece daha yüksektir (bkz., Tablo 14, 15, 16 ve 17).

Ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin sonuç değişkenlerle ilişkisi incelendiğinde, desteğin özellikle olumlu sosyal arkadaşlar, olumlu arkadaşlık niteliği ve sosyal yeterlikle ilişkili olduğu görülmektedir. (bkz., Tablo 18 ve 19).

Ebeveyn akran yönetimi stratejileri, sıcaklık, özerklik desteği ve arkadaşlık alanında özerk motivasyon arasındaki ilişkiler incelendiğinde de beklenen yönde ilişkiler elde edilmiştir. İlişkisellik ve özerklik desteğinin, destek stratejisi ile pozitif yönde ilişkili olduğu, buna karşı özerklik desteğinin kontrol stratejisi ile negatif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca destek stratejisi, özerk motivasyonla daha yüksek düzeyde ilişkiliyken, kontrol stratejisi kontrollü motivasyonla daha yüksek düzeyde ilişkili çıkmıştır (bkz., Tablo 20 ve 21).

Ayrıca cinsiyete ve ergenlik evresine göre de bir takım farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin, destek ve kontrol stratejileri arasındaki ilişki kızlarda .23, erkeklerde .43'tür,

özerk motivasyon ve destek arasındaki ilişki kızlarda .06, erkeklerde .41'dir. Ayrıca kontrol stratejisi ve otoritenin keyfiliği arasındaki ilişki, ilk ergenlikte .36, orta ergenlikte .16'dır. Bu farklılaşmalar, yapısal eşitlik modellemelerinde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Tablo 14. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ve Öncülleri Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Ergen Raporları)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. EAY Destek (ER)	1	.23***	.18***	.24***	.16**	.12*	.15**	.16**	-.12**
2. EAY Kontrol (ER)	.43***	1	.44***	.31***	.26***	.02	.01	.04	.10*
3. EAY Yasaklama (ER)	.29***	.50***	1	.37***	.22***	.09	.12*	.08	-.07
4. Sosyalleştirme Alanlarında Otorite İnancı (ER)	.20**	.26***	.38***	1	.29***	.15**	.16**	.07	-.07
5. Otoritenin Keyfiliği (ER)	.09	.33***	.23***	.35***	1	.09	-.09*	.07	.10*
6. Matematik Algısı (ER)	.10	-.03	.02	.13*	.04	1	.11*	.07	-.13***
7. Türkçe Algısı (ER)	.24***	.09	.10	.11	-.07	.14*	1	.10*	-.10*
8. Olumlu Sosyal Davranış (ER)	.27***	-.01	-.03	.01	.01	.08	.13*	1	-.23***
9. Saldırganlık (ER)	-.08	.18**	.01	.04	.18**	-.03	-.12*	-.18**	1

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Üst yarıdaki değerler kız, alt yarıdaki değerler erkek örnekleme aittir.

Tablo 15. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ve Öncülleri Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Ergen Raporları)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. EAY Destek (ER)	1	.36***	.28***	.20***	.10*	.05	.21***	.23**	-.13***
2. EAY Kontrol (ER)	.23***	1	.41**	.30***	.36***	-.08	-.01	.02	.19***
3. EAY Yasaklama (ER)	.19***	.49***	1	.32***	.18***	.10*	.10	-.01	-.02
4. Sosyalleştirme Alanlarında Otorite İnancı (ER)	.27***	.23**	.39**	1	.28***	.13*	.12*	.04	-.01
5. Otoritenin Keyfiliği (ER)	.10*	.16**	.21***	.31***	1	.01	-.21***	-.01	.19***
6. Matematik Algısı (ER)	.08	.06	-.02	.07	.08	1	.29***	.06	-.07
7. Türkçe Algısı (ER)	.25**	.04	.13**	.16**	-.03	-.11*	1	.14**	-.22***
8. Olumlu Sosyal Davranış (ER)	.24***	.02	.09	.06	.03	.08	.16**	1	-.22***
9. Saldırganlık (ER)	-.16**	.09	-.07	-.04	.14**	-.08	-.12*	-.25***	1

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Üst yarıdaki değerler ilk ergenlik, alt yarıdaki değerler orta ergenlik örneklemine aittir.

Tablo 16. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ve Öncülleri Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Anne Raporları)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. EAY Destek (AR)	1	.32***	.18***	.16**	.02	-.04	.28***	.30***	-.09
2. EAY Kontrol (AR)	.48***	1	.24***	.35***	.23***	.21***	-.12*	.28***	.25***
3. EAY Yasaklama (AR)	.24***	.17**	1	.14**	.06	.02	.06	.11*	.08
4. Sosyalleştirme Alanlarında Otorite İnancı (AR)	.28***	.33***	.15*	1	.07	.12*	-.01	.21***	.11*
5. Otoritenin Keyfiliği (AR)	-.07	.08	.09	.03	1	.08	-.03	.16**	.16**
6. Annenin Amaçları (AR)	.05	.19***	-.03	.10	.18***	1	-.14***	.03	.30***
7. Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar (AR)	.30***	-.09	.16**	-.01	-.06	-.19**	1	.03	-.30**
8. Anne Yeterlik Algısı (AR)	.41***	.35***	.21***	.20**	.08	.16**	.02	1	-.03
9. Annenin Endişesi (AR)	-.11	.17**	.04	.08	.17**	.29***	-.28***	-.04	1

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Üst yarıdaki değerler kız, alt yarıdaki değerler erkek örnekleme aittir.

Tablo 17. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ve Öncülleri Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Anne Raporları)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. EAY Destek (AR)	1	.36***	.19***	.28***	-.10	-.06	.30***	.33***	-.12*
2. EAY Kontrol (AR)	.36***	1	.22***	.38***	.11*	.17**	-.10	.29***	.20***
3. EAY Yasaklama (AR)	.22***	.19***	1	.13**	.05	-.03	.13*	.11*	.05
4. Sosyalleştirme Alanlarında Otorite İnancı (AR)	.11*	.29***	.12*	1	.04	.14**	.02	.20***	.06
5. Otoritenin Keyfiliği (AR)	-.02	.14**	.07	.04	1	.11*	-.07	.09	.19***
6. Annenin Amaçları (AR)	.02	.24***	.02	.08	.10	1	-.22***	.02	.33***
7. Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar (AR)	.29***	-.13**	.08	-.05	.04	-.10*	1	-.01	-.29***
8. Anne Yeterlik Algısı (AR)	.34***	.24***	.18***	.18***	.07	.10*	.08	1	-.06
9. Annenin Endişesi (AR)	-.11*	.26***	.08	.15***	.14***	.26***	-.28***	-.09	1

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Üst yarıdaki değerler ilk ergenlik, alt yarıdaki değerler orta ergenlik örnekleme aittir.

Tablo 18. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ve Sonuçları Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Ergen Raporları)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. EAY Destek (ER)	1	.23**	.18**	-.07	.30**	.16**	-.01	.17**
2. EAY Kontrol (ER)	.43**	1	.44**	-.01	-.08	-.03	.10*	.03
3. EAY Yasaklama (ER)	.29**	.50**	1	-.16**	.01	-.06	-.01	-.09
4. Sapkın Arkadaşlar (ER)	-.05	.22**	-.01	1	-.20**	-.03	.16**	.02
5. Olumlu Sosyal Arkadaşlar (ER)	.30**	.07	.18**	-.19**	1	.42**	-.11*	.28**
6. Olumlu Arkadaşlık Niteliği (ER)	.30**	-.01	.08	-.07	.52**	1	-.02	.47**
7. Olumsuz Arkadaşlık Niteliği (ER)	-.01	.12*	-.04	.37**	-.12*	-.02	1	.02
8. Sosyal yeterlik (ER)	.28**	.05	.03	-.02	.33**	.43**	.03	1

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Üst yarıdaki değerler kız, alt yarıdaki değerler erkek örnekleme aittir.

Tablo 19. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ve Sonuçları Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Ergen Raporları)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8
1. EAY Destek (ER)	1	.36***	.28***	-.09	.28***	.32***	-.02	.25***
2. EAY Kontrol (ER)	.23***	1	.41***	.16***	.01	-.03	.14***	.03
3. EAY Yasaklama (ER)	.19***	.49***	1	-.02	.08	.03	-.02	-.02
4. Sapkın Arkadaşlar (ER)	-.09	.11*	-.17***	1	-.25***	-.14**	.29***	-.02
5. Olumlu Sosyal Arkadaşlar (ER)	.37***	-.04	.14***	-.20***	1	.52***	-.07	.31***
6. Olumlu Arkadaşlık Niteliği (ER)	.21***	-.02	.02	-.06	.49***	1	-.01	.45***
7. Olumsuz Arkadaşlık Niteliği (ER)	-.09	.08	-.04	.25***	-.22***	-.10*	1	.05
8. Sosyal yeterlik (ER)	.18***	.05	-.06	.01	.32***	.44***	-.03	1

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Üst yarıdaki değerler ilk ergenlik, alt yarıdaki değerler orta ergenlik örnekleme aittir.

Tablo 20. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri, İlişkiselik, Özerklik Desteği ve Motivasyon Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Ergen Raporları)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
1. EAY Destek (ER)	1	.23***	.18***	.55***	.44***	.14**	.06
2. EAY Kontrol (ER)	.43***	1	.44***	-.09	-.26***	.08	-.09
3. EAY Yasaklama (ER)	.29***	.50***	1	-.03	-.13**	.04	-.05
4. İlişkiselik (ER)	.49***	.01	.12*	1	.57***	.10*	.11*
5. Özerklik Desteği Ergen (ER)	.35***	-.09	.04	.45***	1	.01	.10*
6. Kontrollü Motivasyon (ER)	.24***	.25***	.20***	.15*	.20***	1	.37***
7. Özerk Motivasyon (ER)	.41***	.10	.07	.39***	.35***	.52***	1

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Üst yarıdaki değerler kız, alt yarıdaki değerler erkek örneğine aittir.

Tablo 21. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri, İlişkiselik, Özerklik Desteği ve Motivasyon Arasındaki Pearson Korelasyon Katsayıları (Ergen Raporları)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
1. EAY Destek (ER)	1	.36***	.28***	.48***	.34***	.19***	.26***
2. EAY Kontrol (ER)	.23***	1	.41***	-.03	-.17***	.15**	-.01
3. EAY Yasaklama (ER)	.19***	.49***	1	.01	.02	.04	.01
4. İlişkiselik (ER)	.56***	-.07	.04	1	.53***	.13*	.22***
5. Özerklik Desteği Ergen (ER)	.48***	-.22***	-.11*	.51***	1	.07	.23***
6. Kontrollü Motivasyon (ER)	.17***	.11*	.13**	.11*	.09	1	.46***
7. Özerk Motivasyon (ER)	.30***	.03	.07	.23***	.19***	.44***	1

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Üst yarıdaki değerler ilk ergenlik, alt yarıdaki değerler orta ergenlik örneğine aittir.

3.4. ÖLÇÜM VE YAPISAL EŞİTLİK MODELLERİNE DAİR ANALİZLER

Bu bölümde öncelikle ölçüm ve yapısal eşitlik modellerinde temel alınan ölçütlere ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Daha sonra ise sırasıyla, ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin öncülleri ve sonuçları ile ilgili önerilen kuramsal modellere ait ölçüm modellerine ve araştırma sorularıyla ilgili yapısal eşitlik modellerine yer verilmiştir.

Analizler, AMOS 22 programıyla Tam Bilgiyi En Yüksek Olasılıkla Tahmin Etme Yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Önerilen model ile verinin uyumu, CFI ve RMSEA değerleriyle değerlendirilmiş, RMSEA için kabul edilebilir uyum .08 ve altı, CFI içinse .90 ve üstü (Hu ve Bentler, 1999) olarak belirlenmiştir. Modelin uyumuyla ilgili olarak χ^2 testinin örneklem büyüklüğüne duyarlı olması nedeniyle sd/χ^2 oranı ölçütü dikkate alınmıştır. Alan yazında sd/χ^2 için 1/3 ve altı iyi uyum, 1/5'e kadar olan uyum ise yeterli uyum olarak değerlendirilmektedir (Marsh ve Hocevar, 1988). Ayrıca model karşılaştırması için Ki Kare farklılık testi kullanılmıştır.

Önerilen kuramsal modellerin testinden önce, ölçüm modellerinde kullanılan gösterge değişkenlerin gizil değişkenleri ne oranda temsil ettiğini saptamak ve gizil değişkenler arasındaki yapısal korelasyonları belirlemek için ölçüm modelleri sınanmıştır. Ardından ikinci aşamayı çoklu grup analizleri oluşturmaktadır. Çoklu grup analizleri bir modelin birden fazla grupta test edilmesine olanak tanıyan uygulamalardır ve iç içe geçmiş (nested) 4 hiyerarşik modelin test edilmesini içermektedir. Bu modeller; yapısal değişmezlik modeli (configural invariance model), zayıf değişmezlik modeli (weak invariance model), güçlü değişmezlik modeli (strong invariance model) ve katı değişmezlik modelidir (strict invariance model) (Byrne ve ark., 1989; Byrne ve Stewart, 2006; Chan, 2000; Little, 1997; Stark ve ark., 2006; Vandenberg ve Lance, 2000; Wu ve ark., 2007).

İlk model olan yapısal değişmezlik modelinde grupların aynı faktör yapısına sahip olup olmadığı incelenmektedir ve bu sebeple faktör yükleri, regresyon sabitleri ve hata varyanslarının serbest tahminlenmesine izin verilerek, yalnızca gruplar için faktör sayısı ve yüklenme örüntüsü sınırlandırılmaktadır. İkinci model olan zayıf değişmezlik modelinde, grupların örtük değişkene ilişkin ölçme biriminin benzer olup olmadığını test etmek için faktör sayısı ve yüklenme örüntüsü ile birlikte faktör yükleri de sınırlandırılmaktadır. Üçüncü model olan güçlü değişmezlik modelinde, grupların faktör

puanı sıfır olduğunda elde edilen regresyon sabitinin gruplar için eşit olup olmadığı test edilmektedir. Bu nedenle güçlü değişmezlik test edilirken faktör örüntüsü ve faktör yüklerine ek olarak regresyon sabiti de sınırlandırılmaktadır. Son aşamada yani katı değişmezlik modelinde ise hata varyanslarının gruplarda farklılaşıp farklılaşmadığı test edilmektedir. Bunun için de sıralanan parametre sınırlamaları ile birlikte hata varyansları da sınırlandırılmaktadır (Vandenberg ve Lance, 2000; Wu ve ark., 2007).

Bahsedilen hiyerarşik modellerin test edilmesinin ardından bu modellerin uyum indeksleri birbiri ile karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar için iç içe geçmiş iki modelden elde edilen χ^2 değerinden ve Karşılaştırmalı Uyum İndeksinden (CFI) yararlanılmaktadır (Byrne ve Stewart, 2006; Vandenberg ve Lance, 2000; Wu ve ark., 2007). İki model için söz konusu değerlerin farkları alınarak $\Delta\chi^2$ ve ΔCFI hesaplanır. Elde edilen $\Delta\chi^2$ 'nin istatistiksel anlamlılığı test edilirken iki model, fark serbestlik derecesindeki kritik Ki-kare değeriyle karşılaştırılır. Bu karşılaştırmanın sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir $\Delta\chi^2$ değerinin elde edilmesi, modellerin anlamlı olarak birbirinden farklı olduğunu göstermektedir. ΔCFI için herhangi bir istatistiksel anlamlılık testi yapılamamakla birlikte, iki modelin karşılaştırılması sonucunda elde edilen ΔCFI değerinin -.01 değerine eşit ya da bu değerden küçük olması, modelde anlamlı bir kötüleşme olduğuna ilişkin bir kanıt olarak kullanılabilir (Byrne ve ark., 1989; Cheung ve Rensvold, 2002; Wu ve ark., 2007). Örneğin araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan hiyerarşik analizlerin ilk aşamasında yapısal değişmezlik modelinin test edilmesinin ardından analizin ikinci aşamasında zayıf değişmezlik modeli test edilmektedir ve zayıf değişmezlik modelinin χ^2 ve / veya CFI değerlerinden yapısal değişmezlik modeli için elde edilen χ^2 ve / veya CFI değerleri çıkarılarak model karşılaştırması yapılmaktadır. Elde edilen $\Delta\chi^2$ ve / veya ΔCFI değerleri anlamlı çıkarsa, bu bulgu maddelerden en az bir tanesinin faktör yükünün gruplar arasında farklı olduğuna işaret etmektedir. Analizin üçüncü aşamasında da güçlü değişmezlik modeli test edilmekte ve model karşılaştırması yapılmaktadır. Elde edilen $\Delta\chi^2$ ve / veya ΔCFI değerleri anlamlı çıkarsa bu bulgu maddelerden en az bir tanesinin sabit değerinin gruplar arasında farklı olduğuna işaret etmektedir. Analizin dördüncü aşamasında ise katı değişmezlik modeli test edilmektedir ve elde edilen $\Delta\chi^2$ ve / veya ΔCFI değerleri anlamlı çıkarsa bu bulgu maddelerden en az bir tanesinin hatasının gruplar arasında farklı olduğuna işaret etmektedir. Analizin son aşamasında ise, kısmi değişmezlikler

sınanmıştır. Kısmi değişmezlikler sınanırken özellikle beta yükleri arasındaki farklılıklara odaklanılmıştır ve her bir yordayıcı değişkenden yordanan değişkene giden yollar karşılaştırılmıştır.

3.4.1. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncülleriyle İlgili Ölçüm Modelleri

Ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin öncülleriyle ilgili sekiz adet ölçüm modeli sınanmıştır. Modeller cinsiyet ve ergenlik evresine göre sınanmıştır. Bu modeller annenin amaçları ve inançları modeli, ergenin ve arkadaşının özellikleri modelleridir. İlk olarak hem yordayıcı hem de sonuç değişkenlerin aynı kaynaktan alındığı modeller (anne-anne raporları ve ergen-ergen raporları), ikinci olarak da yordayıcı ve sonuç değişkenlerin farklı kaynaklardan alındığı modeller (anne-ergen raporları ve ergen-anne raporları) sınanmıştır.

Annenin amaçları ve inançları modellerinde, hem yordayıcı hem de sonuç değişkenlerin anneden alındığı modellerde 32 gösterge, 9 gizil değişken kullanılmıştır. Yordayıcı değişkenlerin annelerden, sonuç değişkenlerin ergenlerden alındığı annenin amaçları ve inançları modellerinde ise 21 gösterge ve 6 gizil değişken kullanılmıştır. Ergenin ve arkadaşının özellikleri modellerinde hem yordayıcı hem de sonuç değişkenler ergenden alınmış ve modellerde 28 gösterge, 9 gizil değişken kullanılmıştır. Cinsiyetin düzenleyici değişken olarak incelendiği modelde 16 gösterge, 5 gizil değişken; ergenlik evresinin düzenleyici değişken olarak incelendiği modelde ise 22 gösterge, 7 gizil değişken kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar ölçüm modellerinin veri ile iyi uyum gösterdiğine işaret etmektedir. Bütün modeller için model uyum indekslerine Tablo 22'den ulaşılabilir.

Annenin amaçları ve inançları modelinde yer alan annenin endişesi ve arkadaşlığın önemine dair inançlar parselleme yöntemi kullanılarak üçer gösterge değişkenle, sosyalleştirme alanlarında otorite inancı ise dört gösterge değişkenle temsil edilmiştir. Ancak annenin otoritesinin keyfiliğine ilişkin inancı, yeterlik inancı ve annenin amaçları ölçekleri dört ve beş maddeden oluştuğu için kendi maddeleri ile temsil edilmiştir. Ergenin ve arkadaşının özellikleri modelinde yer alan Matematik ve Türkçe yeterlik algısı, olumlu sosyal davranış, saldırganlık, sosyal yeterlik, sapkın arkadaşlar parselleme yöntemi kullanılarak üçer gösterge değişkenle temsil edilmiştir. Olumlu

sosyal arkadaşlar ise dört maddeden oluştuğu için kendi maddeleri ile temsil edilmiştir. Her bir modelde sonuç değişken olarak yer alan ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin her biri de üçer gösterge değişkenle temsil edilmiştir.

3.4.2. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncülleriyle İlgili Yapısal Eşitlik Modelleri

Ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin öncülleriyle ilgili sınanan sekiz ölçüm modelinin veri ile iyi uyum göstermesinin ardından her model için çoklu grup analizleri gerçekleştirilmiştir. Analizlerde ilk adım olarak modeller içerisinde her iki grup için de anlamsız olan yollar çıkarılmış, modeller bunun ardından yürütülmüş ve karşılaştırılmıştır. Bahsedilen hiyerarşik modellerin karşılaştırılmasının ardından, anlamlı farklılıklar elde edilmişse, bu modellerin her biri için kısmi değişmezlikler sınanmış; anlamlı farklılıklar elde edilmemişse de bir modelde anlamlı olup diğer modelde anlamsız olan yollara değinilmiştir.

İlk olarak annenin amaçları ve inançları modelleri sınanmıştır. Bu modeller için dört ayrı çoklu grup analizi yapılmıştır. Birinci model ergenin cinsiyeti açısından, ikinci model de ergenlik evresi açısından karşılaştırılmıştır. Bu modellerde hem yordayıcı değişkenler hem de sonuç değişkenler anne raporlarından oluşmaktadır. Üçüncü ve dördüncü modelde ise öncüller anne raporlarından oluşurken, sonuçlar ergen raporlarından oluşmaktadır. İlk iki modele benzer biçimde önce cinsiyete, ardından da ergenlik evresine göre farklılıklara odaklanılmıştır.

Tablo 22. Ebeveyn Akran Yönetiminin Öncülleriyle İlgili Ölçüm Modellerinin Analizlerine İlişkin Uyum İyiliği İstatistikleri

Değişkenler			χ^2	Sd	χ^2/sd	RMSEA	CFI
Annenin Amaçları ve İnançları Modeli Anne-Anne Raporlu	Cinsiyet	Kız	844.56	428	1.97	.05	.93
		Erkek	839.092	428	1.96	.06	.90
	Ergenlik Evresi	İlk Ergenlik	896.87	428	2.10	.05	.91
		Orta Ergenlik	843.58	428	1.97	.05	.92
Annenin Amaçları ve İnançları Modeli Anne-Ergen Raporlu	Cinsiyet	Kız	312.45	174	1.80	.04	.96
		Erkek	302.11	174	1.74	.05	.95
	Ergenlik Evresi	İlk Ergenlik	317.57	174	1.82	.05	.95
		Orta Ergenlik	335.26	174	1.93	.05	.95
Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modeli Ergen-Ergen Raporlu	Cinsiyet	Kız	469.37	314	1.75	.04	.95
		Erkek	502.76	314	1.60	.04	.94
	Ergenlik Evresi	İlk Ergenlik	548.38	314	1.75	.04	.95
		Orta Ergenlik	491.86	314	1.57	.04	.96
Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modeli Anne-Ergen Raporlu	Cinsiyet	Kız	132.09	94	1.40	.03	.99
		Erkek	125.86	94	1.34	.03	.98
	Ergenlik Evresi	İlk Ergenlik	285.25	188	1.52	.04	.97
		Orta Ergenlik	214.70	188	1.14	.02	.99

Anne bildirimlerine dayanan ve cinsiyet farklılıklarının incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 23'te verilmiştir. Söz konusu model uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve ΔCFI değerleri zayıf değişmezlik modelinde anlamlı bir farklılaşma olmadığını, ancak güçlü değişmezlik ve katı değişmezlik modellerinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Analizin son aşamasında gruplardan birinde anlamlı olup diğerinde anlamlı olmayan yollar incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre kızlarda annenin sosyalleştirme alanlarındaki otorite inancından kontrol stratejisine, otoritenin keyfilğine ilişkin inancından destek stratejisine, endişesinden yasaklama stratejisine giden yollar anlamsızken, erkeklerde anlamlıdır. Buna karşı erkeklerde annenin arkadaşlığın önemine dair inançlarından destek stratejisine; amaçlarından, endişesinden ve otoritesinin keyfilğine ilişkin inancından kontrol stratejisine giden yollar anlamsızken, kızlarda bu yollar anlamlı bulunmuştur. Annenin amaçları ve inançları, kız ve erkekler için sırasıyla, destek stratejisindeki varyansın % 22 ve 35'ini; kontrol stratejisindeki varyansın % 41 ve 31'ini; yasaklama stratejisindeki varyansın ise % 6 ve 14'ünü açıklamaktadır (bkz., Şekil 4).

Tablo 23. Cinsiyete Göre Annenin Amaçları ve İnançları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-AR)

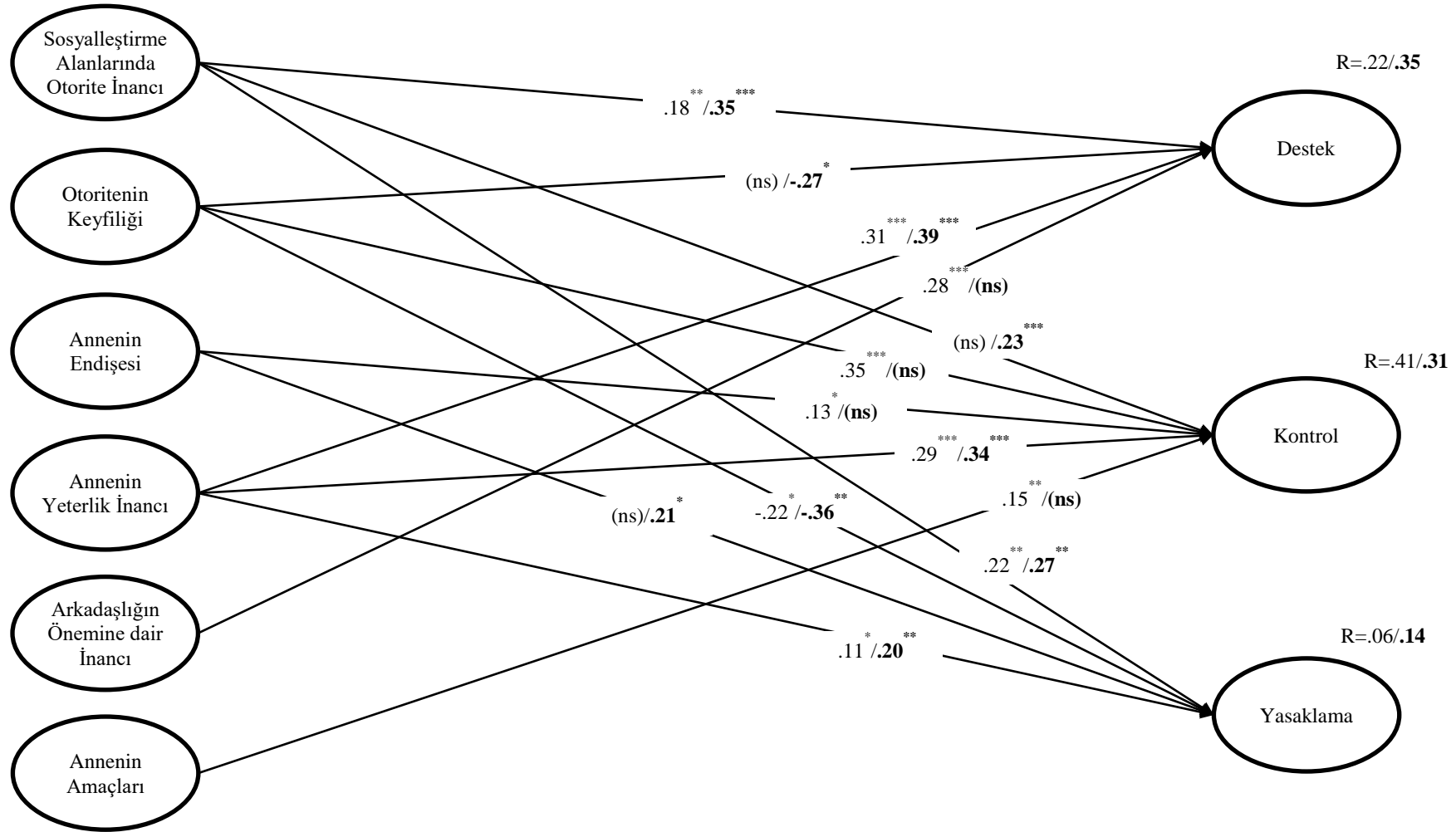
Modeller	χ^2	Sd	RMSEA	CFI	Δsd	$\Delta\chi^2$	ΔCFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	1699.44	876	.40	.92	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	1714.86	889	.40	.92	13	15.42	-
Güçlü Değişmezlik Modeli	1785.13	921	.04	.91	32	70.27***	.01
Katı Değişmezlik Modeli	1907.04	953	.04	.90	32	121.92***	.01

Anne bildirimlerine dayanan ve ergenlik evreleri arasındaki farklılıkların incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 24'te verilmiştir. Söz konusu model uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve ΔCFI değerleri zayıf değişmezlik modelinde anlamlı bir farklılaşma olmadığını, ancak güçlü değişmezlik ve katı değişmezlik modellerinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Analizin son aşamasında gruplardan birinde anlamlı olup diğerinde anlamlı olmayan

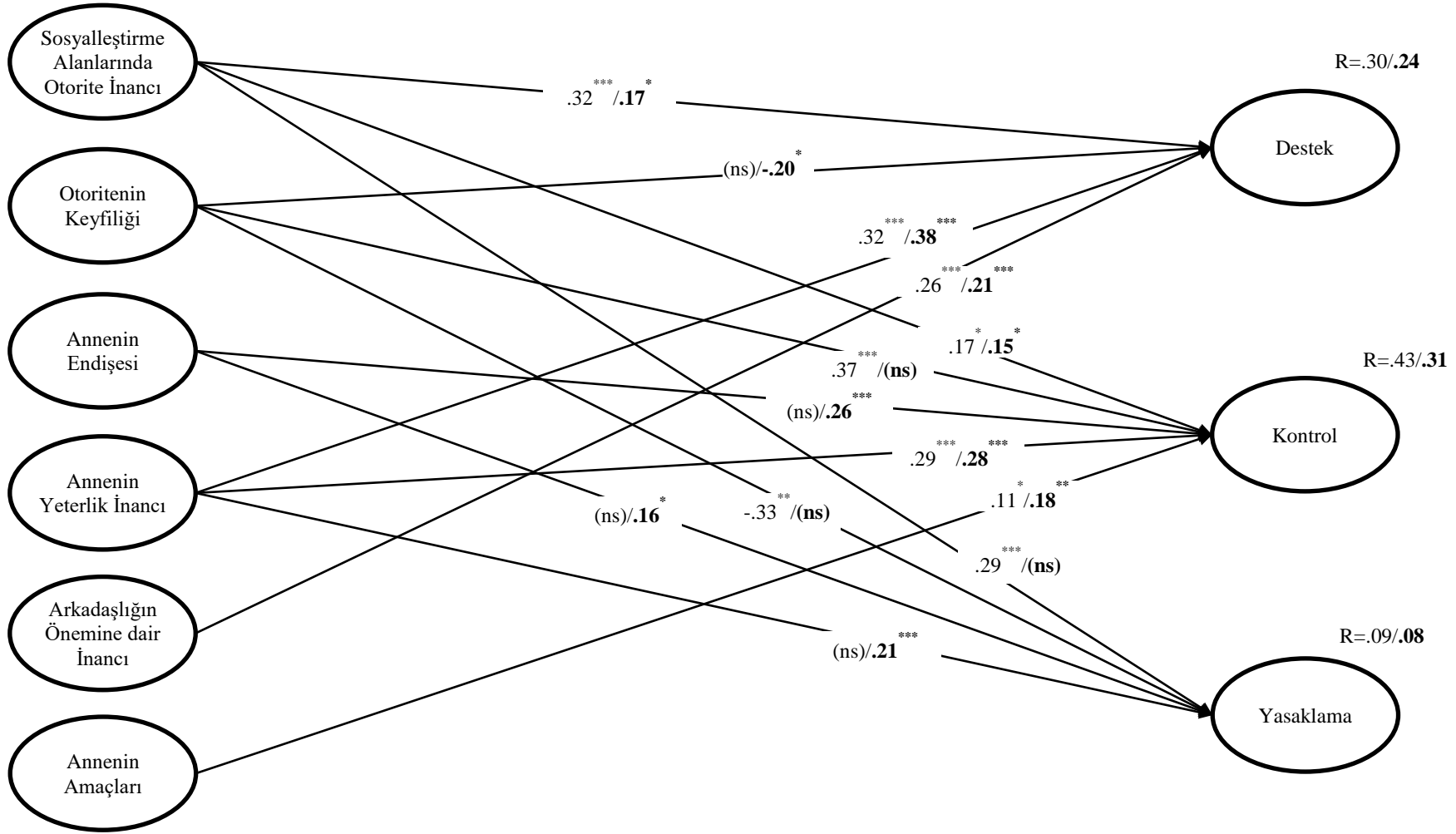
yollar incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, ilk ergenlikte annenin endişesinden yasaklama ve kontrol stratejilerine, otoritenin keyfilğine ilişkin inancından destek stratejisine ve yeterlik inancından yasaklama stratejisine giden yollar anlamsızken, orta ergenlikte bu yolların anlamlı olduğu görülmüştür. Buna karşı orta ergenlikte annenin otoritenin keyfilğine ilişkin inancından kontrol ve yasaklama stratejilerine, sosyal alanlardaki otorite inancından da yasaklama stratejisine giden yollar anlamsızken, ilk ergenlikte bu yollar anlamlı bulunmuştur. Annenin amaçları ve inançları, ilk ve orta ergenlikte sırasıyla, destek stratejisindeki varyansın % 30 ve 24'ünü; kontrol stratejisindeki varyansın % 43 ve 31'ini; yasaklama stratejisindeki varyansın ise % 9 ve 8'ini açıklamaktadır (bkz., Şekil 5).

Tablo 24. Ergenlik Evresine Göre Annenin Amaçları ve İnançları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-AR)

Modeller	χ^2	Sd	RMSEA	CFI	Δ sd	$\Delta\chi^2$	Δ CFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	1759.30	876	.04	.91	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	1776.31	889	.04	.91	13	17.02	-
Güçlü Değişmezlik Modeli	1869.82	921	.04	.91	32	93.51***	-
Katı Değişmezlik Modeli	2093.51	953	.04	.89	32	223.69***	.02

Şekil 4. Cinsiyete Göre Annenin Amaçları ve İnancı Modeli (AR-AR)
İlk değerler kız, ikinci değerler (koyu renk) erkek örneğine aittir.

Şekil 5. Ergenlik Evresine Göre Annenin Amaçları ve İnancı Modeli (AR-AR). İlk değerler ilk ergen, ikinci değerler (koyu renk) orta ergen örneklemine aittir.

Anne-ergen bildirimlerine dayanan ve cinsiyet farklılıklarının incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 26’da verilmiştir. Söz konusu model uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve ΔCFI değerleri zayıf değişmezlik modelinde anlamlı bir farklılaşma olmadığını, ancak güçlü değişmezlik ve katı değişmezlik modellerinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Analizin son aşamasında gruplardan birinde anlamlı olup diğerinde anlamlı olmayan yollar incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre erkeklerde annenin endişesinden kontrol ve yasaklama stratejilerine giden yollar anlamsızken, kızlarda bu yollar anlamlıdır. Annenin amaçları ve inançları, kız ve erkekler için sırasıyla, destek stratejisindeki varyansın % 7 ve 8’ini; kontrol stratejisindeki varyansın % 18 ve 11’ini; yasaklama stratejisindeki varyansın ise % 7 ve 12’sini açıklamaktadır (bkz., Şekil 6).

Tablo 25. Cinsiyete Göre Annenin Amaçları ve İnançları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-ER)

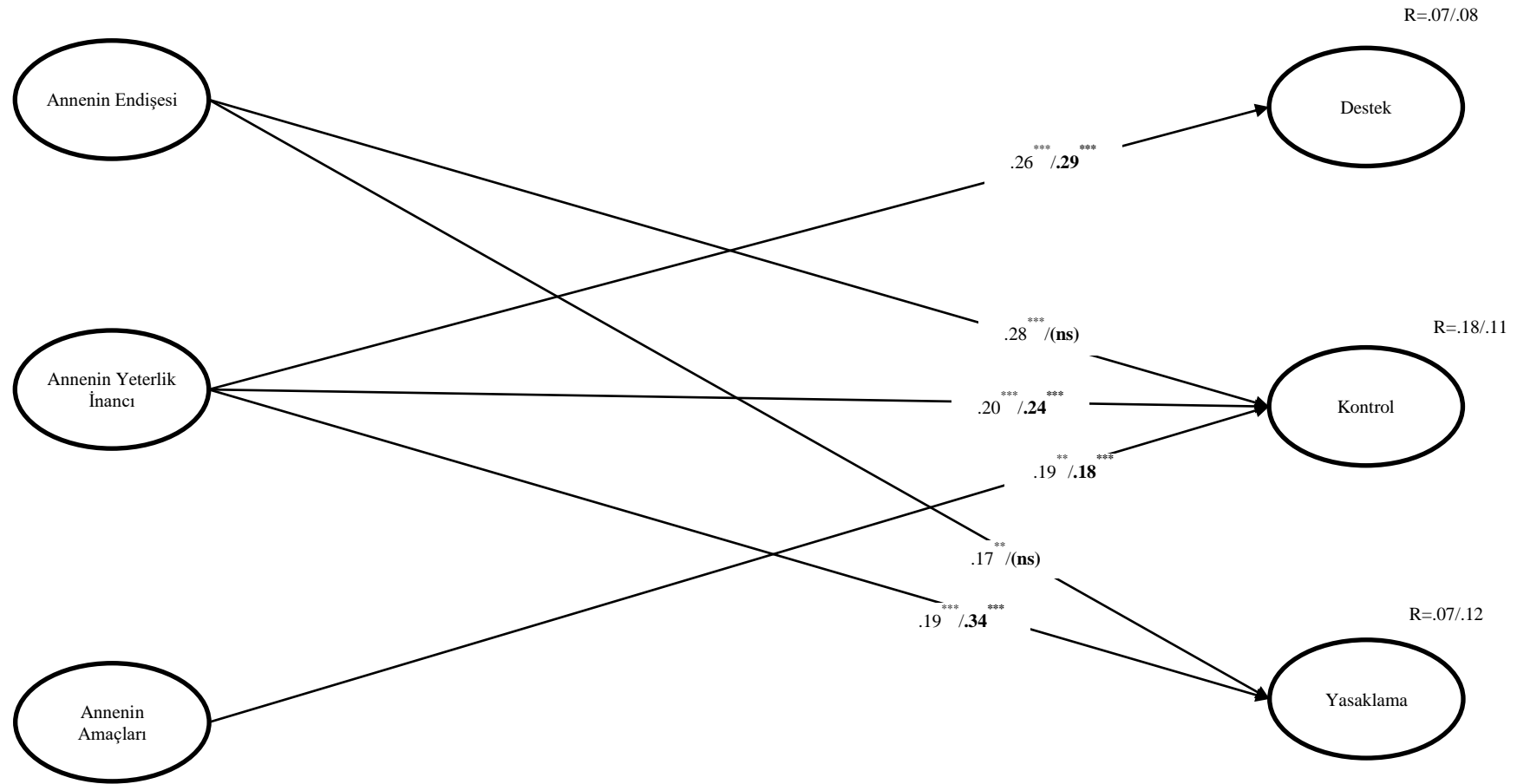
Modeller	χ^2	sd	RMSEA	CFI	Δsd	$\Delta\chi^2$	ΔCFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	620.53	358	.03	.96	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	628.14	364	.03	.96	6	7.62	-
Güçlü Değişmezlik Modeli	739.64	385	.04	.94	21	111.50***	.02
Katı Değişmezlik Modeli	840.83	406	.04	.93	21	101.20***	.01

Anne-ergen bildirimlerine dayanan ve ergenlik evresindeki farklılıkların incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 26’da verilmiştir. Söz konusu model uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve ΔCFI değerleri zayıf değişmezlik modelinde anlamlı bir farklılaşma olmadığını, ancak güçlü değişmezlik ve katı değişmezlik modellerinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Analizin son aşamasında gruplardan birinde anlamlı olup diğerinde anlamlı olmayan yollar incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, ilk ergenlikte annenin endişesinden yasaklama stratejisine giden yol anlamsızken, orta ergenlikte bu yolun anlamlı olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, annenin amaçları ve inançları, ilk ve orta ergenlik için sırasıyla, destek stratejisindeki varyansın % 6 ve 9’unu; kontrol stratejisindeki varyansın

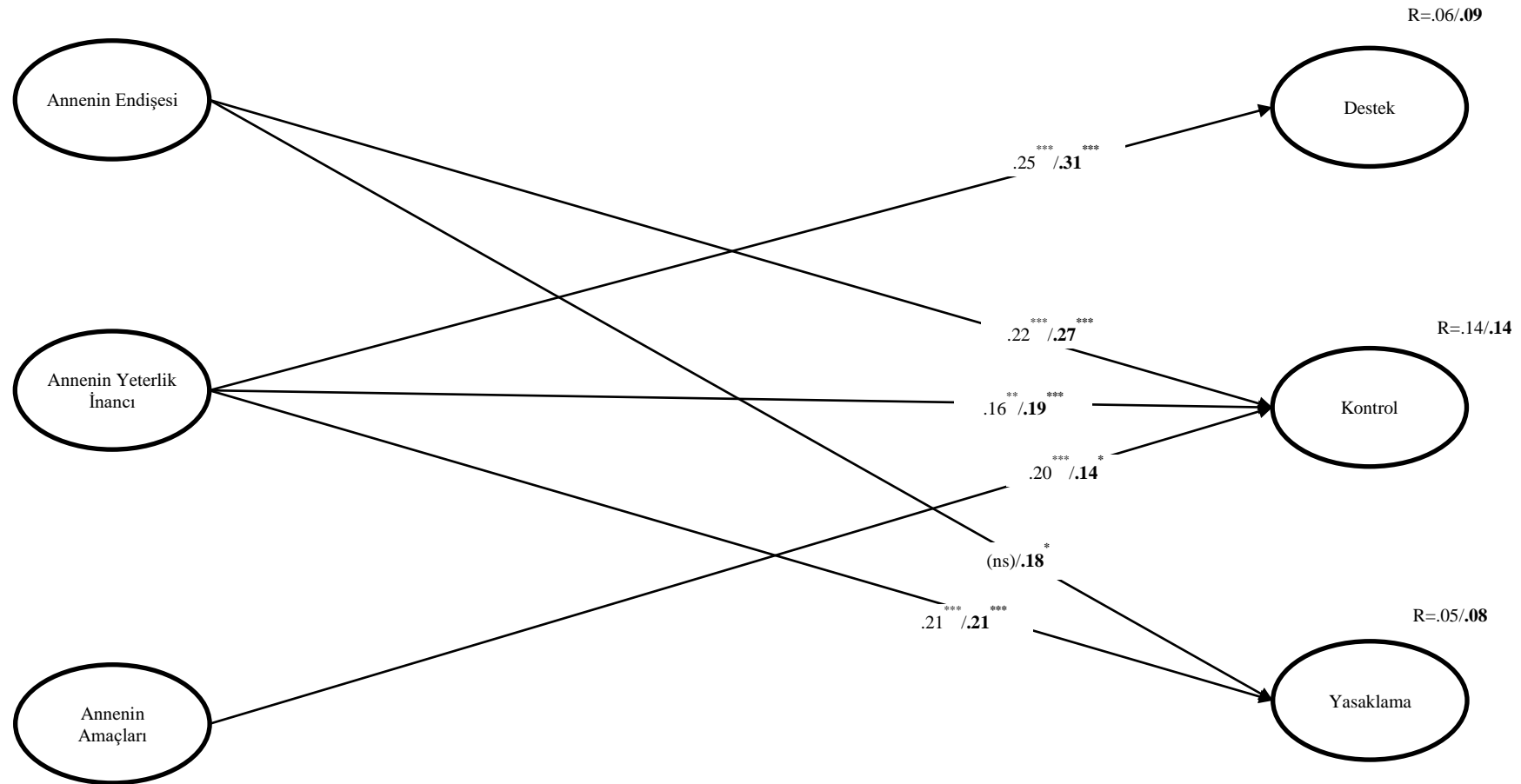
% 14 ve yine 14'ünü; yasaklama stratejisindeki varyansın ise % 5 ve 8'ini açıklamaktadır (bkz., Şekil 7).

Tablo 26. Ergenlik Evresine Göre Annenin Amaçları ve İnançları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-ER)

Modeller	χ^2	sd	RMSEA	CFI	Δ sd	$\Delta\chi^2$	Δ CFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	669.59	358	.03	.95	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	670.90	364	.03	.95	6	1.31	-
Güçlü Değişmezlik Modeli	735.99	385	.03	.95	21	65.10***	-
Katı Değişmezlik Modeli	960.61	406	.04	.92	21	224.97***	.03

Şekil 6. Cinsiyete Göre Annenin Amaçları ve İnancı Modeli (AR-ER)
İlk değerler kız, ikinci değerler (koyu renk) erkek örneklemine aittir.

Şekil 7. Ergenlik Evresine Göre Annenin Amaçları ve İnançları Modeli (AR-ER)
İlk değerler ilk ergen, ikinci değerler (koyu renk) orta ergen örneğine aittir.

İkinci olarak ergenin ve arkadaşının özellikleri modeli sınanmıştır. Benzer şekilde bu model için de dört ayrı çoklu grup analizi yapılmıştır. Birinci model cinsiyete göre ikinci model de ergenlik evresine göre karşılaştırmayı içermektedir; ancak her iki modelde de sadece ergen raporları kullanılmıştır. Benzer şekilde üçüncü ve dördüncü modelde de sırasıyla cinsiyete ve ergenlik evresine göre karşılaştırmayı içermektedir; ancak bu iki modelde yordayıcı değişkenler anne, sonuç değişkenler ergen raporlarından alınmıştır.

Ergen bildirimlerine dayanan ve cinsiyet farklılıklarının incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 27’de verilmiştir. Söz konusu model uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve ΔCFI değerleri zayıf değişmezlik modeli, güçlü değişmezlik modeli ile katı değişmezlik modelinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Sonuçlar incelendiğinde, olumlu sosyal arkadaşlardan ve sapkın arkadaşlardan kontrol ve yasaklama stratejilerine ve olumlu sosyal davranışlardan destek stratejisine giden yolların kız ve erkek ergenler için anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir, sırasıyla; $\Delta\chi^2(1) = 11.64, p < .01$, $\Delta\chi^2(1) = 14.55, p < .001$, $\Delta\chi^2(1) = 6.60, p < .01$, $\Delta\chi^2(1) = 8.40, p < .01$, $\Delta\chi^2(1) = 7.49, p < .01$. Ayrıca kızlarda derslere yönelik algı ve olumlu sosyal davranışlardan destek stratejisine, sapkın arkadaşlardan kontrol stratejisine, olumlu sosyal arkadaşlardan yasaklama stratejisine giden yollar anlamsızken erkeklerde bu yollar anlamlıdır. Buna karşı erkeklerde olumlu sosyal davranışlardan ve saldırganlıktan kontrol stratejisine giden yollar ve derslere yönelik algı, olumlu sosyal davranışlar, sosyal yeterlik ve sapkın arkadaşlardan yasaklama stratejisine giden yollar anlamsızken, kızlarda bu yollar anlamlı bulunmuştur. Bununla birlikte, ergenin ve arkadaşının özellikleri, kız ve erkekler için sırasıyla, destek stratejisindeki varyansın % 15 ve 25’ini; kontrol stratejisindeki varyansın % 5 ve 11’ini; yasaklama stratejisindeki varyansın ise % 10 ve 8’ini açıklamaktadır (bkz., Şekil 8).

Tablo 27. Cinsiyete Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-ER)

Modeller	χ^2	sd	RMSEA	CFI	Δ sd	$\Delta\chi^2$	Δ CFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	984.03	644	.03	.96	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	1028.96	656	.03	.96	12	44.93***	-
Güçlü Değişmezlik Modeli	1194.68	684	.03	.94	28	165.72***	.02
Katı Değişmezlik Modeli	1441.25	712	.04	.91	28	246.56***	.03

Ergen bildirimlerine dayanan ve ergenlik evresindeki farklılıkların incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 28’de verilmiştir. Söz konusu model uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve Δ CFI değerleri zayıf değişmezlik modelinde anlamlı bir farklılaşma olmadığını, ancak güçlü değişmezlik ve katı değişmezlik modellerinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Analizin son aşamasında gruplardan birinde anlamlı olup diğerinde anlamlı olmayan yollar incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, ilk ergenlikte olumlu sosyal arkadaşlardan yasaklama stratejisine ve sapkın arkadaşlardan kontrol stratejisine giden yollar anlamsızken, orta ergenlikte bu yolların anlamlı olduğu görülmüştür. Buna karşı orta ergenlikte olumlu sosyal davranışlardan destek stratejisine ve saldırganlıktan kontrol stratejisine giden yollar anlamsızken, ilk ergenlikte bu yollar anlamlı bulunmuştur. Ergenin ve arkadaşının özellikleri, ilk ve orta ergenlik için sırasıyla, destek stratejisindeki varyansın % 17 ve 21’ini; kontrol stratejisindeki varyansın % 6 ve 4’ünü; yasaklama stratejisindeki varyansın ise % 4 ve 7’sini açıklamaktadır (bkz., Şekil 9).

Tablo 28. Ergenlik Evresine Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-ER)

Modeller	χ^2	sd	RMSEA	CFI	Δ sd	$\Delta\chi^2$	Δ CFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	1057.07	652	.03	.96	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	1063.23	660	.03	.96	8	6.16	-
Güçlü Değişmezlik Modeli	1214.76	688	.03	.94	28	151.32***	.02
Katı Değişmezlik Modeli	1366.49	716	.03	.93	28	151.73***	.01

Ergen-anne bildirimlerine dayanan ve cinsiyet farklılıklarının incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 29’da verilmiştir. Söz konusu model uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve ΔCFI değerleri zayıf değişmezlik, güçlü değişmezlik ve katı değişmezlik modellerinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Sonuçlar incelendiğinde, saldırganlıktan yasaklama stratejilerine giden yolun kız ve erkek ergenler için anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir, $\Delta\chi^2(1) = 9.09, p < .01$. Analiz sonuçlarına göre derslere yönelik algıdan yasaklama stratejisine giden yol kızlarda anlamsızken, erkeklerde anlamlıdır. Annenin amaçları ve inançları, kız ve erkekler için sırasıyla, destek stratejisindeki varyansın % 2 ve 3’ünü; yasaklama stratejisindeki varyansın ise % 2 ve 6’sını açıklamaktadır (bkz., Şekil 10).

Tablo 29. Cinsiyete Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-AR)

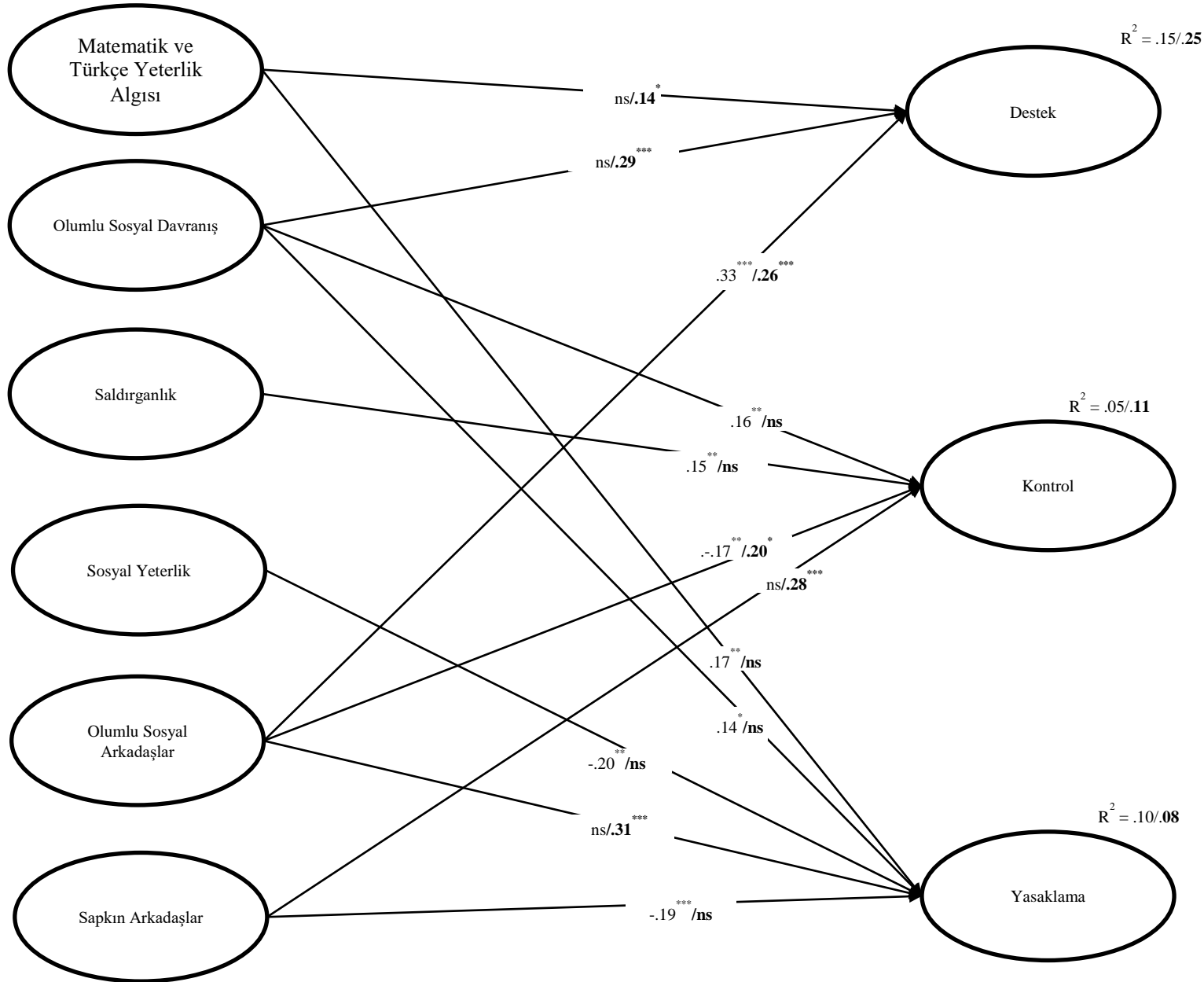
Modeller	χ^2	sd	RMSEA	CFI	Δsd	$\Delta\chi^2$	ΔCFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	262.81	194	.02	.99	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	273.18	197	.02	.98	3	10.37*	.01
Güçlü Değişmezlik Modeli	373.08	213	.03	.97	16	99.91***	.01
Katı Değişmezlik Modeli	521.29	229	.04	.94	16	148.20***	.03

Ergen-anne bildirimlerine dayanan ve ergenlik evresindeki farklılıkların incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 30’da verilmiştir. Söz konusu model uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve ΔCFI değerleri zayıf değişmezlik, güçlü değişmezlik ve katı değişmezlik modellerinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Sonuçlar incelendiğinde, olumlu sosyal davranıştan destek ve kontrol stratejilerine ve saldırganlıktan kontrol stratejisine giden yolun ilk ve orta ergenlikte anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir, sırasıyla $\Delta\chi^2(1) = 4.83, p < .05$; $\Delta\chi^2(1) = 11.61, p < .001$, $\Delta\chi^2(1) = 3.92, p < .05$. Analiz sonuçlarına göre, olumlu sosyal davranışlardan destek stratejisine giden yol ilk ergenlikte anlamsızken,

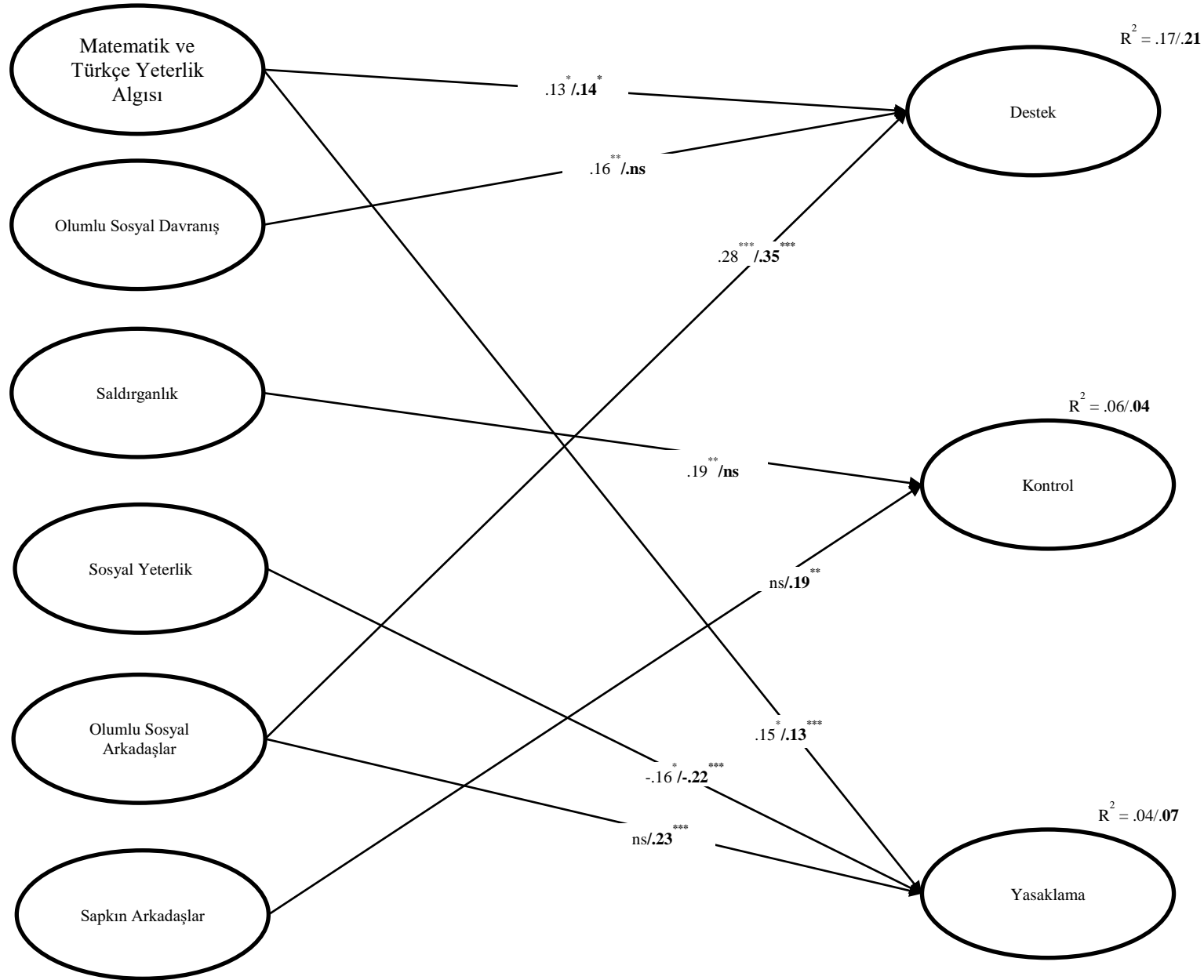
orta ergenlikte anlamlıdır. Buna karşı derslere yönelik algıdan destek stratejisine, olumlu sosyal ve saldırganlıktan da kontrol stratejisine giden yol orta ergenlikte anlamsızken, ilk ergenlikte anlamlıdır. Annenin amaçları ve inançları, kız ve erkekler için sırasıyla, destek stratejisindeki varyansın % 2 ve 4'ünü, kontrol stratejisindeki varyansın % 2 ve 6'sını, yasaklama stratejisindeki varyansın ise % 3 ve 1'ini açıklamaktadır (bkz., Şekil 11).

Tablo 30. Ergenlik Evresine Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-AR)

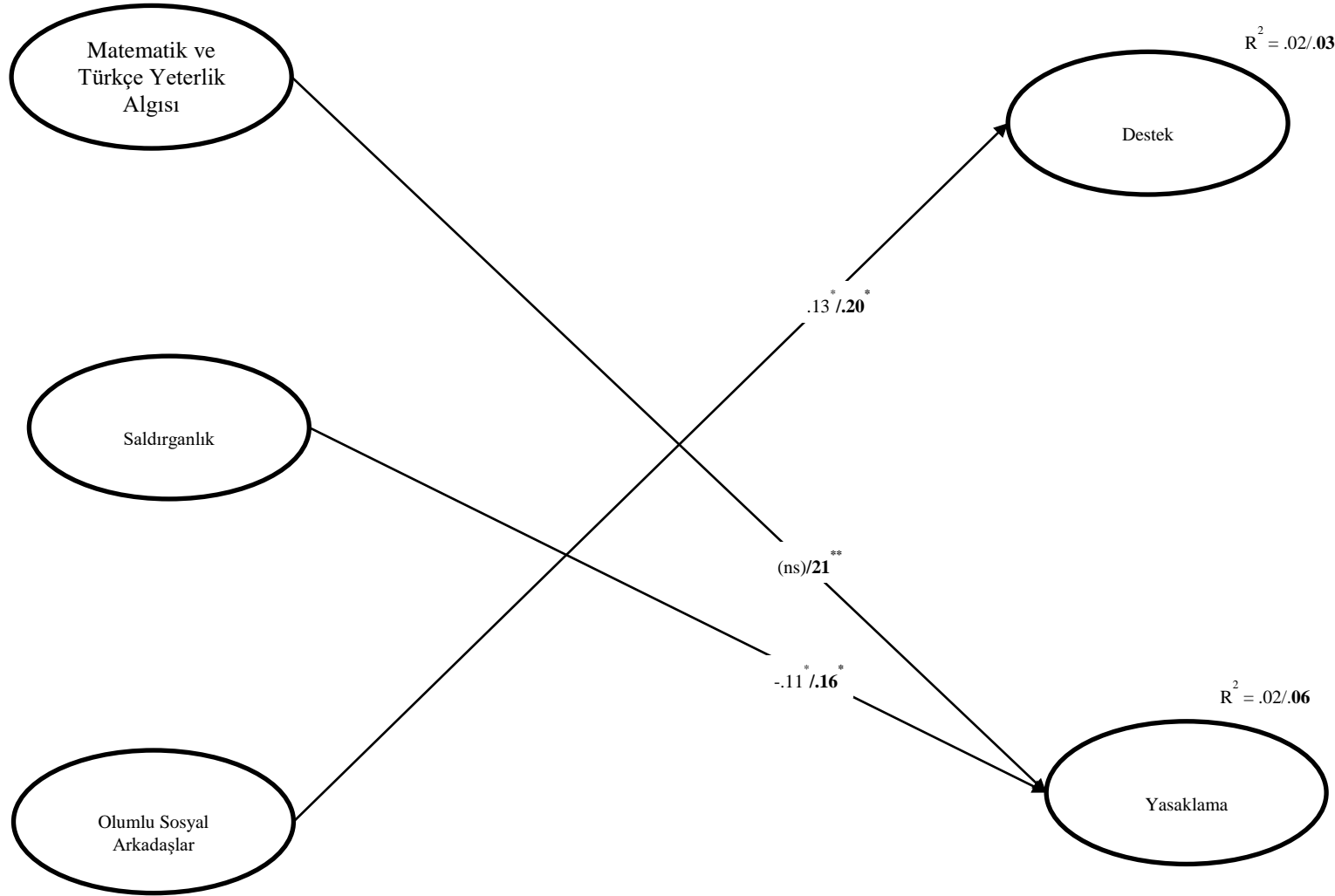
Modeller	χ^2	sd	RMSEA	CFI	Δ sd	$\Delta\chi^2$	Δ CFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	509.571	388	.02	.98	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	527.55	394	.02	.98	6	17.98**	-
Güçlü Değişmezlik Modeli	627.13	416	.03	.97	22	99.58***	.01
Katı Değişmezlik Modeli	710.00	438	.03	.96	22	82.87***	.01

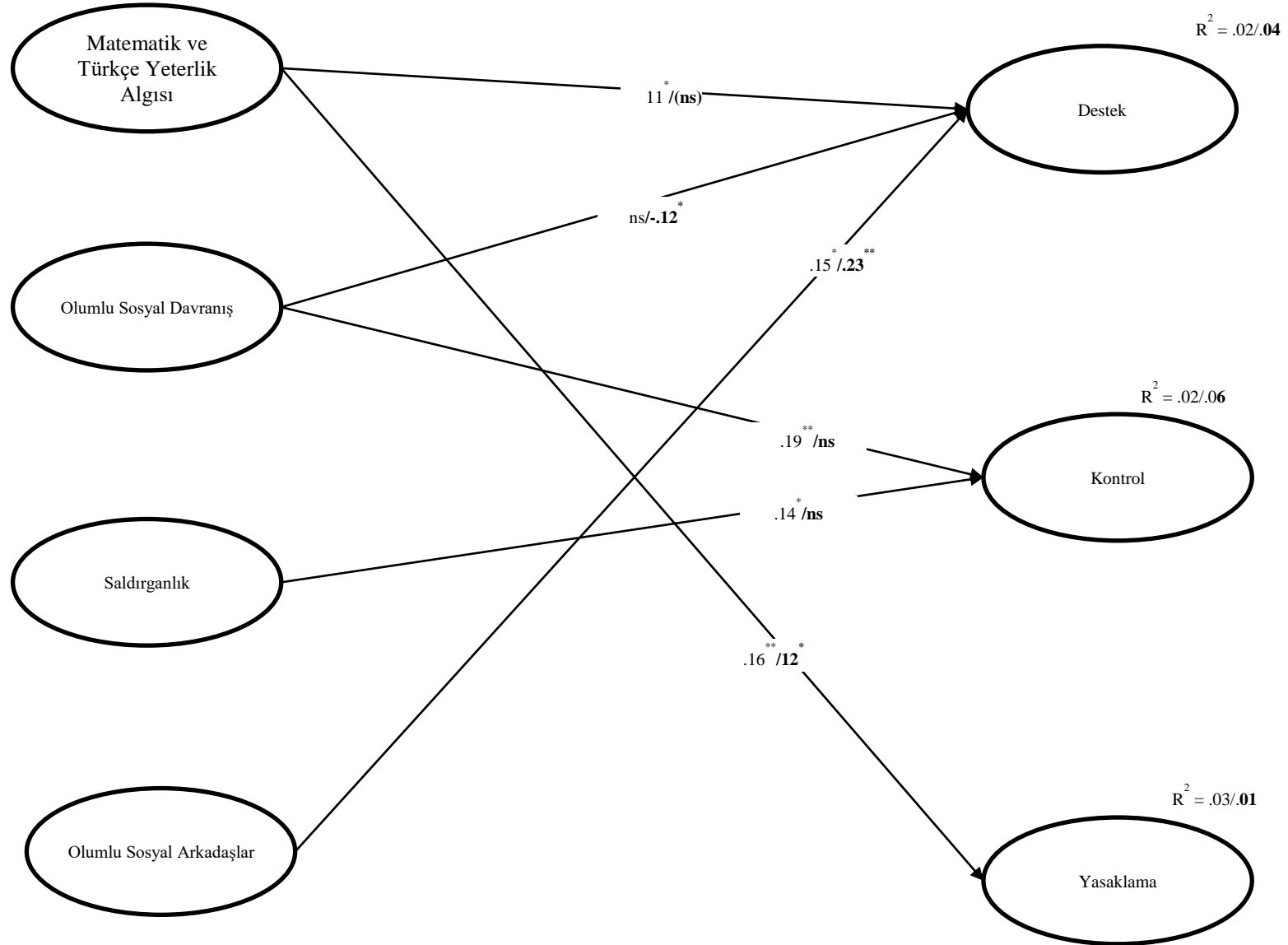
Şekil 8. Cinsiyete Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modeli (ER-ER)
İlk değerler kız, ikinci değerler (koyu renk) erkek örnekleme aittir.

Şekil 9. Ergenlik Evresine Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modeli (ER-ER)
İlk değerler ilk ergen, ikinci değerler (koyu renk) orta ergen örneklemine aittir.

Şekil 10. Cinsiyete Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modeli (ER-AR)
İlk değerler kız, ikinci değerler (koyu renk) erkek örneklemeine aittir.

Şekil 11. Ergenlik Evresine Göre Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modeli (ER-AR)
İlk değerler ilk ergen, ikinci değerler (koyu renk) orta ergen örneklemeine aittir.

3.4.3. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçlarıyla İlgili Ölçüm Modelleri

Ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin sonuçlarıyla ilgili altı adet ölçüm modeli sınanmıştır. Bu modellerde ergenler cinsiyet, ergenlik evresi ve özerkliği destekleyici sıcak aile iklimi değişkenleri açısından karşılaştırılmıştır. Modeller sınanırken ilk olarak hem yordayıcı hem de sonuç değişkenlerin aynı kaynaktan alındığı modeller (ergen-ergen raporları), ikinci olarak da yordayıcı ve sonuç değişkenlerin farklı kaynaklardan alındığı modeller (anne-ergen raporları) sınanmıştır. Sadece ergen raporlarının kullanıldığı aracı etki modellerinde, 21 gösterge, 7 gizil değişken kullanılmıştır. Ergen ve anne raporlarının birlikte kullanıldığı modellerde ise değişkenler bakımından farklılıklar vardır. Cinsiyete göre farklılaşmaların incelendiği modelde 6 gösterge, 2 gizil değişken, ergenlik evresine göre farklılaşmaların incelendiği modelde 12 gösterge, 4 gizil değişken, özerkliği destekleyici sıcak aile iklimine göre farklılaşmaların incelendiği modelde ise 21 gösterge, 7 gizil değişken kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar ölçüm modellerinin veri ile iyi uyum gösterdiğine işaret etmektedir. Bütün modeller için model uyum indekslerine Tablo 31'den ulaşılabilir.

Ebeveyn akran yönetiminin sonuçları modellerinde yer alan olumlu arkadaşlık, olumlu sosyal arkadaşlar ve olumlu arkadaşlık niteliği ölçeklerinden, olumsuz arkadaşlık ise sapkın arkadaşlar ve olumsuz arkadaşlık niteliği ölçeklerinden oluşmaktadır ve parselleme yöntemi kullanılarak üçer gösterge değişkenle temsil edilmiştir. Tek alt boyuttan oluşan sosyal yeterlik de parselleme yöntemi kullanılarak üç gösterge değişkenle temsil edilmiştir. Aynı zamanda ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin her biri ve aracı değişken olarak yer alan arkadaşlık alanında özerk motivasyon da üçer gösterge değişkenle temsil edilmiştir.

Düşük ve yüksek düzeyde özerkliği destekleyici sıcak aile iklimi, çeyrek kayma değerleriyle belirlenmiştir. 800 kişilik örnekleme 200 kişi düşük düzeyde özerkliği destekleyici sıcak aile iklimi algılayan gruba, 200 kişi de yüksek düzeyde özerkliği destekleyici sıcak aile iklimi algılayan gruba atanmıştır.

Tablo 31. Ebeveyn Akran Yönetiminin Sonuçlarıyla İlgili Ölçüm Modellerinin Analizlerine İlişkin Uyum İyiliği İstatistikleri

Değişkenler		χ^2	sd	χ^2/sd	RMSEA	CFI		
Ebeveyn Akran Yönetiminin Sonuçları Modeli (Ergen- Ergen Raporları)	Cinsiyet	Kız	175.14	120	1.14	.03	.98	
		Erkek	194.11	120	1.62	.05	.97	
	Ergenlik Evresi	İlk Ergenlik	205.54	120	1.71	.04	.97	
		Orta Ergenlik	234.39	120	1.95	.04	.97	
	Özerkliği Destekleyici Sıcak İklim	Düşük	249.88	166	1.50	.05	.96	
		Yüksek	236.82	166	1.43	.05	.96	
	Ebeveyn Akran Yönetiminin Sonuçları Modeli (Anne- Ergen Raporları)	Cinsiyet	Kız	5.71	8	.71	.01	.99
			Erkek	7.34	8	.92	.01	.99
Ergenlik Evresi		İlk Ergenlik	71.68	48	1.49	.04	.99	
		Orta Ergenlik	68.39	48	1.36	.03	.99	
Özerkliği Destekleyici Sıcak İklim		Düşük	252.168	168	1.50	.05	.96	
		Yüksek	230.20	168	1.37	.04	.97	

3.4.4. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçlarıyla İlgili Yapısal Eşitlik Modelleri

Ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin sonuçlarıyla ilgili sınanan 6 adet ölçüm modelinin veri ile iyi uyum göstermesinin ardından her altı model için çoklu grup analizleri gerçekleştirilmiştir. Analizlerde ilk adım olarak modeller içerisinde her iki grup için de anlamsız olan yollar çıkarılmış, modeller bunun ardından yürütülmüş ve karşılaştırılmıştır. Bahsedilen hiyerarşik modellerin karşılaştırılmasının ardından, anlamlı farklılıklar elde edilmişse, bu modellerin her biri için kısmi değişmezlikler sınanmıştır. Eğer anlamlı farklılıklar elde edilmemişse de bir modelde anlamlı olup diğer modelde anlamsız olan yollara değinilmiştir.

Ergen bildirimlerine dayanan ve cinsiyet farklılıklarının incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 32’de verilmiştir. Söz konusu model uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve ΔCFI değerleri zayıf değişmezlik, güçlü değişmezlik ve katı değişmezlik modellerinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Analizin son aşamasında kısmi değişmezlikler sınanmıştır ve sonuçlar, destek stratejisinden arkadaşlık alanındaki özerk motivasyona giden yolun anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir, $\Delta\chi^2(1) = 36.01, p < .001$. Ayrıca kızlarda özerk motivasyondan olumsuz arkadaşlığa giden yol anlamsızken, erkeklerde anlamlıdır. Buna karşı destek stratejisinden olumlu arkadaşlığa ve sosyal yeterliğe giden yollar erkeklerde anlamsızken kızlarda anlamlıdır. Bununla birlikte, ebeveyn akran yönetimi stratejileri ve özerk motivasyon, kız ve erkekler için sırasıyla, olumlu arkadaşlıktaki varyansın % 40 ve 44’ünü; sosyal yeterlikteki varyansın % 14 ve 27’sini; olumsuz arkadaşlıktaki varyansın ise % 6 ve 15’ini açıklamaktadır. Bunun yanında, ebeveyn akran yönetimi stratejileri, kız ve erkekler için sırasıyla, özerk motivasyondaki varyansın % 3’ünü ve % 30’ünü açıklamaktadır (bkz., Şekil 12).

Tablo 32. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-ER)

Modeller	χ^2	sd	RMSEA	CFI	Δ sd	$\Delta\chi^2$	Δ CFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	530.73	348	.03	.97	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	576.18	357	.03	.97	9	45.45***	-
Güçlü Değişmezlik Modeli	763.30	378	.04	.94	21	187.13***	.03
Katı Değişmezlik Modeli	946.95	399	.04	.92	21	183.65***	.02

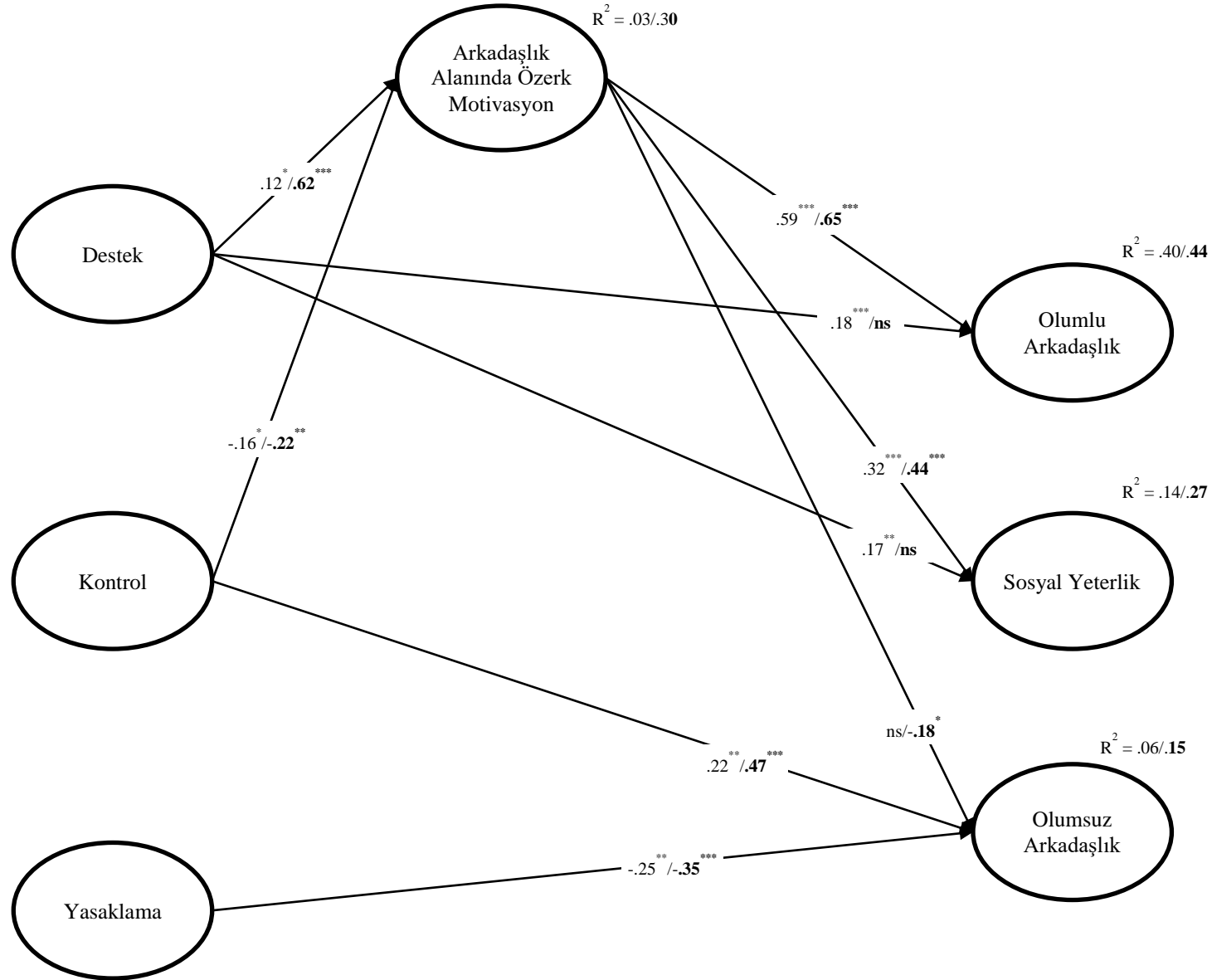
Ergen bildirimlerine dayanan ve ergenlik evresindeki farklılıkların incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 33’de verilmiştir. Söz konusu model uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve Δ CFI değerleri zayıf değişmezlik modelinde anlamlı bir farklılaşma olmadığını, ancak güçlü değişmezlik ve katı değişmezlik modellerinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Analizin son aşamasında gruptan birinde anlamlı olup diğerinde anlamlı olmayan yollar incelenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, kontrol stratejisinden özerk motivasyona, destek ve kontrol stratejilerinden olumlu arkadaşlığa giden yolların orta ergenlikte anlamsızken, ilk ergenlikte anlamlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, ebeveyn akran yönetimi stratejileri ve özerk motivasyon, ilk ve orta ergenlik için sırasıyla, olumlu arkadaşlıktaki varyansın % 49 ve 42’sini; sosyal yeterlikteki varyansın % 21 ve 20’sini; olumsuz arkadaşlıktaki varyansın ise % 9 ve 14’ünü açıklamaktadır. Bunun yanında, ebeveyn akran yönetimi stratejileri, ilk ve orta ergenlik için sırasıyla, özerk motivasyondaki varyansın % 13’ünü ve % 14’ünü açıklamaktadır (bkz., Şekil 13).

Ergen bildirimlerine dayanan, özerkliği destekleyici ve sıcak aile ikliminin düzeyine bağlı farklılıkların incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 34’te verilmiştir. Söz konusu model, uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve Δ CFI değerleri zayıf değişmezlik, güçlü değişmezlik ve katı değişmezlik modellerinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Analizin son aşamasında kısmi değişmezlikler sınanmış ve sonuçlar yasaklama stratejisinden özerk motivasyona, kontrol stratejisinden olumsuz arkadaşlığa, özerk motivasyondan olumlu arkadaşlık ve sosyal yeterliğe giden yolların anlamlı olarak farklılaştığını

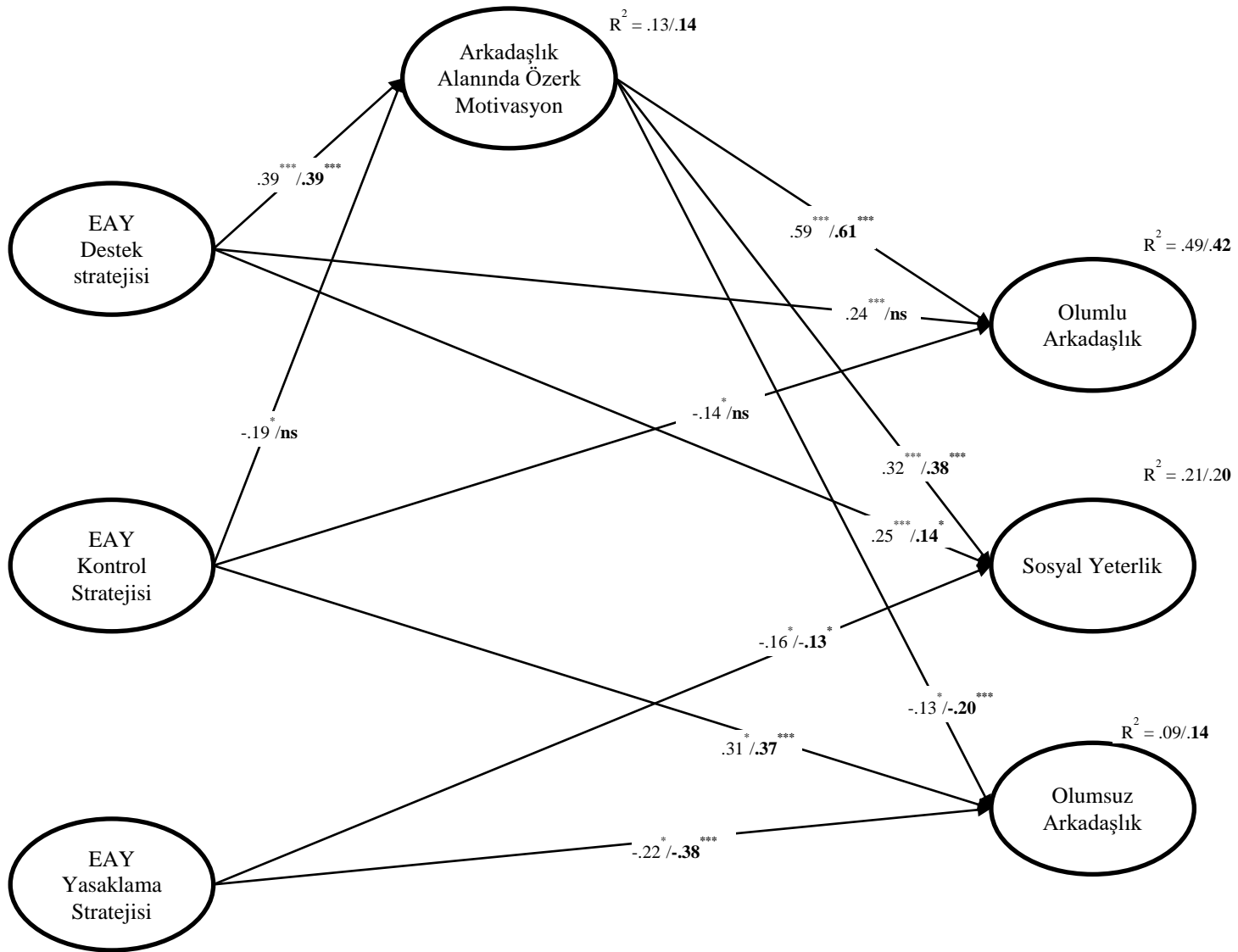
göstermektedir; sırasıyla, $\Delta\chi^2(1) = 7.11, p < .01$, $\Delta\chi^2(1) = 19.20, p < .001$, $\Delta\chi^2(1) = 4.60, p < .05$, $\Delta\chi^2(1) = 4.62, p < .05$. Ayrıca sonuçlar kontrol ve yasaklama stratejilerinden özerk motivasyona ve yasaklama stratejisinden sosyal yeterliğe giden yolların yüksek düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi algılayan ergenler için anlamsız olmasına rağmen, düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi algılayan ergenler için anlamlı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, ebeveyn akran yönetimi stratejileri ve özerk motivasyon, düşük ve yüksek düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi algılayan ergen grupları için sırasıyla, olumlu arkadaşlıktaki varyansın % 40 ve 19'unu; sosyal yeterlikteki varyansın % 7 ve 25'ini; olumsuz arkadaşlıktaki varyansın ise % 13 ve 19'unu açıklamaktadır. Bunun yanında, ebeveyn akran yönetimi stratejileri, düşük ve yüksek düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi algılayan ergenler için sırasıyla, özerk motivasyondaki varyansın % 11'ini ve % 7'sini açıklamaktadır (bkz., Şekil 14).

Tablo 33. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları, Aracı Etki Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-ER)

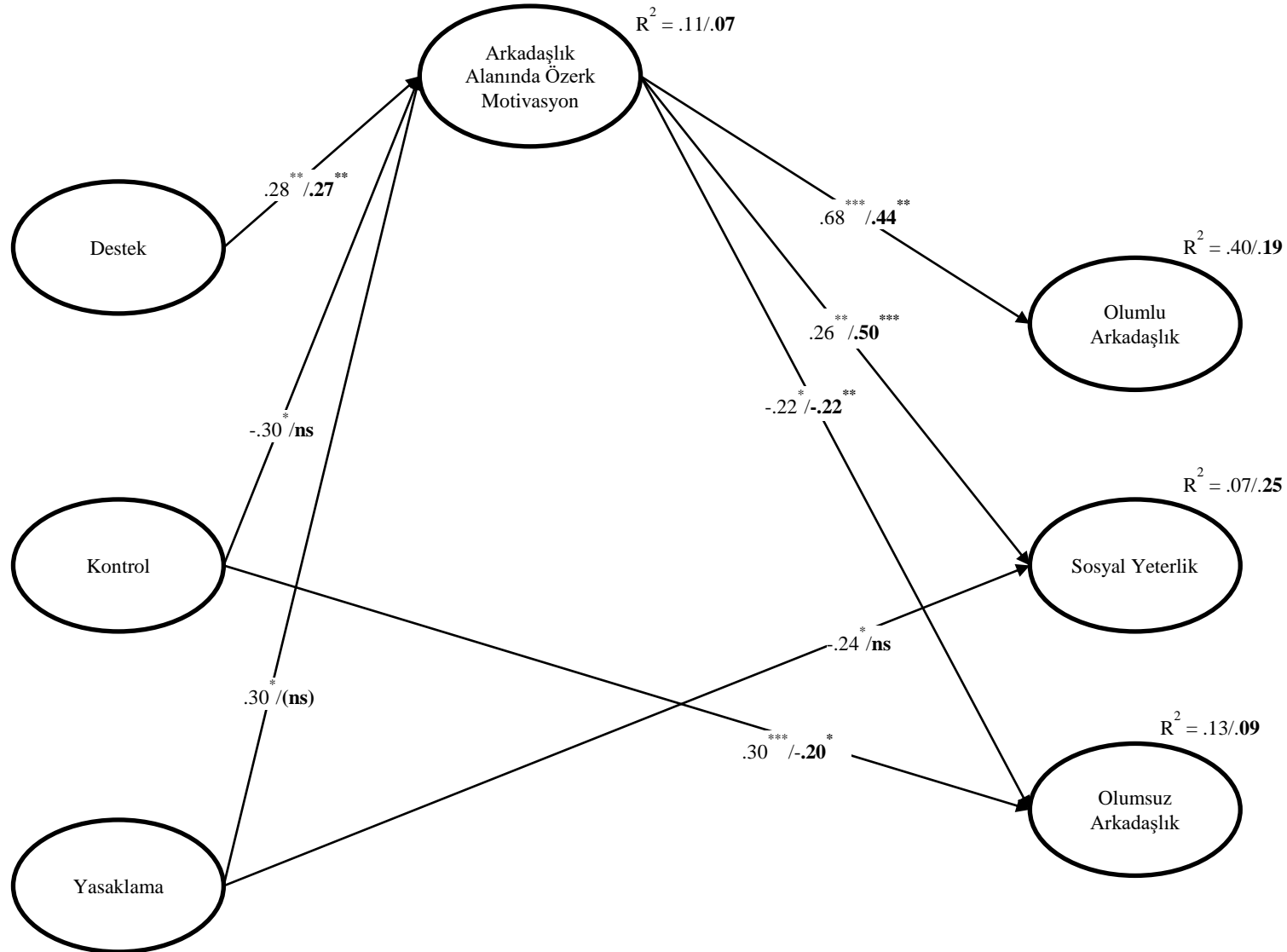
Modeller	χ^2	sd	RMSEA	CFI	Δ sd	$\Delta\chi^2$	Δ CFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	610.59	344	.03	.97	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	624.52	355	.03	.96	11	13.93	.01
Güçlü Değişmezlik Modeli	714.49	376	.03	.96	21	89.97***	-
Katı Değişmezlik Modeli	806.53	397	.04	.95	21	92.04***	.01

Şekil 12. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları, Aracı Etki Modeli (ER-ER)
İlk değerler kız, ikinci değerler (koyu renk) erkek örnekleme aittir.

Şekil 13. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları, Aracı Etki Modeli (ER-ER)
İlk değerler ilk ergen, ikinci değerler (koyu renk) orta ergen örneklemine aittir.

Şekil 14. Düşük ve Yüksek Düzeyde Özerklik Desteği ve Sıcak Aile İklimi Algılayan Ergenler için Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları, Aracı Etki Modeli (ER-ER)
İlk değerler düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi, ikinci değerler yüksek düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi algılayan ergen örneğine aittir.

Tablo 34. Düşük ve Yüksek Düzeyde Özerkliği Destekleyici ve Sıcak Aile İklimi Algılayan Ergenler için Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (ER-ER)

Modeller	χ^2	sd	RMSEA	CFI	Δ sd	$\Delta\chi^2$	Δ CFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	507.29	348	.03	.96	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	547.84	355	.04	.95	7	40.54***	.01
Güçlü Değişmezlik Modeli	903.04	376	.06	.85	21	355.21***	.10
Katı Değişmezlik Modeli	1030.44	399	.06	.82	23	127.40***	.03

Ergen-anne bildirimlerine dayanan ve cinsiyet farklılıklarının incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 35’de verilmiştir. Söz konusu model uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve Δ CFI değerleri zayıf değişmezlik modelinde anlamlı bir farklılaşma olmadığını, ancak güçlü değişmezlik ve katı değişmezlik modellerinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Analizin son aşamasında gruplardan birinde anlamlı olup diğerinde anlamlı olmayan yollar incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, destek stratejisinden olumsuz arkadaşlığa giden yol erkeklerde anlamsızken, kızlarda anlamlıdır ve destek stratejisi olumsuz arkadaşlıktaki varyansın % 2’sini açıklamaktadır (bkz., Şekil 15).

Tablo 35. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-ER)

Modeller	χ^2	sd	RMSEA	CFI	Δ sd	$\Delta\chi^2$	Δ CFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	13.05	16	.00	1.00	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	13.07	17	.00	1.00	1	.02	-
Güçlü Değişmezlik Modeli	48.93	23	.04	.98	6	35.85***	.02
Katı Değişmezlik Modeli	94.56	29	.06	.96	6	45.64***	.04

Ergen-anne bildirimine dayanan ve ergenlik evresindeki farklılıkların incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 36’da verilmiştir. Söz konusu model uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve Δ CFI değerleri zayıf

değişmezlik, güçlü değişmezlik ve katı değişmezlik modellerinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre, destek stratejisinden olumlu ve olumsuz arkadaşlığa giden yollar orta ergenlikte anlamsızken, ilk ergenlikte anlamlıdır. Buna karşı kontrol stratejisinden olumlu arkadaşlığa giden yol da ilk ergenlikte anlamsızken, orta ergenlikte anlamlıdır. Ebeveyn akran yönetimi stratejileri ilk ve orta ergenlik için sırasıyla, olumlu arkadaşlıktaki varyansın % 3 ve 2'sini, olumsuz arkadaşlıktaki varyansın da % 3 ve 1'ini açıklamaktadır (bkz., Şekil 16).

Tablo 36. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-ER)

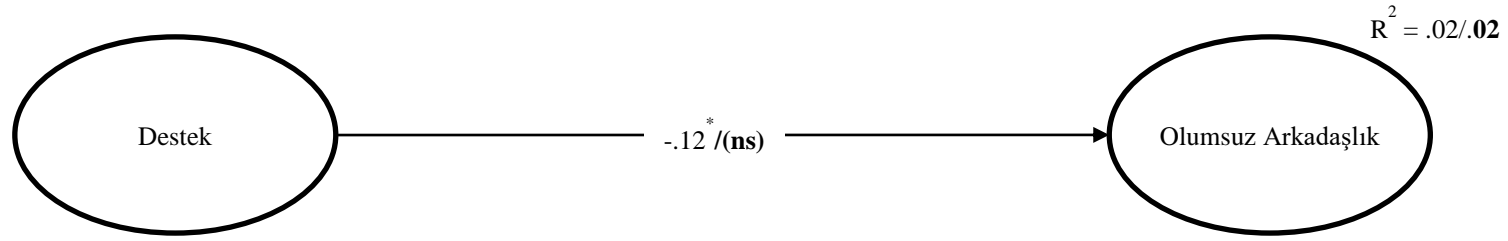
Modeller	χ^2	sd	RMSEA	CFI	Δ sd	$\Delta\chi^2$	Δ CFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	141.32	98	.02	.99	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	151.22	101	.02	.99	3	9.90**	-
Güçlü Değişmezlik Modeli	222.63	113	.04	.98	12	71.41***	.01
Katı Değişmezlik Modeli	271.19	125	.04	.97	12	48.56***	.01

Ergen-anne bildirimine dayanan, özerkliği destekleyici ve sıcak aile ikliminin düzeyine bağlı farklılıkların incelendiği modellerin uyum indeksleri ve model karşılaştırmaları Tablo 37'de verilmiştir. Söz konusu model uyum indeksleri açısından yapısal değişmezliği sağlamaktadır. Ardından yapılan model karşılaştırmaları sonucunda elde edilen $\Delta\chi^2$ ve Δ CFI değerleri zayıf değişmezlik, güçlü değişmezlik ve katı değişmezlik modellerinde anlamlı bir kötüleşmenin ortaya çıktığını göstermektedir. Analizin son aşamasında kısmi değişmezlikler sınanmış ve sonuçlar yasaklama stratejisinden özerk motivasyona, özerk motivasyondan da sosyal yeterliğe giden yolların anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir; sırasıyla, $\Delta\chi^2 (1) = 4.74, p < .05$, $\Delta\chi^2 (1) = 4.46, p < .05$. Ayrıca sonuçlar destek ve kontrol stratejilerinden olumsuz arkadaşlığa giden yolların düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi algılayan ergenler için anlamsız olmasına rağmen yüksek düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi algılayan ergenler için anlamlı olduğunu göstermektedir. Bunun aksine, yasaklama stratejisinden özerk motivasyona ve sosyal yeterliğe ve yine yasaklama stratejisinden sosyal yeterliğe giden yollar yüksek düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi algılayan ergenler için anlamsızken düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi algılayanlar için anlamlıdır. Bununla birlikte, özerk motivasyon ve ebeveyn akran yönetimi stratejileri,

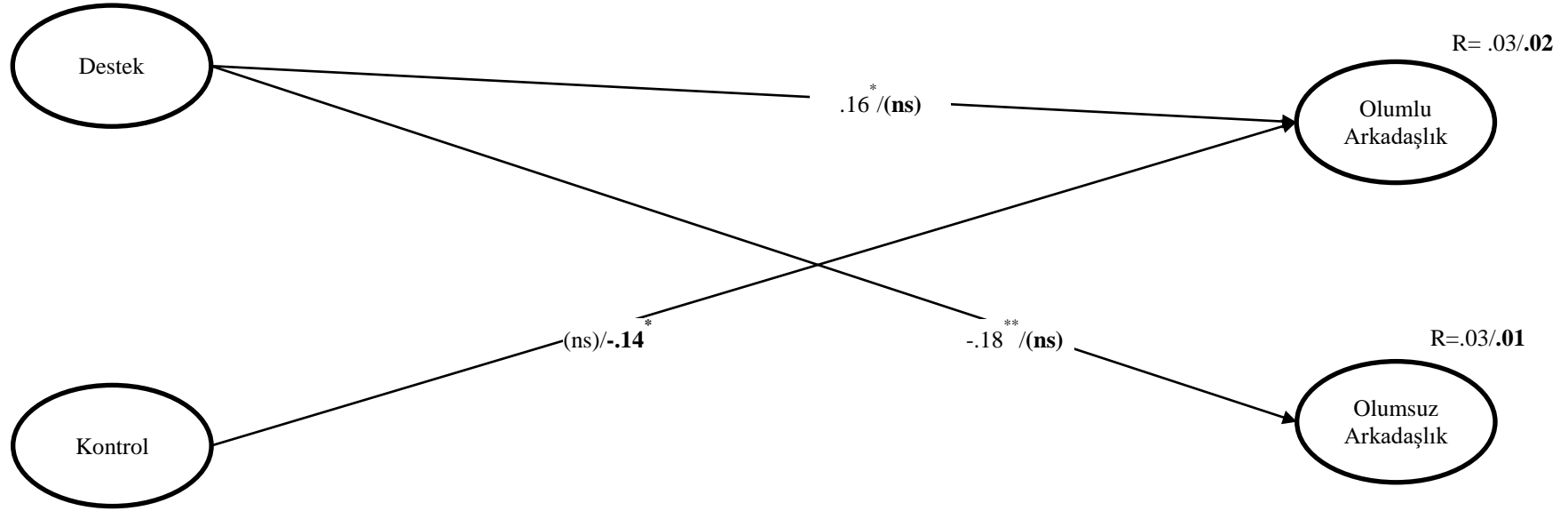
düşük ve yüksek düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi algılayan ergen grupları için sırasıyla, olumlu arkadaşlıktaki varyansın % 47 ve 30'unu; sosyal yeterlikteki varyansın % 11 ve 22'sini; olumsuz arkadaşlıktaki varyansın ise % 15 ve 12'sini açıklamaktadır. Bunun yanında, yasaklama stratejisi, düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi algılayan ergenler için özerk motivasyondaki varyansın % 4'ünü açıklamaktadır (bkz., Şekil 17).

Tablo 37. Düşük ve Yüksek Düzeyde Özerkliği Destekleyici ve Sıcak Aile İklimi Algılayan Ergenler için Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Modellerine İlişkin Model Uyum İndeksleri ve Model Karşılaştırmaları (AR-ER)

Modeller	χ^2	sd	RMSEA	CFI	Δ sd	$\Delta\chi^2$	Δ CFI
Yapısal Değişmezlik Modeli	493.49	350	.03	.96	-	-	-
Zayıf Değişmezlik Modeli	512.79	358	.03	.96	8	19.30**	-
Güçlü Değişmezlik Modeli	716.05	379	.05	.92	21	203.26***	.04
Katı Değişmezlik Modeli	780.62	400	.05	.90	21	64.57***	.02

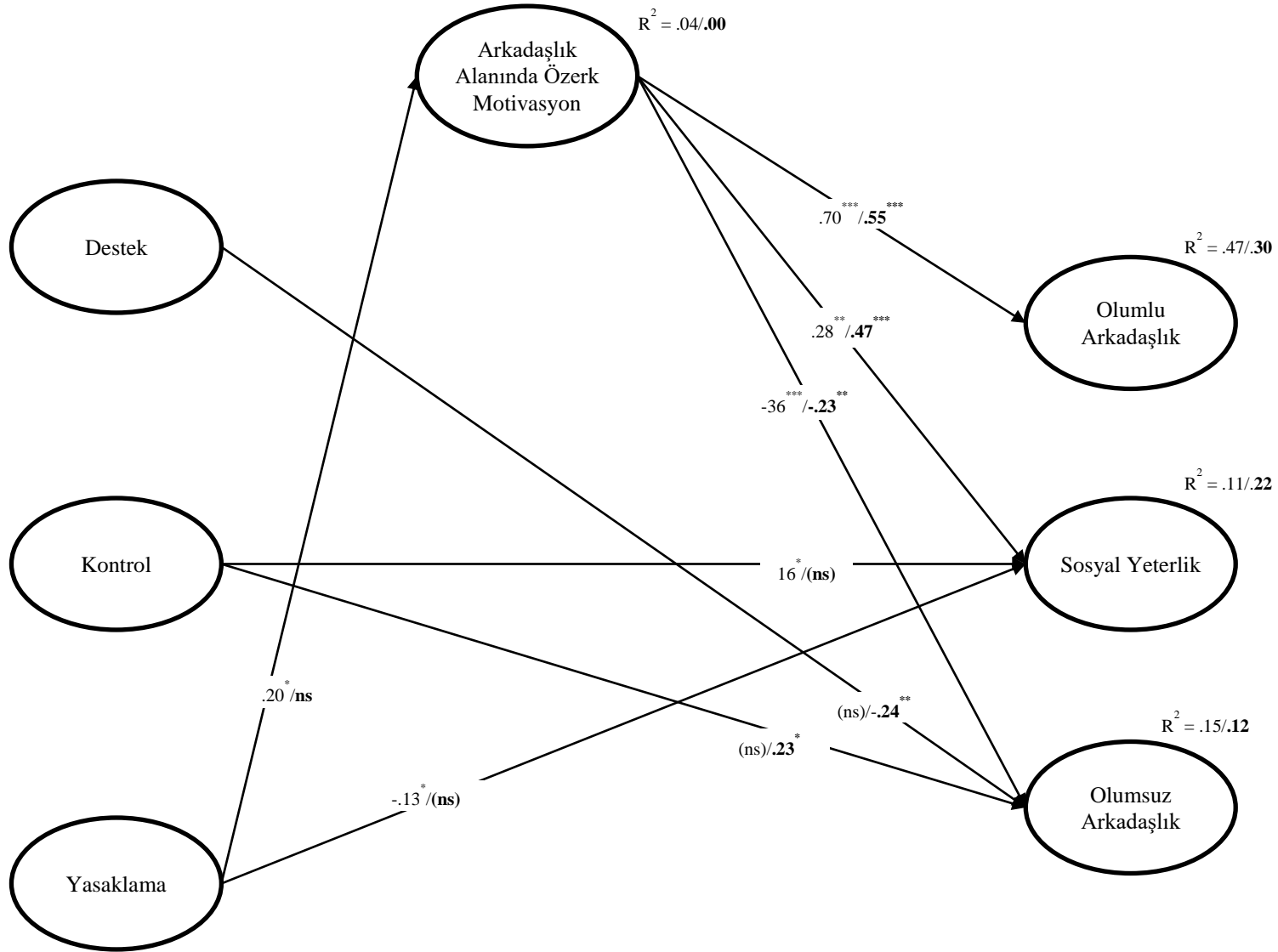

Şekil 15. Cinsiyete Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları, Aracı Etki Modeli (AR-ER)
İlk değerler kız, ikinci değerler (koyu renk) erkek örneğine aittir.

Şekil 16. Ergenlik Evresine Göre Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları, Aracı Etki Modeli (AR-ER)

İlk değerler ilk ergen, ikinci değerler (koyu renk) orta ergen örneğine aittir.

Şekil 17. Düşük ve Yüksek Düzeyde Özerklik Desteği ve Sıcak Aile İklimi Algılayan Ergenler için Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçları Aracı Etki Modeli (AR-ER)
İlk değerler düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi, ikinci değerler (koyu renk) yüksek düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi algılayan ergen örneğine aittir.

BÖLÜM 4

TARTIŞMA

Hatırlanacağı gibi bu araştırmanın temel amacı ergen ve anne bildirimine dayalı olarak ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin öncüllerini ve akran ilişkileri açısından sonuçlarını incelemektir. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan araştırma sorularına uygun istatistiksel analizlerle cevap aranmış ve elde edilen bulgular ilgili alan yazın çerçevesinde tartışılmıştır. Tartışma bölümünde araştırmanın bulgularının tartışılması iki bölüm altında ele alınmıştır. Birinci bölümde, *ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin öncülleri modeli*, ikinci bölümde ise *ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin sonuçları modeli* incelenmiştir. Birinci model kapsamında ilk olarak *ebeveynin inançları ve amaçları* ile ilgili bulgular, ikinci olarak *ergenin ve arkadaşının özellikleri* ile ilgili bulgular incelenmiş; bu modellerde cinsiyete ve ergenlik evresine göre elde edilen farklılaşmalar tartışılmıştır. İkinci model kapsamında ise ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin *olumlu arkadaşlık, olumsuz arkadaşlık ve sosyal yeterlik* ile ilişkisinde, *arkadaşlık alanında özerk motivasyonun* aracı rolü incelenmiş ve önerilen bu modelin ergenin cinsiyetine, ergenlik evresine ve *özerkliği destekleyici ve sıcak aile ikliminin* düzeyine göre elde edilen farklılaşmalar tartışılmıştır. Ardından gelen iki bölümde ise araştırmanın sınırlılıklarına ve araştırma bulguları ile ilgili genel değerlendirmelere yer verilmiştir.

4.1. EBEVEYN AKRAN YÖNETİMİ STRATEJİLERİNİN ÖNCÜLLERİ MODELİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

Bu bölümde, ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin öncülleri ile ilgili iki ayrı model tartışılmıştır. İlk modelde annelerin inanç ve amaçlarının ebeveyn akran yönetim stratejileri ile ilişkisi tartışılmıştır. Modelde yer alan annenin amaç ve inançları değişkenleri sadece anne bildiriminden elde edilirken, ebeveyn akran yönetim stratejileri hem anne hem de ergen bildiriminden elde edilmiştir. Bu sebeple birisi sadece anne bildirimlerinden, birisi de anne-ergen bildirimlerinden oluşan modellerden elde edilen farklılaşmalar da ilgili alan yazın kapsamında tartışılmıştır.

İkinci modelde ise ergenin ve arkadaşının özelliklerinin ebeveyn akran yönetim stratejileri ile ilişkisi tartışılmıştır. Modelde yer alan ergenin ve arkadaşının özellikleri sadece ergen bildirimlerinden elde edilirken, ebeveyn akran yönetim stratejileri hem anne hem de ergen bildiriminden elde edilmiştir. Bu sebeple birisi sadece ergen bildirimlerinden, birisi de ergen-anne bildirimlerinden oluşan modellerden elde edilen farklılaşmalar da ilgili alan yazın kapsamında tartışılmıştır.

4.1.1. Ebeveynin İnançları ve Amaçları ile ilgili Bulguların Tartışılması

Hatırlanacağı gibi bu çalışmada, ebeveynin inançları beş ayrı başlık altında incelenmektedir. *Sosyalleştirme alanında otorite inancı*, ebeveynin akademik, sosyal-geleneksel ve tedbir gerektiren durumlarda çocuğunun arkadaşlık ilişkilerine karışma hakkının olup olmadığı ile ilgili annenin düşüncelerini içermektedir. *Ebeveynin otoritenin keyfiliğine ilişkin inancı* ise hiçbir gerekçesi olmadan çocuğunun arkadaşlık ilişkilerine karışma hakkının olup olmadığı ile ilgili annenin düşüncelerini içermektedir. *Annenin endişesi* annelerin çocuklarının sahip oldukları arkadaşlarına yönelik düşüncelerini ve varsa endişelerini kapsamaktadır. *Yeterlik inancı* ise annenin, çocuğunun, beğenmediği akran gruplarına katılmasını engelleyebileceğine ya da beğendiği arkadaşları ile birlikte olmasını sağlayabileceğine olan inançlarını içermektedir. Son olarak *arkadaşlığın önemine dair ebeveyn inancı*, annelerin çocuklarının kuracağı arkadaşlığın önemi hakkındaki düşüncelerini içermektedir. Bu modelde kullanılan bir diğer değişken olan *ebeveynin amaçları* ise annelerin çocuklarının akran ilişkilerine karışma sebeplerini içermektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, annenin sosyalleştirme alanlarındaki otorite inancı uyguladığı destek stratejisini pozitif olarak yordamaktadır. Ancak sosyalleştirme alanlarındaki otorite inancı annenin rapor ettiği desteği hem ilk hem de orta ergenlikte benzer düzeyde yordarken cinsiyete ilişkin farklılaşmalar elde edilmiştir: Erkek ergenlerin annelerinde bu ilişki daha güçlüdür. Daha önce bahsedilen bulgulardan da hatırlanabileceği gibi, sosyalleştirme alanlarındaki otorite inancında kız ve erkek anneleri arasında bir farklılaşma elde edilmemişti. Örneğin, sigara içen ya da polisle başı dertte olan bir arkadaşının varlığını fark ettiğinde, anneler, kız ya da erkek çocuğu olması fark etmeksizin onlara benzer düzeyde müdahale etme hakkına sahip olduklarını düşünmektedirler. Ancak otorite inancı ve destekleme arasındaki ilişkinin kız ergenlerde

daha düşük düzeyde olması, anne-kız arasındaki olumlu ilişkiden kaynaklanmış olabilir. Alan yazın kızların anneleri ile iletişimlerinin erkeklerden daha yakın olduğunu (Kerns ve ark., 1996), onların arkadaşlık ilişkilerini erkeklerinkinden daha fazla desteklediklerini (Mounts, 2004) ve onlarla daha fazla iletişim kurduklarını (Sayıl ve ark., 2012) göstermektedir. Bu sebeple annelerin kız çocuklarına verdikleri destekte sosyalleştirme alanındaki otorite inancının katkısının erkekler çocuklara verdiklerinden daha az olması beklendik bir bulgudur.

Ayrıca araştırma sonuçlarına göre annenin sosyalleştirme alanlarındaki otorite inancı, her iki ergenlik evresinde de annenin rapor ettiği kontrolü pozitif olarak ve benzer düzeyde yordarken cinsiyete ilişkin bir takım farklılaşmalar elde edilmiştir: Otorite inancı sadece erkek ergenlerin annelerinden algıladığı kontrol stratejisini anlamlı olarak yordamıştır. Bu farklılaşmanın olası açıklamalarından biri kızların annelerine, ilişkilerinin niteliğinden dolayı kendilerini zaten daha fazla açmaları ve annenin kontrole daha az ihtiyaç duyması olabileceği gibi, diğer taraftan, erkek ergenlerin arkadaşlıklarının daha fazla çatışma içermesi, erkeklerin daha fazla sapkın arkadaşlara sahip olması sebebiyle (Bukowski ve ark., 1994; Brendgen ve ark., 2000; Ciairano ve ark., 2007; Kındap, 2011; Sayıl ve ark., 2012; Shin, 2007; Yaban, 2012), annelerin onların ilişkilerinden daha fazla endişe duymaları ve onları daha fazla kontrol etmek istemeleri de olabilir. Nitekim bu tez çalışmasının bulguları da annenin erkek çocuklarının akran ilişkileri konusunda daha fazla endişe duyduğunu göstermiştir.

Sosyalleştirme alanlarındaki otorite inancı, annenin uyguladığı yasaklama stratejisini de kız ve erkek ergenlerin annelerinde pozitif olarak ve benzer düzeyde yordamaktadır. Ancak otorite inancı ilk ergenlik evresinde annenin rapor ettiği yasaklamayı pozitif olarak yordarken orta ergenlik evresinde bu ilişki anlamsızdır. Elde edilen bu farklılık ergen üzerinde akran grubunun etkisinin güçlü olduğu ilk ergenlik evresinde (Bernt, 1979; Brown, 1990; Steinberg ve Silverberg, 1996) ebeveynin koyduğu yasaklamaları, orta ergenlik evresinde azaltmış olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim daha önce de değinildiği gibi bu tez çalışmasının bulgularına göre, ilk ergenler annelerinden daha fazla yasaklama algıladıklarını rapor etmişlerdir. Annenin bu yasaklamalarının temelinde çocuğun evden uzaklaşıp akranları ile daha fazla vakit geçirmesini bir tehdit olarak algılamasının (Brown ve ark., 1993) yattığı düşünülebilir. Ancak çocuğun ilerleyen yaşı ile ebeveynler de onların seçimlerine daha fazla güvenmeye

başlamaktadırlar (Way ve ark., 2007). Dolayısıyla ebeveynler yaşı daha büyük olan ergen çocuklarının arkadaşlıklarını, sosyalleştirme alanında benzer düzeyde otorite inancına sahip olsalar bile daha az yasaklamaktadırlar.

Annenin otoritenin keyfiliğine ilişkin inancı ile uyguladığı destek stratejisi arasındaki ilişkide de cinsiyete göre farklılaşmalar elde edilmiştir. Erkek ergenlerin annelerinin bu konudaki inançları destek stratejisini negatif olarak yordarken, kız ergenlerin annelerinde bu ilişki anlamsızdır. Aynı zamanda annenin otoritenin keyfiliğine ilişkin inancı rapor ettiği desteği ilk ergenlikte yordamazken, orta ergenlikte negatif olarak yordamaktadır. İlişkinin yönünden bağımsız olarak erkeklerde ilişkinin anlamlı kızlarda ise anlamsız olması daha önce ileri sürülen önermeyi destekler niteliktedir: Anne-kız arasındaki ilişkide, annenin, çocuğunun akranları ile olan ilişkilerini destekleyici bir tavır sergilemesinde annenin otoritesinin meşruluğuna ilişkin inancı güçlü bir yordayıcı değildir. Diğer taraftan dikkat çeken önemli bir nokta ise sosyalleştirme alanlarındaki otorite inancının destek stratejisini pozitif olarak yordarken annenin otoritenin keyfiliğine ilişkin inancının destek stratejisini negatif olarak yordamasıdır. Bu sonuç otoritelerini keyfi olarak kullanabileceğine inanan annelerin çocuklarının arkadaşlık ilişkilerine önem vermediklerinin ve bu ilişkiyi desteklemediklerinin bir işareti olarak kabul edilebilir. Öyle görünmektedir ki bu annelerin asıl amacı çocuklarının arkadaşlık ilişkilerinde onlara yardımcı olmaya çalışmak değil, bir otorite figürü olarak varlıklarını hissettirmektir. Nitekim Mounts (2008) da yaptığı çalışmada kişisel konularda otorite inancına sahip olan annelerin danışmanlık stratejisini daha az kullandıklarını, diğer bir deyişle, çocuklarının akranları ile problemlerini çözmeleri konusunda onlara daha az yardımcı olduklarını ve arkadaşlıklarının çeşitli yönleri ile ilgili daha az tavsiyede bulduklarını rapor etmiştir.

Ayrıca annenin otoritenin keyfiliğine ilişkin inancı ile kontrol stratejisi arasındaki ilişki incelendiğinde, kızlarda bu ilişkinin pozitif yönde anlamlı olduğu ancak erkeklerde anlamlı olmadığı görülmüştür. Kızların anneleri ile ilişkilerinin daha yakın olması sebebiyle annelerin onların arkadaşlık ilişkilerine erkek çocuklarından daha rahat müdahale ettikleri düşünülebilir. Nitekim otorite inancı ile ilgili alan yazın, ebeveynlerin ergen çocuklarının kişisel alanlarının ebeveynleri tarafından da kabul edildiğini göstermektedir (Smetana ve Asquith, 1994). Buradan yola çıkarak kişisel alanlarda dahi otoritelerinin meşruluğunu sorgulayan annelerin otoritelerinin keyfiliğine

daha az inanmaya başlayacakları düşünülebilir. Bu tez çalışmasında da istatistiksel olarak bir karşılaştırma yapılmamış olmasına rağmen hem kız hem de erkeklerde annelerin otoritelerinin keyfiliğine ilişkin inançlarının ortalamasının, sosyalleştirme alanlarındaki otorite inançlarının ortalamasından daha düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla çocuklarının arkadaşlık ilişkilerine keyfi olarak karışmaya haklarının olmadığını ya da çok az haklarının olduğunu düşünen anneler, erkek çocukları ile ilişkileri kız çocuklarından daha mesafeli olduğu için ve erkek ergenler kendilerini annelerine daha az açtığı için (Sayıl ve ark., 2012) kontrol stratejisini daha az uygulayacaklardır.

Ayrıca annenin otoritenin keyfiliğine ilişkin inancı, kontrol stratejisini orta ergenlikte yordamazken ilk ergenlikte pozitif olarak yordamaktadır. Bilindiği gibi ergenlerin yaşları ilerledikçe ebeveynlerin otoriteye dair inançları da farklılaşmaya başlamaktadır. Alan yazın, ergenin artan yaşıyla birlikte, özellikle arkadaşlık ilişkilerindeki daha özel konularda ebeveynin otoritesinin meşru olduğuna dair inançlarda düşüşler olduğunu, bu alana ebeveynin müdahale etmesinin hem ergenler hem de ebeveynler tarafından artık daha az meşru algılanmaya başladığını rapor etmektedir (Darling ve ark., 2008; Darling ve ark., 2005; Smetana ve ark., 2015). Dolayısıyla ergenin ilerleyen yaşı ile birlikte ebeveynlerin ergenin arkadaşlıklarına daha az müdahale etmeye başlayacakları düşünülebilir. Bu tez çalışmasının betimsel bulguları da annenin hem sosyalleştirme alanlarında otoritesinin meşruluğuna hem de otoritenin keyfiliğine ilişkin inancında ergenlik evresine göre farklılaşma olduğunu göstermiştir: Ergenin yaşı ilerledikçe anne çocuğunun üzerinde daha az otorite hakkının olduğunu düşünmeye başlamaktadır.

Yasaklama stratejisinde de destek stratejisine çok benzer bir sonuç elde edilmiştir: Sosyalleştirme alanlarında otorite inancı kız ve erkek annelerinde yasaklamayı benzer düzeylerde ve pozitif olarak yordarken, annenin otoritenin keyfiliğine ilişkin inancı ise yasaklamayı yine benzer düzeyde fakat negatif olarak yordamıştır. Çok benzer bir tabloyu ilk ergenlik evresindeki ergenlerde de görmek mümkündür. Sosyalleştirme alanında otorite inancı yasaklama stratejisini pozitif olarak yordarken annenin otoritenin keyfiliğine ilişkin inancı yasaklamayı negatif olarak yordamıştır. Bu durum otoritenin ebeveynler tarafından herhangi bir gerekçeye dayanmadan ve keyfi olarak kullanıldığında, çocuğun kendisi için risk faktörü olarak değerlendirilebilecek arkadaşları ile ilişkilerinde koruyucu bir rolünün olmadığına işaret etmektedir.

Hatırlanacağı gibi yasaklama stratejisi, ebeveynler tarafından çocukları riskli arkadaş grupları ile birlikte olduğunda kullanılan bir stratejidir. Elde edilen sonuç, otoritesini keyfi olarak kullanabileceğini düşünen annelerin asıl amacının çocuklarını bu tür arkadaşlardan korumak olmadığını düşündürmektedir.

Annenin endişesi kızlarda kontrol stratejisini, erkeklerde yasaklamayı pozitif olarak yordamıştır. Elde edilen bu farklılık, erkek ergenlerin arkadaşları ile ilişkilerinin daha fazla çatışma içermesi ve daha fazla sapkın arkadaşına sahip olmasının bir sonucu olabilir. Hatırlanacağı gibi bu çalışmada ele alınan yasaklama stratejisi tepkisel bir yasaklamayı içermektedir. Bir diğer deyişle, ebeveynler istenmeyen arkadaşların varlığı halinde bu stratejiyi kullanmaktadırlar (örn: “Alkol kullanan arkadaşlarıyla vakit geçirmesine izin vermem.”). Dolayısıyla bu tez çalışmasında da alan yazınla uyumlu bir biçimde erkek ergenlerin daha fazla sapkın arkadaş ve çatışma rapor ettikleri (Bukowski ve ark., 1994; Brendgen ve ark., 2000; Ciairano ve ark., 2007; Kındap, 2011; Sayıl ve ark., 2012), bu durumun da ebeveynlerin endişelerini artırmış olabileceğini ve kontrol stratejisini kullanmak yerine çocuklarının akran ilişkilerine daha fazla yasaklama getirdiklerini akla getirmektedir.

Ayrıca annenin endişesi, kontrol ve yasaklama stratejilerini sadece orta ergenlerde pozitif olarak yordamaktadır. Ergen, yaşı ilerledikçe ebeveyn gözetiminden uzaklaşmakta ve olumsuz davranışları daha fazla deneyimleme fırsatı bulmaktadır (Borawski, Ievers-Lands, Lovegreen ve Trapi, 2003). Dolayısıyla bu konuda endişeleri artan annelerin de liseye devam eden çocuklarının arkadaşlık ilişkilerine yasaklamalar getirmeye ve bu ilişkileri daha fazla kontrol etmeye çalışması beklendik bir sonuçtur. Nitekim Tilton-Weaver ve Galambos (2012) da çocuğunun olumsuz davranışlarıyla ilgili endişelerinin, ebeveyni, çocuğunun arkadaşlarını onaylamama ve arkadaşları hakkında daha fazla bilgi toplamaya yönelttiğini göstermektedir. Özellikle çocuklarının akranlarından olumsuz etkilenebileceğini düşünen ebeveynlerin daha fazla kontrol uyguladığını gösteren çalışmalar (Mounts, 2000; Smetana ve Asquith, 1994) mevcuttur. Benzer şekilde, Öztürk ve Sayıl (2012) da annelerin sosyal uyum ve arkadaşın olumsuz etkileri gibi konulardaki endişelerinin, onları çocuklarının akran ilişkilerini daha etkili biçimde yönetmeye güdülediğini ifade etmektedirler.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar annenin yeterlik inancının destek stratejisini hem kız hem de erkek ergenlerde benzer düzeyde ve pozitif olarak yordadığını göstermektedir. Hatırlanacağı gibi, destek, ebeveynlerin ergen çocuklarını arkadaşlıklar kurması için teşvik etmeyi, kimlerle arkadaşlıklar kurabileceği konusunda fikirler vermeyi ve onların arkadaşlıklarını kolaylaştırıcı etkinlikleri içeren bir stratejidir. Elde edilen sonuçların alan yazınla uyumlu olduğu görülmektedir. Nitekim kendilerini ebeveynlik konusunda yeterli hisseden anneler daha duyarlı oldukları, çocuklarından gelen sinyalleri daha kolay okuyabildikleri ve onların kaygılarını hafifletebildikleri (Donovan ve Leavitt, 1985; Dumka ve ark., 1996) için ebeveynleri ve çocukları arasında arkadaşlıklarıyla ilgili iletişimin daha nitelikli olduğu ve çocuklarının arkadaşlık ilişkilerindeki katılımlarının daha fazla olduğu bilinmektedir (Shumow ve Lomax, 2002). Alan yazın yeterlikleri yüksek olan ebeveynlerin özellikle çocuklarının akran tercihleri ile ilgili iletişimi daha fazla kullandığı konusunda uyuşmaktadır (Öztürk ve Sayıl, 2012; Sayıl ve ark., 2012; Tilton- Weaver ve Galambos, 2003). Doğal olarak benzer bir yapıdan oluşan destekleme stratejisinin ebeveynlerde yeterlik inancı ile pozitif yönde ilişkili çıkması beklendik bir bulgudur. Aynı zamanda annelerin çocuklarının arkadaşlıklarını yönetebilmekle ilgili sahip oldukları yeterlik inancının her iki ergenlik evresinde de destek stratejisini benzer düzeyde ve pozitif olarak yordaması bu düşüncüyü güçlendirmektedir.

Bu çalışmada yeterlik inancı sadece destek stratejisini değil, aynı zamanda kontrol ve yasaklama stratejilerini de kız ve erkeklerde benzer düzeylerde ve pozitif olarak yordamıştır. Yeterlik inancı, ebeveynlerin çocuklarının arkadaşlık ilişkilerini yönetme konusunda ne kadar başarılı olduklarıyla ilgili düşüncelerini içermektedir. Bu, annenin, kendisinin beğenmediği akran gruplarına çocuğunun katılmasını engelleyebileceğine ya da beğendiği arkadaşları ile birlikte olmasını sağlayabileceğine olan inançlarını yansıtmaktadır (Freedman-Doan ve ark., 1993; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003). Bu nedenle yeterlik inancının diğer iki strateji ile de ilişkili çıkması beklendik bir bulgudur. Bu bağlamda yapılan çalışmalar da yeterliği yüksek olan ebeveynlerin çocuklarının günlük aktiviteleri hakkında onlara, onların arkadaşlarına veya arkadaşlarının ailelerine sorular sorarak bilgi edinmeye çalıştıkları (Sayıl ve ark., 2012; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003) ergenin arkadaşlıklarına doğrudan dahil oldukları ve onları daha fazla izledikleri görülmektedir (Shumow ve Lomax, 2002). Diğer taraftan annenin yeterlik

inancının kontrol stratejisini pozitif olarak yordaması alan yazındaki bazı çalışmalar ile örtüşmemektedir. Çünkü alan yazın yeterlik inancı ile kontrol arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Örneğin, Bugental ve Cortez (1998) yeterlik algısı düşük olan ebeveynlerin daha zorlayıcı disiplin kuralları koyduklarını rapor etmektedir.

Ayrıca annenin yeterlik inancı her iki ergenlik evresinde de kontrol stratejisini benzer düzeyde ve pozitif olarak yordamıştır. Ancak yeterlik inancı yasaklama stratejisini sadece orta ergenlik evresinde pozitif olarak yordamıştır. Ergenliğin ilk yıllarının akran etkisine en açık olunan dönem olması (Wall ve ark., 1993) sebebiyle ebeveynin çocuğunun arkadaşlıklarına daha fazla yasaklamalar getirdiği bilinmektedir (Sayıl ve ark., 2012). İlk ergenlik evresinde annenin yeterlik inancı ve yasaklama arasında ilişki çıkmaması, annelerin yeterlik inancının düzeyinden bağımsız olarak yasaklama stratejisini kullanabileceklerini düşündürmektedir.

Kızlarda annenin arkadaşlığın önemine dair inançları destek stratejisini pozitif olarak yordarken bu ilişki erkeklerde anlamsız çıkmıştır. Alan yazın, anne babaların kız çocuklarının arkadaşlık ilişkilerinin daha önemli olduğunu, bu konudaki çabanın daha kayda değer sonuçlar vereceğini düşündükleri için kızlarının arkadaşlıklarını daha kolaylaştırıcı bir biçimde yönetmeye çalıştıklarını göstermektedir (Vernberg, Beery, Ewell ve Absender, 1993). Diğer taraftan bu tez çalışmasının bulguları da, daha önce de değinildiği gibi, annelerin erkek çocuklarının arkadaşlıkları ile ilgili endişelerinin daha fazla olduğunu göstermektedir. Erkek çocukların daha fazla sayıda sapkın arkadaşının olması, arkadaşlık ilişkilerinde kızlara kıyasla daha fazla çatışma yaşaması gibi birçok faktör bir taraftan annelerin endişelerinin artmasına sebep olabileceği gibi diğer taraftan da çocuklarının arkadaşlığının önemli olduğunu düşünseler de bu konuda verecekleri desteği azaltabilmektedir. Dolayısıyla bu sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde, annelerin arkadaşlığın önemine dair inançlarının kız ergenlere verecekleri desteği pozitif olarak yordarken erkek ergenlere vereceği desteği niçin yordamadığı anlaşılır bir bulgudur.

Ayrıca annenin arkadaşlığın önemine dair inancı annenin çocuğunun arkadaşlık ilişkilerini geliştirebilmesi için kullandığı desteği her iki ergenlik evresinde de benzer düzeylerde ve pozitif olarak yordamaktadır. Bu alanda yapılan kısıtlı sayıda çalışma ebeveynlerin arkadaşlık ilişkilerinde çocuklarına genellikle dikkatli olmayı

öğütlediklerini, ancak çocuklarına yardımcı olacak (örn., derslerinde) ergenlerle arkadaşlıklarını desteklediklerini göstermektedir (Way ve ark., 2007). Mounts (2008) ise önerdiği kuramsal modelinde arkadaşlığın önemli olmadığını düşünen ebeveynlerin daha fazla yasaklama ve daha az danışmanlık yapacağını önermektedir. Bu noktada bu tez çalışmasından elde edilen sonuçların da alan yazınla örtüştüğü söylenebilir.

Son olarak annenin amaçları ilk ve orta ergenlik evresindeki ergenlerde kontrol stratejisini benzer düzeyde ve pozitif olarak yordamıştır. Ancak bu ilişkide kız ve erkekler arasında bir farklılaşma elde edilmiştir. Annenin amaçları kızlarda kontrol stratejisini pozitif olarak yordarken erkek ergenlerde bu ilişki anlamsızdır. Alan yazında bu konu ile ilgili yapılan az sayıda çalışmada çelişkili bulgular elde edilmiştir (örn., Dix, 1992; Mounts, 2008; 2011). Ayrıca ergenin cinsiyetine göre yapılan herhangi bir karşılaştırmaya ulaşılamamıştır. Ancak özellikle madde kullanan veya sapkın davranışlar sergileyen arkadaşlarından uzak durmasını istemek gibi amaçların, çocukları için daha fazla endişelenen anneler tarafından onları korumak için kullanılabilceği önerilmektedir (Mounts, 2008). Buradan yola çıkarak annenin çocuğunun arkadaşlıkları ile ilgili endişesi ve uyguladığı kontrol stratejisi arasındaki ilişki ile paralel bir sonucun elde edilmesinin alan yazın ile uyumlu olduğu söylenebilir. Hatırlanacağı gibi bu tez çalışmasının sonuçları kız çocuklarının arkadaşlıklarından endişe duyan annelerin kontrol stratejisini uyguladıklarını göstermiştir. Ayrıca annenin amaçlarının kontrol stratejisini pozitif olarak yordamasını da Mounts'un (2008) önerisi doğrultusunda açıklamak mümkün görünmektedir. Ona göre annelerin temel amaçlarından birisi çocuklarını özellikle tehlikeli olduğunu düşündükleri akran grubundan korumak olduğu için her iki ergenlik evresinde de bu amaç doğrultusunda kontrol stratejisini kullanabilmektedirler.

Anneden ve anne-ergen çiftinden elde edilen bildirimlerle yürütülen analiz sonuçları arasında ortaya çıkan farklılaşmaların yanında benzerlikler olduğu da görülmektedir. Örneğin, annenin rapor ettiği yeterlik inancı, ergenin rapor ettiği her üç stratejiyi de hem kız hem de erkeklerde benzer düzeyde ve pozitif olarak yordamıştır. Anne raporlarında destekleme ve kontrol stratejisine giden yollar görece daha güçlü olmasına rağmen ilişkilerin benzer bir örüntü sergilemesi yeterlik inancının güçlü bir yordayıcı olduğuna dair bir işaret olarak değerlendirilebilir. Nitekim ebeveyn akran yönetim stratejileri ile annenin yeterlik inancı arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar da onun güçlü bir

yordayıcı olduğuna işaret etmektedir (Öztürk ve Sayıl, 2012; Sayıl ve ark., 2012; Tilton-Weaver ve Galambos). Bilindiği gibi Bandura (1989) da ortaya koyduğu sosyal-bilişsel kuramla öz-yeterliğe vurgu yapmış ve öz yeterliği kişinin kendi davranışlarının, beceri ve yeteneklerinin farkında olması, onları değerlendirebilmesi ve gerektiğinde de değiştirebilmesi olarak kavramsallaştırmıştır. Aynı zamanda, öz yeterlik bireyin belirli bir etkinliği başarabilmekle ilgili düşüncelerini içermektedir. Buradan yola çıkarak ebeveyn yeterliği ise ergen çocuklarının içerisinde buldukları bağlam üzerinde etkili olabileceklerine dair ebeveyn inançları olarak kavramsallaştırılabilmektedir (Shumow ve Lomax, 2002) ve birçok araştırmacı ebeveynlerin yeterliğinin onların davranışlarını etkileyeceğini öne sürmektedir. Ayrıca ebeveynlerin yeterlik inancı sadece akran yönetim stratejileriyle değil; akademik ya da sosyo-duygusal birçok sonuçla da ilişkilidir (Eccles ve Harold, 1996; Hoover-Dempsey ve Sandler, 1997). Buradan yola çıkarak annenin yeterlik inancının ebeveyn ve ergen ilişkilerinde önemli bir role sahip olduğu söylenebilir.

Ergenin cinsiyetine göre yapılan karşılaştırmalarda annenin endişesinden kontrole giden yol hem sadece anneden hem de anne-ergen çiftinden alınan verilerle yürütülen analiz sonuçlarında benzer bir örüntü sergilerken, annenin endişesinden yasaklamaya giden yol farklılaşmıştır. Annenin rapor ettiği analiz sonuçlarına göre annenin endişesi sadece erkeklerde yasaklamayı yordarken, anne-ergen çiftinin rapor ettiği analiz sonuçlarına göre annenin endişesi sadece kızlarda yasaklamayı yordamıştır. Elde edilen bu sonuç kız ve erkek ergenlerin annelerinin uygulamalarını onlardan çok daha farklı bir biçimde algılıyor olabileceklerini düşündürmektedir. Nitekim alan yazın ergenler ve annelerin akran yönetimine dair algıları arasında anlamlı farklılıklar olabildiğini göstermektedir (Mounts, 2007). Ayrıca bu tez çalışmasının sonuçları, annelerin kız ve erkek çocuklarına akran yönetim stratejilerini benzer düzeyde uyguladıklarını rapor etmelerine rağmen kızların erkeklere göre daha fazla yasaklama algıladıklarını göstermektedir. Anne-ergen çiftinin bildirimlerine dayanan analizlerle sadece anne bildirimlerine dayanan analizlerde annenin endişesi ile yasaklama arasındaki ilişkilerin birbirinden farklı bir örüntünün ortaya çıkması, anne ve ergenin yasaklama stratejisinin düzeyini farklı bir biçimde algılamalarından kaynaklanabilmektedir.

Ergenlik evresine göre yapılan karşılaştırmalarda ise yeterlik inancına benzer bir biçimde annenin endişesi ile ergenin algıladığı yasaklama arasındaki ilişkiler anne

bildirimlerinden elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir. Sadece annenin endişesi ilk ergenlikte annenin rapor ettiği kontrol stratejisini yordamazken, orta ergenlikte ergenin rapor ettiği kontrol stratejisini pozitif olarak yordamaktadır. Daha önce de değinildiği gibi elde edilen bu farklılıklar alan yazınla uyumlu bir biçimde (Mounts, 2007) ergenlerin annelerinin uygulamalarını daha farklı bir biçimde algılıyor olabileceklerini düşündürmektedir. İlk ergenlik döneminde annelerinin tutum ve kurallarını daha katı ve olumsuz algılama eğiliminde oldukları için (Way ve ark., 2007) böyle bir farklılık elde edilmiş olabilir. Nitekim bu tez çalışmasının bulguları da ilk ergenlerin orta ergenlere göre daha fazla yasaklama algıladıklarını ortaya koymaktadır. Oysaki anneler daha küçük yaşta çocuklarına akran ilişkileri konusunda daha fazla destek verdiklerini bildirmişlerdir.

Son olarak, ergenlik evresine göre yapılan karşılaştırmalarda annenin amaçları-kontrol ilişkisi hem anne hem de anne-ergen bildirimlerine dayanan analizlerde çok benzer bir örüntü sergilemiştir. Ancak cinsiyete göre yapılan karşılaştırmalarda bir takım farklılaşmalar elde edilmiştir: Kızlarda annenin amaçları ile ergenin algıladığı kontrol arasındaki ilişki anne bildirimlerinden elde edilen sonuçlarla örtüşürken, erkeklerde ise anne bildirimlerine dayanan raporlarda anlamsız olan annenin amaçları ile kontrol arasındaki ilişki anlamlı hale gelmiştir. Sonuçlar, annenin rapor ettiği amaçların ergenin algıladığı kontrolü pozitif olarak yordadığını göstermektedir.

4.1.2. Ergenin ve Arkadaşının Özellikleri Modeli ile ilgili Bulguların Tartışılması

Ergenlerin özellikleri dört başlık altında ele alınmıştır. *Derslere yönelik algılar*, ergenlerin Türkçe ve Matematik derslerinde ne kadar başarılı oldukları ile ilgili değerlendirmelerini içermektedir. *Olumlu sosyal davranışlar* ergenlerin özgeci olumlu sosyal davranışları ne sıklıkla sergilediklerine işaret ederken, *saldırganlık*, tepkisel saldırganlık davranışlarını ne sıklıkla sergilediklerini ölçmektedir. *Sosyal yeterlik* ise arkadaşlıklar kurmak ve sürdürmek konusunda kendilerini ne kadar başarılı gördükleri ile ilgili düşüncelerini içermektedir.

Ergenin arkadaşının özellikleri ise olumlu sosyal ve sapkın arkadaşlar olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır. *Olumlu sosyal arkadaşlar*, ergenin olumlu sosyal beceri ve davranışları olan arkadaşlarının varlığına işaret ederken, *sapkın arkadaşlar* ise bunun

aksine ergenin olumsuz nitelikte ve suç potansiyeli yüksek akranlarının varlığına işaret etmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ergenlerin Matematik ve Türkçe derslerindeki başarılarına ilişkin algıları, erkeklerde destek, kızlarda ise yasaklama stratejisini pozitif olarak yordamaktadır. Alan yazın bir taraftan çocuğun okula bağlılığı ve annenin çocuğu ile ilgilenmesi arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koyarken (Steinberg ve ark., 1994), diğer taraftan okula bağlılık ve annenin çocuğuyla arkadaşlıkları hakkındaki destekleyici iletişimi arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur (Öztürk ve Sayıl, 2012). Annelerin kız çocuklarının derslerindeki başarıları arttıkça onların akran ilişkilerini daha çok yasaklamasını, Öztürk ve Sayıl'ın (2008) da önerdiği gibi annelerin bu arkadaşlıkları bir risk faktörü olarak görmeleri ile açıklamak mümkün görünmektedir. Annelerin, kızlarının, akademik başarı ve okula olan ilgi konusunda, arkadaşlarından olumsuz olarak etkilenebileceklerinden endişe duyduğu söylenebilir. Diğer taraftan erkek ergenlerin derslerde artan başarılarının, ebeveynlerin onların arkadaşları ile ilişkilerinde verdiği desteği yordaması ilişkinin iki yönlü olabileceğini de düşündürmektedir. Yani annenin ergene arkadaşlık ilişkileri ile ilgili verdiği destek, annenin de istediği gibi, onun başarılı akranları ile arkadaşlık kurması ve böylece derslerinde daha başarılı olması sonucunu doğurabilir. Nitekim Mounts (2000) arkadaşlıkları ile ilgili beklentileri ve arkadaşlığın olası sonuçları hakkında çocuklarıyla daha fazla iletişim kuran ebeveynlerin çocuklarının akademik başarısı daha yüksek arkadaşlar seçtiğini göstermektedir. Diğer taraftan çocuğu başarılı oldukça, anne onun arkadaşlarını bir risk faktörü olarak görmediği için bu arkadaşlıkları destekliyor olabilir.

Ayrıca analiz sonuçlarına göre, ergenin Türkçe ve Matematik derslerinde ne kadar başarılı olduklarına yönelik algıları hem ilk hem de orta ergenlik evresinde destekleme ve yasaklama stratejilerini benzer düzeylerde ve pozitif olarak yordamaktadır. Bu sonuç da annelerin bir taraftan ergen çocuklarının başarılı arkadaşları ile ilişkilerini desteklerken, diğer taraftan da bir risk faktörü olarak gördükleri arkadaşları ile ilişkilerini yasaklamaya çalıştıklarına işaret ediyor olabilir. Ülkemizde hem ortaokul hem de lise düzeyinde ergenlerin eğitim yaşantıları açısından kritik öneme sahip sınavların olması, annenin çocuğunun arkadaşlıklarına yasaklamalar getirmesinde, ergenlik evresi açısından bir farklılaşmanın olmamasını belirli ölçüde açıklayabilir.

Ancak akran statülerinin okul başarısı ile ilişkilerinin incelendiği çalışmalar, popüler olmak ya da akranları tarafından kabul görmenin akademik başarıyla, akranları tarafından reddedilmenin ise düşük akademik ortalama gibi akademik açıdan daha olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğunu göstermektedir (Bellmore, Villarreal ve Ho, 2011; Wentzel, 2009). Ayrıca okul başarısı ile arkadaşlara, özellikle de akademik yönelimli ve notları yüksek olan arkadaşlara sahip olmak ilişkili çıkmıştır (Ryan, 2011). Hatta boylamsal bir çalışmada iki yıllık bir süre içinde en az bir yakın ve karşılıklı arkadaşına sahip olma ile akademik başarı arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur (Wentzel, Barry ve Caldwell, 2004). Bu sonuçlar da annelerin akademik açıdan başarılı olan çocuklarının arkadaşlıklarını niçin desteklediklerine ışık tutabilmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre olumlu sosyal davranışlar erkeklerde destek stratejisini pozitif olarak yordarken, kızlarda bu ilişki anlamsız çıkmıştır. Buradan yola çıkarak erkek çocuklarının olumlu sosyal davranışlar sergilediğini gözlemleyen annelerin çocuklarının olumsuz akran etkisine girmeleri ile ilgili endişelerinin azaldığını ve onların arkadaşlıklarını daha fazla desteklediklerini söylemek mümkün görünmektedir. Hatırlanacağı üzere alan yazınla uyumlu bir biçimde (Beutel ve Johnson, 2004; Carlo ve ark., 2007; Fabes ve ark., 1999; Kumru, Carlo ve Edwards, 2004) erkekler bu tez çalışmasında da kızlara göre daha az olumlu sosyal davranış rapor etmişlerdir. Dolayısıyla erkek ergenlerin sergiledikleri olumlu sosyal davranışlar annenin desteğini yordarken, hali hazırda akran ilişkilerinde erkeklere kıyasla daha başarılı olan ve daha fazla olumlu sosyal davranış sergileyen kız ergenlerde bu tür davranışların destek stratejisini yordamaması beklendik bir sonuçtur.

Olumlu sosyal davranışlar destek stratejisini sadece ilk ergenlikte pozitif olarak yordamıştır. Ergenliğin ilk yıllarında çocuklar daha fazla ebeveyn gözetiminde oldukları için anne babalar onların arkadaşlık ilişkilerini desteklemenin daha fazla işlevsel olacağını düşünebilirler. Nitekim bu tez çalışmasının sonuçları da annelerin ilk ergenlik dönemindeki çocukları için destek stratejisini daha fazla kullandıklarını göstermiştir. Sayıl ve arkadaşlarının (2012) bulguları da annelerin ilk ergenlikteki çocukları için destekleyici iletişimi daha fazla kullandıklarını göstermektedir. Bu tez çalışmasının sonuçlarının bu noktada alan yazın ile örtüştüğü söylenebilir.

Ayrıca kız ergenlerin saldırgan davranışlarını kontrol stratejisi pozitif olarak yordarken, erkek ergenlerde bu ilişkinin anlamsız çıkması da bir olumlu sosyal davranış ile destek arasındaki ilişkiyi destekler niteliktedir. Çünkü olumlu sosyal davranışın tersine kızlar daha düşük düzeylerde saldırgan davranışlar sergiledikleri (Björkqvist, 1994; Crick, 1995; Kındap, 2011; Lagerspetz ve Björkqvist, 1994; Loudin ve ark., 2003; Tomada ve Schneider, 1997) için böyle bir davranış ortaya çıktığında, ebeveynin endişesinin artması ve onlara verecekleri tepkilerin de erkek ergenlere verecekleri tepkilerden daha sert olması beklenebilir. Bu konudaki diğer bazı çalışmalar, cinsiyete göre bir karşılaştırma yapılmamasına rağmen, ergenin saldırgan davranışlarının, ebeveynin onun arkadaşlıklarını onaylamamasını ve nerede, neler yaptığı ile ilgili olarak bilgi aramasını pozitif olarak yordadığını göstermektedir (Öztürk ve Sayıl, 2012; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003). Tez çalışmasında kızlarla ilişkili olarak elde edilen bulguların bu noktada alan yazınla örtüştüğünü söylemek mümkündür. Diğer taraftan, ilk ergenlik evresinde saldırganlığın kontrol stratejisini yordadığı görülmüştür. Bu dönemde ergenler, daha fazla gözetim altında oldukları için anneler çocuklarının saldırgan davranışlarını gözlemlediklerinde kontrol stratejisini kullanabilmektedirler. Oysa ergenlerin yaşı ilerledikçe, ebeveynlerinin gözetiminden daha fazla uzaklaşmaktadırlar (Borawski ve ark, 2003). Dolayısıyla ebeveynlerin çocuklarının saldırgan davranışlarını fark etme olasılığı da daha düşük olacağı için orta ergenlikte, saldırganlığın kontrol stratejisi ile ilişkili çıkmadığı düşünülmektedir.

Araştırma sonuçları sosyal yeterliğin kızlarda yasaklama stratejisini negatif olarak yordarken, erkeklerde bu ilişkinin anlamsız olduğunu göstermiştir. Hatırlanacağı gibi sosyal yeterlik, arkadaşlık ilişkilerini başlatmak ve sürdürmekte ne kadar iyi olduğu ile ilgili ergenin algılarını kapsamaktadır (Muris, 2001). Bu noktada sosyal yeterliği erkek ve kızların akran tercihleri ile birlikte ele almak elde edilen bulguların daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Daha önce de değinildiği gibi hem bu tez çalışmasının sonuçları hem de alan yazından birçok çalışma kızların erkeklere göre daha fazla olumlu sosyal arkadaşına, tam tersine erkeklerin de kızlardan daha fazla sapkın arkadaşına sahip olduğunu ve erkeklerin bu ilişkilerde daha fazla çatışma yaşadığını göstermiştir (Brendgen ve ark., 2000; Bukowski ve ark., 1994; Ciairano ve ark., 2007; Kındap, 2011; Sayıl ve ark., 2012). Dolayısıyla annelerin sosyal yeterlikleri yüksek olan

ve genellikle olumlu özelliklere sahip arkadaşları olan kız çocuklarına daha düşük düzeylerde yasaklamalar koyması beklendik yönde bir bulgudur.

Sosyal yeterlik aynı zamanda yasaklama stratejisini her iki ergenlik evresinde benzer düzeyde ve negatif olarak yordamıştır. Mounts (2008) tarafından önerilen kavramsal çerçeve dışında birçok çalışmada da ergenin sosyal yeterliği ve ebeveynlik uygulamaları arasındaki ilişkiler incelenmiştir (Gerardy ve ark., 2015; Ladd ve Golter, 1988; Mounts, 2011; Poulin ve ark., 2012). Bu çalışmalar genellikle ebeveynin akran ilişkilerini desteklemesi, bu ilişkilerde ergen çocuğuna danışmanlık yapması ya da onun arkadaş çevresini düzenlemesi ile sosyal yeterlik arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Elde edilen sonuçlar bu tür ebeveynlik uygulamaları ile sosyal yeterlik arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak bu çalışmalarda sosyal yeterlik bir sonuç değişkeni olarak ele alınmıştır. Bu çalışmanın sonuçları alan yazın ışığında değerlendirildiğinde iki olası açıklama mümkün görünmektedir: Birincisi, çocuklarının sosyal alanda yeterli olduğunu hisseden ebeveynler, onların arkadaşlıklarına daha az yasaklama getirmektedirler. Çünkü onların kendilerini akranlarının olumsuz etkisinden koruyabileceklerini düşünmektedirler. İkincisi, yasaklama gibi stratejiler ergenlerin sosyal yeterliklerine zarar verebilmektedir. Nitekim çalışmalar özerkliği desteklemeyen ebeveyn uygulamalarının ergenin sosyal yeterliğine zarar verdiğini göstermektedir (Grolnick, 2003; Soenens ve ark., 2006).

Olumlu sosyal arkadaşların varlığı destek stratejisini benzer düzeyde ve pozitif olarak yordamış, cinsiyete ve ergenlik evresine göre anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir. Olumlu arkadaşların varlığının akademik başarı (Mounts ve Steinberg, 1995) ve olumlu sosyal davranışlar (Bayar, Kumru, Kındap ve Sayıl, 2012) gibi birçok olumlu sonucun yordayıcısı olmasından dolayı beklendik biçimde, anne babalar cinsiyetinden ya da yaşından bağımsız olarak bu arkadaşların varlığını destekliyor olabilirler. Öztürk ve Sayıl (2012) da benzer biçimde olumlu sosyal arkadaşların varlığının, annenin destekleyici iletişimini yordadığını göstermektedir. Akran grubunun, özellikle olumlu özelliklere sahip olan bir akran grubunun üyesi olmak, çocuklarının hem olumlu sosyal davranış geliştirme ihtimalini hem de okula bağlılıklarını artırabileceği için aileler tarafından özellikle desteklenebilmektedir. Ayrıca olumlu arkadaşların varlığı annenin çocuğunun arkadaşlıklarıyla ilgili endişesini azaltmakta ve ebeveyn de çocuklarının

arkadaşlıklarına daha fazla destek vermeye başlayabilmektedir (Öztürk ve Sayıl, 2012). Bir diğer taraftan bu tez çalışmasının sonuçları annelerin arkadaşlığın önemine dair inançlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu da çocuğunun olumlu sosyal arkadaşlara sahip olduğunu gören ve arkadaşlığın önemli olduğunu düşünen annelerin destek verme ihtimalinin de artacağını düşündürmektedir. Son olarak bu tez çalışmasının bulguları annelerin destek stratejisini kontrol ve yasaklama stratejilerine göre daha fazla kullanma eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Elde edilen bu yöndeki bulgu da bu annelerin arkadaşlığın önemine ilişkin düşünceleriyle ilgili görüşü güçlendirmektedir.

Araştırmanın en ilginç bulgularından biri kızlarda olumlu sosyal arkadaşların kontrol stratejisini negatif, erkeklerde ise pozitif olarak yordamasıdır. Kızlarda elde edilen sonuç bir önceki bulgu ile de uyumludur. Çocuklarının olumlu sosyal arkadaşlar seçmeleri ebeveynlerin desteğini artırdığı gibi çocukları üzerinde kontrol stratejisini kullanma ihtimallerini de azaltabilmektedir. Erkek ergenlerde ise beklenmedik biçimde pozitif bir ilişkinin elde edilmiş olması bu ilişkinin önerildiğinin aksi yönünde olabileceğini düşündürmektedir. Yani anneler erkek çocuklarının ilişkilerini daha fazla kontrol etmeye başladıklarında onlar da daha fazla olumlu sosyal arkadaş seçmeye başlayabilirler. Erkeklerde kontrol stratejisine benzer bir örüntünün yasaklama stratejisi için de elde edilmesi bu düşünceyi güçlendirmektedir. Ebeveynler erkek çocuklarının tehlikeli olabileceğini düşündükleri arkadaşları ile ilişkilerine yasaklamalar koymaya başladıkça ergenler de daha fazla olumlu sosyal arkadaşlar tercih etmeye başlayabilirler. Nitekim daha fazla sapkın arkadaşına sahip olan hem de arkadaş ilişkilerinde daha fazla çatışma yaşayan bu ergenlere annelerinin daha fazla yasaklamalar koymasına beklendiği bir sonuçtur.

Ayrıca olumlu sosyal arkadaşlara sahip olma yasaklama stratejisini sadece orta ergenlik evresinde ve pozitif olarak yordamıştır. Olumlu sosyal arkadaşlar ile yasaklama arasındaki ilişkiyi bir önceki bölümde de tartışıldığı gibi tersinden değerlendirmek mümkündür. Yani ebeveynlerin yasaklamaları orta ergenlik evresindeki ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini olumlu yönde etkileyebilir. Burada unutulmaması gereken temel nokta yasaklama stratejisinin kontrol stratejisi gibi bir müdahale içermediğidir. Hatta bu tez çalışmasının, ön çalışma bulguları incelendiğinde hem Mounts (2002) tarafından

önerilen yasaklama stratejisinin hem de hem Tilton-Weaver ve Galambos (2003) tarafından önerilen akranları onaylamama ile ilgili iletişim stratejisinin bu çalışmada yer alan kontrol stratejisi ile yasaklama stratejisinden istatistiksel olarak daha yüksek düzeyde bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi annenin ergenin bazı arkadaşları ile birlikte vakit geçirmesini istememesinin temelinde sosyal geleneksel ya da ahlaki kurallarla ilişkili bir durum söz konusuysa, örneğin ebeveyn, çocuğunun alkol kullanan bir arkadaşı ile vakit geçirmesini istemiyorsa, ergen bunu kişisel alanına bir saldırı olarak algılamamaktadır. Bu sebeple ergenin ebeveynlerinin arkadaşlıkla ilgili uygulamalarına sert tepkiler vermesi beklenmemektedir (Tilton-Weaver ve Galambos, 2003).

Sapkın arkadaşlar ve ebeveyn akran yönetimi stratejileri arasındaki ilişkilerde cinsiyete bağlı farklılaşmalar elde edilmiştir. Sapkın arkadaşlar erkeklerde kontrol stratejisini pozitif olarak yordarken, kızlarda anlamlı olarak yordamamıştır. Bunun aksine sapkın arkadaşlar kızlarda yasaklama stratejisini negatif olarak yordarken erkeklerde bu ilişki anlamsız çıkmıştır. Çocuğu, sigara içen, alkol kullanan ya da sürekli okul kavgalarına karışan diğer çocuklarla arkadaşlıklar kurduğunda, annenin de kontrol gibi ebeveyn müdahalesini içeren bir stratejiyi daha fazla kullanmaya başlaması alan yazınla uyumlu bir bulgudur (Mounts, 2001; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003). Ancak kız ergenlerde ortaya çıkan sapkın arkadaşlar ve yasaklama stratejisi arasındaki negatif ilişki beklenmedik bir bulgudur. Ancak bu noktada var olan ilişkinin önerildiğinin aksine ebeveynlerden ergene giden bir etki olduğu düşünülebilir. Buna göre annelerin çocuklarına arkadaşlıkları konusunda koydukları tepkisel yasaklamalar onların sapkın arkadaşlarla daha az bir arada olması ile ilişkili çıkmıştır. Yasaklama stratejisinde kontrol stratejisinin aksi yönünde bir sonucun elde edilmesinde kontrol stratejisinin daha fazla müdahaleci bir ebeveynlik uygulaması olmasının yattığı düşünülebilir.

Araştırmada dikkat çeken önemli noktalardan bir tanesi orta ergenlikte sapkın arkadaşların varlığının kontrol stratejisini pozitif olarak yordamasıdır. Alan yazın daha fazla sorun davranışı olan ya da sapkın arkadaşlara sahip olan ergenlerin ebeveynlerinin onların arkadaşları ile iletişimlerini daha fazla yasakladığını ve arkadaşları hakkında daha fazla bilgi aradığını gösterse de (Mounts, 2001; Öztürk ve Sayıl, 2012; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003) sözü edilen çalışmalarda ergenlik evresine ilişkin bir

farklılaşmanın olup olmadığı incelenmemiştir. Bu tez çalışmasından elde edilen sonuçlar her iki ergenlik evresinde de ergenlerin benzer düzeyde sapkın arkadaşlara sahip olduklarını ve benzer düzeyde saldırganlık davranışları sergilediklerini göstermektedir. Bu bulguya rağmen ergenlik evreleri arasında sapkın arkadaşlar ve kontrol arasındaki ilişkide elde edilen farklılaşmalar öncelikli olarak ergenlerin arkadaşlık ilişkilerindeki gelişimsel değişimlerle açıklanabilir. Bilindiği gibi çocukluk boyunca akran ilişkileri görece küçük gruplarla sınırlıyken ergenlik döneminde gittikçe daha geniş arkadaş grupları kurulmaya başlanmaktadır ve ergenler, yetişkin denetimi olmaksızın akranlarla birlikte sinemaya gitmek, doğum günü partilerine gitmek, hafta sonu piknikleri düzenlemek gibi farklı etkinlikler yapmaya başlamaktadırlar (Steinberg, 2007). Dolayısıyla kendi denetimlerinden uzaklaşan ergen çocuklarının arkadaşlarının olumsuz özelliklerini gören ebeveynler onları daha fazla kontrol etmek isteyebilmektedirler. Çünkü diğer taraftan da gözetimlerinden uzaklaşan çocuklarının akranlarına daha fazla uyabileceklerinden de endişe duyabilmektedirler.

Anne-ergen çiftinden alınan bildirimler çerçevesinde sınıanan modelde, ergenlerin Matematik ve Türkçe dersleri ile ilgili algıları ve annenin rapor ettiği yasaklama stratejisi arasındaki ilişkide, ergen bildirimlerinden elde edilen ilişkinin tam tersi yönünde bir bulgu elde edilmiştir. Erkeklerin derslere yönelik algıları annelerinin yasaklama stratejisini pozitif olarak yordarken, kızlarda bu ilişki anlamsız çıkmıştır. Elde edilen bu farklılık aynı zamanda özellikle erkeklerde ebeveynlerin arkadaşlara koyacakları yasaklamaların sonucunda ergenlerin derslerinin daha iyiye gideceği olasılığını akla getirmektedir.

Ergenlik evresine göre yapılan karşılaştırmalarda derslere yönelik algılar ile yasaklama stratejisi arasındaki ilişkilerde ergenden ve anne-ergen çiftinden alınan verilerle yürütülen analiz sonuçlarında benzer örüntüler elde edilmiş olmasına rağmen derslere yönelik algılar ile destek stratejisi arasındaki ilişkide farklılaşmalar vardır. Sadece ergen raporlarına dayanan analiz sonuçları ergenlik evreleri arasında bir farklılaşma rapor etmezken anne-ergen çiftinin raporlarına dayanan analiz sonuçları derslere yönelik algıların sadece ilk ergenlik evresinde destek stratejisini pozitif olarak yordadığını göstermektedir. Muhtemelen ebeveynler özellikle ergenliğin ilk evrelerinde çocukların zamanlarının çoğunu okulda birlikte geçirdikleri çocuklarla kuracakları arkadaşlıklarına

verecekleri desteğin, zaten derslerinde de başarılı olan çocuklarının okula olan bağlılığını artıracaklarını düşünmektedirler. Özellikle ilk ergenlikte çocuklarının arkadaşlarıyla birlikte ders çalışabilmesi, projelerini yapabilmesi için aileler evde düzenlemeler yapabilmektedirler. Ancak ergenin ilerleyen yaşı ile birlikte bu tür düzenlemeler yapmak daha da güçleşmektedir. Çünkü ilerleyen yaşla birlikte, ergenler arkadaşları ile ev dışı etkinlikleri daha fazla tercih etmeye başlamaktadırlar (Larson ve Richards, 1991). Bu sebeple de derslere yönelik algılar ve destek stratejisi arasındaki ilişkiler orta ergenlikte anlamsız çıkmış olabilir.

Saldırganlık ise annenin rapor ettiği yasaklama stratejisini kızlarda negatif olarak yordarken, erkeklerde pozitif olarak yordamıştır. Erkeklerde elde edilen sonuç alan yazın ile uyumludur. Alan yazın daha fazla sorun davranışı olan ergenlerin, akranları ile ilişkilerini daha fazla kısıtlayan annelerinin olduğunu göstermektedir (Öztürk ve Sayıl, 2012; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003). Ancak kızlarla ilişkili olarak elde edilen bulgu ilişkinin önerilenin tam tersi yönünde olabileceğini düşündürmektedir. Yani annelerin istenmeyen bir arkadaşın varlığı durumunda ortaya koyacakları yasaklama kızlarının saldırgan davranışlarını azaltıyor olabilir. Nitekim alan yazın olumsuz arkadaşların varlığının sapkın ve anti sosyal davranışlarda bulunma riskini artırabileceğini göstermektedir (Brendgen ve ark., 2000; LaCourse ve ark., 2003).

Anne-ergen bildirimleri çerçevesinde sınanan model olumlu sosyal arkadaşların varlığının annenin rapor ettiği destek stratejisini benzer düzeylerde ve pozitif olarak yordadığını, cinsiyete ve ergenlik evresine göre bir farklılaşmanın elde edilmediğini göstermektedir. Bu sonuç ergen bildirimleri çerçevesinde sınanan modelin sonuçları ile örtüşmektedir. Buna benzer biçimde saldırganlık ile kontrol stratejisi arasındaki ilişkilerde de ergenden ve anne-ergen çiftinden alınan verilerle yürütülen analiz sonuçlarında benzer örüntüler elde edilmiştir.

Diğer taraftan ergen bildirimleri çerçevesinde sınanan modellerde, olumlu sosyal davranış destek stratejisini ilk ergenlik evresinde pozitif olarak yordarken, anne-ergen bildirimleri çerçevesinde sınanan modellerde ise olumlu sosyal davranış desteği negatif olarak yordamıştır. Aynı zamanda ergen bildirimlerine dayanan analiz sonuçlarına göre olumlu sosyal davranış kontrol stratejisini yordamadığı halde, anne-ergen bildirimlerine dayanan analiz sonuçlarına göre annenin rapor ettiği kontrolü ilk ergenlik evresinde

pozitif olarak yordamıştır. Alan yazın ebeveyn ve ergenlerin ebeveyn desteği, kontrol, disiplin gibi ebeveynlik uygulamaları ile ilgili algılarında sıklıkla uyuşmazlık yaşadıklarını göstermektedir. Anneler çocuklarına daha fazla destek sağladıklarını ve daha az kontrol uyguladıklarını bildirirken, aksine ergenler ebeveynlerinden daha az destek, daha fazla kontrol algıladıklarını bildirmişlerdir (Guion, Mrug ve Windle, 2009; Mounts, 2007; Pettit, Laird, Dodge, Bates ve Criss, 2001; Tein, Roosa ve Michaels, 1994). Bu tez çalışmasında da ilk ergenlik evresindeki çocukların daha fazla yasaklama algıladıklarını annelerin ise bunun aksine daha fazla destek verdiklerini bildirmeleri anne ve ergen bildirimlerine dayanan analiz sonuçlarındaki farklılaşmayı açıklayabilmektedir.

4.2. EBEVEYN AKRAN YÖNETİMİ STRATEJİLERİNİN SONUÇLARI MODELİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

Bu modelde ebeveyn akran yönetim stratejilerinin olumlu arkadaşlık, olumsuz arkadaşlık ve sosyal yeterlik ile ilişkisi ve bu ilişkide arkadaşlık alanında özerk motivasyonun aracı rolü tartışılmıştır. Modelde yer alan olumlu arkadaşlık, olumsuz arkadaşlık, sosyal yeterlik ve arkadaşlık alanında özerk motivasyon sadece ergen bildiriminden elde edilirken, ebeveyn akran yönetim stratejileri hem anne hem de ergen bildiriminden elde edilmiştir. Bu sebeple birisi sadece ergen bildirimlerinden, birisi de anne-ergen bildirimlerinden oluşan modellerden elde edilen farklılaşmalar da ilgili alan yazın kapsamında tartışılmıştır.

Ebeveyn akran yönetiminin sonuçları bu çalışmada üç başlık altında incelenmiştir. *Olumlu arkadaşlık*, ergenlerin olumlu sosyal arkadaşlarının varlığı ve bu arkadaşlarıyla deneyimledikleri işbirliği, yakınlık, yardım gibi istendik durumlara işaret ederken *olumsuz arkadaşlık*, sapkın arkadaşlarının varlığı ve bu arkadaşlarıyla deneyimledikleri çatışmalara işaret etmektedir. *Sosyal yeterlik* ise bir önceki bölümde de değinildiği gibi ergenin arkadaşlıklar kurmak ve sürdürmek konusunda kendisini ne kadar başarılı gördüğü ile ilgili düşüncelerini içermektedir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, anneden algılanan destek, hem kızlarda hem de erkeklerde arkadaşlık alanında özerk motivasyonu pozitif olarak yordamasına rağmen, bu ilişkinin erkeklerde kızlara kıyasla çok daha güçlü olduğu görülmüş, ancak ergenlik

evresine göre bir farklılaşma elde edilmemiştir. Daha önce de değinildiği gibi alan yazından birçok çalışma (örn., Kındap, 2011; Soenens ve Vansteenkiste, 2005; Soenens ve ark., 2009; Steinberg ve Silverberg, 1986) kızların erkeklerden daha yüksek düzeyde özerk motivasyona sahip olduklarını, bir diğer deyişle, arkadaşlıklarının önemini daha fazla içselleştirdiklerini, davranışlarını isteyerek, seçerek ve özerk bir biçimde gerçekleştirdiklerini göstermektedir (Deci ve Ryan, 2000; Ryan ve Connell, 1989; Ryan ve ark., 2006; Soenens ve Vansteenkiste, 2010). Kızlar hâlihazırda arkadaşlıkları ile ilgili daha yüksek düzeyde özerk bir motivasyona sahip oldukları için, annelerin arkadaşlık ilişkileri ile ilgili verecekleri desteğin onların özerk motivasyonları üzerinde erkek ergenler kadar büyük bir etki yaratmayacağı düşünülebilir. Ayrıca Kındap (2011) tarafından yürütülen çalışmada da destekleyici ebeveynliğin arkadaşlık alanında özerk motivasyonu sadece erkeklerde yordadığı bulunmuştur. Söz edilen çalışmada destekleyici ebeveynlik olarak kavramsallaştırılan uygulamalar doğrudan bu çalışmadaki destek stratejisi ile tam olarak örtüşmese de ergenin annesiyle endişe ve korkularını konuştuktan sonra kendini çok daha iyi hissetmesi gibi, destek stratejisini besleyen ebeveynlik uygulamalarını içermektedir.

Sıcak ve özerkliği destekleyici aile iklimini düşük ve yüksek düzeyde algılayan her iki ergen grubunda da anneden algılanan destek, arkadaşlık alanında özerk motivasyonu benzer düzeyde ve pozitif olarak yordamıştır. Eğer anne çocuğunun arkadaşlıklar kurması ve geliştirebilmesi için ona yardımcı olmaya çalışıyor ve bunu yaparken de sıcak ve özerkliğini destekleyici bir biçimde davranıyorsa, çocuk arkadaşlıklarıyla ilgili ebeveynlerinin koyduğu kuralları daha çok içselleştirecek, arkadaşları ile ilişkilerinde kendini daha özerk bir biçimde düzenleyebilecektir. Ancak anne çocuğunun arkadaşlık ilişkilerini daha iyi hale getirmesi için ona destek vermesine rağmen, bunu sıcak ve özerkliği destekleyici bir biçimde yapmasa da ergen yine benzer bir düzeyde özerk düzenleme rapor etmiştir. Bu durumda annenin çocuğunun arkadaşları ile etkileşim kurması için ortam yaratmaya çalışması ya da çocuğunun arkadaşlıklar kurması, arkadaşları ile birlikte etkinlikler yapması için onu teşvik etmesi gibi ebeveyn davranışları, ergenin özerkliğinin desteklenmemesinin ya da sıcak olmayan bir aile ikliminin doğuracağı sonuçları telafi etmiş (compensation) olabilir. Ayrıca söz konusu değişkenler arasındaki sıfır sıralı korelasyon değerlerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Bu da anneden algılanan destek stratejisinin ve aile ikliminin benzer

örüntüleri ölçtüğünü düşündürmektedir. Bu sebeple sıcak ve özerkliği destekleyici aile iklimini düşük ve yüksek düzeyde algılayan her iki ergen grubunun da arkadaşlıkları başlatmak ve ilerletmekle ilgili annelerinden aldıkları destek, onların bu alandaki özerk motivasyonunu benzer bir düzeyde ve pozitif olarak yordamış olabilir.

Desteğin aksine ergenlerin algıladıkları kontrol stratejisi arkadaşlık alanında özerk motivasyonu kız ve erkek ergenlerde benzer düzeyde ve negatif olarak yordamaktadır. Bu beklendik bir bulgudur; çünkü kontrol stratejisi müdahaleci bir ebeveynlik uygulaması olarak algılandığı için özerk motivasyona zarar verebilmektedir. Hatta bu stratejinin psikolojik kontrole çok benzer bir takım sonuçlar doğurması beklenebilir. Nitekim psikolojik kontrol ergenlerin ilişkisellik algılarına zarar vermekte ve arkadaşlık ilişkilerini özerk bir biçimde düzenleme becerilerinin gelişmesini engellemektedir (Soenens ve Vansteenkiste, 2005; 2010). Nitekim kontrol stratejisini kullanan ebeveynler, çocuklarının kimlerle dışarı çıkacağına karar vermek ya da kiminle sıra arkadaşı olacağı konusunda öğretmenlerle konuşmak gibi davranışlar sergilemektedirler.

Buna ek olarak, kontrol stratejisinin özerk motivasyonu ilk ergenlikte negatif olarak yordadığı, orta ergenlikte ise anlamlı olarak yordamadığı görülmektedir. İlk ergenliğin birçok konuda ergenlerin ebeveyn otoritesini reddettikleri bir dönem olduğu bilinmektedir (Smetana ve Asquith, 1994). Arkadaşlığın da bu konulardan biri olduğu düşünülürse, anneleri tarafından sürekli kontrol edilmeye çalışıldıklarını hisseden ergenlerin çok fazla tepkisel olabileceği görülmektedir (Tilton-Weaver ve ark., 2013). Bu sebeple ebeveynlerin kontrol stratejisini yoğun bir biçimde kullanması özellikle bu dönemdeki çocukların kendilerini özerk bir biçimde düzenlemelerini zorlaştırabilmekte, hatta özerk motivasyonlarına zarar verebilmektedir. Bu sebeple annelerinin arkadaşları ile ilişkilerine sürekli müdahil olmaya çalıştığını hisseden ergenlerin de annelerinin istediklerinin tam aksi yönünde hareket etmesi mümkün görünmektedir. Öyle ki seçtikleri sapkın arkadaşları dahi kendi özerk iradeleri ile değil, ailelerine tepki olarak seçtikleri düşünülebilir.

Ebeveynlerinden düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcaklık algılayan ergenlerde algılanan kontrolün özerk motivasyonu negatif olarak yordaması da bu çıkarımı biraz daha güçlenmektedir. Bulgulardan da anlaşılacağı gibi ergenin özerkliğini

desteklemeyen ve sıcak olmayan bir annenin kullanacağı kontrol stratejisinin ergenin özerk motivasyonuna doğrudan zarar verdiği görülmektedir. Kontrol stratejisi ergen için müdahaleci bir ebeveynlik olarak algılandığı için ergenin özerk motivasyonuna zarar vermesi alan yazınla uyumlu bir bulgudur (Soenens ve ark, 2009). Ancak bu noktada dikkat çeken önemli bir bulgu ise kontrol stratejisinin bu bozucu etkisinin özerkliği destekleyici ve sıcak aile iklimi algılayan ergenlerde görülmemiş olmasıdır. Aile ikliminin bu şekilde algılanması, çocukların aşırı derecede kontrol ediliyor olma hissine verdikleri tepkileri azaltıyor olabilir.

Hem cinsiyete hem de ergenlik evresine göre yapılan karşılaştırmalarda ergenlerin algıladıkları yasaklama stratejisi ile arkadaşlık alanında özerk motivasyon arasındaki ilişki anlamsız çıkmıştır. Yasaklama stratejisinin ergenlerin özerk motivasyonları üzerinde negatif yönde yordayıcı bir etkisinin olmaması onun tepkisel bir yasaklama olmasıyla açıklanabilir. Nitekim yasaklama stratejisi kontrol stratejisinde olduğu gibi ergenin özerkliğine zarar verecek uygulamalar içermemektedir. Ergenlikle birlikte artan özerklik ihtiyacından dolayı ebeveyn otoritesine ilişkin düşüncelerde değişimler yaşanmakta ve ergenler özellikle kişisel konularda ebeveyn otoritesini reddetmeye başlamaktadırlar. Ancak sağlıkla, ahlaki ve geleneksel konularla ilgili durumlarda ebeveyn otoritesine inanmaya devam ettikleri görülmektedir (Darling ve ark., 2008; Smetana ve ark., 2015). Dolayısıyla anneler yasaklamalar getirerek (örn: güvenmediği arkadaşlarıyla vakit geçirmesine izin vermemek), ergenin özerkliğini desteklemiş olmasa ve onun özerk motivasyonuna katkı sağlamış olmasa da ona zarar da vermemiştir.

Bunun aksine annelerinden düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcaklık algılayan ergenlerde yasaklama stratejisi özerk motivasyonu pozitif olarak yordamıştır. Özerkliğin desteklenmediği ve sıcak olmayan bir aile ikliminde, yasaklama stratejisi ve özerk motivasyon arasındaki ilişkinin pozitif çıkması şaşırtıcı bir bulgudur. Ancak bu noktada değişkenler arasında karşılıklı belirleyicilik olduğu düşünülebilir. Sözü edilen annelerin hem çocuklarıyla olan ilişkilerinde mesafeli ve soğuk davranmaları hem de çocuklarının arkadaşlıklarını yasaklayıcı bir tarzı benimsemeleri ergenlerin onlardan uzaklaşıp arkadaşlarına daha fazla yakınlaşmaları sonucunu doğurmuş olabilir. Bu

arkadaşları kendi istekleri ile seçmiş olmaları da onların yüksek düzeyde özerk motivasyona sahip olduklarını düşündürebilir.

Diğer taraftan, yüksek düzeyde özerkliği destekleyici ve sıcak aile ikliminin olduğu ortamda, algılanan yasaklama ile özerk motivasyon arasındaki ilişki anlamlı çıkmamıştır. Ebeveynlerin koydukları tepkisel yasaklamalar genellikle ortada, tehlikeli bir arkadaş çevresinin olabileceğine işaret etmektedir (örn: Alkol kullanan arkadaşlarımla vakit geçirmeme izin vermez.). Bu tür yasaklamalarda annelerin özerkliği destekleyici ve sıcak bir tarz belirlemesi sonucunda, çocukların bu arkadaşları ile ilişkilerini sürdürmemesi beklenmektedir. Nitekim konu ile ilgili yapılan bir çalışmada (Soenens ve ark., 2009) da ebeveynler çocuklarına, onların özerkliğine zarar vermeden arkadaşlık ilişkilerine niçin kısıtlamalar getirdiklerini açıkladıklarında çocukların ebeveynlerinin koydukları kuralları daha çok içselleştirdikleri ve istenmeyen arkadaşları ile daha az görüştükları bulunmuştur. Bunun aksine ebeveynler söz konusu arkadaşları ile görüşmemeleri gerektiğini özerkliklerine zarar verecek yüksek düzeyde bir kontrol uygulaması ile dayattıkları zaman, bu çocukların kuralları içselleştirmedikleri ve istenmeyen arkadaşları ile daha fazla görüştükları bulunmuştur. Bu araştırma bulgusundan da hareketle, sözü edilen arkadaşları ile ilişkilerini bitirseler bile aile ikliminin sıcak olması ve özerkliği destekleyici unsurları içermesi sonucunda, ergenlerin bu alanla ilgili özerk motivasyonlarının zarar görmediği söylenebilir.

Araştırma sonuçlarına göre arkadaşlık alanında özerk motivasyon arttıkça ergenin kurduğu arkadaşlıkların da daha olumlu olduğu görülmektedir. Ancak bu ilişkide, ergenin cinsiyetine ve ergenlik evresine göre bir farklılaşma elde edilmemiş olmasına rağmen algılanan özerklik desteği ve sıcak aile iklimi düzeyinin düzenleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Özerk motivasyonun olumlu arkadaşlık üzerindeki yordayıcı rolü, düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcaklık algılayan ergenlerde daha güçlüdür.

Kendini Belirleme Kuramı'na göre arkadaşlıklar özerk motivasyonla kurulduğu zaman bireyin iyilik halinin ve kişiler arası uyumunun artması beklenmektedir (Deci ve Ryan, 2000; Ryan ve Deci, 2000). Alan yazında konu ile ilgili sınırlı sayıda çalışma da bu görüşü destekler niteliktedir. Örneğin boylamsal bir çalışmanın sonuçları özerk motivasyonun ergenlerin olumlu arkadaşlığını artırdığını göstermiştir (Kındap, 2011). Ancak bu tez çalışmasında özerkliğin desteklenmediği ve sıcak olmayan bir aile

ikliminden gelen ergenlerin özerk motivasyonlarının, onların olumlu arkadaşlık ilişkilerini görece daha düşük düzeyde yordaması beklenmekteydi. Tam aksi yönde elde edilen bulgu, sözü edilen ergenlerin ebeveynlerinden ziyade akran grubundan özerklik desteği ve sıcaklık algıladığında, bu algının da benzer bir etkiyi doğurabileceğini düşündürmektedir. Bir başka deyişle, özerk motivasyon ile olumlu arkadaşlık arasındaki ilişkide düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcaklık algılayan ergen grubu lehine elde edilen bu farklılık söz konusu ergenlerin birlikte zaman geçirdiği akran grubunun onların özerkliğini desteklediğini ve bunun da ebeveynin özerklik desteğine benzer sonuçlar doğurabileceğini düşündürmektedir.

Arkadaşlık alanında özerk motivasyon ve sosyal yeterlik arasındaki ilişkide de benzer bir sonuç elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre arkadaşlık alanında özerk motivasyon arttıkça ergenin sosyal yeterliği de artmaktadır. Bu ilişkide, ergenin cinsiyetine ve ergenlik evresine göre bir farklılaşma elde edilmemiş olmasına rağmen algılanan özerklik desteği ve sıcak aile iklimi düzeyinin bu ilişkide de düzenleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Ancak yüksek düzeyde özerklik desteği ve sıcaklık algılayan ergenlerde özerk motivasyon sosyal yeterliği daha güçlü bir biçimde yordamıştır.

Elde edilen bu sonuçlar alan yazınla örtüşmektedir. Çalışmalar arkadaşlık alanında özerk motivasyonun ergenlerin arkadaşlık alanında yeterlik algılarını yordadığını göstermektedir (Soenens ve Vansteenkiste, 2005). Daha önce de değinildiği gibi arkadaş seçimlerini bu şekilde özerk bir motivasyonla gerçekleştiren ergenin, bir arkadaşı ile ilişki başlatıp onu sürdürebilmesi, arkadaşları ile uyum içinde olması, bir diğer deyişle, arkadaşlık alanında sosyal yeterliğe sahip olması beklendiği bir bulgudur. Ayrıca aile ikliminin düzenleyici rolü ile ilgili elde edilen bulgu da alan yazın ile uyumludur. Müdahaleci ve özerkliği desteklemeyen ebeveynlik uygulamalarının ergenin sosyal yeterliğine zarar verdiği bilinmektedir (Grolnick, 2003; Karavasilis, Doyle, ve Markiewicz, 2003; Nelson ve Crick, 2002; Soenens, Vansteenkiste, Duriez, ve Goossens, 2006). Dolayısıyla bir taraftan ergenin özerk motivasyonu onun sosyal yeterliğini beslerken (Soenens ve Vansteenkiste, 2005), diğer taraftan düşük düzeyde özerklik desteği sağlayan ve sıcak olmayan ebeveynlik iklimi ergenin sosyal yeterliğine zarar verebilmektedir.

Arkadaşlık alanında özerk motivasyon kızlarda olumsuz arkadaşlığı yordamazken, erkeklerde negatif olarak yordamaktadır. Bu bulgu daha önce de bahsedilen boylamsal bir çalışmanın (Kındap, 2011) bulgularına çok benzemektedir. Nitekim sözü edilen çalışmada, destekleyici ebeveynlik uygulamalarının arkadaşlıklar üzerindeki etkisinde özerk motivasyonun aracı rolü incelendiğinde destekleyici ebeveynliğin ergenlerin arkadaşlık ilişkilerindeki özerk motivasyonunu artırdığı ve erkek ergenlerin bu yolla daha fazla olumlu arkadaşlıklar, daha az olumsuz arkadaşlıklar deneyimledikleri görülmüştür. Erkeklerde özerk motivasyonun olumsuz arkadaşlık üzerindeki yordayıcı gücünün daha yüksek olması bir taraftan kızların olumsuz arkadaşlıklarının erkeklerden daha az olmasıyla ve erkeklerin daha fazla risk altında olmasıyla (Bukowski ve ark., 1994; Brendgen ve ark., 2000; Ciairano ve ark., 2007; Kındap, 2011; Sayıl ve ark., 2012) açıklanabileceği gibi diğer taraftan da özerk motivasyonun koruyucu rolünün erkeklerde daha fazla olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca arkadaşlık alanında özerk motivasyon ve olumsuz arkadaşlık arasındaki negatif ilişkide, özerkliği destekleyici ve sıcak aile ikliminin düzeyine ve ergenlik evresine göre bir farklılaşma elde edilmemiştir. Elde edilen bu negatif ilişkinin alan yazınla örtüştüğü görülmektedir. Örneğin ergenin, ana babasının arkadaşlıkları ile ilgili koyduğu kuralları içselleştirmesi, bir diğer deyişle özerk motivasyonu, sapkın arkadaşları ile daha az bir arada olması ile ilişkili bulunmuştur (Soenens ve ark., 2009).

Araştırmadan elde edilen sonuçlar destek stratejisinin hem kızlarda hem de erkeklerde olumlu arkadaşlığı ve sosyal yeterliği pozitif olarak yordadığını, ancak erkeklerde bu ilişkilerin daha güçlü olduğunu göstermektedir. Buna karşı destek stratejisi olumsuz arkadaşlığı erkeklerde negatif olarak yordarken, kızlarda yordamamıştır. Ayrıca özerk motivasyon erkeklerde destek stratejisi ve bütün sonuç değişkenler (olumlu arkadaşlık, sosyal yeterlik ve olumsuz arkadaşlık) arasındaki ilişkide tam aracı bir rol oynarken kızlarda ise destek stratejisi ile olumlu arkadaşlık ve sosyal yeterlik arasındaki ilişkilerde kısmi aracı bir rol oynamaktadır.

Destek stratejisinin hem olumlu arkadaşlığı hem de sosyal yeterliği pozitif olarak yordaması ile ilgili sonuçlar alan yazın ile örtüşmektedir (Gerardy ve ark., 2015; Mounts, 2011; Sayıl ve ark., 2012; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003). Ancak destek stratejisinin kızlarda da hem olumlu arkadaşlığı hem de sosyal yeterliği beslemesine

rağmen erkeklerde bu ilişkilerin daha güçlü olmasını, kızların akran ilişkilerinin erkeklerden daha yakın olduğunu, daha fazla olumlu sosyal arkadaşına sahip olduğu ve arkadaşları ile daha az çatışma yaşadığını gösteren araştırma bulguları (Bukowski ve ark., 1994; Brendgen ve ark., 2000; Ciairano ve ark., 2007; Kındap, 2011; Sayıl ve ark., 2012) ile açıklamak mümkündür. Sözü edilen çalışmalar kızların zaten herhangi bir desteğe ihtiyaç duymadan da daha yüksek düzeyde olumlu arkadaşlığa ve sosyal yeterliğe sahip olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan alan yazın destek stratejisinin olumsuz arkadaşlığı negatif olarak yordadığını, ebeveynlerin desteğinin çocuğun olumsuz akran gruplarına katılma olasılığını azalttığını ve bu stratejinin daha az sapkın arkadaşla bir arada bulunma ve daha az sapkın davranış sergileme ihtimali ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Fisher ve Feldman, 1998; Gerardy ve ark., 2015; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003). Araştırma bulguları erkeklerden elde edilen sonuçların alan yazın ile tutarlı olmasına rağmen kızların sonuçlarının alan yazın ile örtüşmediğini göstermektedir. Destek stratejisi ve sonuç değişkenler arasındaki ilişkilerle ilgili sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde, kızların olumlu arkadaşlık ilişkileri kurarken annenin desteğine erkekler kadar ihtiyaç duymadıkları gibi, olumsuz arkadaşlıklardan uzak dururken de desteğe erkekler kadar ihtiyaç duymadıkları düşünülebilir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar destek stratejisinin hem ilk hem de orta ergenlikte olumlu arkadaşlık ve sosyal yeterliği pozitif, olumsuz arkadaşlığı ise negatif olarak yordadığını göstermektedir. Ayrıca destek stratejisi ile olumsuz arkadaşlık arasındaki ilişkide özerk motivasyonun tam aracı, destek stratejisi ile sosyal yeterlik arasındaki ilişkide ise kısmi aracı bir rol oynadığı görülmektedir. Söz edilen ilişkilerde ergenlik evresine ilişkin bir farklılaşma elde edilmemiştir. Ancak destek stratejisi ile olumlu arkadaşlık arasındaki ilişkide özerk motivasyon ilk ergenlikte kısmi aracı bir rol oynarken orta ergenlikte tam aracı bir rol üstlenmiştir. Bu da orta ergenlikten itibaren ebeveynlerin kullanacağı stratejilerin ergenin arkadaşlıklarını doğrudan değil de dolaylı olarak etkilemeye başlayacağına bir işaret olarak değerlendirilebilir.

Özerkliği destekleyici ve sıcak aile iklimi düzeyine göre yapılan karşılaştırmalarda ise destek stratejisinden olumlu ve olumsuz arkadaşlığa giden yollar farklılaşmıştır. Düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile iklimi algılayan ergenlerde destek stratejisi olumlu arkadaşlığı pozitif olarak yordarken, yüksek düzeyde özerklik desteği ve sıcak

aile iklimi algılayan ergenlerde ise destek stratejisi olumsuz arkadaşlığı negatif olarak yordamıştır. Ayrıca özerk motivasyon, özerkliği destekleyici sıcak aile ikliminin düşük düzeyde olduğu ergen grubunda, destek stratejisi ile olumlu arkadaşlık arasındaki ilişkide; özerkliği destekleyici sıcak aile ikliminin yüksek düzeyde olduğu ergen grubunda ise destek stratejisi ile olumsuz arkadaşlık arasındaki ilişkide tam aracı bir rol üstlenmiştir.

Bu sonuçlardan hareketle hali hazırda özerklikleri desteklenen ve sıcak bir aile iklimine sahip ergenlerin akran ilişkileri konusunda bir desteğe ihtiyaç duymadan da olumlu arkadaşlıklar kurabileceği görülmektedir. Bunun yanında özerkliklerini desteklemeyen ve sıcak olmayan bir aile iklimine sahip olan ergenler ise ancak anneleri akranları ile arkadaşlık kurması onları teşvik ettiğinde ya da ortamlar yarattığında, olumlu arkadaşlıklar kurabilmektedir. Ayrıca olumsuz bir aile iklimine sahip bu ergenlerin ebeveynlerinden arkadaşlarıyla daha iyi ilişkiler kurabilmek için alacakları desteğin onları olumsuz arkadaşlıklardan koruyucu bir etkiye sahip olmadığı görülmektedir. Oysa özerkliği destekleyici sıcak aile iklimine sahip ergenlerde annelerin arkadaşlıkları konusunda vereceği destek aynı zamanda onları olumsuz arkadaşlıklarından koruyucu bir etkiye sahipmiş gibi görünmektedir.

Kontrol stratejisi kızlarda ve erkeklerde olumlu arkadaşlığı negatif, olumsuz arkadaşlığı ise pozitif olarak yordamıştır. Ancak kontrol stratejisi ve olumsuz arkadaşlık arasındaki ilişki erkeklerde anlamlı bir biçimde daha güçlüdür. Ayrıca kontrol stratejisi ile olumlu arkadaşlık arasındaki ilişkide özerk motivasyonun hem kız hem de erkeklerde tam aracı bir rol oynadığı görülmektedir.

Kontrol stratejisinin müdahaleci bir ebeveynlik uygulaması olduğu düşünüldüğünde, sonuçların beklendik yönde olduğu söylenebilir. Çünkü ergenler yüksek düzeyde kontrol algıladıklarında ebeveynlerinin koydukları kuralları önemsememekte, hatta bu kurallara reddetmekle kalmayıp, ebeveynleri tarafından istenmeyen arkadaşları ile daha fazla görüşmeye başlamaktadırlar (Tilton-Weaver ve ark., 2013). Ebeveyn otoritesini sorguladıkları bir dönemden geçen ergenler (Smetana ve Asquith, 1994) bu uygulamaları kendi kişisel dünyalarına bir taciz olarak algıladıkları için de bu tepkiyi verebilmektedirler (Soenens ve ark., 2007). Çünkü anneler arkadaşları hakkında bilgi edinebilmek için, örneğin, çocuklarının telefon ya da bilgisayar gibi kişisel eşyalarını

karıştırılmaktadır. Kız ve erkekler arasında ortaya çıkan farklılaşmalar erkeklerin annelerinin kontrol çabalarına kızlardan daha fazla tepki gösterdiğine bir işaret olarak kabul edilebilir. Ayrıca sapkın arkadaşlarla bir arada olma ya da arkadaşları ile çatışma ihtimali daha yüksek olan erkeklerin (Brendgen ve ark., 2000; Bukowski ve ark., 1994; Sayıl ve ark., 2012) annelerinden aşırı düzeyde kontrol algıladıkları durumlarda istenmeyen tepkileri ortaya koyma ihtimalleri de daha yüksek olacaktır.

Ergenlik evresine göre yapılan karşılaştırmalarda da kontrol stratejisi olumlu arkadaşlığı negatif, olumsuz arkadaşlığı ise pozitif olarak yordamıştır. Ayrıca kontrol stratejisi ile olumsuz arkadaşlık arasındaki ilişkide özerk motivasyon ilk ergenlikteki ergenler için kısmi aracı, orta ergenlikteki ergenler içinse tam aracı bir rol üstlenmiştir. Elde edilen bu yöndeki bulgu destek stratejisinde olduğu gibi kontrol stratejisinde de ebeveynlerin etkilerinin doğrudan değil de dolaylı olmaya başladığına işaret ediyor olabilir. Her iki stratejide de benzer sonuçların elde edilmesi bu görüşü destekler niteliktedir. Ayrıca bilindiği gibi, ergenliğin ilk yıllarından itibaren ebeveyn gözetiminden gittikçe uzaklaşan çocuklar anne babalarıyla değil arkadaşları ile vakit geçirmeyi daha çok tercih etmektedirler (Steinberg, 2007). Bunun yanında ergenliğin ilk evresinde orta ergenliğe göre annelerine kendilerini daha fazla açtıkları, annelerinin çocuklarını daha fazla izlediği ve kendilerinden daha çok bilgi talep ettiği görülmektedir (Laird, Pettit, Bates ve Dodge, 2003; Sayıl ve ark., 2012). Bu sonuçlar annenin, çocuğunu ilk ergenlik döneminde doğrudan, orta ergenlik döneminde ise dolaylı olarak etkilemeye çalıştığına ilişkin bir destek sağlamaktadır.

Özerkliği destekleyici sıcak aile iklimi düzeyine göre yapılan karşılaştırmalarda kontrol stratejisi, düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcaklık algılayan grupta olumsuz arkadaşlığı pozitif olarak yordamasına rağmen, yüksek düzeyde özerklik desteği ve sıcaklık algılayan grupta ise negatif olarak yordamıştır. Elde edilen bu bulgu Kendini Belirleme Kuramı temelinde değerlendirildiğinde, kuramın bakış açısı ile tamamen uyumlu bir sonuç elde edildiği görülmektedir (örn., Kındap, 2011; Ojanen, Sijtsema, Hawley ve Little, 2010). Alan yazın özerklikleri için tehdit oluşturan bir uygulamaya maruz kalan ergenlerin, güven ve ilişkisellik algılarının zarar gördüğünü ve bu sonucun onların akranlarıyla olan ilişkilerine yansıdığını göstermektedir (Soenens ve Vansteenkiste, 2005). Ebeveynlerin özerkliği desteklemeyen soğuk bir aile iklimi

içerisinde kullandıkları kontrol stratejisi de psikolojik kontrole benzer bir biçimde ergenlerin özerklikleri için tehdit oluşturmaktadır. Bu tehdide maruz kalan ergenlerin akranları ile ilişkilerinin daha çatışmalı olması ve olumsuz bir arkadaşlık ilişkisi rapor etmesi beklendik bir sonuçtur. Ancak ebeveynler bunu ergenin özerkliği için tehdit oluşturmayacak bir biçimde, hatta özerkliğini destekleyici bir iklimde yaptığında, ergenlerin hem annelerinin kurallarını daha fazla içselleştirdiği hem de sapsin arkadaşları ile daha az bir arada oldukları görülmüştür (Soenens ve ark., 2009).

Yasaklama stratejisi ise hem sosyal yeterliği hem de olumsuz arkadaşlığı negatif olarak yordamaktadır, cinsiyete ve ergenlik evresine bağılı bir farklılaşma elde edilmemiştir. Ancak yasaklama stratejisi ile arkadaşlık alanında özerk motivasyon arasındaki ilişki anlamsız olduğu için aracı ilişkiler sınanamamıştır. Daha önce de bahsedildiği gibi yasaklama stratejisini kullanan annelerin koydukları kurallar sağlıklı, sosyal geleneksel veya akademik alanla ilgilidir ve ergenler ebeveynlerinin bu konularda otoritelerini devam ettirebileceklerini düşünmektedirler (Nucci, 2001; Smetana, 1995). Ergenler bu düşünceye sahip olduklarında yasaklama stratejisi, kontrol stratejisinde olduğu gibi, bir tepki verme isteği uyandırmamaktadır ve bu sebeple özellikle annelerinin beklentilerinin ve isteklerinin tam aksi yönünde davranış sergilememektedirler. Ancak annelerin koydukları yasaklamalar, bir taraftan onları istenmeyen arkadaşların olumsuz etkilerinden korusa da diğer taraftan bu durum ergenler için genellenebilmektedir ve sosyal yeterlik algılarına zarar verebilmektedir. (Grolnick, 2003; Karavasilis, Doyle ve Markiewicz, 2003; Nelson ve Crick, 2002; Soenens, Vansteenkiste, Duriez ve Goossens, 2006).

Aile ikliminin düzeyine göre yapılan karşılaştırmalarda ise algılanan yasaklama stratejisi düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcaklık algılayan grupta sosyal yeterliği negatif olarak yordarken yüksek düzeyde özerklik desteği ve sıcaklık algılayan grupta bu ilişki anlamsız çıkmıştır. Yasaklama stratejisi doğrudan ergenin özerkliğine bir müdahaleyi içermemesine rağmen bu yasaklamanın kullanıldığı soğuk ve özerkliği desteklemeyen aile ikliminin ergenin sosyal yeterliğine zarar verdiği düşünülebilir. Hatırlanacağı gibi ebeveynin uyguladığı yasaklama, ergenlerin olumsuz arkadaşlarının varlığında ortaya çıkan tepkisel bir yasaklama çabasını içermektedir ve bu tez çalışmasındaki yapısal korelasyonlardan da görülebileceği gibi ergenin sosyal yeterliği

ile yasaklama stratejisi arasında bir ilişki bulunmamıştır. Ancak düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcak aile ikliminin olduğu bir ortamda yasaklama stratejisinin ergenin sosyal yeterliğini negatif olarak yordaması aslında var olan olumsuz aile ikliminin ergenin sosyal yeterliğine zarar verdiğini düşündürmektedir. Nitekim ergenin özerkliğinin desteklenmediği ebeveynlik uygulamalarının onun sosyal yeterlik algısına zarar verebileceğini gösteren çalışmalar mevcuttur (Grolnick, 2003; Soenens ve ark., 2006).

Anne-ergen bildirimleri çerçevesinde sınınan ve ergenin cinsiyetine göre yapılan karşılaştırmaları içeren model, annelerin akran ilişkileri konusunda kız çocuklarına verdiği desteğin onların olumsuz arkadaşlıklarını yordadığını, erkekler içinse böyle bir ilişkinin elde edilmediğini göstermektedir. Elde edilen bu yöndeki bulgu dikkat çekicidir. Hatırlanacağı gibi ergen bildirimine dayalı analiz sonuçları bu bulgunun tam tersi yönündedir. Algılanan destekleme stratejisi erkek ergenlerde olumsuz arkadaşlığı negatif olarak yordarken, kızlarda bu ilişki anlamsızdır.

Ergen ve anne-ergen bildirimleri çerçevesinde sınınan modellerde birbirinin tersi yönünde sonuçların elde edilmiş olması, ergen ve ebeveynin bu stratejilerle ilgili algılarının birbirinden çok farklı olabileceğini düşündürmektedir. Alan yazın, ergen ve ebeveynler arasında, ebeveyn uygulamaları ile ilgili ortaya çıkan farklılıklara sık sık vurgu yapmıştır (örn., Carlson, Cooper ve Spradling, 1991; Mounts, 2007; Noller, Seth-Smith ve Schweitzer, 1992). Örneğin Mounts (2007) tarafından yapılan çalışmada ergenlerin annelerinin bildirdiğinden daha az rehberlik ve danışmanlık algıladıkları rapor edilmektedir. Hatta ergen ve ebeveyn tarafından bildirilen danışmanlık stratejisinin düzeyleri arasındaki korelasyonel ilişki anlamsız bulunmuştur. Bu çalışmada da istatistiksel olarak doğrudan sınınanmış olsa da annelerin rapor ettiği destek stratejisi ergenlerin bildirdiği destek stratejisinden görece daha yüksektir. Bu sebeple sınınan modellerde ortaya çıkan farklılaşmalar şaşırtıcı görünmemektedir. Ayrıca araştırmadan elde edilen bu sonuçlar erkek ergenlerin annelerinin vereceği desteğin onların olumsuz arkadaşlıkları için koruyucu bir faktör olduğunu düşünürken tam tersine, annelerin ise kız çocuklarına vereceği desteğin bu işleve sahip olduğunu düşündüklerine işaret ediyor olabilir. Nitekim, anne babaların özellikle kız çocuklarının arkadaşlık ilişkileri ile ilgili verecekleri çabanın daha kayda değer sonuçlar vereceğini düşündüklerini gösteren çalışmalar mevcuttur (Vernberg ve ark., 1993).

Ergenlik evresine göre yapılan karşılaştırmalarda anne-ergen çiftinin bildirimlerine dayanan analiz sonuçları, ebeveynin rapor ettiği destek stratejisinin ilk ergenlikteki olumlu arkadaşlıkları pozitif, olumsuz arkadaşlıkları negatif olarak yordadığını göstermektedir. Orta ergenlikte ise bu ilişkiler anlamsızdır. Bunun yanında annenin rapor ettiği kontrol stratejisi orta ergenlikteki olumlu arkadaşlıkları negatif olarak yordarken, ilk ergenlikte bu ilişki anlamsızdır.

Hatırlanacağı gibi ergen bildirimlerine dayanan modellerde destek olumlu arkadaşlığı pozitif, olumsuz arkadaşlığı ise negatif olarak yordamaktaydı ve ergenlik evreleri arasında anlamlı bir fark elde edilmemişti. Anne-ergen bildirimlerine dayanan modellerde elde edilen fark annelerin verdikleri destekle özellikle daha küçük yaşlardaki çocuklarının arkadaşlık ilişkilerini daha fazla etkileyebileceklerini düşündüklerine işaret ediyor olabilir. Nitekim hatırlanacağı gibi, bu tez çalışmasının betimsel bulguları da alan yazındaki bazı çalışmalarla örtüşen bir biçimde (Sayıl ve ark., 2012) annelerin yaşları daha küçük olan çocuklarının arkadaşlık ilişkilerini daha iyi yönetebileceklerini düşündüklerini göstermektedir.

Son olarak, özerkliği destekleyici ve sıcak aile iklimi düzeyine göre yapılan karşılaştırmalarda anne-ergen bildirimleri ile oluşturulan modeller, ebeveynin rapor ettiği yasaklama stratejisinin, düşük düzeyde özerklik desteği ve sıcaklık algılayan ergenlerin rapor ettiği özerk motivasyonu pozitif, sosyal yeterliği de negatif olarak yordadığını göstermektedir. Yüksek düzeyde özerklik desteği ve sıcaklık algılayan ergenlerde ise bu ilişkiler anlamsızdır. Hatırlanacağı gibi cinsiyet ve ergenlik evresinin düzenleyici rolü incelenirken ergen ve anne-ergen bildirimleri ile oluşturulan modeller de birbirleri ile karşılaştırılmıştır. Ancak anne-ergen bildirimleri ile oluşturulan modellerde annenin rapor ettiği stratejiler ergenin özerk düzenlemesini yordamadığı için aracı ilişkiler de sınanamamıştı. Dolayısıyla da ergen ve anne-ergen bildiriminden elde edilen modellerde çok farklı örüntüler ortaya çıkmıştı. Aile iklimi düzeyinin düzenleyici rolünün incelendiği ve anne-ergen bildirimleri ile elde edilen bu modellerde ise ergen bildirimlerine dayalı olarak oluşturulan modellerden elde edilen değerlerden görece daha düşük olsa da ilişkilerin benzer bir örüntüde oldukları görülmüştür. Aynı zamanda sadece yasaklama strateji için de olsa aracı ilişkilerin sınanabildiği görülmektedir. Bu

sonuç da özerkliği destekleyici ve sıcak aile iklimi düzeyinin görece daha güçlü bir düzenleyici değişken olabileceğini düşündürmektedir.

4.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE ÖNERİLER

Hatırlanacağı gibi bu araştırmada annelerin ergen çocuklarının arkadaşlık ilişkilerini yönetmek için kullandıkları stratejilerinin öncülleri ve sonuçları incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini ortaokul 7. ve 8. sınıf ile lise 9. ve 10. sınıfa devam eden ergenler ve bu ergenlerin anneleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla araştırma enlemesine kesitsel bir çalışma olma özelliğini taşımaktadır. Araştırmanın hem ilk hem de orta ergenlik evresinden ergenlerle yürütülmüş olması farklı yaş gruplarındaki ergenlerde ortaya çıkacak farklılaşmalarla ilgili bilgi sağlasa da birey içi değişimlerin de anlaşılabilmesi için boylamsal çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin ortaokul 7. sınıfa devam eden öğrencilerin lise 10. sınıfa kadar inceleneceği bir çalışma, arkadaşlık ilişkilerinde hem ilk ergenlikten orta ergenliğe geçişte hem de ergenin okul değiştirme sürecinde ortaya çıkacak değişimlere de ışık tutacaktır.

Ayrıca araştırmanın enlemesine kesitsel bir yöntemle gerçekleştirilmiş olmasından dolayı ilişkilerin yönü hakkında nedensel bir çıkarım yapmak uygun değildir. Sonuçlar ergenden ebeveyne giden tek yönlü bir ilişki olabileceği gibi ebeveynden ergene giden tek yönlü bir ilişkinin de olabileceğini düşündürmektedir. Ergenin özellikleri ve ebeveyn akran yönetim stratejileri arasındaki ilişki incelenirken ilişkilerin yönünün daha doğru bir biçimde anlaşılabilmesi için boylamsal çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu araştırmanın örneklemini sadece ergenlerin değil anne-ergen çiftinin oluşturması verinin tek bir kaynaktan toplanmasının doğurabileceği bir sınırlılık olan paylaşılan yöntem varyansını düşürmüştür. Ancak bundan sonraki çalışmalarda sadece anne-ergen çiftinin değil; anne-baba-ergen çiftlerinin kullanılması, ebeveynlerin cinsiyete bağlı rollerinin belirlenmesinde ayrıntılı ve önemli bilgiler sağlayacaktır. Ayrıca anne ve babanın uygulamaları arasındaki farklılıkların ve uyuşmanın ergenin sonuç davranışlarına nasıl etki edeceği de incelenebilecektir.

Ebeveynlerin akran yönetimi davranışlarının öncülleri ve sonuçlarının incelendiği bu çalışmada örneklemin neredeyse tamamını evli ve eşleriyle birlikte yaşayan anneler ve onların çocukları oluşturmuştur. İleride yapılacak olan çalışmalarda tek ebeveynli ergenlerde ebeveyn akran yönetimi stratejisindeki farklılaşmalar incelenebilir.

Bu araştırmanın örneklemini Ankara'nın şehir merkezinde bulunan okullarda okuyan, çoğunluğu orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki anneler ve onların çocukları

oluşturmaktadır. Elde edilen bulguların değerlendirilmesinde örneklemin bu özellikleri dikkate alınmalıdır. İleride yapılacak olan çalışmalarda Ankara kent merkezi dışındaki yerleşkelerde yaşayan, farklı sosyo-ekonomik özelliklere sahip ebeveynler ve onların ergen çocuklarının da incelenmesinin önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada her bir anne yalnızca bir çocuğu için kullandığı stratejileri rapor etmiştir. İleride yapılacak olan çalışmalarda annelerin farklı yaşlarda ve cinsiyetlerdeki çocukları için kullandıkları stratejilerin araştırılması ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin doğasının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilecektir. Örneğin, böyle bir araştırma sonucunda, aynı annenin farklı yaş ve cinsiyetteki çocuklarına benzer stratejileri kullanıp kullanmadığı incelenebilecektir. Bunun yanı sıra bu tarz bir çalışma, annelerin kullandıkları stratejilere ilişkin algıların kardeşler arasında ne kadar farklılaşacağını da inceleme olanağı sağlayacaktır.

Bu çalışmada yalnızca üç akran yönetimi stratejisine yer verilmiş olsa da alan yazın ebeveynlerin kullandıkları çok sayıda stratejisi (örn., bilgi arama, aracılık) olduğunu ve bu stratejilerin çeşitlendirilebileceğini göstermektedir. Bu sebeple ebeveynlerin ergen çocukları için kullandıkları bu stratejilerin daha detaylı bir biçimde anlaşılabilmesi için niteliksel çalışmalara ihtiyaç vardır.

Bu çalışmada ergenin özellikleri ile ilgili olarak yalnızca ergenden bilgi alınmıştır. Ergenler de özellikle sapkın davranışlar ya olumlu sosyal davranışlar gibi özellikleri ile bilgi verirken sosyal beğenirlik etkisi ile sapkın davranışlarını daha az, olumlu sosyal davranışlarını ise daha fazla rapor etme eğiliminde olabilirler. Bu sebeple ergenlerin özellikleri hakkında anne ya da babadan, öğretmenden ve yakın bir arkadaşından da bilgi alınması alanda çalışan uzmanlar için daha nesnel bilgiler sağlayacaktır.

4.4. ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE SONUÇ

Hatırlanacağı gibi, bu çalışmanın iki temel amacı vardır: Araştırmanın birinci amacı, ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin öncülleri olarak hem annenin inançları ve amaçlarının hem de ergenin ve arkadaşının özelliklerinin rolünü incelemektir. Ergen ve anne bildirimlerinin kullanıldığı bu çalışmada ergenin cinsiyeti ve ergenlik evresinin düzenleyici rolü de incelenmiştir.

Araştırmanın ikinci amacı ise ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin; olumlu arkadaşlık, olumsuz arkadaşlık ve sosyal yeterlik üzerindeki yordayıcı rolünü; bu ilişkide arkadaşlık alanındaki özerk motivasyonun da aracı rolünü incelemektir. Ergen ve anne bildirimlerinin kullanıldığı bu çalışmada, ergenin cinsiyeti ve ergenlik evresinin dışında, özerkliği destekleyici ve sıcak aile iklimi düzeyinin de düzenleyici rolü incelenmiştir.

Annenin inanç ve amaçları modelinde anne bildirimlerinden elde edilen sonuçlar, sosyalleştirme alanında otorite inancına sahip olan annelerin, her üç stratejiyi de kullanma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Sadece kızlarda otorite inancı ile kontrol stratejisi arasındaki ilişki, orta ergenlikte ise otorite inancı ile yasaklama stratejisi arasındaki ilişki anlamsız bulunmuştur.

Annenin otoritesinin keyfilğine ilişkin bir inanca sahip olması ise her üç stratejiyi kullanma ihtimalini de azaltmaktadır. Ancak kızlarda ve ilk ergenlerde annenin otoritesinin keyfilğine ilişkin inancı ile destek arasındaki ilişki anlamsızken; erkeklerde bu inanç ile kontrol stratejisi arasındaki ilişki, orta ergenlikte ise bu inanç ile kontrol ve yasaklama arasındaki ilişki anlamsız çıkmıştır.

Burada dikkat çeken en önemli nokta, sosyalleştirme alanlarında otorite inancı ve otoritenin keyfilğine ilişkin inancın her ikisi de ebeveyn akran yönetim stratejileri ile ilişkili olmasına rağmen, bu ilişkinin yönünün farklılaşmış olmasıdır. Sosyalleştirme alanında otorite inancına sahip olan annelerin temel amacı, çocuklarının akran ilişkilerini düzenlemek gibi görünürken, otoritenin keyfilğine inanan annelerin ise öyle bir amaca sahip olmadığı, sadece otoritelerini çocuklarına hissettirmek çabasında olduğu düşünülmektedir.

Annenin sosyalleştirme alanında otorite inancı ve otoritesinin keyfilğine ilişkin inancı sadece annelerden alınan bildirimler doğrultusunda yapılan analizlerde yordayıcı bir

role sahip görünmektedir. Ancak annenin yeterlik inancı, endişesi ve amaçları ise hem anne hem de anne-ergen bildirimleri ile yürütülen analizlerde anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuştur.

Annenin yeterlik inancının güçlü bir yordayıcı olduğu, yeterlik inancı yüksek olan annelerin her üç akran yönetim stratejisini de uygulama ihtimalinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sadece ilk ergenlikte yeterlik inancı ile yasaklama arasındaki ilişkinin anlamsız olduğu görülmektedir. Bunun yanında, anne ve anne-ergen bildirimlerinden elde edilen sonuçlar da çok benzer bir örüntü çizmiştir: Annenin yeterlik inancı her üç stratejiyi de pozitif olarak yordamıştır.

Yeterlik inancı gibi, annenin endişesi ve amaçlarının sonuç değişkenlerle ilişkileri de anne ve anne-ergen raporlarında benzer bir örüntü göstermektedir: Annenin endişesi arttıkça, kontrol ve yasaklama stratejilerini kullanma ihtimali de artmaktadır. Ayrıca annenin çocuğunun arkadaşlık ilişkileri ile ilgili ne kadar çok amacı varsa, arkadaşlık ilişkilerini de o kadar çok kontrol etmeye çalışıyor gibi görünmektedir. Anne ve anne-ergen bildirimlerinde bu ilişkide de benzer bir örüntü elde edilmiş olsa da annenin endişesi sadece orta ergenlerde kontrol ve yasaklamayı yordamaktadır. Bunlara ek olarak cinsiyete yönelik bir farklılaşma da elde edilmiştir: Endişesi yüksek olan kız anneleri kontrol stratejisini erkek anneleri ise yasaklama stratejisini daha büyük olasılıkla kullanmaktadırlar.

Annenin inançları ve amaçları modellerinde, anne ve anne-ergen raporları arasında göze çarpan bir takım farklılaşmalar söz konusudur. Bunlara örnek olarak beta katsayı değerlerindeki farklılaşmalar verilebileceği gibi değişkenler arasındaki ilişkilerin anlamsızlaşması ya da yön değiştirmesi de verilebilir. Sadece annenin inançları ve amaçları modellerinde değil, aynı zamanda ergenin ve arkadaşının özellikleri modelleri ve ebeveyn akran yönetiminin sonuçları modellerinde de karşılaştığımız bu durumun en temel sebeplerinden birisi annelerin uyguladığını bildirdiği stratejileri ergenlerin farklı biçimde algılamalarıdır. Daha önce de bahsedildiği gibi ergenler, annelerine kıyasla daha fazla kontrol ve yasaklama, daha az destek ve sıcaklık algılama eğilimindedirler.

Bu kısım bir bütün olarak değerlendirildiğinde, hem annenin inançları hem de amaçlarının çocuklarının akranları ile ilişkilerini düzenlerken önemli bir role sahip

olduğu görülmektedir. Özellikle yeterlik algısı başta olmak üzere annenin endişesi ve amaçlarının ise görece daha güçlü yordayıcılar olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Çünkü anne-ergen bildirimleri ile yürütülen analizlerde bile yordayıcı güçlerini korumuşlardır. Ayrıca cinsiyete ve ergenlik evresine göre elde edilen farklılaşmalar da ebeveynlerin farklı cinsiyetten ya da ergenlik evresinden çocuklarını sosyalleştirmeye çalışırken farklı amaç ve inançlara sahip olduklarını ve ona göre davrandıklarını göstermiştir.

Diğer taraftan daha fazla sayıda sapkın arkadaşları olduğunu bildiren erkekler ve orta ergenlikteki ergenler, daha fazla kontrol; kızlar ise daha fazla yasaklama algıladıklarını rapor etmişlerdir. Ancak kızlarda beklenin aksine elde edilen bu bulgu, ilişkinin önerilenin tersi yönünde olabileceğini düşündürmüştür. Bir diğer deyişle ergen etkisinin yanında ebeveyn etkisinden de söz etmek mümkün görünmektedir. Daha fazla oranda olumlu sosyal davranış rapor eden kızların aynı zamanda, annelerinden arkadaşlık ilişkileriyle ilgili daha fazla kontrol ve yasaklama algılaması da bu düşüncüyü güçlendirmektedir.

Derslere yönelik algılar, olumlu sosyal arkadaşların varlığı ve ergenin sergilediği saldırganlık davranışlarının ebeveyn akran yönetim stratejileri ile ilişkileri ergen ve anne-ergen bildirimleri kullanılarak gerçekleştirilen analizlerde benzer bir örüntü sergilemiştir. Bulgular incelendiğinde Türkçe ve Matematik derslerinde başarılı olduğunu düşünen ergenlerin, bir taraftan arkadaşlık ilişkilerinde annelerinden daha fazla destek algıladıkları ama aynı zamanda daha fazla yasaklama da algıladıkları görülmektedir. Aslında bu sonuç, annelerin bir taraftan çocuklarının arkadaşları ile ilişkilerini desteklemeye çalıştıklarını, bir taraftan da onları bir risk faktörü olarak gördüklerini düşündürmektedir. Diğer taraftan cinsiyet ya da ergenlik evresi fark etmeksizin olumlu sosyal arkadaşına sahip olan ergenlerin annelerinin, onların arkadaşlıklarını destekledikleri görülmektedir. Ayrıca olumlu sosyal arkadaşları ile birlikte daha fazla vakit geçirdiğini bildiren erkekler ve orta ergenlikteki ergenler, annelerinden daha fazla yasaklama algıladıklarını bildirmiştir. Beklenmeyen bir biçimde elde edilen bu ilişki de önerilenin aksine ergenden ebeveyne bir etkinin olma ihtimalini güçlendirmektedir.

Ebeveyn akran yönetiminin öncülleri ile ilgili sınıranan bu modeller göstermiştir ki, anneler çocuklarının akran ilişkilerini düzenlerken, hem ergenin kendisinin hem de arkadaşının özellikleri önemli bir role sahiptir. Bu ilişkiler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, özellikle olumlu sosyal arkadaşların varlığı başta olmak üzere derslere yönelik algılar ve saldırganlığın görece daha güçlü yordayıcılar olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Çünkü anne-ergen bildirimleriyle yürütülen analizler de bile akran yönetim stratejileri üzerindeki yordayıcı güçlerini korumaya devam etmişlerdir. Ancak bir diğer taraftan bu ilişkilerin tek yönlü olmayabileceği görülmüştür. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, annelerin kullandıkları akran yönetim stratejilerinin, ergenlerin ve arkadaşlarının davranışlarına bir tepki olarak ortaya çıkabileceği gibi, sapkın davranışlar ya da olumlu sosyal arkadaşlar gibi ergenin uyumunun bazı belirleyicilerinin de annelerin söz konusu akran yönetim stratejilerini kullanmasının ya da kullanmamasının bir sonucu olabileceğini düşündürmektedir.

Ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin arkadaşlık alanındaki özerk motivasyon üzerindeki rolü incelendiğinde, destek stratejisini kullanan annelerin çocuklarının motivasyonlarını besledikleri, bunun aksine kontrol stratejisini kullanan annelerin ise özerk motivasyona zarar verdikleri görülmektedir. Ayrıca arkadaşlık alanındaki özerk motivasyonu yüksek olan ergenlerin olumlu arkadaşlıklar seçme ihtimali artmakta ve kendilerini sosyal açıdan daha yeterli hissettiklerini rapor etmektedirler. Bunun aksine bu ergenlerin olumsuz arkadaşlıklar kurma ihtimallerinin de daha düşük olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın sonuçları, annelerin kullandıkları akran yönetim stratejilerinin çocuklarının arkadaşlık ilişkileri üzerinde önemli ve belirleyici bir rolünün olabileceğini göstermektedir. Bu süreç hem doğrudan hem de arkadaşlık alanındaki özerk motivasyonu artırarak ya da azaltarak ortaya çıkabilmektedir. Araştırma bulguları, cinsiyet ve ergenlik evresine ilişkin farklılaşmaların varlığına işaret etmiş olmasına rağmen, en keskin farklılaşmaların özerkliği destekleyici sıcak aile iklimi düzeyine göre yapılan karşılaştırmalarda ortaya çıktığını göstermektedir. Örneğin, kontrol stratejisi özerkliğin desteklenmediği ve soğuk bir aile ikliminde, ergenin motivasyonunu negatif olarak yordarken, özerkliğin desteklendiği ve sıcak aile ikliminde bu ilişki anlamsız çıkmıştır. Bir diğer deyişle, ebeveynlerin müdahale içeren davranışları, olumlu bir

iklimin varlığında, ergenin özerkliğine zarar vermemiştir. Aynı zamanda, özerkliğin desteklenmeği soğuk bir aile ikliminde yasaklama stratejisi ergenin sosyal yeterliğini negatif olarak yordarken, özerkliğin desteklendiği sıcak aile ikliminde bu ilişki de anlamsız çıkmıştır. Elde edilen bu araştırma bulgularından yola çıkarak; olumlu bir aile ikliminin, annelerin kullandığı akran yönetimi stratejilerinin ortaya çıkaracağı olumsuz sonuçların etkilerinin azaltılmasında bir tampon görevi gördüğünü söylemek mümkün görünmektedir. Özerkliğin desteklenmediği, olumsuz aile iklimi ise ortaya çıkabilecek olan olumsuz durumları daha da artırabilmektedir.

Bu sebeple özellikle ergen çocuklarının akranları ile ilişkilerini düzenlemeye çalışan anneler için iki noktanın göz ardı edilmemesi son derece kritiktir. Birinci olarak, çocuklarının arkadaşlık alanındaki özerk motivasyonlarına zarar vermekten kaçınılmalıdır ve mümkünse bunu olabildiğince beslemeye çalışmalıdırlar. Çünkü bu araştırma da göstermiştir ki çocuğun arkadaşlık alanı ile ilgili özerk motivasyonu ne kadar yüksekse, hem olumlu arkadaşlıklar kurma ihtimali hem de sosyal yeterlik algısı o kadar artmaktadır. Aynı zamanda olumsuz arkadaşlarından uzak durmayı da o kadar başarabilmektedir. İkinci olarak ise hangi stratejiyi kullanırlarsa kullansınlar özerkliği destekleyici ve sıcak bir aile iklimi yaratmaya çalışmalıdırlar. Aksi halde bu konuda verecekleri bütün çabalar boşa çıkacaktır ve özellikle kontrol ve yasaklama gibi stratejileri kullandıklarında istemedikleri tepkilerle ve sonuçlarla karşılaşabileceklerdir. Unutulmamalıdır ki ergenin iyilik halini sağlayabilmesi ve sürdürebilmesi için sahip olması gereken üç temel ihtiyaçtan ikisi *özerklik* ve *ilişkisel*dir.

KAYNAKÇA

- About, F. E. ve Mendelson, M. J. (1996). Determinants of friendship selection and quality: Developmental perspectives. W. M. Bukowski, A. F. Newcomb ve W. W. Hartup (Eds.), içinde *The company they keep: Friendship during childhood and adolescence* (pp. 87–112). New York: Cambridge University Press.
- Aikins, J. W., Bierman, K. L. ve Parker, J. G. (2005). Navigating the transition to junior high school: The influence of pretransition friendship and self-system characteristics. *Social Development, 14*(1), 42–60.
- Allen, J. P., Hauser, S. T., Bell, K. L. ve O'Connor, T. G. (1994). Longitudinal assessment of autonomy and relatedness in adolescent family interactions as predictors of adolescent ego development and self-esteem. *Child Development, 65*, 179-194.
- Astone, N. M., McLanahan, S.S. (1991). Family structure, parental practices. *American Sociological Review, 56*, 309-320.
- Azmitia, M. ve Montgomery, R. (1993). Friendship, transactive dialogues, and the development of scientific reasoning. *Social development, 2*(3), 202-221.
- Azmitia, M. ve Perlmutter, M. (1989). Social influences on children's cognition: State of the art and future directions. Reese H. W. (Ed.), *Advances in Child Development and Behavior, 22*, Academic Press, New York.
- Baldwin, A. L. (1955). *Behavior and development in childhood*. New York: Dryden.
- Bandura, A. (1989). Social cognitive theory. In R. Vasta (Ed.), *Six theories of child development: Annals of Child Development* (Vol. 6, p. 1–60). Greenwich, CT: JAI.
- Baumeister, R. ve Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin, 117*, 497-529.

- Bates, J. E., Pettit, G. S., Dodge, K. A. ve Ridge, B. (1998). Interaction of temperamental resistance to control and restrictive parenting in the development of externalizing behavior. *Developmental Psychology*, 34(5), 982.
- Barber, B. K., Stolz, H. E. ve Olsen, J. A. (2005b). Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing relevance across time, culture, and method. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 70(282), 1-137.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37, 887-907.
- Bayar, Y. ve Coştur, R. (2012). Ebeveynin Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği geliştirme çalışması, *Yayınlanmamış çalışma*.
- Bayar, Y., A., Kumru, A., Kındap, Y. ve Sayıl, M. (2012, Nisan) Ebeveyn akran yönetimi stratejileri ile olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkilerde akran bağlılığı ve arkadaş niteliğinin aracı rolü. A. Kumru (Oturum Başkanı), *İleri ergenlik döneminde olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar: Ebeveyn, akran ve bireysel özellikler bağlamında doğrudan ve dolaylı etkilerin incelenmesi* içinde. 17. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde gerçekleştirilmiş panel. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Bayraktar, F., Kındap, Y., Kumru, A. ve Sayıl, M. (2010). Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin (OSDS) Türk ergen örnekleminde psikometrik açıdan incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(26), 1-13.
- Beattie, C. (1970). Entrance age to kindergarten and first grade: Its effect on cognitive and affective development of students. Retrieved from U.S. Department of Health, Education and Welfare:

http://vnweb.hwwilsonweb.com.proxy.lib.utc.edu/hww/results/external_link_maincontentframe.jhtml?_DARGS=/hww/results/results_common.jhtml.44
- Bee, H. ve Boyd, D. (2007). *The developing child*. Boston: Pearson International Edition.

- Bell, R. Q. (1979). Parent, child, and reciprocal effects. *American Psychologist, 24*, 821–826.
- Bellmore, A., Villarreal, V. M., & Ho, A. Y. (2011). Staying cool across the first year of middle school. *Journal of Youth & Adolescence, 40*, 776-785.
- Benda, B. B. ve Whiteside, L. (1995). Testing an integrated model of delinquency using LISREL. *Journal of Social Science Research, 21*, 1–32.
- Benenson, J. F., Apostoleris, N. H. ve Parnass, J. (1997). Age and sex differences in dyadic and group interaction. *Developmental Psychology, 33*, 538-543.
- Berndt, T. (1979). Developmental changes in conformity to peers and parents. *Developmental Psychology, 15*, 608-616.
- Berndt, T. J., Hawkins, J. A. ve Jiao, Z. (1999). Influences of friends and friendships on adjustment to junior high school. *Merrill Palmer Quarterly: Journal of Developmental Psychology, 45*(1), 13–41.
- Berndt, T. J. ve Keefe, K. (1995). Friends' influence on adolescents' adjustment to school. *Child Development, 66*, 1312–1329.
- Berndt, T. J. ve Keefe, K. (1996). Friends' influence on school adjustment: A motivational analysis. J. Juvonen ve K. Wentzel (Eds.), içinde *Social motivation: Understanding children's school adjustment* (pp. 248–278). New York: Cambridge University Press.
- Berndt, T. J., Laychak, A. E. ve Park, K. (1990). Friends' influence on adolescents' academic achievement motivation: An experimental study. *Journal of Educational Psychology, 82*, 664–670.
- Beutel, A. M. ve Johnson, M. K. (2004). Gender and prosocial values during adolescence: A research note. *Sociological Quarterly, 45*, 379-393.
- Beyers, W. ve Goossens, L. (1999). Emotional autonomy, psychosocial adjustment, and parenting: Interactions, moderating, and mediating effects. *Journal of Adolescence, 22*, 753-769.

- Billy, J. ve Udry, J. (1985a). The influence of male and female best friends on adolescent sexual behavior. *Adolescence*, 20, 21-32.
- Billy, J. ve Udry, J. (1985b). Patterns of adolescents' friendship and effects on sexual behavior. *Social Psychology Quarterly*, 48, 27-41.
- Bishop, J. (1999). Nerd harassment, incentives, school priorities and learning. S. Mayer ve P. Peterson (Eds.), içinde *Earning and Learning*. Washington: Brookings Institution Press.
- Bjorkqvist, K. (1994). Sex differences in physical verbal, and indirect aggression: A review of recent research. *Sex Roles*, 30, 177-188.
- Bogenschneider, K., Wu, M., Raffaelli, M. ve Tsay, J. (1998). Parent influences on adolescent peer orientation and substance use: The interface of parenting practices and values. *Child Development*, 69, 1672-1688.
- Bolger, K. E., Patterson, C. J. ve Kupersmidt, J. B. (1998). Peer relationships and self-esteem among children who have been maltreated. *Child development*, 69(4), 1171-1197.
- Borawski, E. A., Ievers-Lands, C. E., Lovegreen, L. D. ve Trapi, E. S. (2003). Parental monitoring negotiated unsupervised time and parental trust: The role of perceived parenting practices in adolescent health risk behaviors. *Journal of Adolescent Health*, 33, 60-70.
- Boxer, P., Tisak, M. S. ve Goldstein, E. (2004). Is it to be good? An exploration of aggressive and prosocial behavior subtypes in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(2), 91-100.
- Brehm, J. W. (1966). *A theory of psychological reactance*. New York, NY: Academic Press.
- Brendgen, M., Bowen, F., Rondeau, N. ve Vitaro, F. (1999). Effects of friends' characteristics on children's social cognitions. *Social Development*, 8(1), 41-51.

- Brendgen, M., Markiewicz, D., Doyle, A. B. ve Bukowski, W. M. (2001). The relations between friendship quality, ranked-friendship preference, and adolescents' behavior with their friends. *Merrill-Palmer Quarterly*, 47(3), 395-415.
- Brendgen, M., Vitaro, F. ve Bukowski, W. M. (2000). Stability and variability of adolescents' affiliation with delinquent friends: Predictors and consequences. *Social Development*, 9, 205–225.
- Brown, B. (1990). Peer Groups. S. Feldman ve G Elliot (Ed.), içinde *At the threshold: The developing adolescent* (171- 196). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brown, B., Clasen, D. ve Eicher, S. (1986). Perceptions of peer pressure, peer conformity dispositions, and self reported behavior among adolescents. *Developmental Psychology*, 22, 521-530.
- Brown, B. B., Mounts, N. S., Lamborn, S. D. ve Steinberg, L. D. (1993). Parenting practices and peer group affiliation in adolescence. *Child Development*, 64, 467–482.
- Bugental, D. B. ve Cortez, V. (1988). Physiological reactivity to responsive and unresponsive children as modified by perceived control. *Child Development*, 59(3), 686-693.
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child Development*, 61(4), 1101-1111.
- Buhrmester D. (1996). Need fulfillment, interpersonal competence, and the developmental contexts of early adolescent friendship. W. Bukowski, A. Newcomb, W. Hartup (Ed.), içinde *The Company They Keep: Friendship in childhood and adolescence* (158-185). New York: Cambridge University Press.
- Bukowski, W. M., Hoza, B. ve Boivin, M. (1994). Measuring friendship quality during pre- and early adolescence: The Development and psychometric properties of the

- Friendship Qualities Scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11, 471–484.
- Cairns, R. B., Leung, M. C., Buchanan, L. ve Cairns, B. D. (1995). Friendships and social networks in childhood and adolescence: Fluidity, reliability, and interrelations. *Child Development*, 66, 1330-1345.
- Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S. ve Randall, B. A. (2003). Sociocognitive and behavioral correlates of a measure of prosocial tendencies for adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 23(1), 107-134.
- Carlo, G., Crockett, L. J., Randall, B. A. ve Roesch, S. C. (2007). A latent growth curve analysis of prosocial behavior among rural adolescents. *Journal of Research on Adolescence*, 17(2), 301-324.
- Carlson, C. I., Cooper, C. R. ve Spradling, V. Y. (1991). Developmental implications of shared versus distinct perceptions of the family in early adolescence. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 1991(51), 13-32.
- Chang, S.-J., Witteloostuijin, A.V. ve Eden, L. (2010). From the editors: Common method variance in international business research. *Journal of International Business Studies*, 41, 178-184.
- Ciairano, S., Rabaglietti, E., Roggero, A., Bonino, S. ve Beyer, W. (2007). Patterns of adolescent friendships, psychological adjustment and antisocial behavior: The moderating role of family stress and friendship reciprocity. *International Journal of Behavioral Development*, 31(6), 539–548.
- Claes, M. ve Simard, R. (1993). Friendship characteristics of delinquent adolescents. *International Journal of Adolescence & Youth*, 3, 287–301.
- Cohn, D., Patterson, C. ve Christopoulos, C. (1991). The family and children's peer relationships. *Journal of Social and Personal Relationships*, 8, 315-346.
- Coleman, P. K. ve Karraker, K. H. (1997). Self-efficacy and parenting quality: findings and future applications. *Developmental Review*, 18, 47–85.

- Coşkun, L. ve Sayıl, M. (2006). Yatılı, taşınmalı ve normal eğitim yapılan ilköğretim okulu öğrencilerinin davranış-uyum sorunları, okullarına ilişkin tutum, algıladıkları sosyal destek ve okul başarıları arasındaki ilişkiler. *Eğitim Bilimlerinde Kuram ve Uygulama Dergisi*, 6(2), 271-300.
- Crick, N. R. (1995). Relational aggression: The role of intent attributions, feelings of distress, and provocation type. *Development and psychopathology*, 7, 313-322.
- Crick, N. R. ve Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115(1), 74-101.
- Cumsille, P., Darling, N., Flaherty, B. P. ve Martinez, M. L. (2006). Chilean adolescents' beliefs about the legitimacy of parental authority: individual and age-related differences. *International Journal of Behavioural Development*, 30, 97-106.
- Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: an integrative model. *Psychological Bulletin*, 113, 487-496.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Dishion, T. J., Andrews, D. W., Kavanagh, K. ve Soberman, L. H. (1996). Preventive interventions for high-risk youth: The Adolescent Transitions Program. R. J. McMahon (Ed), *Preventing childhood disorders, substance abuse, and delinquency. Banff international behavioral science series, Vol. 3.*, (pp. 184-214). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc.
- Dishion, T. J. ve Owens, L. D. (2002). A longitudinal analysis of friendship and substance use: Bidirectional influence from adolescence to adulthood. *Developmental Psychology*, 38, 480-491.

- Dix, T. (1992). Parenting on behalf of the child: Empathic goals in the regulation of responsive parenting. I. E. Sigel, A.V. McGillicuddy-DeLisi ve J. J. Goodnow (Eds.), içinde *Parental belief systems: Psychological consequences for children* (pp. 319-346). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Dix, T. ve Branca, S. H. (2003). Parenting as a goal-regulation process. L. Kuczynski (Ed.), içinde *Handbook of dynamics in parent-child relations* (pp. 167-188). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dix, T. H. ve Grusec, J. E. (1984). Parent attribution processes in the socialization of children. I. E. Sigel (Ed.), içinde *Parental belief systems: The psychological consequences for children* (201-223). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Doğruyol, B. (2008). *The impact of parental control and support on the development of chronic self-regulatory focus*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Donovan, W. L. (1981). Maternal learned helplessness and physiologic response to infant crying. *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 919-926.
- Donovan, W. L. ve Leavitt, L. A. (1985). Simulating conditions of learned helplessness: The effects of interventions and attributions. *Child Development*, 56, 594-603.
- Dornbusch, S. M., Ritter, P., Leiderman, H., Roberts, D. ve Fraleigh, M. (1987). The relation of parenting style to adolescent school performance. *Child Development*, 58, 1244-1257.
- Dumka, L. E., Stoerzinger, H. D., Jackson, K. M. ve Roosa, M. W. (1996). Examination of the cross-cultural and cross-language equivalence of the Parenting Self-Agency Measure. *Family Relations*, 45, 216-222.
- Dunn, J. ve Munn, P. (1987). Development of justification in disputes with mother and sibling. *Developmental Psychology*, 23(6), 791.

- Eccles, J. ve Harold, R. (1996). Family involvement in children's and adolescent's schooling. In A. Booth ve J. Dunn (Eds.), *Family-school links: How do they affect educational outcomes* (pp. 3–34). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Edwards, C. P., Knoche, L. ve Kumru, A. (2004). Socialization of boys and girls in natural contexts. Carol R. Ember ve Melvin Ember (Ed.), içinde *Encyclopedia of Sex and Gender, Vol. 1: Men and Women in the World's Cultures* (pp. 34-41). Hingham MA: Kluwer Academic Publishers.
- Eisenberg N. ve Fabes R. A. (1998). Prosocial Development. N. Eisenberg ve W. Damon (Ed.), içinde *Handbook of child development, Vol. 4: Social, emotional and personality development (701–778)*, New York: Wiley.
- Epstein, J. (1983). The influence of friends on achievement and affective outcomes. In J. L. Epstein ve N. Karweit (Eds.), *Friends in school* (pp. 177-200). New York: Academic Press.
- Fabes, R. A., Carlo, G., Kupanoff, K. ve Laible, D. (1999). Early adolescence and prosocial/ moral behavior I: The role of individual processes. *Journal of Early Adolescence, 19*, 5-16.
- Farrington, D. P. ve Hawkins, J. D. (1991). Predicting participation, early onset, and later persistence in officially recorded offending. *Criminal Behaviour and Mental Health, 1*, 1–33.
- Fisher L. ve Feldman S.S. (1998). Familial antecedents of young adult health risk behavior: A longitudinal study, *Journal of Family Psychology, 12*, 66-80.
- Fletcher, A. C., Darling, N. ve Steinberg, L. (1995). Parental monitoring and peer influences on adolescent substance use. J. McCord (Ed.), içinde *Coercion and punishment in longterm perspective* (pp. 259 – 271). Cambridge, MA: Cambridge University Press.

- Fletcher, A. C., Elder, G. H. ve Mekos, D. (2000). Parental influences on adolescent involvement in community activities. *Journal of Research on Adolescence*, 10, 29–48.
- Fuligni, A. J. (1998). Authority, autonomy, and parent-adolescent conflict and cohesion: A study of adolescents from Mexican, Chinese, Filipino, and European backgrounds. *Developmental Psychology*, 34, 782–792.
- Freedman-Doan, C. R., Arbreton, A. J. A., Harold, R. D. ve Eccles, J. S. (1993). Looking forward to adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 13(4), 472–502.
- Freedman, D. A. (1997). From association to causation via regression. *Advances in Applied Mathematics*, 18, 59–110.
- Fuligni, A. J. ve Eccles, J. S. (1993). Perceived parent-child relationships and early adolescents' orientation towards peers. *Developmental Psychology*, 29, 622–632.
- Furstenberg, F. F., Cook, T. D., Eccles, J., Elder, G. H. ve Sameroff, A. (1999). *Managing to make it: Urban families and adolescent success*. Chicago: University of Chicago Press.
- Galambos, N. L. ve Maggs, J. (1991). Out-of-school care of young adolescents and self-reported behavior. *Developmental Psychology*, 27, 644–655.
- Gauze, C., Bukowski, W. M., Aquan-Assee, J. ve Sippola, L. K. (1996). Interactions between family environment and friendship and associations with self-perceived well-being during early adolescence. *Child development*, 67(5), 2201–2216.
- Ge, X., Conger, R. D. ve Elder, G. H., Jr. (1996). Coming of age too early: Pubertal influences on girls' vulnerability to psychological distress. *Child Development*, 67, 3386–3400.
- Gerardy, H., Mounts, N. S., Luckner, A. E. ve Valentiner, D. P. (2015). Mothers' management of adolescent peer relationships: associations with aggressive, prosocial, and playful behavior. *The Journal of Genetic Psychology*, 176(5), 299–314.

- Gingold, R. (2003). *Adolescents' perceptions of how their parents shape their friendships*. Unpublished dissertation manuscript. Yeshiva University.
- Gottman, J. M. ve Parker, J. G., (1987). *Conversations of friends: Speculations on affective development*. New York: Cambridge University Press.
- Gralinski, J. H. ve Kopp, C. B. (1993). Everyday rules for behavior: Mothers' requests to young children. *Developmental Psychology*, 29(3), 573.
- Gray, R. (1985). Criteria to determine entry into school: A review of the research. Retrieved from the Illinois State Board of Education, Department of Planning, Research, and Evaluation:

http://vnweb.hwwilsonweb.com.proxy.lib.utc.edu/hww/results/external_link_main_content_frame.jhtml?_DARGS=/hww/results/results_common.jhtml.44
- Grolnick, W. S. (2003). *The psychology of parental control: How well-meant parenting backfires*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Grolnick, W. S. ve Ryan, R. M. (1989). Parent styles associated with children's self-regulation and competence in school. *Journal of Educational Psychology*, 81, 143-154.
- Grolnick, W. S., Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (1991). The inner resources for school performance: Motivational mediators of children's perceptions of their parents. *Journal of Educational Psychology*, 83, 508-517.
- Guroglu , B. , van Lieshout , C. F. M. , Haselager , G. J. T. ve Scholte , R. H. J. (2007). Similarity and complementarity of behavioral profiles of friendship types and types of friends: Friendships and psychosocial adjustment. *Journal of Research on Adolescence*, 17(2), 357–386.
- Harma, M. (2008). *The impact of parental control and marital conflict on adolescents' self-regulation and adjustment*. Unpublished master thesis, The Middle East Technical University, Ankara.

- Hastings, P. D. ve Grusec, J. E. (1998). Parenting goals as organizers of responses to parent-child disagreement. *Developmental Psychology*, 34(3), 465.
- Hawkins, J. D., Catalano, R. F., ve Miller, J. Y. (1992). Risk and protective factors for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: Implications for substance abuse prevention. *Psychological Bulletin*, 112, 64-105.
- Hawkins, J. D., Herrenkohl, T., Farrington, D. P., Brewer, D., Catalano, R. F. ve Harachi, T. W. (1998). A review of predictors of youth violence. R. Loeber, D. P. Farrington (Ed), içinde *Serious & violent juvenile offenders: Risk factors and successful interventions* (pp. 106-146). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications.
- Hodges, E., Boivin, M., Vitaro, F. ve Bukowski, W. M. (1999). The power of friendship: Protection against an escalating cycle of peer victimization. *Developmental Psychology*, 35, 94-101.
- Hoover-Dempsey, K. ve Sandler, H. (1997). Why do parents become involved in their children's education? *Review of Educational Research*, 67, 3-42.
- Ide, J. K., Parkerson, J., Haertel, G. ve Walberg, H. (1981). Peer group influence on educational outcomes: A quantitative synthesis. *Journal of Educational Psychology*, 73, 472-484.
- Johnson, J. H. (2005). *Examining family structure and parenting processes as predictors of delinquency in African-American adolescent females*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg.
- Kakihara, F. ve Tilton-Weaver, L. (2009). Adolescents' interpretations of parental control: Differentiated by domain and types of control. *Child Development*, 80, 1722-1738. doi:10.1111/j.1467-8624.2009.01364.x
- Kandel, D. ve Andrews, K. (1987). Processes of adolescent socialization by parents and peers. *The International Journal of the Addictions*, 22, 319-342.

- Karavasillis, L., Doyle, A. B. ve Markiewicz, D. (2003). Associations between parenting style and attachment to mother in middle childhood and adolescence. *International Journal of Behavioral Development*, 27, 153-164.
- Keijsers, L., Branje, S. J. T., Van der Valk, I. E. ve Meeus, W. (2010). Reciprocal effects between parental solicitation, parental control, adolescent disclosure, and adolescent delinquency. *Journal of Research on Adolescence*, 20, 88–113.
- Keijsers, L., Branje, S., Hawk, S. T., Schwartz, S. J., Frijns, T., Koot, H. M. ve Meeus, W. (2012). Forbidden friends as forbidden fruit: Parental supervision of friendships, contact with deviant peers, and adolescent delinquency. *Child Development*, 83, 651-666.
- Kohn, M. (1989). *Class and conformity: A study in values*. University of Chicago Press.
- Kerns, K. A., Klepac, L. ve Cole, A. (1996). Peer relationships and preadolescents' perceptions of security in the child-mother relationship. *Developmental psychology*, 32(3), 457-466.
- Kerr, M. ve Stattin, H. (2003). Parenting adolescents: action or reaction? A. C. Crouter ve A. Booth (Ed), içinde *Children's Influence on Family Dynamics* (pp. 121–151). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Kerr, M. Stattin, H. ve Burk, W. J. (2010). A reinterpretation of parental monitoring in longitudinal perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 20(1), 39-64.
- Ketterlinus, R. D. ve Lamb, M. E. (1994). *Adolescent problem behaviors*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Ketterlinus, R. D., Lamb, M. E. ve Nitz, K. A. (1994). Adolescent nonsexual and sex-related problem behaviors: Their prevalence, consequences, and co-occurrence. R. D. Ketterlinus ve M. E. Lamb (Eds.), içinde *Adolescent problem behaviors: Issues and research* (pp. 17-39). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

- Kındap, Y. (2011). *Kendini belirleme kuramı temelinde ergenlikte destekleyici ebeveynlik, akademik ve sosyal uyum ve kendini belirleme düzeyi arasındaki ilişkilerin boylamsal olarak incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Kındap, Y., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2008). Anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: Benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 95-110.
- Kim, K. J., Conger, R. D., Lorenz, F. O. ve Elder Jr, G. H. (2001). Parent–adolescent reciprocity in negative affect and its relation to early adult social development. *Developmental psychology*, 37(6), 775.
- Kumru, A., Carlo, G. ve Edwards, C. P. (2004). Olumlu sosyal davranışların ilişkisel, kültürel, bilişsel ve duyuşsal bazı değişkenlerle ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(54), 109-125.
- Lacourse, E., Nagin, D., Tremblay, R. E., Vitaro, F. ve Claes, M. (2003). Developmental trajectories of boys' delinquent group membership and facilitation of violent behaviors during adolescence. *Development and Psychopathology*, 15, 183–197.
- Ladd, G. (1992). Themes and theories: Perspectives on processes in family-peer relationships. R. Parke ve G. Ladd (Eds.), içinde *Family-peer relationships: Modes of linkage* (3-34). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Ladd, G. W. (1999). Peer relationships and social competence during early and middle childhood. *Annual Review of Psychology*, 50, 333-359.
- Ladd, G.,ve Golter, B. (1988). Parents' management of preschoolers' peer relations: Is it related to children's social competence? *Developmental Psychology*, 24, 109-117.
- Ladd, G. W. ve LeSieur, K. D. (1995). Parents and children's peer relationships. M. Bornstein (Ed.), içinde *Handbook of Parenting, Volume 4: Applied and Practical Parenting* (377–409). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

- Ladd, G. W. ve Pettit, G. S. (2002). Parenting and the development of children's peer relationships. M. Bornstein (Ed.), içinde *Handbook of Parenting, Volume 5: Practical Issues in Parenting* (pp. 269–309). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Ladd, G. W., Profilet, S. M. ve Hart, C. H. (1992). Parents' management of children's peer relations: Facilitating and supervising children's activities in the peer culture. R. D. Parke ve G. W. Ladd (Eds.), içinde *Family peer relationships: Modes of linkage* (pp. 215- 253). Hillsdale, NJ : Erlbaum.
- Ladd, G. W. ve Troop-Gordon, W. (2003). The role of chronic peer difficulties in the development of children's psychological adjustment problems. *Child development, 74*(5), 1344-1367.
- Lagerspetz, K. M. ve Bjorkqvist, K. (1994). Indirect aggression in boys and girls. Huesmann, L. R. (Ed.), içinde *Aggressive Behavior: Current Perspectives* (pp. 131-150). Plenum, New York.
- Laird, R. D., Pettit, G. S., Bates, J. E. ve Dodge, K. A. (2003). Parents' monitoring-relevant knowledge and adolescents' delinquent behavior: Evidence of correlated developmental changes and reciprocal influences. *Child Development, 74*(3), 752-768. doi: 10.1111/1467-8624.00566.
- Lamborn, S.D., Mounts, N.S., Steinberg, L. ve Dornbusch, S.M. (1991). Patterns of competence and adjustment among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development, 62*, 1049-1065
- Lansford, J. E., Criss, M. M., Pettit, G. S., Dodge, K. A. ve Bates, J. E. (2003). Friendship quality, peer group affiliation, and peer antisocial behavior as moderators of the link between negative parenting and adolescent externalizing behavior. *Journal of Research on Adolescence, 13*, 161–184.
- Larson, R. ve Richards, M. H. (1991). Daily companionship in late childhood and early adolescence: Changing developmental contexts. *Child Development, 62*(2), 284-300.

- LeVine, R. A. (1988). Human parental care: Universal goals, cultural strategies, individual behavior. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 1988(40), 3-12.
- Lieberman, M., Doyle A. B. ve Markiewicz, D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: Associations with peer relations. *Child Development*, 70, 202–13.
- Loeber, R., Farrington, D. P., Stouthamer-Loeber, M. ve van Kammen, W. B. (1998). Antisocial behavior and mental health problems: Explanatory factors in childhood and adolescence. Mahwah, NJ: Laurance Erlbaum Associates.
- Loudin, J. L., Loukas, A. ve Robinson, S. (2003). Relational aggression in college students: Examining the roles of social anxiety and empathy. *Aggressive Behavior*, 29, 430-439.
- Lytton, H. (1990). Child and parent effects in boys' conduct disorder: A reinterpretation. *Developmental Psychology*, 26, 683–697.
- Maccoby, E. E. (1992). The role of parents in the socialization of children: An historical overview. *Developmental psychology*, 28(6), 1006.
- Marshall, S. K., Tilton-Weaver, L. C. ve Bosdet, L. (2005). Information management: Considering adolescents' regulation of parental knowledge. *Journal of Adolescence*, 28(5), 633-647.
- Magnusson, D., Stattin, H., ve Allen, V. (1986). Differential maturation among girls and its relation to social adjustment: A longitudinal perspective. P. Baltes, D. Featherman ve R. Lerner (Ed.), içinde *Life-span development and behavior*: Vol. 7 (pp. 135-172). New York: Academic Press.
- Malhotra, N.K., Kim, S.S. ve Patil, A. (2006), Common method variance in IS research: A comparison of alternative approaches and a reanalysis of past research, *Management Science*, 52(12), 1865-1883.

- Marsh , P. , Allen , J. P. , Ho , M. , Porter , M. ve McFarland , F. C. (2006). The changing nature of adolescent friendships: Longitudinal links with early adolescent ego development. *Journal of Early Adolescence*, 24(1), 55 – 62.
- Maxwell, K. A. (2002). Friends: The role of peer influence across adolescent risk behaviors. *Journal of Youth and Adolescence*, 31, 267–277.
- McDowell, D. J. ve Parke, R. D. (2009). Parental correlates of children's peer relations: an empirical test of a tripartite model. *Developmental Psychology*, 45(1), 224-235.
- McGuire, K. D. ve Weisz, J. R. (1982). Social cognition and behavioral correlates of preadolescent chumship. *Child Development*, 53, 1478–1484.
- Medrich, E., Roizen, J., Rubin, V. ve Buckley, S. (1982). *The serious business of growing up: A study of children's lives outside of school*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Mize, J. ve Pettit, G. S. (1997). Mothers' social coaching, mother-child relationship style, and children's peer competence: Is the medium the message? *Child Development*, 68, 312-332.
- Mize, J., Russell, A. ve Pettit, G. S. (1998). Further explorations of family-peer connections: the role of parenting practices and parenting style in children' development of social competence. P. T. Slee ve K. Rigsby (Ed.), içinde *Children's Peer Relations* (pp. 31–44). New York: Routledge.
- Mounts, N. S. (2000). Parental management of adolescent peer relationship: What are its effects on friend selection? K. Kerns, J. Contreras ve A. Neal-Barnett (Ed.), içinde *Family and peers: Linking two social world* (169-193). Westport, CT: Praeger Publishers.
- Mounts, N. S. (2001). Young adolescents' perceptions of parental management of peer relationships. *Journal of Early Adolescence*, 21, 92–122.
- Mounts, N. S. (2002). Parental management of adolescent peer relationships in context: the role of parenting style. *Journal of Family Psychology*, 16, 58–69.

- Mounts, N. S. (2004). Adolescents' perceptions of parental management of peer relationships in an ethnically diverse sample. *Journal of Adolescent Research*, 19, 446–467.
- Mounts, N. S. (2007). Adolescents' and their mothers' perceptions of parental management of peer relationships. *Journal of Research on Adolescence*, 17, 169–178.
- Mounts, N. S. (2008). Linkages between parenting and peer relationships: A model for parental management of adolescents' peer relationships. M. Kerr, H. Stattin ve R. Engels (Ed.), içinde *What can parents do? New insights into the role of parents in adolescent problem behavior* (163–190). Malden, MA: Wiley.
- Mounts, N. S. (2011). Parental management of peer relationships and early adolescents' social skills. *Journal of Youth and Adolescence*, olume 40(4),16-427.
- Mounts, N. S. ve Steinberg, L. (1995). An ecological analysis of peer influence on adolescent grade-point-average and drug use. *Developmental Psychology*, 31, 915–922.
- Muris, P. (2001). A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youths. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 23, 145–149.
- Musaağaoğlu, C. ve Güre, A. (2005). Ergenlerde davranışsal özerklik ile algılanan anababa tutumları arasındaki ilişkiler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 79-94.
- Nangle, D.W., Erdley, C. A., Newman, J. E., Mason, C. A. ve Carpenter, E. M. (2003). Popularity, friendship quantity, and friendship quality: Interactive influences on children's loneliness and depression. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32(4), 546–555.
- Neiderhiser, J. M., Reiss, D., Hetherington, E. M. ve Plomin, R. (1999). Relationships between parenting and adolescent adjustment over time: genetic and environmental contributions. *Developmental Psychology*, 35(3), 680.
- Nelson, D. A. ve Crick, N. R. (2002). Parental psychological control: Implications for childhood physical and relational aggression. B. K. Barber (Ed.), içinde *Intrusive*

parenting: How psychological control affects children and adolescents (pp. 168-189). Washington, DC: APA.

- Nelson, D. A., Mitchell, C. ve Yang, C. (2008). Intent attributions and aggression: A study of children and their parents. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 793– 806.
- New, R. S. (1988). Parental goals and Italian infant care. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 1988(40), 51-63.
- Newcomb, A. F. ve Bagwell, C. L. (1995). Children's friendship relations: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 117, 306–347.
- Noom, M. J., Dekovic, M. ve Meeus, W. (2001). Conceptual analysis and measurement of adolescent autonomy. *Journal of Youth and Adolescence*, 30, 577-595.
- Nucci, L. P. (2001). *Education in the Moral Domain*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nucci, L. P., Camino, C. ve Sapiro, C. M. (1996). Social class effects on Northeastern Brazilian children's conceptions of areas of personal choice and social regulation. *Child Development*, 67, 1223–1242.
- O'Brien, S. F., Bierman, K. L. (1988). Conceptions and perceived influences of peer groups: Interviews with preadolescents and adolescents. *Child Development*, 59(1), 360-365.
- Ojanen, T., Grönroos, M. ve Salmivalli, C. (2005). An interpersonal circumplex model of children's social goals: Links with peer-reported behavior and sociometric status. *Developmental Psychology*, 41(5), 699–710.
- Ojanen, T., Grönroos, M. ve Salmivalli, C. (2005). An interpersonal circumplex model of children's social goals: Links with peer-reported behavior and sociometric status. *Developmental Psychology*, 41, 699-710.

- Ojanen, T., Sijtsema, J. J., Hawley, P. H., Little, T.D. (2010). Intrinsic and extrinsic motivation in early adolescents' friendship development: Friendship selection, influence, and prospective friendship quality. *Journal of Adolescence* 33, 837–85
- Ojanen T, Grönroos M, Salmivalli C. (2005). An interpersonal circumplex model of children's social goals: Links with peer-reported behavior and sociometric status. *Developmental Psychology*, 41(5), 699–710.
- Oshima, T. C. ve Domaleski, C. S. (2006). Academic performance gap between summer-birthday and fall-birthday children in grades K-8. *The Journal of Educational Research*, 99(4), 212-217.
- Öztürk, A. ve Sayıl, M. (2012). Ergenin arkadaşları ve uyumu ile annenin akran yönetimi davranışları arasındaki ilişkilerde annenin inançlarının aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27(69), 1-16.
- Parke, R. ve Bhavnagri, N. (1989). Parents as managers of children's peer relationships. D. Belle (Ed.), içinde *Children's social networks and social supports* (241-259). New York: Wiley.
- Parke, R. D., Killian, C. M., Dennis, J. et al. (2003). Managing the external environment: The parent and child as active agents in the system. L. Kuczynski (Ed.), içinde *Handbooks of Dynamics in Parent-child Relations* (pp. 247–270). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Parke, R. D. ve O'Neil, R. (1999). Social relationships across contexts: family-peer linkages. W. A. Collins ve B. Laursen (Ed.), içinde *Relationships as Developmental Contexts: The Minnesota Symposium on Child Psychology, Vol: 30* (211–239). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Parker, J. ve Asher, S. (1993). Friendship and friendship quality in middle childhood: Links with peer group acceptance and feelings of loneliness and social dissatisfaction. *Developmental Psychology*, 29, 611-621.
- Pasley, K. ve Gecas, V. (1984). Stresses and satisfactions of the parental role. *The Personnel and Guidance Journal*, 62, 400-404.

- Patterson, G. R., Bank, L. ve Stoolmiller, M. (1990). The preadolescents' contributions to disrupted family process. In R. Montemayor, G. R. Adams ve T. P. Gullota (Eds.), *From childhood to adolescence: A transitional period?* (pp. 107-133). Newbury Park, CA: Sage.
- Patterson, G. R., Forgatch, M. S., Yoerger, K. L. ve Stoolmiller, M. (1998). Variables that initiate and maintain an early-onset trajectory for juvenile offending. *Development and Psychopathology*, 10, 531-547.
- Patterson, G. R., Reid, J. ve Dishion, T. (1992). *Antisocial boys*. Eugene, OR: Castalia.
- Patterson, G. R. ve Stouthamer-Loeber, M. (1984). The correlation of family management practices and delinquency. *Child Development*, 55, 1299-1307.
- Pekel-Uludağlı, N. ve Sayıl, M. (2009). Ergenlik dönemindeki gençlerin risk alma davranışı ile ebeveynleri ve akranlarıyla olan ilişkilerinin niteliğinin incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(23), 14-28.
- Persson, S., Stattin, H. ve Kerr, M. (2004). Adolescents' conceptions of family democracy: Does their own behaviour play a role? *European Journal of Developmental Psychology*, 1, 317-330.
- Poulin, F., Nadeau, K. ve Scaramella, L. V. (2012). The role of parents in young adolescents competence with peers: An observational study of advice giving and intrusiveness. *Merrill-Palmer Quarterly*, 58, 437-462.
- Profilet, S. M. ve Ladd, G. (1994). Do mothers' perceptions and concerns about preschoolers' competence predict their peer-management practices? *Social Development*, 2, 205-221
- Puttallaz, M. ve Heflin, A. H. (1990). Parent-child interaction. S. R. Asher ve J. D. Coie (Ed.) içinde, *Peer rejection in childhood* (189-216). New York: Cambridge University Press.
- Richman, A. L., Miller, P. M. ve Solomon, M. J. (1988). The socialization of infants in suburban Boston. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 40, 65-74.

- Rubin K. H., Bukowski, W ve Parker J. (1998). Peer interactions, relationships, and groups. W. Damon (Series Ed.) ve N. Eisenberg (Vol. Ed.), içinde *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (5th ed., pp. 619–700). New York: John Wiley & Sons Inc.
- Ruble, D. N. ve Martin, C. L. (1998). Gender development. W. Damon (Series Ed.) ve N. Eisenberg (Vol. Ed.), içinde *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (5th ed., pp. 933-1016). New York: John Wiley & Sons Inc.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Ryan, A. M. (2011). Peer relationships and academiic adjustment during early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 31, 5-12.
- Ryan, R. M. ve Lynch, J. H. (1989). Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child Development*, 60, 340-356.
- Savin-Williams, R. ve Berndt, T. J. (1990). Friendship and peer relations. S. S. Feldman ve G. R. Elliott (Ed.), içinde *At the threshold: The developing adolescent* (277–307). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Sayıl, M. ve Kındap, Y. (2010). Perceived maternal and paternal psychological control in adolescence: Reliability and validity of the Psychological Control Scale. *Turkish Psychological Articles*, 13(25), 62-71.
- Sayıl, M., Kındap, Y. Bayar, Y., Bayraktar, F., Kurt, D., Tığrak, A. ve Yaban, E. H. (2012). *Ergenlik Döneminde Ebeveynlik ve Ergenin Psikososyal Uyumunu*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Sayıl, M., Kumru, A., Bayraktar, F., Demir, G., Kındap, Y. ve Öztürk, A. (2008). *Çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde sosyal ilişkilerin niteliği ve karakter*

oluşumuyla ilişkisi. Granted by The Scientific and Technological Research Council of Turkey (Grant No: 105K029).

- Seifer, R., Schiller, M., Sameroff, A. J., Resnick, S. ve Riordan, K. (1996). Attachment, maternal sensitivity, and infant temperament during the first year of life. *Developmental Psychology*, 32(1), 12-25.
- Shim, J. E. (1997). *Differential use of family rules by mothers' parenting styles and children's age*.
- Shin, Y. (2007). Peer relationships, social behaviours, academic performance and loneliness in Korean primary school children. *School Psychology International*, 28(2), 220–236.
- Shumow, L. ve Lomax, R. (2002). Parental efficacy: Predictor of parenting behavior and adolescent outcomes. *Parenting: Science and Practice*, 2, 127–150.
- Smetana, J. G. (1983). Social-cognitive development: Domain distinctions and coordinations. *Developmental Review*, 3, 131-147.
- Smetana, J. G. (1988). Adolescents' and parents' conceptions of parental authority. *Child Development*, 59, 321-335.
- Smetana, J. G. (1995). Parenting styles and conceptions of parental authority during adolescence. *Child Development*, 66, 299-316.
- Smetana, J. G. (2000). Middle class African American adolescents' and parents' conceptions of parental authority and parenting practices: a longitudinal investigation. *Child Development*, 71, 1672-1686.
- Smetana, J. G., Ahmad, I. ve Wray-Lake, L. (2015). Beliefs about parental authority legitimacy among refugee youth in Jordan: between-and within-person variations.
- Smetana, J. G. ve Asquith, P. (1994). Adolescents' and parents' conceptions of parental authority and personal autonomy. *Child Development*, 65, 1147–1162.

- Smetana, J. G. ve Daddis, C. (2002). Domain-specific antecedents of parental psychological control and monitoring: The role of parenting beliefs and practices. *Child Development, 73*, 563–580.
- Smetana, J. ve Gaines, C. (1999). Adolescent-parent conflict in middle-class African American families. *Child Development, 70*(6), 1447-1463.
- Soenens, B. ve Vansteenkiste, M. (2005). Antecedents and outcomes of self-determination in three life domains: The role of parents' and teachers' autonomy support. *Journal of Youth and Adolescence, 34*, 589-604.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Duriez, B. ve Goossens, L. (2006). In search of the sources of psychologically controlling parenting: The role of parental separation anxiety and parental maladaptive perfectionism. *Journal of Research on Adolescence, 16*, 539-559.
- Soenens, B. Vansteenkiste, M. ve Niemiec, C. P. (2009). Should parental prohibition of adolescents' peer relationships be prohibited? *Personal Relationships, 16*, 507-530.
- Soenens, B., Vansteenkiste, M., Smits, I., Lowet, K. ve Goossens, L. (2007). The role of intrusive parenting in the relationship between peer management strategies and peer affiliation. *Journal of Applied Developmental Psychology, 28*(3), 239-249.
- Sokol-Katz, J., Dunham, R. ve Zimmerman, R. (1997). Family structure versus parental attachment in controlling adolescent deviant behavior: A social control model. *Adolescence, 32*(125), 199-215.
- Stattin, H. ve Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development, 71*, 1072-1085.
- Stattin, H. ve Klackenberg, G. (1992). Discordant family relations in intact families: Developmental tendencies over 18 years. *Journal of Marriage and the Family, 54*, 940–956.
- Steinberg, L. (1986). Latchkey children and susceptibility to peer pressure: an ecological analysis. *Developmental Psychology, 22*, 433–439.

- Steinberg, L. (1990). Autonomy, conflict, and harmony in the family relationship. S. S. Feldman ve G. R. Elliott (Ed.) içinde, *At the threshold: The developing adolescent* (255-276). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Steinberg, L. (1996, March). *The assessment of parent-child relationships in adolescence: Some conceptual and methodological suggestions*. Paper presented at an invited symposium titled "Conceptual and Methodological Issues in Research on Parenting" at the biennial meetings of the Society for Research on Adolescence, Boston.
- Steinberg, L. (2002). *Adolescence (7. baskı)*. New York: McGraw Hill.
- Steinberg, L., Lamborn, S., Darling, N., Mounts, N. ve Dornbusch, S. (1994). Over-time changes in adjustment and competence among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 65, 754-770.
- Steinberg, L., ve Silverberg, S. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development*, 57, 841-851.
- Summers, B. (2006). *The effects of family structure and parenting style on school disciplinary incidents of high school seniors*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Wichita State University, Kansas.
- Snyder, J., Dishion, T. ve Patterson, G. (1986). Determinants and consequences of associating with deviant peers during preadolescence and adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 6, 29-43.
- Tarrant, M. (2002). Adolescent peer groups and social identity. *Social Development*, 11, 110-123.
- Tilton-Weaver, L. C. ve Galambos, N. (2003). Adolescents' characteristics and parents' beliefs as predictors of parents' peer management behaviors. *Journal of Research on Adolescence*, 13, 269-300.
- Tilton-Weaver, L. C., Burk, W. J., Kerr, M. ve Stattin, H. (2013). Can parental monitoring and peer management reduce the selection or influence of delinquent

- peers? Testing the question using a dynamic social network approach. *Developmental Psychology*, 49, 2057-2070.
- Telef, B. B. (2011). *Öz-yeterlikleri farklı ergenlerin psikolojik semptomlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Thorne, B. ve Luria, Z. (2001). Sexuality and gender in children's daily worlds. J. M. Henslin (Ed.), içinde *Down to earth sociology: Introductory readings* (11th ed., pp. 156– 167). New York: Free Press.
- Tisak, M. S. (1986). Children's conceptions of interpersonal events. *Merrill-Palmer Quarterly*, 32, 291-306
- Tisak, M. S. ve Tisak, J. (1990). Children's conceptions of parental authority, friendship, and sibling relations. *Merrill-Palmer Quarterly*, 36, 347–367.
- Tolson, J. M. ve Urberg, K. A. (1993). Similarity between adolescent best friends. *Journal of Adolescent Research*, 8(3), 274–288.
- Tomada, G. ve Schneider, B. (1997). Relational aggression, gender, and peer acceptance: Invariance across culture, stability over time, and concordance among informants. *Developmental Psychology*, 33, 601-609.
- Turiel, E. (1983). *The development of social knowledge: Morality and convention*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Unger, D. G. ve Waudersman, L. P. (1985). Social support and adolescent mothers: Action research contributions to theory and application. *Journal of Social Issues*, 41, 29–45.
- Urberg, K. A., Cheng, C. ve Shyu, S. (1991). Grade changes in peer influence on adolescent cigarette smoking: A comparison of two measures. *Addictive Behaviors*, 16, 21–28.
- Vazsonyi, A. T., Hibbert, J. R. ve Snider, J. B. (2003). Exotic enterprise no more? Adolescent reports of family and parenting processes from youth in four countries. *Journal of Research on Adolescence*, 13(2), 129-160.

- Vernberg, E. M., Beery, S. H., Ewell, K. K. ve Absender, D. A. (1993). Parents' use of friendship facilitation strategies and the formation of friendships in early adolescence: A prospective study. *Journal of Family Psychology*, 7(3), 356-369.
- Voyles, M. J. (2011). *Student academic success as related to student age and gender*. A Dissertation in Doctor of Education Degree in Learning and Leadership. University of Tennessee at Chattanooga: Tennessee.
- Way, N. ve Greene, M. (2005). Exploring adolescents' perceptions of parental attitudes and rules about friendships. Brown, B. (Chair), *Parental Involvement in Child and Adolescent Peer Relationships: Ethnic and Cultural Variations*. Symposium paper presented at the biennial meeting of the Society for Research in Child Development, Atlanta.
- Way, N., Greene, M. L. ve Mukherjee, P. P. (2007). Exploring adolescent perceptions of parental beliefs and practices related to friendships in diverse ethnic communities. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 116, 35-50.
- Wentzel, K. R., Barry, C. M. ve Caldwell, K. A. (2004). Friendships in Middle School: Influences on Motivation and School Adjustment. *Journal of educational psychology*, 96(2), 195.
- Wentzel, K. R. ve Caldwell, K. (1997). Friendships, peer acceptance, and group membership: Relations to academic achievement in middle school. *Child Development*, 68, 1198-1209.
- Werner, N. E. (2012). Do hostile attribution biases in children and parents predict relationally aggressive behavior? *Journal of Genetic Psychology*, 173, 221-245.
- Yaban, E. H., Sayıl, M. ve Kındap-Tepe, Y. (2013). Erkek ergenlerde anne babadan algılanan destek ile akran zorbalığı arasındaki ilişkide arkadaşlık niteliğinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 28(71), 20-32.

- Yau, J. ve Smetana, J. G. (2003). Conceptions of moral, social-conventional, and personal events among Chinese preschoolers in Hong Kong. *Child Development, 74*(3), 647-658.
- Yılmaz, A. (2000). Anne-Baba Tutum Ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 7*(3), 160-172.
- Youniss, J., DeSantis, J. ve Henderson, S. (1992). Parents' approaches to adolescents in alcohol, friendship, and school situations. I. Sigel, A. V. McGillicuddy-Delisi ve J. J. Goodnow (Ed.), içinde *Parental Belief Systems: The Psychological Consequences for Children* (199–216). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Youniss, J. ve Smollar, J. (1985). *Adolescents' relations with mothers, fathers, and friends*. Chicago: University of Chicago Press.

EK 1

ÖN ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Örnekleme

Araştırmanın ön çalışma verileri 2013-14 Eğitim-Öğretim yılında Kasım-Şubat ayları arasında toplanmıştır. Ön çalışmaya Ankara şehir merkezinde İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı devlet okulları ve özel okullardan 335'i (% 56.5) kız, 238'i erkek (% 40.1) ve 20'si (% 3.4) cinsiyetini belirtmeyen olmak üzere toplam 593 ergen ve 433 anne katılmıştır. Araştırmaya katılan ve sınıfını belirten ergenlerin 293'ü (% 52.6) ortaokul 7. ve 8. sınıfa, 262'si (% 47.4) ise lise 9. ve 10. sınıfa devam etmektedir (bkz., Tablo 38). Ergenlerin yaşları 11 ile 17 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 14.18'dir (S = 1.12).

Tablo 38. Ön Çalışmada Sınıf Düzeylerine göre Kız ve Erkek Öğrencilerin Yüzdeleri

Sınıf Düzeyi	Kız	(%)	Erkek	(%)	Toplam	(%)
7. sınıf	68	% 12.3	43	% 7.8	111	% 20.1
8. sınıf	90	% 16.2	90	% 16.3	180	% 32.5
9. sınıf	80	% 14.5	38	% 6.9	118	% 21.4
10. sınıf	83	% 15	61	% 11	144	% 26
Toplam	321	% 58	232	% 42	553	% 100

Ön çalışmada ergen bildirimine göre anne ve babaların eğitim düzeyi 8 dereceli (1 = okuma yazma bilmiyor – 7 = doktora mezunu) bir ölçek üzerinden değerlendirilmiş ve annelerin büyük kısmının lise (% 34.8), babaların büyük kısmının ise lise (% 32.1) ve üniversite (% 32) mezunu olduğu görülmüştür (Ayrıntılı bilgi için bkz., Tablo 39).

Tablo 39. Ön Çalışmaya Katılan Ergenlerin Anne Babalarının Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	Anne	(%)	Baba	(%)
Okuma-yazma bilmiyor	6	% 1.1	6	% 1.1
İlkokul mezunu	130	% 24.1	63	% 11.8
Ortaokul mezunu	81	% 15.1	69	% 12.9
Lise mezunu	187	% 34.8	172	% 32.1
Yüksekokul mezunu	20	% 3.7	38	% 7.1
Üniversite Mezunu	98	% 18.2	171	% 32
Yüksek Lisans Mezunu	13	% 2.4	11	% 2.1
Doktora Mezunu	3	% 0.6	5	% 0.9
Toplam	593	% 100	593	% 100

Ön çalışmada ergenlere ayrıca kaç kardeş oldukları ve ailenin kaçınıcı çocuğu oldukları sorulmuştur. Ergen örnekleminin büyük kısmının iki (% 56.3) ya da üç çocuklu (% 24.5) ailelerden geldikleri, çoğunlukla da ailenin birinci (% 47.6) ya da ikinci (% 38.3) çocuğu oldukları görülmektedir (Ayrıntılı bilgi için bkz., Tablo 40).

Tablo 40. Ön Çalışmaya Katılan Ergenlerin Kardeş Sayısı ve Doğum Sırası

Kardeş Sayısı	(n)	(%)	Doğum Sırası	(n)	(%)
Tek Çocuk	62	% 11.2	İlk çocuk	263	% 47.6
İki kardeş	311	% 56.3	İkinci çocuk	212	% 38.3
Üç kardeş	135	% 24.5	Üçüncü çocuk	53	% 9.6
Dört kardeş ve üstü	44	% 8	Dördüncü veya sonrası	25	% 4.5
Toplam	552	% 100	Toplam	593	% 100

Bunlara ek olarak anne raporlarından elde edilen bilgiler ailelerin büyük bir kısmının orta gelir grubunda olduklarını (% 69.4), çoğunlukla evli ve birlikte yaşayan ebeveyn çiftlerinden oluştuklarını (% 93) göstermektedir.

Veri Toplama Araçları

Ön çalışmada anne ve ergen formlarında yer alan ölçeklerin listesi Tablo 41’de sunulmuştur. Sözü edilen ölçeklerden Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği, Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği ve Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği’nin Türkçe’ye çevrilip örnekleme uyarlama çalışmaları da yine bu araştırma kapsamında yapılmıştır. İlk olarak ölçekleri geliştiren araştırmacıdan (Mounts, 2008) uyarlama için izin alınmış ve ölçek maddeleri araştırmacı tarafından İngilizceden Türkçe’ye çevrilmiştir. Çevrilen maddeler uzman kişiler tarafından incelenerek revize edilmiş ve ölçekler anne-çocuk çiftlerine uygulanarak geribildirimler istenmiştir. Alınan geribildirimler doğrultusunda maddelere son şekilleri verilmiş ve uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği araştırmacı (Bayar ve Coştur, 2012) tarafından geliştirilmiş ve bu araştırma kapsamında psikometrik özellikleri yeniden değerlendirilmiştir. Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar Ölçeği de araştırmanın amacı doğrultusunda bu araştırma kapsamında geliştirilmiş ve psikometrik özellikleri sınanmıştır. Ön çalışmada anne ve ergen formlarında yer alan diğer ölçekler ise geçerlik analizlerinin (örn., uyuma geçerliği) yürütülmesi amacıyla kullanılmıştır. Ölçeklerin psikometrik özellikleri ile ilgili bilgilere bulgular bölümünden ulaşılabilir.

İşlem

Araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Kurulu’ndan ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izinler alındıktan sonra okullarla görüşülmüş, uygulamalar oluru alınan okullarda; okul idaresinin uygun gördüğü ders saatlerinde ve sınıflarda gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmada ergen uygulamaları sınıf ortamında toplu olarak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere öncelikle uygulamayla ilgili yönerge verilmiş, daha sonra kimliklerinin gizli kalacağı ve gönüllülüğün esas alındığı belirtilmiştir. Öğrencilerden kişisel bilgi formuna isim yazmamaları fakat kendisine ait formlar ve anne formlarını birleştirebilmek için öğrenci numaralarını belirtmeleri istenmiştir.

Uygulamalar tek oturumda gerçekleştirilmiş ve yaklaşık olarak 40 dakikada tamamlanmıştır. Ayrıca öğrencilere araştırmanın kapsamıyla ilgili bilgi verilmiş ve veli bilgilendirme onam formu ile annenin yanıtlayacağı ölçek formları da zarf içinde öğrenciler aracılığıyla evlere gönderilmiştir. Anne formlarının sınıf öğretmeni, rehber öğretmen ve/veya sınıf başkanı yardımıyla kapalı zarflar içerisinde toplanması sağlanmıştır. Araştırmanın örneklemini, imzalı onam formu ve ölçek formunu gönderen anneler ve onların çocukları ile araştırmaya kendileri katılmayan ancak çocuklarının katılmasına izin veren annelerin çocukları oluşturmuştur.

Tablo 41. Ön Çalışmada, Ergen ve Anne Formlarında Yer Alan Ölçekler

Ergen Formu	Anne Formu
✓ Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği*	✓ Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği*
✓ Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği*	✓ Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği*
✓ Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği*	✓ Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği*
✓ Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn* Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği	✓ Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği*
✓ Ebeveyn Akran Yönetimi Ölçeği**	✓ Ebeveynlerin Akran Yönetimi Davranışları Ölçeği***
✓ İzleme Ölçeği**	
✓ Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği**	✓ Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar Ölçeği***

*Hem anne hem de ergenler tarafından doldurulmuştur.

** Sadece ergen tarafından doldurulmuştur.

*** Sadece anne tarafından doldurulmuştur.

EK 2

ÖN ÇALIŞMANIN BULGULARI

Bu bölümde araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin psikometrik özellikleri ile ilgili bulgulara yer verilecektir. Ölçeklerin en düşük ve en yüksek değerleri, ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 42'den izlenebilir.

Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği

Bu ölçek ebeveynlerin ergen çocuklarının akranları ile ilişkilerini yönetim biçimlerini değerlendirmek için daha önce bu alanda geliştirilmiş ölçeklerden (Mounts, 2008; Tilton-Weaver ve Galambos, 2003; Vazsonyi, Hibbert ve Snider, 2003) yararlanılarak, Bayar ve Coştur (2012) tarafından geliştirilmiştir. Daha önceki çalışmalarda özellikle kuramsal olarak öne sürülen yasaklama alt boyutunu oluşturan maddelerin doğrudan bir yasaklamayı içermediği görülmektedir (Örn: “Arkadaşımdan hoşlanmadığını söyler.”). Nitekim Soenens, Vansteenkiste ve Niemiec (2009) de bu sebepten dolayı ölçeğin ifade tarzlarını değiştirerek yeniden oluşturmuşlardır. Ayrıca Mounts (2002; 2004; 2008) ve Tilton-Weaver ve Galambos, 'un (2003) bir ebeveyn akran yönetimi stratejisi olarak kontrol stratejisine doğrudan yer vermediği görülmektedir. Sıralanan sebeplerden dolayı bu ölçeğin oluşturulmasına karar verilmiştir. Ölçek otuz yedi maddeden oluşmakta ve beş derece üzerinden değerlendirilmektedir (1- Hiçbir zaman, 5- Her zaman). Ölçeğin psikometrik özellikleri ilk olarak ortaokul (6., 7. ve 8. sınıflar) ve liseye (9., 10. ve 11. sınıflar) devam eden bir grup ergen ve anneleri üzerinde sınanmıştır. Ölçek için temel bileşenler analizi ile yapılan Promaks eksen döndürmesi sonucunda toplam değişimin, ergen bildiriminde % 45.21'ini, anne bildiriminde ise % 37.63'ünü açıklayan üç faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçekten elde edilen bu faktörler destek stratejisi, kontrol stratejisi ve yasaklama stratejisi olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarından elde edilen yüksek puanlar ebeveynlerin o boyutla ilgili stratejileri yüksek oranda kullandığına işaret etmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları ergen ve anne bildirimlerinde destek stratejisi alt boyutu için .83 ve .85, kontrol stratejisi alt boyutu için .86 ve .88 ve yasaklama stratejisi alt boyutu için .89 ve .91 bulunmuştur.

Tablo 42. Ön Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin En Düşük ve En Yüksek Değerleri, Ortalamaları ve Standart Sapmaları

Ölçekler	En Düşük Değer	En Yüksek Değer	Ort	S
Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği				
Destek stratejisi (E)	1.00	5.00	3.53	.77
Kontrol stratejisi (E)	1.00	4.69	2.22	.70
Yasaklama stratejisi (E)	1.00	5.00	3.26	.98
Destek stratejisi(A)	1.15	5.00	3.91	.65
Kontrol stratejisi (A)	1.06	4.69	2.65	.76
Yasaklama stratejisi (A)	1.00	5.00	3.27	1.22
Ebeveyn Akran Yönetimi Ölçeği				
Destek ve rehberlik (E)	1.00	4.00	2.74	.56
Yasaklama (E)	1.00	4.00	2.03	.66
İzleme Ölçeği (E)	1.00	5.00	3.96	.80
Ebeveynlerin Akran Yönetimi Davranışları Ölçeği				
Akranları Destekleyici İletişim (A)	1.00	5.00	2.70	.95
Akran Tercihleri ile ilgili İletişim (A)	1.00	5.00	2.69	.91
Akranları Onaylamama ile ilgili İletişim (A)	1.00	5.00	2.13	1.02
Bilgi Toplama (A)	1.00	5.00	1.52	.84
Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği (E)	1.00	5.89	1.81	.82
Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği (A)	1.00	4.78	1.62	.72
Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği (E)	.00	4.64	1.10	.94
Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği (A)	.00	4.71	.84	.86
Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği	1.38	5.00	3.89	.72
Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği				
Tedbir Gerektiren Durumlar (E)	.00	2.00	1.60	.61
Akademik Durumlar (E)	.00	2.00	.96	.56
Sosyal Geleneksel Durumlar (E)	.00	1.83	.52	.42
Otoritenin Keyfiliği (E)	.00	2.00	.43	.39
Tedbir Gerektiren Durumlar (A)	.00	2.00	1.83	.43
Akademik Durumlar (A)	.00	2.00	1.43	.53
Sosyal Geleneksel Durumlar (A)	.00	2.00	.76	.47
Otoritenin Keyfiliği (A)	.00	2.00	.55	.47
Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar Ölçeği				
Arkadaşın Varlığı ve Önemi (E)	1.89	5.00	4.05	.52
Arkadaşlığın İşlevi (E)	1.14	5.00	3.52	.72

Bu çalışma kapsamında ölçeğin psikometrik özellikleri tekrar sınanmıştır. Ölçeğin ergen formunun faktör yapısı temel bileşenler analiziyle incelenmiş ve Kaiser-Meyer Olkin değeri .90 bulunmuştur. Analiz sonucunda özdeğeri birden büyük olan ve varyansın % 55.48'ini açıklayan 8 faktör elde edilmiştir. Ancak yamaç-plato grafiği incelendiğinde üç faktörlü çözümlenimin uygun olduğu görülmüştür. Daha önceki çalışma sonuçlarından (Bayar ve Coştur, 2012) ve yamaç-plato grafiğinde önerilen çözümlmeden yola çıkarak ölçek 3 faktörlü bir yapıya zorlanmış ve analizler tekrarlanmıştır. Yapılan Promaks eksen döndürmesi sonrasında varyansın % 39.12'sini açıklayan ve .35 ile .77 arasında değişen faktör yüklerine sahip bir yapı elde edilmiştir. Maddelerin hangi faktörler altında yük aldığı incelendiğinde “Arkadaşlarımla iletişimimi gözlemleyebilmek için arkadaşlarımı eve çağırır.” ve “Onlarla yaşadıklarımı saklamamam için arkadaşlarıma sıcak davranır.” maddeleri kontrol stratejisi alt boyutunda yük alması gerektiği halde destek stratejisi alt boyutunda yer almıştır. Ayrıca “Arkadaşlarımla bana pahalı hediyeler almasını onaylamaz.” maddesi yasaklama-kısıtlama alt boyutunda yer alması gerekirken ortaokul örnekleminde herhangi bir faktör altında yük almamıştır. Bu sebeple bu maddeler ölçekten çıkarılmış ve analizler tekrarlanmıştır. Tekrarlanan analizler sonucunda varyansın % 40.19'ünü açıklayan ve .40 ile .79 arasında değişen faktör yüklerine sahip üç faktörlü bir yapı elde edilmiştir.

Araştırma örnekleminde ölçeğin ve alt boyutlarının iyi düzeyde bir iç tutarlığa sahip olduğu görülmüştür. Ergen formu için ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları destek stratejisi için .86, kontrol stratejisi için .85 ve yasaklama stratejisi için .77 bulunmuştur. Ölçek maddelerinin faktör yükleri, elde edilen yapıların özdeğerleri ve açıkladığı varyans değerleri ergen bildirimine göre Tablo 43'te sunulmuştur.

Ölçeğin anne formunun faktör yapısı da benzer şekilde temel bileşenler analiziyle incelenmiş ve Kaiser-Meyer Olkin değeri .87 bulunmuştur. Analiz sonucunda özdeğeri birden büyük olan ve varyansın % 57.48'ini açıklayan 8 faktör elde edilmiştir. Ancak yamaç-plato grafiği incelendiğinde üç faktörlü çözümlenimin uygun olduğu görülmüştür. Daha önceki çalışma sonuçlarından (Bayar ve Coştur, 2012) ve yamaç-plato grafiğinde önerilen çözümlmeden yola çıkarak ölçek 3 faktörlü bir yapıya zorlanmış ve analizler tekrarlanmıştır. Yapılan Promaks eksen döndürmesi sonrasında varyansın % 39.78'ini açıklayan ve .31 ile .82 arasında değişen faktör yüklerine sahip bir yapı elde edilmiştir.

Maddelerin hangi faktörler altında yük aldığı incelendiğinde “Arkadaşlarımla iletişimimi gözlemleyebilmek için arkadaşlarımı eve çağırır.” ve “Onlarla yaşadıklarımı saklamamam için arkadaşlarıma sıcak davranır.” maddeleri ergen raporlarında elde edilen bulgulara benzer biçimde kontrol stratejisi alt boyutunda yük alması gerektiği halde destek stratejisi alt boyutunda yer almıştır. Bu sebeple bu maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Ayrıca “Arkadaşlarımla bana pahalı hediyeler almasını onaylamaz.” maddesi de ergen formunda çıkarıldığı için ebeveyn formunda da çıkarılmış ve analizler tekrarlanmıştır. Tekrarlanan analizler sonucunda varyansın % 40.65’ini açıklayan ve .33 ile .83 arasında değişen faktör yüklerine sahip üç faktörlü bir yapı elde edilmiştir.

Tablo 43. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği’nin Faktör Örüntüsü (Ergen Formu)

Maddeler	F1	F2	F3
37. Arkadaşlarımla yaşadığım sorunlara çözüm bulmam için beni teşvik eder.	.79		
21. Arkadaşlarımla bir sorun yaşadığımı fark ettiğinde benimle konuşur.	.72		
36. Arkadaşlarımla ilgili sorunlarımı anlattığım zaman beni dinler.	.70	-.36	
35. Nasıl yeni arkadaşlar edinebileceğimi konuşuruz.	.66		
19. Yeni arkadaşlıklar edinebilmem için sosyal faaliyetlere katılmamı teşvik eder.	.66		
34. Onayladığı arkadaşlarımı eve davet etmemi için beni teşvik eder.	.61		
4. Sosyalleşmenin iletişim becerilerimi geliştireceğini düşündüğünden bu konuda beni teşvik eder.	.61		
32. Arkadaş seçimlerime yardımcı olmak için bana fikir verir.	.59		
16. Kendi arkadaşlık ilişkileriyle bana örnek olmaya çalışır.	.59		
5. Arkadaşlarımla gideceğim yerler konusunda bana önerilerde bulunur.	.55		
14. Arkadaşlarımla tavırlarımdan hoşlandığında bunu benimle paylaşır.	.50		
23. Arkadaşlarımla yaşadığım sorunları çözebilmek için arkadaşlarımla aileleriyle iletişime geçer.	.47	.44	
2. Arkadaşlarımla aramda bir sorun olduğunda kendi yaşantılarından örnek verir.	.41		
29. Kuracağım arkadaşlıklar geleceğimi etkileyeceği için arkadaş seçiminde seçici olmamı tavsiye eder.	.40		.34

25. Odamda arkadaşlarımla vakit geçirirken (ders çalışırken, sohbet ederken vb.) sürekli bizi kontrol eder.		.63	
3. Arkadaşlarım hakkında bilgi edinmek için kişisel eşyalarımı (günlük, telefon, bilgisayar vb.) karıştırdığımı düşünürüm.	-.30	.62	
17. İstemediği arkadaşlarımla görüşmeye devam edersem cep telefonumu sadece onun kontrolünde kullanmama izin verir.		.61	
1. Doğruyu ayırt edebilecek yaşta olmadığımı düşündüğü için arkadaş seçimlerime müdahale eder.		.60	
11. Görüşeceğim arkadaşlarım konusunda yalan söylediğimi hissederse beni takip eder.		.58	
7. Birlikte dışarı çıktığım arkadaşlarımla telefon numaralarını kontrol etmek amacıyla alır.		.57	
15. Arkadaşlarımla ilişkilerim konusunda arkadaşlarımla ailelerinden bilgi alır.	.34	.56	
20. Arkadaş seçimim gelecek yaşantımı etkileyeceği için kiminle arkadaşlık edeceğime o karar verir.		.55	
27. Olumsuz arkadaşlıklar kurmamı önlemek için internet kullanımına sınır getirir.		.52	
26. Kiminle sıra arkadaşı olacağım / kiminle yakın oturacağım konusunda öğretmenlerimle görüşür.		.51	
6. Kimlerle dışarı çıkacağıma o karar verir.		.50	
33. Arkadaşlarımla bir yerlere gittiğimde telefonla kontrol eder.		.40	
30. Arkadaşlarımla davranışlarını onaylamadığı zaman onları uyarır.	.30	.38	
18. Güvenmediği arkadaşlarımla dışarı çıkmama izin vermez.		.63	
24. Alkol kullanan arkadaşlarımla vakit geçirmeme izin vermez.		.62	
31. Tanısa dahi arkadaşlarımla evinde kalmama izin vermez.		.61	
9. Tavırlarından hoşlanmadığı arkadaşlarımla görüşmemi onaylamaz.	.30	.58	
8. Tanımadığı arkadaşlarımla evinde kalmama izin vermez.		.56	
10. Büyüklerine karşı saygısızca davrandığımı düşündüğü arkadaşlarımla görüşmememe izin vermez.		.52	
12. Piercing tapan /dövmesi olan çocuklarla arkadaşlık etmemi onaylamaz.		.44	
Özdeğer	7.51	4.16	1.99
Açıklanan Varyans	22.08	10.25	7.86
Alfa Katsayısı	.86	.85	.77

*F1: Destek stratejisi alt boyutu; F2: Kontrol stratejisi alt boyutu; F3: Yasaklama- kısıtlama alt boyutu

Araştırma örnekleminde ölçeğin alt boyutlarının iyi düzeyde bir iç tutarlığa sahip olduğu görülmüştür. Anne formu için ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları tüm alt boyutlar için .85 bulunmuştur. Ölçek maddelerinin faktör yükleri, elde edilen yapıların özdeğerleri ve açıkladığı varyans değerleri anne bildirimine göre Tablo 44'te sunulmuştur.

Tablo 44. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü (Anne Formu)

Maddeler	F1	F2	F3
35.Nasıl yeni arkadaşlıklar edinebileceği konusunda onunla konuşurum.	.72		
4.Çocuğumun sosyalleşmesi iletişim becerilerini geliştireceği için onu bu konuda teşvik ederim.	.71		
37.Arkadaşlarıyla yaşadığı sorunlara çözüm bulması için onu teşvik ederim.	.71		
19.Yeni arkadaşlıklar edinebilmesi için sosyal faaliyetlere katılmasını teşvik ederim.	.70		
21.Arkadaşlarıyla bir sorun yaşadığını fark ettiğimde onunla konuşurum.	.64		
36.Arkadaşlarıyla ilgili sorunlarını anlattığı zaman onu dinlerim.	.64		
14.Arkadaşlarının tavırlarından hoşlandığımda bunu onunla paylaşırım.	.61		
16.Kendi arkadaşlık ilişkilerimle ona örnek olmaya çalışırım.	.60		
34.Onayladığım arkadaşlarını eve çağırması için onu teşvik ederim.	.56		
32.Arkadaş seçimlerine yardımcı olmak için ona fikir veririm.	.52		
5.Arkadaşlarıyla gideceği yerler konusunda ona önerilerde bulunurum.	.47		
23.Arkadaşlarıyla yaşadığı sorunları çözebilmek için arkadaşlarının aileleriyle iletişime geçerim.	.42		
2.Arkadaşlarıyla arasında bir sorun olduğunda kendi yaşantılarımdan örnek veririm.	.38		
29.Kuracağı arkadaşlıklar geleceğini etkileyeceği için arkadaş seçiminde seçici olmasını tavsiye ederim.	.37		
6.Kimlerle dışarı çıkacağına ben karar veririm.		.73	
25.Odasında arkadaşlarıyla vakit geçirirken (ders çalışırken, sohbet ederken vb.) sürekli onları kontrol ederim.		.68	
20.Arkadaş seçimi gelecek yaşantısını etkileyeceği için kiminle arkadaşlık edeceğine ben karar veririm.		.67	
1.Doğruyu ayırt edebilecek yaşta olmadığını düşündüğümünden arkadaş seçimlerine müdahale ederim.		.67	
27.Olumsuz arkadaşlıklar kurmasını önlemek için internet kullanımına sınır getiririm.		.65	

7.Birlikte dışarı çıktığı arkadaşlarının telefon numaralarını kontrol etmek amacıyla alırım.	.58		
17.İstemediğim arkadaşlarıyla görüşmeye devam ederse cep telefonunu sadece benim kontrolümde kullanmasına izin veririm.	.57		
33.Arkadaşlarıyla bir yerlere gittiğinde telefonla daha sık ararım.	.57		
26.Kiminle sıra arkadaşı olacağı / kiminle yakın oturacağı konusunda öğretmenleriyle görüşürüm.	.54		
3.Arkadaşları hakkında bilgi edinmek için kişisel eşyalarını (günlük, telefon, bilgisayar vb.) karıştırırım.	.54		
11.Çocuğumun görüşeceği arkadaşları konusunda yalan söylediğini hissedersen onu takip ederim.	.41		
15.Arkadaşlarıyla ilişkileri konusunda arkadaşlarının ailelerinden bilgi alırım.	.39		
30.Arkadaşlarının davranışlarını onaylamadığım zaman onları uyarırım.	.33		
9.Tavırlarından hoşlanmadığım arkadaşlarıyla görüşmesini onaylamam.	.83		
10.Büyüklerine karşı saygısızca davrandığını düşündüğüm arkadaşlarıyla görüşmesine izin vermem.	.80		
24.Alkol kullanan arkadaşlarıyla vakit geçirmesine izin vermem.	.79		
8.Tanımadığım arkadaşlarının evinde kalmasına izin vermem.	.76		
18.Güvenmediğim arkadaşlarıyla dışarı çıkmasına izin vermem.	.75		
31.Tanısam dahi arkadaşlarının evinde kalmasına izin vermem.	.71		
12.Piercing takan/dövmesi olan çocuklarla arkadaşlık etmesini onaylamam.	.40		
Özdeğer	7.67	3.40	2.75
Açıklanan Varyans	22.56	10.01	8.08
Alfa Katsayısı	.85	.85	.85

*F1: Destek stratejisi alt boyutu; F2: Kontrol stratejisi alt boyutu; F3: Yasaklama- kısıtlama alt boyutu

Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği (Parent–Child Conflict about Peers)

Ölçek ebeveynlerin son bir ay içerisinde ergen çocukları ile akran ilişkileri konusunda ne sıklıkla tartışma yaşadıklarını ölçmek için Mounts (2007) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek on iki maddeden oluşmakta ve altı derece üzerinden değerlendirilmektedir (0- Hiç; 6- Beş ya da daha fazla). Ölçekten elde edilen yüksek puanlar ebeveyn ve ergen çocuğu arasında yüksek düzeyde bir çatışma yaşandığını göstermektedir. Orijinal çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .77 bulunmuştur.

Ölçeğin ergen formunun ve anne formunun faktör yapısı temel bileşenler analiziyle incelenmiş ve Kaiser-Meyer Olkin değeri her ikisi için de .84 bulunmuştur. Analiz sonucunda özdeğeri birden büyük olan ve varyansın ergenlerde % 54.32'sini, annelerde % 54.54'ünü açıklayan üç faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ancak elde edilen bu faktörler altında yer alan maddelerin anlamlı bir bütün oluşturmaması, orijinal ölçeğin tek faktörlü bir yapıdan oluşması ve yamaç-plato grafiğinin tek faktörlü bir yapıyı önermesi sebebiyle ölçekler tek faktöre zorlanarak analizler yinelenmiştir. Ancak analizler sonucunda 3. maddenin (“Annem arkadaşlarımla uyuşturucu ilaç aldığımı düşündü.”) anne formunda yük almadığı, ergen formunda da daha düşük düzeyde bir yük aldığı görülmüş, analizler 3. madde çıkarılarak yeniden yürütülmüştür. Analizler sonucunda ergen formunda varyansın % 35.68'ini açıklayan ve .45 ile .74 arasında değişen faktör yüklerine sahip tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin ergen formunun Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .83 olarak hesaplanmıştır. Anne formu incelendiğinde ise varyansın % 35.92'sini açıklayan ve .40 ile .75 arasında değişen faktör yüklerine sahip tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Anne formunun Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı da ergen formuna benzer şekilde .83 olarak hesaplanmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri, elde edilen yapıların özdeğerleri ve açıkladığı varyans değerleri ergen ve anne bildirimlerine göre sırasıyla Tablo 45 ve Tablo 46'da sunulmuştur.

Tablo 45. Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü

Maddeler	Faktör Yüğü
9.Annem arkadaşlarımla fazla zaman harcıyıp ödevlerime yeterince zaman ayırmadığımlı düşündü.	.74
6.Annem arkadaşlarımla beraberken davranışlarımlı beğenmedi.	.72
4.Annem arkadaşlarımla beraberken konuşma tarzımlı beğenmiyor.	.68
10.Annem telefonda / internette arkadaşlarımla konuşarak çok zaman harcadığımlı düşündü.	.66
11.Annem arkadaşlarımla çok zaman harcıyıp aileme yeterince zaman ayırmadığımlı düşündü.	.65
5.Annem arkadaşımın evine gitmemi istemedi.	.61
7.Annem karşı cinsten bazı arkadaşlarımlı beğenmiyor.	.60
1.Annem arkadaşlarımlı beğenmiyor.	.58
12.Annem kendimden yaşça daha büyük arkadaşlarımla vakit geçirmemi istemedi.	.54
2.Annem arkadaşlarımla sigara içtiğimi düşündü.	.48
8.Annem ev işlerine yardım etmeden arkadaşlarımla vakit geçirmemi istemedi.	.45
Özdeğer	4.28
Açıklanan Varyans	35.68
Alfa Katsayısı	.83

Tablo 46. Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü (Anne Formu)

Maddeler	Faktör Yüğü
4.Arkadaşlarıyla birlikteyken konuşma tarzını beğenmiyorum.	.75
6.Arkadaşlarıyla birlikteyken davranışlarını beğenmedim.	.73
11.Arkadaşlarıyla çok zaman harcaııp ailesine yeterince zaman ayırmadığını dūřündüm.	.72
9.Arkadaşlarıyla fazla zaman harcaııp ödevlerine yeterince zaman ayırmadığını dūřündüm.	.72
5.Arkadaşlarının evine gitmesini istemedim.	.62
10.Telefonda / internette arkadařlarıyla konuřarak çok zaman harcadıęını dūřündüm.	.61
1.Arkadaşlarımı beğenmiyorum.	.61
7.Karşı cinsten bazı arkadaşlarımı beğenmedim.	.58
8.Ev işlerine yardım etmeden arkadaşlarıyla vakit geçirmesini istemedim.	.57
2.Arkadařlarıyla sigara içtięini dūřündüm.	.47
12.Yaşça kendinden daha büyük arkadaşlarıyla vakit geçirmesini istemedim.	.40
Özdeğer	4.31
Açıklanan Varyans	35.92
Alfa Katsayısı	.83

2.1.4.1. Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği (Goals of Improving Peer Relationships)

Ölçek ebeveynlerin, çocuklarının akran ilişkilerini geliştirme amaçlarını belirlemek için Mounts (2008) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek dokuz maddeden oluşmakta ve altı derece üzerinden değerlendirilmektedir (0- Hiç, 5- Beş veya daha fazla). Ölçekten elde edilen yüksek puanlar ebeveynlerin, çocuklarının akran ilişkileri ile ilgili daha fazla amaca sahip olduğuna işaret etmektedir. Orijinal çalışmada ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .73 bulunmuştur (Mounts, 2008).

Ölçeğin ergen formunun faktör yapısı temel bileşenler analiziyle incelenmiş ve Kaiser-Meyer Olkin değeri .77 bulunmuştur. Analiz sonucunda özdeğeri birden büyük olan ve varyansın % 54.27'sini açıklayan iki faktör elde edilmiştir. Benzer şekilde ölçeğin anne formunun faktör yapısı da temel bileşenler analiziyle incelenmiş ve Kaiser-Meyer Olkin değeri .73 bulunmuştur. Analiz sonucunda özdeğeri birden büyük olan ve varyansın % 54.58'ini açıklayan iki faktör elde edilmiştir. Ancak bu faktörler altında yer alan

maddelerin anlamlı bir yapı oluşturmaması ve orijinal ölçeğin de tek faktörlü bir yapıdan oluşmasından dolayı ölçekler tek faktöre zorlanarak analizler yinelenmiştir. Ergen formu incelendiğinde varyansın % 36.55'ini açıklayan ve .43 ile .73 arasında değişen faktör yüklerine sahip tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin ergen formunun Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .77 olarak hesaplanmıştır. Anne formu incelendiğinde ise varyansın % 36.42'sini açıklayan ve .38 ile .79 arasında değişen faktör yüklerine sahip tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Anne formunun Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ise .75 olarak hesaplanmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri, elde edilen yapıların özdeğerleri ve açıkladığı varyans değerleri ergen ve anne bildirimlerine göre Tablo 47 ve Tablo 48'de sunulmuştur.

Tablo 47. Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü (Ergen Formu)

Maddeler	Faktör Yüğü
4.Arkadaşlarınızın uygunsuz davranışları vardı (örneğin, disipline gitme, öğretmenle başı dertte olma, kaba davranışlar sergileme).	.73
5.Arkadaşlarınızın kanuna aykırı davranışları vardı (örneğin, içki içme, hap kullanma)	.71
3.Sizin kanuna aykırı davranışlarınız vardı (örneğin, içki içme, hap kullanma).	.63
2.Sizin uygunsuz davranışlarınız vardı (örneğin, disipline gitme, öğretmenle başı dertte olma, kaba davranışlar sergileme).	.60
8.Anneniz, kendi ailenize benzeyen ailelerin çocukları ile arkadaşlıklar kurmanızı istedi.	.60
6.Anneniz diğer çocuklar tarafından incitilmenizi istemedi.	.60
7.Anneniz diğer çocuklarla daha iyi ilişkiler kurmanızı istedi.	.57
9.Çok arkadaşınız yoktu (örneğin yeni taşındınız).	.52
1.Anneniz, diğer çocuklar arasında popöler olmanızı istedi.	.43
Özdeğer	3.02
Açıklanan Varyans	37.75
Alfa Katsayısı	.77

Tablo 48. Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü (Anne Formu)

Maddeler	Faktör Yüğü
4.Arkadaşının uygunsuz davranışları vardı (örneğin; disipline gitme, öğretmenle başı dertte olma, kaba davranışlar sergileme).	.79
6.Diğer çocuklar tarafından incitilmesini istemediniz.	.67
2.Uygunsuz davranışları vardı (örneğin, disipline gitme, öğretmenle başı dertte olma, kaba davranışlar sergileme).	.64
7.Diğer çocuklarla daha iyi ilişkiler kurmasını istediniz.	.62
5.Arkadaşının kanuna aykırı davranışları vardı (örneğin, içki içme, hap kullanma).	.62
8.Kendi ailenize benzeyen ailelerin çocukları ile arkadaşlıklar kurmasını istediniz.	.60
3.Kanuna aykırı davranışları vardı (örneğin, içki içme, hap kullanma).	.60
1.Diğer çocuklar arasında popüler olmasını istediniz.	.42
9.Çok arkadaşı yoktu (örneğin, yeni taşındınız).	.38
Özdeğer	3.28
Açıklanan Varyans	36.42
Alfa Katsayısı	.75

Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği (Beliefs About Parental Authority Over Friendships)

Bu ölçek çocuklarının kurdukları arkadaşlıklarda, ebeveynlerin otorite kullanma haklarının olup olmadığına dair inançlarını değerlendirmek için Tisak ve Tisak'ın (1990) çalışması temel alınarak Mounts (2008) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek on sekiz maddeden oluşmakta ve üç derece üzerinden değerlendirilmektedir (0-Hayır, 1-Belki, 2-Evet). Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, ebeveynlerin çocuklarının arkadaşlıklarında kurallar koymaya haklarının olduğunu düşündüklerine işaret etmektedir. Orijinal çalışmada ölçek sosyal geleneksel durumlar, sağlık durumları ve kişisel durumlar olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı alt boyutlar için sırasıyla .89, .78 ve .81; ölçeğin tamamı içinse .82 bulunmuştur.

Ölçeğin ergen formunun faktör yapısı temel bileşenler analiziyle incelenmiş ve Kaiser-Meyer Olkin değeri .87 bulunmuştur. Analiz sonucunda özdeğeri birden büyük olan ve varyansın % 62.20'sini açıklayan 6 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ancak faktörleri oluşturan maddelerin anlamlı bir bütün oluşturmadığı görülmüştür ve ölçek orijinalinde

olduğu gibi 3 faktörlü bir yapıya zorlanmıştır. Elde edilen sonuçlar üç faktörlü bir yapının da uygun olmadığını göstermiştir. Üçüncü olarak ölçek 4 faktörlü bir yapıya zorlanmış ve varyansın % 52.37'sini açıklayan bir yapı elde edilmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde 3 maddenin doğru yerde yük almadığı görülmüş ve bu maddeler çıkarılarak analizler yinelenmiştir. Promaks eksen döndürmesi ile yapılan temel bileşenler analizi sonucunda varyansın % 54.77'sini açıklayan ve .46 ile .94 arasında değişen faktör yüklerine sahip 4 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Elde edilen bu faktörler; tedbir gerektiren durumlar, akademik durumlar, sosyal geleneksel durumlar, otoritenin keyfiliği olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı tedbir gerektiren durumlar için .88, akademik durumlar için .83, sosyal geleneksel durumlar için .72, otoritenin keyfiliği içinse .54 olarak hesaplanmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri, elde edilen yapıların özdeğerleri ve açıkladığı varyans değerleri ergen bildirimine göre Tablo 49'da sunulmuştur.

Ölçeğin anne formunun faktör yapısı da temel bileşenler analiziyle incelenmiş ve Kaiser-Meyer Olkin değeri .88 bulunmuştur. Analiz sonucunda özdeğeri birden büyük olan ve varyansın % 59.67'sini açıklayan 5 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ancak faktörleri oluşturan maddelerin anlamlı bir bütün oluşturmadığı görülmüş ve ölçek ergen formuna benzer bir biçimde 4 faktörlü bir yapıya zorlanmıştır. Promaks eksen döndürmesi ile yapılan temel bileşenler analizi sonucunda varyansın % 57.75'ini açıklayan ve .46 ile .96 arasında değişen faktör yüklerine sahip 4 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Elde edilen bu faktörler, ergen formuna benzer bir biçimde tedbir gerektiren durumlar, akademik durumlar, sosyal geleneksel durumlar, otoritenin keyfiliği olarak isimlendirilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı tedbir gerektiren durumlar için .86, akademik durumlar için .87, sosyal geleneksel durumlar için .75, otoritenin keyfiliği içinse .62 olarak hesaplanmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri, elde edilen yapıların özdeğerleri ve açıkladığı varyans değerleri Tablo 50'de sunulmuştur.

Tablo 49. Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği'ni Faktör Örüntüsü (Anne Formu)

Maddeler	F1	F2	F3	F4
10.Arkadaşları esrar içtiği için	.96			
11.Arkadaşları içki içtiği için	.95			
17.Arkadaşlarının polisle başı dertte olduğu için	.74			
9.Arkadaşları sigara içtiği için	.71			
12.Arkadaşları okulda başarılı olmadığı için	-.36	.85		
14.Arkadaşlarının okulla ilgisi olmadığı için		.75		
16.Arkadaşları eğitimlerine devam etmeyi düşünmediği için		.75		
13.Arkadaşları okuldan kaçtığı için		.69		
15.Arkadaşlarının okulda başı dertte olduğu için		.66		
21.Arkadaşları sorumluluk sahibi olmadığı için		.64		
4.Arkadaşlarının ana-babasını beğenmediğiniz zaman			.77	
5.Arkadaşlarının yaşadığı / bulunduğu ev ortamını beğenmediğiniz zaman			.74	
3.Arkadaşlarının giydiği kıyafetleri beğenmediğiniz zaman			.74	
7.Arkadaşlarının katıldığı okul aktivitelerini beğenmediğiniz zaman			.64	
6.Arkadaşlarının dinlediği müzik türünü beğenmediğiniz zaman			.63	
8.Arkadaşlarının konuşma şeklini beğenmediğiniz zaman			.46	
1.Herhangi bir neden ortaya koymaksızın				.80
2.Sadece annesi olduğunuz için				.77
22.Özel bir nedeni olmadan, sadece arkadaşlarınızdan hoşlanmadığınız için				.62
23.O gün canınız öyle istediği için				.47
Özdeğer	5.97	2.82	1.44	1.32
Açıklanan Varyans	29.85	14.13	7.20	6.57
Alfa Katsayısı	.87	.84	.75	.62

F1:Tedbir Gerektiren Durumlar, **F2:** Akademik Durumlar, **F3:** Sosyal Geleneksel Durumlar, **F4:** Otoritenin Keyfiligi

Tablo 50. Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği'ni Faktör Örüntüsü (Ergen Formu)

Maddeler	F1	F2	F3	F4
12.Arkadaşlarınız okulda başarılı olmadığı için	.82	-.32		
14.Arkadaşınızın okulla ilgisi olmadığı için	.82			
16.Arkadaşlarınız eğitimlerine devam etmeyi düşünmediği için	.73			
15.Arkadaşlarınızın okulda başı dertte olduğu için	.69			
13.Arkadaşlarınız okuldan kaçtığı için	.66			
21.Arkadaşlarınız sorumluluk sahibi olmadıkları için	.51			
11.Arkadaşlarınız içki içtiği için		.94		
10.Arkadaşlarınız esrar içtiği için		.92		
9.Arkadaşlarınız sigara içtiği için		.88		
17.Arkadaşlarınızın polisle başı dertte olduğu için	.33	.52		
5.Arkadaşlarınızın yaşadığı / bulunduğu ev ortamını beğenmediği zaman			.82	
4.Arkadaşlarınızın ana babasını beğenmediği zaman			.78	
3.Arkadaşlarınızın giydiği kıyafetleri beğenmediği zaman			.64	
8.Arkadaşlarınızın konuşma şeklini beğenmediği zaman			.57	
7.Arkadaşlarınızın katıldığı okul aktivitelerini beğenmediği zaman			.57	
6.Arkadaşlarınızın dinlediği müzik türünü beğenmediği zaman			.46	
2.Sadece anneniz olduğunuz için				.74
1.Herhangi bir neden ortaya koymaksızın				.71
23.O gün canı öyle istediği için				.53
22.Özel bir nedeni olmadan sadece arkadaşlarınızdan hoşlanmadığı için				.51
Özdeğer	5.24	2.90	1.43	1.38
Açıklanan Varyans	26.22	14.50	7.13	6.92
Alfa Katsayısı	.88	.83	.72	.53

F1:Tedbir Gerektiren Durumlar, **F2:** Akademik Durumlar, **F3:** Sosyal Geleneksel Durumlar, **F4:** Otoritenin Keyfiliği

Ebeveyn Akran Yönetimi Envanteri (Parental Management of Peers Inventory)

Ebeveynlerin akran yönetim stratejilerini belirlemek amacıyla Mounts (2002, 2004) tarafından geliştirilmiştir. Dört alt boyuttan (rehberlik, yasaklama, destekleme, yansız davranma) oluşan ölçek, dört derece üzerinden değerlendirilmektedir (1- hiç katılmıyorum, 4- tamamen katılıyorum). Yapılan bir araştırmada ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayılarının yasaklama alt boyutu için .67; rehberlik alt boyutu için .66 ve destek alt boyutu için .70 olduğu gösterilmiştir (Soenens ve ark, 2007). Ölçeğin

Türkçe'ye çevrilip kültüre uyarlama çalışması sırasında, 14 madde ve üç faktörden oluşan bir yapı elde edilmiştir (Pekel-Uludağlı ve Sayıl, 2009). Ergenin anne için rapor ettiği ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları rehberlik boyutu için .65, destek boyutu için .62 ve yasaklama boyutu için .69 olarak bulunmuştur. Yansız davranma boyutunda yer alan maddelerin ise çalışmadığı görülmüş ve analizlere dahil edilmemiştir.

Bu çalışmada ölçeğin faktör örüntüsü tekrar sınanmış, ancak üç faktörlü bir yapı elde edilmemiştir. Ardından ölçek yasaklama ve destek- rehberlik olmak üzere iki faktörlü bir yapıya zorlanmıştır. Elde edilen faktör analizi sonucunda iki maddenin (“Yalnızca bizim ailemize benzeyen ailelerin çocuklarıyla arkadaşlık etmemi ister.”, “Arkadaşlarımın geleceğimi etkileyeceğini söyler.”) uygun faktörün altında yük almadığı görülmüş ve o maddeler çıkarılarak analizler yinelenmiştir. Varimaks eksen döndürmesi ile yapılan temel bileşenler analizi sonucunda Kaiser-Meyer Olkin değeri .76 olan, varyansın % 40.29'unu açıklayan ve .57 ile .70 arasında değişen faktör yüklerine sahip 2 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Araştırma örnekleminde ölçeğin alt boyutlarının iyi düzeyde bir iç tutarlığa sahip olduğu görülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları, rehberlik-destek alt boyutu için .71 yasaklama alt boyutu için .63 olarak bulunmuştur (bkz., Tablo 51)

Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği (Parental Knowledge: Monitoring)

Kerr ve Stattin (2000) tarafından ergenlerin özellikle okul dışındaki hareket ve etkinlikleri ve bunların zamanı ve süresiyle ilgili olarak anne babaların sahip olduğu bilgiyi değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir ve beş derece üzerinden değerlendirilmektedir (1-hiçbir zaman haberi olmaz, 5- her zaman haberi olur). Ölçekten alınan yüksek puan, ergene göre, kendi hal ve hareketleriyle ilgili olarak ebeveyninin daha fazla bilgi sahibi olduğuna işaret etmektedir. Tek faktörden oluşan ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ergen bildirim için .85, ebeveyn bildirim için ise .82'dir. Ergen bildirimine dayalı test tekrar test güvenilirliği ise .83 olarak bulunmuştur. Ölçeğin orijinalinde ebeveyn bilgisi 9 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki “Geçen ay/gece nerede olduğunu bilmediği oldu mu?” maddesi örneklemdaki ortaokul grubu ergenlere uygun olmadığı düşünülerek uyarlama çalışması sırasında ölçekten çıkartılmıştır. Kalan 8 madde için ergen bildirimine dayalı Ebeveyn Bilgisi Ölçeği'nin

tek boyutlu yapısı temel bileşenler analiziyle incelenmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayı .86 olarak hesaplanmıştır (Sayıl ve ark., 2012). Bu çalışmada da temel bileşenler analizi sonucunda değişimin % 48.99'ini açıklayan ve özdeğeri 1'den büyük olan tek faktör elde edilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayı .85 bulunmuştur. Ölçek maddelerinin faktör yükleri, elde edilen yapıların özdeğerleri ve açıkladığı varyans değerleri ergen bildirimine göre Tablo 52'de sunulmuştur.

Tablo 51. Ebeveyn Akran Yönetimi Envanteri'nin Faktör Örüntüsü

Maddeler	F1	F2
4.Okulda iyi çocuklarla tanışabileceğim faaliyetlere katılmamı ister.	.70	
9.Belli faaliyetlere katılan arkadaşları beğendiği için benim de katılmamı destekler.	.64	
12.Beğendiği çocukları eve çağırman konusunda beni destekler.	.62	
13.Yalnızca içki içmeyen veya sigara kullanmayan çocuklarla arkadaş olurum; çünkü o, öyle ister.	.58	
11.Eğer arkadaşlarım, onun onaylamayacağı şeyler yaparsa onlarla arkadaşlığımı keserim.	.56	
14.Bazı arkadaşlarla birlikte olmanın bana getireceği yarar ve zararları anlatır.	.55	
2.Yalnızca iyi öğrencilerle arkadaş olurum, çünkü öyle ister.	.44	.42
8.İçki içmeyen veya sigara kullanmayan çocuklarla arkadaş olmamı ister.	.38	
6.Arkadaşlarımın yaptıkları şeyleri onaylamadığını söyler.		.77
7.Arkadaşlarımdan hoşlanmadığını söyler.		.71
10.Arkadaşlıklarım üzerinde söz sahibi olmaya çalışır.		.60
3.Eğer arkadaşlarım kötü şeyler yapıyorsa, mutlaka benim de yaptığımı düşünür.		.57
Özdeğer	3.12	1.71
Açıklanan Varyans	22.70	17.59
Alfa Katsayısı	.71	.63

***F1:** Rehberlik-Destek ve **F2:** Yasaklama

Tablo 52. Ebeveyn Bilgisi: İzleme Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü

Maddeler	Faktör Yüğü
Okuldan sonra nereye gittiğimden ve ne yaptığımdan	.76
Boş zamanlarımda kiminle arkadaşlık ettiğimden	.74
Okulda ders dışında ne yaptığımdan	.74
Boş zamanlarımda ne yaptığımdan	.72
Arkadaşlarımla akşam dışarı çıktığımda nereye gittiğimden	.72
Paramı nereye harcadığımdan	.69
Hangi derslerden ödevim olduğundan	.61
Sınavlarımda ne zaman olduğundan	.60
Özdeğer	3.92
Açıklanan Varyans	48.99
Alfa Katsayısı	.85

Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği (Autonomy Support Scale)

Bu ölçek ebeveynin özerk iradeyi destekleme davranışlarını ölçmek için, Grolnick, Ryan ve Deci (1991) tarafından geliştirilen ve Soenens ve arkadaşları (2007) tarafından gözden geçirilmiş Çocukların Ebeveyn Algısı Ölçeği'nin (Children's Perceptions of Parents Scale) bir alt boyutudur. Bu alt boyut sekiz maddeden oluşmakta ve beş derece üzerinden değerlendirilmektedir (1- Kesinlikle katılmıyorum, 5- Kesinlikle katılıyorum). Ölçekten elde edilen yüksek puanlar, ebeveynlerin çocuklarının özerk iradesini desteklediğini göstermektedir. Orijinal ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .79 bulunmuştur (Soenens ve ark., 2007). Ölçeğin Türkçe'ye çevrilip kültüre uyarlama çalışmasında ise Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı ergen formu için .81, anne formu için .76 bulunmuştur (Kındap, 2011). Bu çalışmada sadece ergen bildirimine yer verilmiştir. Yapılan temel bileşenler analizi sonucunda .86 KMO değerine sahip olan ve varyansın % 52.92'sini açıklayan iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ancak ikinci bir faktörü oluşturan maddelerin birinci faktör altında da yük alması ve orijinal ölçekte ve Türkçe'ye çevrilip kültüre uyarlama çalışmasında ölçeğin tek boyuttan oluşması sebebiyle ölçek tek faktörlü bir yapıya zorlanarak analizler yinelenmiştir. Yapılan ikinci temel bileşenler analizi sonucunda değişimin % 46.35'ini açıklayan ve .41 ile .77 arasında değişen faktör yüklerine sahip tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı da .83 olarak hesaplanmıştır. Ölçek maddelerinin

faktör yükleri, elde edilen yapıların özdeğerleri ve açıkladığı varyans değerleri ergen bildirimine göre Tablo 53'te sunulmuştur.

Tablo 53. Özerk İradeyi Destekleme Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü

Maddeler	Faktör Yükü
6.Mümkün olduğunda, yapacağım şeyi seçmeme izin verir.	.77
4.Genellikle herhangi bir konuda benim bakış açımı da anlamaya isteklidir.	.76
8.Bir problemim olduğunda fikirlerimi dinler ve bakış açımı dikkate alır.	.75
2.Bazı şeylere kendi başıma karar vermeme izin verir.	.73
3.Yapmak istediğim şeyleri benim planlamama izin verir.	.72
1.Hayatta kendi yolumu seçmeme izin verir.	.67
5.Benim ihtiyaçlarımın çoğuna pek duyarlı değildir	.54
7.Bazı şeyleri kendi istediği gibi yapmam konusunda ısrarcıdır	.41
Özdeğer	3.71
Açıklanan Varyans	46.35
Alfa Katsayısı	.83

Ebeveynlerin Akran Yönetimi Davranışları Ölçeği (Parents' Peer Management Behaviors)

Bu ölçek, ebeveynlerin ergenlik dönemindeki çocuklarının akran ilişkilerine şekil vermek ya da bu ilişkileri yönetmek amacıyla bazı stratejileri ne sıklıkta kullandıklarını belirlemek amacıyla Tilton-Weaver ve Galambos (2003) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek on üç maddeden oluşmakta ve beş derece üzerinden değerlendirilmektedir (1- Hiçbir zaman, 5- Her zaman). Ölçeğin alt boyutlarından elde edilen yüksek puanlar ebeveynlerin o boyutla ilgili stratejileri yüksek oranda kullandığına işaret etmektedir. Orijinal ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları, akran tercihiyle ilgili iletişim alt ölçeği için .75, akranları onaylamamaya ilgili iletişim alt ölçeği için .59, akranları destekleyici iletişim alt ölçeği için .70 ve bilgi toplama alt ölçeği için .68 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe'ye çevrilip kültüre uyarlama çalışmasında anne formu için Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla .75, .77, .79 ve .82 olarak bulunmuştur (Sayıl ve ark., 2012).

Bu çalışmanın sonuçları da daha önceki bulguları destekler niteliktedir. Varimaks eksen döndürmesi ile yapılan temel bileşenler analizi sonucunda Kaiser-Meyer Olkin değeri .85 olan, varyansın % 69.91'ini açıklayan ve .33 ile .83 arasında değişen faktör yüklerine sahip 4 faktörlü bir yapı elde edilmiştir.

Araştırma örnekleminde ölçeğin alt boyutlarının iyi düzeyde bir iç tutarlığa sahip olduğu görülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları, akran tercihiyle ilgili iletişim alt ölçeği için .81, akranları onaylamamaya ilgili iletişim alt ölçeği için .80, akranları destekleyici iletişim alt ölçeği için .78 ve bilgi toplama alt ölçeği için .81 olarak bulunmuştur. Ölçek maddelerinin faktör yükleri, elde edilen yapıların özdeğerleri ve açıkladığı varyans değerleri Tablo 54'te sunulmuştur.

Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar Ölçeği

Ölçek bu çalışma kapsamında, Mounts'un (2008) kuramsal modelinden yola çıkılarak, annelerin arkadaşlığın önemi hakkındaki düşüncelerini incelemek amacıyla oluşturulmuştur. Ölçek 16 maddeden oluşmakta ve beş derece üzerinden değerlendirilmektedir (1- Hiç katılmıyorum, 5- Tamamen katılıyorum). Ölçekten alınan yüksek puanlar, annelerin çocuklarının arkadaşlara sahip olmasının önemli olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Ölçeğin faktör yapısı temel bileşenler analiziyle incelenmiş ve Kaiser-Meyer Olkin değeri .87 bulunmuştur. Analiz sonucunda özdeğeri birden büyük olan ve varyansın % 47.92'sini açıklayan 3 faktör elde edilmiştir. Ancak özellikle üçüncü faktörde yük alan maddelerin birinci ve ikinci faktörlerde de yük alması ve yamaç-plato grafiğinin iki faktörlü çözümlemeyi önermesi sebebiyle ölçek iki faktöre zorlanarak analizler yinelenmiştir. Promaks eksen döndürmesi ile yapılan ikinci temel bileşenler analizi sonucunda varyansın % 41.42'sini açıklayan ve .36 ile .76 arasında değişen faktör yüklerine sahip iki faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı birinci faktör için .77 ve ikinci faktör için .74 olarak hesaplanmıştır. Ölçek maddelerinin faktör yükleri, elde edilen yapıların özdeğerleri ve açıkladığı varyans değerleri ergen bildirimine göre Tablo 55'te sunulmuştur.

Tablo 54. Ebeveynlerin Akran Yönetimi Davranışları Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü

Maddeler	F1	F2	F3	F4
9.Çocuğunuza, bazı arkadaşlarıyla yapabileceği faaliyetler için önerilerde bulundunuz mu? (örn. Sinema, oyun, arkadaşlarıyla buluşma, vb.)	.83			
10.Çocuğunuzun, sizin beğendiniz arkadaşlarıyla ders dışı bir faaliyete katılımını desteklediniz mi?	.80			
8.Çocuğunuzun arkadaşlarıyla birlikte olması için ortam sağladınız mı? (örn. Doğum günü partisi, ders çalışma saati, vb.)	.76			
7.Çocuğunuz için iyi olacağını düşündüğünüzde, bazı arkadaşlarıyla yapacağı bir faaliyete “evet” dediniz mi?	.67	.40		
5.Çocuğunuza, belirli bir arkadaşıyla birlikte olmasını istemediğinizi söylediniz mi?		.79		
6.Çocuğunuz için kötü olacağını düşündüğünüzde, bazı arkadaşlarıyla yapacağı bir faaliyete “hayır” dediniz mi?		.79		
4.Çocuğunuza, belirli arkadaşlarıyla daha az zaman geçirmesi yönünde uyarıda bulundunuz mu?		.73	.37	
1.Çocuğunuza, onun arkadaşlarından herhangi birini beğendiğinizi hiç söylediniz mi?	.37	.44	.40	
3.Çocuğunuzla, arkadaşlarının davranış, tutum ve özellikleriyle ilgili konuştunuz mu?			.84	
2.Çocuğunuzla, arkadaşlarında olmasını tercih ettiğiniz özellikler konusunda konuştunuz mu?			.83	
11.Çocuğunuza, arkadaşları hakkında daha fazla bilgi almak için soru sordunuz mu?			.64	
12.Çocuğunuzun arkadaşları hakkında diğer anne-babalara soru sordunuz mu?				.88
13.Çocuğunuzun, arkadaşlarıyla başının dertte olmadığından emin olmak için diğer anne-babalarla konuştunuz mu?				.85
Özdeğer	5.16	1.77	1.21	.95
Açıklanan Varyans	39.67	13.61	9.32	7.31
Alfa Katsayısı	.81	.80	.78	.81

***F1:** Akran tercihiyle ilgili iletişim alt ölçeği, **F2:** Akranları onaylamamaya ilgili iletişim alt ölçeği, **F3:** Akranları destekleyici iletişim alt ölçeği, **F4:** Bilgi toplama alt ölçeği

Tablo 55. Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar Ölçeği'nin Faktör Örüntüsü

Maddeler	F1	F2
2.Ailesi yanında olduktan sonra çocuğumun bir arkadaşına ihtiyacı yoktur.	.76	
3.Çocuğumun birlikte zaman geçirebileceği arkadaşlarının olması önemlidir.	.73	
14.Aileden biri olmadıkları için, arkadaşları hiçbir zaman çocuğumun iyiliğini istemezler.	.66	-.31
6.Çocuğumun sosyalleşmesi açısından arkadaşlarının varlığı önemlidir.	.59	
7.Arkadaşları çocuğuma yanlış davranışlar kazandırabileceği için onlarla vakit geçirmesini istemem.	.58	-.32
4.Ailesinden bağımsız faaliyetlerde bulunabilmesi için arkadaşlarının olması önemlidir.	.57	
1.Çocuğumun sıkıntılarını paylaşabileceği arkadaşlarının olması önemlidir.	.50	
9.Çocuğumun hiç arkadaşının olmaması sosyal gelişimi açısından kötü bir durumdur.	.44	
13.İyi bir arkadaşlığın yeri doldurulamaz.	.36	.31
16.Arkadaşlar, çocuklara zorluklarla başa çıkmayı öğretir.		.75
17.Çocuklar ancak arkadaşları ile bir arada iken haklarını savunmayı öğrenirler.		.66
11.Çocuklar hayatın gerçekleri ile ilgili pek çok şeyi anne babalarından çok arkadaşlarından öğrenirler.		.66
8.Çocukların okuldaki veya mahalledeki zorbalarla başa çıkmasında arkadaşları önemli bir rol oynar.		.60
12.Çocuklar bir desteğe ihtiyaç duyduklarında arkadaşları yardıma koşabilirler.		.59
15.Çocuklar paylaşmayı arkadaşlarıyla birlikteyken öğrenirler.		.59
5.Çocuğumun birlikte ders çalıştığı arkadaşlarının olması onun okul başarısı için önemlidir.	.34	.42
Özdeğer	4.57	2.06
Açıklanan Varyans	28.59	12.87
Alfa Katsayısı	.77	.74

F1: Arkadaşın Varlığı ve Önemi, **F2:** Arkadaşlığın İşlevi

Uyuşma Geçerlikleri

Hatırlanacağı gibi ön çalışmanın temel amacı Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği, Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği, Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği, Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği ve Arkadaşlığın Önemine Dair İnançlar Ölçeği'nin psikometrik özelliklerini değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda, ölçeklerin güvenilirlikleri Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları ile yapı geçerlikleri ise yapılan faktör analizi sonuçları ile değerlendirilmiştir. Aynı zamanda yapısı geçerlenmeye çalışılan bir ölçeğin aynı yapıyı ölçmek için geliştirilmiş olan daha eski, daha yerleşik ve geçerliği kanıtlanmış ölçekler ile beklenen yönde ve yüksek bir korelasyon göstermesi; sözü edilen eski ölçekle ilişkili olan yapılarla da benzer düzeyde ilişkili olması beklentisinden (Cohen ve Swerdlik, 2010) yola çıkarak ölçeklerin yapı geçerlikleri yanında uyuma geçerlikleri de sınanmıştır.

Ölçeklerin uyuma geçerlikleri sınanırken, ölçekler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayıları ile değerlendirilmiştir. Bu sebeple, ilk olarak ebeveyn akran yönetimi stratejileri ile ilgili ölçeklerin alt boyutları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İkinci olarak anne ve ergen formlarında ortak olan ölçekler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Böylece anne ve ergen raporları arasındaki uyuma dair bilgiler edinilmiştir. Üçüncü olarak ergen formlarında yer alan ebeveyn akran yönetimi stratejileri ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Son olarak ise anne formlarında yer alan ebeveyn akran yönetimi stratejileri ile diğer değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği'nin (Bayar ve Coştur, 2012) alt boyutları olan destek, kontrol ve yasaklama stratejileri; Ebeveyn Akran Yönetimi Ölçeği'nin (Mounts, 2002) alt boyutları olan destek ve rehberlik, yasaklama; İzleme Ölçeği (Kerr ve Stattin, 2000) ve Ebeveynlerin Akran Yönetimi Davranışları Ölçeği'nin (Tilton-Weaver ve Galambos, 2003) alt boyutları olan akranları destekleyici iletişim, akranları tercihleri ile ilgili iletişim, akranları onaylamama ile ilgili iletişim ve bilgi toplama arasındaki ilişkiler incelendiğinde, benzer alt boyutlar arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu görülmektedir. Örneğin, ergen formunda farklı ölçeklerden elde edilen destek ve rehberlik boyutları arasında .45 düzeyinde bir ilişki vardır. Ayrıca

ölçeklerin alt boyutları arasındaki ilişkilerin hem ergen hem de annelerde benzer bir örüntü sergilediği görülmektedir. Örneğin, destek stratejisi boyutu ile kontrol stratejisi arasında ergenlerde .42 düzeyinde bir ilişki varken annelerde benzer değişkenler arasında .49 düzeyinde bir ilişki vardır (Ayrıntılı bilgi için bkz., Tablo 56). Araştırma sonucunda dikkat çeken bir diğer nokta ise hem anne hem de ergen formlarında ebeveyn akran yönetimi stratejileri arasında orta-yüksek düzeyde ilişkiler bulunmasıdır. Örneğin yasaklama stratejisi alt boyutu ile destek -rehberlik alt boyutu arasında hem ergen hem de anne örnekleminde .24 düzeyinde bir ilişki elde edilmiştir. Alan yazında konu ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde de benzer yönde bulgular olduğu görülmektedir. Örneğin Tilton-Weaver ve Galambos (2007) yaptıkları bir çalışmada akranları destekleyici iletişim ve akranları onaylamama ile ilgili iletişim arasında .21 düzeyinde bir ilişki bulmuşlardır. Mounts (2002) ise yaptığı bir çalışmada destek ve yasaklama arasında .25 düzeyinde bir ilişki elde etmiştir. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği'nin daha önce bu alanda aynı yapıyı ölçmek için geliştirilmiş olan ölçeklerle beklenen yönde korelasyonlar göstermesi, ayrıca bu ölçeklerin alt boyutları arasında var olan örüntülere benzer örüntülerin Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeğinin alt boyutları arasında da görülmesi uyuma geçerliğine ilişkin bir kanıt olarak değerlendirilebilir.

Anne ve ergen formlarında ortak olarak kullanılan Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği, Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği ve Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği için anne-ergen çiftlerinin raporları arasındaki ilişkiler incelendiğinde .28 ile .52 arasında değişen ilişkiler olduğu görülmektedir. Elde edilen bu değerler anne ve ergen raporları arasında orta düzeyde bir örtüşmenin olduğunu göstermektedir (Ayrıntılı bilgi için bkz., Tablo 57). Aynı zamanda değişkenler arasındaki örüntülerin anne ve ergen formlarında benzer olduğu bulunmuştur. Örneğin, Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği ile Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği arasında ergenlerde .45, annelerde ise .41 düzeyinde bir ilişki vardır. Benzer bir biçimde Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeğinin alt boyutları olan tedbir gerektiren durumlar ve akademik durumlar arasında ergenlerde .50, annelerde ise .56 düzeyinde bir ilişki elde edilmiştir. Anne ve ergen örneklemelerinde benzer örüntülerin elde edilmesi bu ölçeklerin geçerliklerine bir kanıt olarak düşünülebilir.

Ergen formlarında yer alan Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği, Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği, Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği ve Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği arasındaki ilişkiler incelendiğinde beklenen yönde ve orta-yüksek düzeyde ilişkiler elde edildiği görülmektedir. Örneğin akranlar hakkında ebeveyn-çocuk çatışması ile özerk iradeyi destekleme arasında $-.41$ düzeyinde bir ilişki, yasaklama stratejisi ile akademik durumlar arasında $.25$ düzeyinde bir ilişki vardır (Ayrıntılı bilgi için bkz., Tablo 58).

Anne formlarında yer alan Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri Ölçeği, Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları Ölçeği, Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması Ölçeği ve Arkadaşlıklar Üzerinde Ebeveyn Otoritesine Dair İnançlar Ölçeği arasındaki ilişkiler incelendiğinde çoğunlukla orta-yüksek düzeyde ilişkiler elde edildiği görülmektedir. Örneğin, destek stratejisi ile arkadaşın varlığı ve önemi arasında $.31$ düzeyinde bir ilişki, kontrol stratejisi ile sosyal geleneksel durumlar arasında $.34$ düzeyinde bir ilişki elde edilmiştir. Ancak ebeveyn akran yönetimi stratejilerinden biri olan yasaklama stratejisi ile ebeveyn otoritesine dair inançların alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Ayrıntılı bilgi için bkz., Tablo 59).

Ön çalışmadan elde edilen bulguların çoğunlukla alan yazındaki sonuçlarla örtüştüğü görülmektedir. Nitekim Mounts (2008) yaptığı çalışmada ergenlerin ve ebeveynlerin otoriteye dair inançlarının ebeveyn akran yönetimi davranışları ile ilişkili olduğunu rapor etmektedir. Sağlık alanı, sosyal geleneksel alan ve kişisel alan olmak üzere üç farklı alana ilişkin otorite inancı ile ebeveynlerin kullandıkları akran yönetim stratejileri arasındaki ilişkileri inceleyen Mounts (2008) annenin aracı olma davranışları (rehberlik, destek ve yasaklama) ile kişisel alan ve sosyal geleneksel alanlardaki otorite inancı arasında anlamlı ilişkiler olduğunu rapor etmektedir. Daha sonra yaptığı bir başka çalışmada da bu bulguları destekler bir biçimde arkadaşlıklar üzerindeki otorite inancı ile hem annenin hem de ergenin rapor ettiği rehberlik arasında pozitif yönde ilişkiler elde edilmiştir. Aynı zamanda ebeveynin arkadaşlıkları geliştirme amaçları ile rehberlik arasında pozitif ilişkiler bulunmuştur (Mounts, 2011). Ön çalışma bulgularının, alan yazındaki bu sonuçlarla örtüşmesi, ölçeklerin uyuma geçerliklerine bir kanıt olarak düşünülebilir.

Değerlendirme ve Sonuç

Sonuç olarak, ölçeklerin güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları, yapı geçerliğini değerlendirmek amacıyla yapılan faktör analizi sonuçları ve uyuşma geçerliğini değerlendirmek için incelenen ölçekler ve alt ölçekler arasındaki korelasyonlar bir bütün olarak ele alındığında, bu çalışmada psikometrik özellikleri sınanan ölçeklerin asıl çalışmada kullanılacak düzeyde geçerlik ve güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 56. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejileri ile İlgili Ölçeklerin Alt Boyutları Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.Destek stratejisi (E)	1												
2.Kontrol stratejisi (E)	.42***	1											
3.Yasaklama stratejisi (E)	.24***	.50***	1										
4.Destek stratejisi (A)	.48***	.28***	.18***	1									
5.Kontrol stratejisi (A)	.25***	.54***	.30***	.49***	1								
6.Yasaklama stratejisi (A)	.07	.22***	.33***	.24***	.34***	1							
7.İzleme	.47***	.28***	.21***	.23***	.19***	.02	1						
8.Destek ve rehberlik	.45***	.39***	.34***	.24***	.26***	.13**	.27***	1					
9.Yasaklama	.07	.44***	.30***	.09	.25***	.10	-.03	.24***	1				
10.Akranları Destekleyici İletişim	.21***	.08	-.09	.22***	.12**	.02	.09	.12**	.07	1			
11.Akranları Tercihleri ile ilgili İletişim	.27***	.26***	.14***	.32***	.36***	.07	.10*	.26***	.21***	.43***	1		
12.Akranları Onaylamama ile ilgili İletişim	.13**	.31***	.16***	.14***	.33***	.15***	.02	.21***	.25***	.33***	.60***	1	
13.Bilgi Toplama	.18***	.29***	-.02	.18***	.33***	-.01	.08	.14***	.21***	.36***	.38***	.42***	1

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Tablo 57. Anne ve Ergen Formlarında Ortak Olarak Kullanılan Ölçek Puanları Arasındaki İlişkiler

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1.Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları (A)	1											
2.Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması (A)	.41***	1										
3. Tedbir Gerektiren Durumlar (A)	-.16***	-.04	1									
4. Akademik Durumlar (A)	.04	.00	.56***	1								
5.Sosyal Geleneksel Durumlar (A)	.10*	-.01	.23***	.42***	1							
6.Otoritenin Keyfiliği (A)	.19***	.09	.03	.20***	.33***	1						
7.Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları (E)	.52***	.30***	-.05	.05	.08	.20***	1					
8.Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması (E)	.26***	.52***	-.02	.03	.07	.12*	.45***	1				
9.Tedbir Gerektiren Durumlar (E)	-.09	-.10	.30***	.22***	.08	-.07	-.06	-.11*	1			
10.Akademik Durumlar (E)	.07	-.02	.14***	.28***	.16***	.04	.14***	.02	.50***	1		
11.Sosyal Geleneksel Durumlar (E)	.09	.00	.02	.16***	.34***	.20***	.20***	.07	.14***	.39***	1	
12.Otoritenin Keyfiliği (E)	.10*	.13***	-.06	-.02	.08	.33***	.26***	.13***	.02	.21***	.31***	1

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Tablo 58. Ergen Formunda Kullanılan Ölçekler Arasındaki İlişkiler

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Destek stratejisi	1									
2. Kontrol stratejisi	.42***	1								
3.Yasaklama stratejisi	.24***	.50***	1							
4.Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları	.14***	.26***	.10*	1						
5.Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması	-.07	.34***	.17***	.45***	1					
6.Özerk İradeyi Destekleme	.40***	-.21***	-.16***	-.17***	-.41***	1				
7.Tedbir Gerektiren Durumlar	.15***	.02	.19***	-.06	-.11*	.14***	1			
8.Akademik Durumlar	.22***	.24***	.25***	.14***	.02	.03	.50***	1		
9.Sosyal Geleneksel Durumlar	.19***	.27***	.21***	.20***	.07	-.04	.14***	.39***	1	
10.Otoritenin Keyfiligi	.08	.18***	.10*	.26***	.13***	-.08	.02	.21***	.31***	1

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Tablo 59. Anne Formunda Kullanılan Ölçekler Arasındaki İlişkiler

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.Destek stratejisi	1										
2. Kontrol stratejisi	.49***	1									
3.Yasaklama stratejisi	.24***	.34***	1								
4.Akran İlişkilerini Geliştirme Amaçları	.13***	.17***	.06	1							
5.Akranlar Hakkında Ebeveyn-Çocuk Çatışması	.02	.19***	.12*	.41***	1						
6.Arkadaşın Varlığı ve Önemi	.31***	.04	.16***	.01	-.01	1					
7.Arkadaşlığın İşlevi	.16***	.09	.13***	.16***	.00	.46***	1				
8.Tedbir Gerektiren Durumlar	.11*	.04	.06	-.16***	-.04	.12*	-.02	1			
9.Akademik Durumlar	.16***	.26***	.01	.04	.00	-.02	.02	.56***	1		
10.Sosyal Geleneksel Durumlar	.13***	.34***	.08	.10*	-.01	-.04	-.02	.23***	.42***	1	
11.Otoritenin Keyfiliği	.00	.27***	-.01	.19***	.09	-.23***	-.08	.03	.20***	.33***	1

* p < .05, ** p < .01, *** p < .001

EK 3

ARAŞTIRMADA KULLANILAN DEĞİŞKENLERDE CİNSİYET VE ERGENLİK EVRESİNE GÖRE ORTAYA ÇIKAN FARKLILAŞMALAR

Bu bölümde sırasıyla; ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin, sıcaklık ve özerklik desteğinin, ebeveynin amaç ve inançlarının, ergenin ve arkadaşının özelliklerinin, arkadaşlık alanındaki özerk ve kontrollü motivasyonun ergenin cinsiyeti ve ergenlik evresine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Cinsiyet ve Ergenlik Evresine Göre İncelenmesi

Ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin (destek, kontrol ve yasaklama stratejileri) ergenin cinsiyetine ve ergenlik evresine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ergen bildirim ve anne bildirim için ayrı ayrı 2X2 faktörlü MANOVA yapılmış, ergenin cinsiyetine ve ergenlik evresine göre ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 60'da gösterilmiştir. Ergen bildirimine göre ebeveyn akran yönetimi üzerinde cinsiyet [Wilks' $\lambda = .94$; $F(3, 736) = 16.26$, $p < .001$, $\eta^2 = .06$] ve ergenlik evresi [Wilks' $\lambda = .98$; $F(3, 736) = 4.53$, $p < .01$, $\eta^2 = .02$] temel etkilerinin anlamlı olduğu; buna karşılık, cinsiyet-ergenlik evresi ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Temel etkinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analizde, kızların erkeklere göre daha fazla destek ve yasaklama algıladıkları, ilk ergenlik evresindeki öğrencilerin de orta ergenlikteki öğrencilere göre daha fazla kontrol ve yasaklama algıladıkları görülmüştür. Anne bildirimine göre ebeveyn akran yönetimi üzerinde ergenlik evresi [Wilks' $\lambda = .95$; $F(3, 736) = 13.91$, $p < .01$, $\eta^2 = .05$] temel etkisinin anlamlı olduğu; buna karşılık, cinsiyet temel etkisinin ve cinsiyet-ergenlik evresi ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Temel etkinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analizde, annelerin ilk ergenlikteki çocuklarına orta ergenlikteki çocuklarına göre daha fazla kontrol uyguladıkları, aynı zamanda arkadaşlık ilişkilerine daha fazla destek verdikleri görülmüştür.

Tablo 60. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Cinsiyete ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler			N	Ergen Bildirimi		Anne Bildirimi	
				Ort	S	Ort	S
Destek	İlk Ergenlik	Kız	212	3.86	.70	4.13	.63
		Erkek	156	3.65	.83	4.02	.71
		Toplam	368	3.77	.77	4.09	.67
	Orta Ergenlik	Kız	237	3.91	.68	4.01	.69
		Erkek	137	3.47	.77	3.93	.80
		Toplam	374	3.75	.74	3.98	.73
	Toplam	Kız	449	3.88	.69	4.07	.66
		Erkek	293	3.57	.81	3.98	.76
		Toplam	742	3.76	.75	4.03	.70
Kontrol	İlk Ergenlik	Kız	212	2.17	.76	2.81	.76
		Erkek	156	2.27	.76	2.72	.73
		Toplam	368	2.21	.76	2.78	.75
	Orta Ergenlik	Kız	237	2.03	.64	2.38	.77
		Erkek	137	2.03	.69	2.45	.73
		Toplam	374	2.03	.66	2.40	.75
	Toplam	Kız	449	2.10	.70	2.58	.79
		Erkek	293	2.16	.74	2.59	.74
		Toplam	742	2.12	.71	2.59	.77
Yasaklama	İlk Ergenlik	Kız	212	3.40	.86	3.45	1.22
		Erkek	156	3.35	.82	3.21	1.25
		Toplam	368	3.38	.84	3.35	1.24
	Orta Ergenlik	Kız	237	3.35	.84	3.37	1.20
		Erkek	137	3.08	.82	3.28	1.14
		Toplam	374	3.25	.84	3.34	1.18
	Toplam	Kız	449	3.37	.85	3.41	1.21
		Erkek	293	3.23	.83	3.24	1.20
		Toplam	742	3.32	.85	3.34	1.21

Sıcaklık ve Özerklik Desteğinin Cinsiyet ve Ergenlik Evresine Göre İncelenmesi

Sıcaklık ve özerklik desteğinin ergenin cinsiyetine ve ergenlik evresine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ergen bildirim ve anne bildirim için ayrı ayrı 2X2 faktörlü MANOVA yapılmış, ergenin cinsiyetine ve ergenlik evresine göre ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 61’de gösterilmiştir. Ergen bildirimine göre sıcaklık ve özerklik desteği üzerinde cinsiyet [Wilks' $\lambda = .99$; $F(2, 737) = 3.16$, $p < .05$, $\eta^2 = .01$] temel etkisinin anlamlı olduğu; buna karşılık ergenlik evresi temel etkisinin ve cinsiyet-ergenlik evresi ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Temel etkinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analizde, kızların erkeklerden daha fazla sıcaklık algıladıkları görülmüştür. Anne bildirimine göre sıcaklık ve özerklik desteği üzerinde cinsiyet ve ergenlik evresinin hem temel hem de ortak etkilerinin anlamlı olmadığı görülmüştür.

Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncüllerinin Cinsiyet ve Ergenlik Evresine Göre İncelenmesi

Ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin öncüllerinin (anne için: annenin amaçları, sosyalleştirme alanlarında otorite inancı, otoritesinin keyfiliğine ilişkin inancı, arkadaşlığın önemine dair inançları, annenin yeterlik algısı ve annenin endişesi; ergen için: sosyalleştirme alanlarında otorite inancı, annenin otoritesinin keyfiliğine ilişkin inancı, matematik algısı, Türkçe algısı, olumlu sosyal davranışlar ve saldırganlık) ergenin cinsiyetine ve ergenlik evresine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla anne bildirim ve ergen bildirim için ayrı ayrı 2X2 faktörlü MANOVA yapılmış, ergenin cinsiyetine ve ergenlik evresine göre ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 62 ve Tablo 63’te gösterilmiştir. Anne bildirimine göre ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin öncülleri üzerinde cinsiyet [Wilks' $\lambda = .96$; $F(6, 714) = 5.33$, $p < .001$, $\eta^2 = .04$] ve ergenlik evresi [Wilks' $\lambda = .95$; $F(6, 714) = 5.87$, $p < .001$, $\eta^2 = .05$] temel etkilerinin anlamlı olduğu; buna karşılık, cinsiyet-ergenlik evresi ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Temel etkinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analizde, annelerin ilk ergenlikteki çocuklarının arkadaşlık ilişkilerinde, hem sosyalleştirme alanlarında daha fazla otorite sahibi olduklarına hem de otoritelerini keyfi olarak daha fazla kullanabilme haklarının olduğuna dair inançlarının olduğu görülmüştür. Bunun yanında ilk ergenlikteki

çocuklarının arkadaşlık ilişkilerinde daha fazla yeterlik algısı vardır. Aynı zamanda erkek çocuklarının arkadaşlık ilişkilerinde daha fazla otoritelerini keyfi olarak kullanma haklarının olduğunu düşünmektedirler ve onların arkadaşlıklarından daha fazla endişe duymaktadırlar. Buna karşılık kız çocuklarının arkadaşlık ilişkilerinde yeterlik algıları daha fazladır.

Tablo 61. Sıcaklık ve Özerklik Desteğinin Cinsiyet ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	N	<u>Ergen Bildirimi</u>		<u>Anne Bildirimi</u>			
		Ort	S	Ort	S		
Sıcaklık	İlk Ergenlik	Kız	212	4.93	1.14	5.27	.69
		Erkek	156	4.79	1.12	5.14	.72
		Toplam	368	4.87	1.13	5.22	.70
	Orta Ergenlik	Kız	237	4.97	1.03	5.12	.88
		Erkek	137	4.72	.91	5.12	.77
		Toplam	374	4.88	.99	5.12	.84
	Toplam	Kız	449	4.95	1.08	5.19	.80
		Erkek	293	4.76	1.03	5.13	.74
		Toplam	742	4.88	1.06	5.17	.78
Özerklik Desteği	İlk Ergenlik	Kız	212	4.16	.70	4.21	.59
		Erkek	156	4.12	.69	4.20	.52
		Toplam	368	4.14	.69	4.21	.56
	Orta Ergenlik	Kız	237	4.23	.64	4.19	.62
		Erkek	137	4.09	.67	4.21	.55
		Toplam	374	4.18	.65	4.20	.59
	Toplam	Kız	449	4.20	.67	4.20	.60
		Erkek	293	4.11	.68	4.21	.53
		Toplam	742	4.16	.67	4.20	.58

Tablo 62. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncüllerinin Cinsiyete ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Anne Raporları)

Değişkenler			N	Ort	S	
Sosyalleştirme Alanlarında Otorite İnançları	İlk Ergenlik	Kız	207	1.33	.38	
		Erkek	152	1.32	.37	
		Toplam	359	1.33	.37	
	Orta Ergenlik	Kız	229	1.22	.39	
		Erkek	135	1.29	.33	
		Toplam	364	1.24	.37	
	Toplam	Kız	436	1.27	.39	
		Erkek	287	1.30	.35	
		Toplam	723	1.28	.37	
	Otoritenin Keyifliğine İlişkin İnançlar	İlk Ergenlik	Kız	207	.42	.38
			Erkek	152	.54	.46
			Toplam	359	.47	.42
Orta Ergenlik		Kız	229	.36	.34	
		Erkek	135	.40	.39	
		Toplam	364	.37	.36	
Toplam		Kız	436	.39	.36	
		Erkek	287	.47	.43	
		Toplam	723	.42	.40	
Annenin Amaçları		İlk Ergenlik	Kız	207	1.58	.74
			Erkek	152	1.66	.75
			Toplam	359	1.61	.75
	Orta Ergenlik	Kız	229	1.58	.68	
		Erkek	135	1.58	.71	
		Toplam	364	1.58	.69	
	Toplam	Kız	436	1.58	.71	
		Erkek	287	1.62	.73	
		Toplam	723	1.60	.72	

Tablo 62. (devam) Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncüllerinin Cinsiyete ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Anne Raporları)

Değişkenler			N	Ort	S	
Annenin Arkadaşlığın Öneminde Dair İnançlar	İlk Ergenlik	Kız	207	3.23	.42	
		Erkek	152	3.20	.46	
		Toplam	359	3.22	.43	
	Orta Ergenlik	Kız	229	3.23	.40	
		Erkek	135	3.25	.41	
		Toplam	364	3.24	.41	
	Toplam	Kız	436	3.23	.41	
		Erkek	287	3.22	.43	
		Toplam	723	3.23	.42	
	Annenin Yeterlik Algısı	İlk Ergenlik	Kız	207	3.23	.42
			Erkek	152	5.49	1.20
			Toplam	359	4.93	1.32
Orta Ergenlik		Kız	229	5.26	1.28	
		Erkek	135	4.86	1.44	
		Toplam	364	4.63	1.31	
Toplam		Kız	436	4.78	1.40	
		Erkek	287	5.16	1.37	
		Toplam	723	4.79	1.32	
Annenin Endişesi		İlk Ergenlik	Kız	207	5.02	1.36
			Erkek	152	3.26	1.13
			Toplam	359	3.53	1.17
	Orta Ergenlik	Kız	229	3.37	1.16	
		Erkek	135	3.16	1.12	
		Toplam	364	3.34	.97	
	Toplam	Kız	436	3.23	1.07	
		Erkek	287	3.20	1.13	
		Toplam	723	3.44	1.08	

Ergen bildirimine göre ebeveyn akran yönetimi stratejilerini öncülleri üzerinde cinsiyet [$Wilks' \lambda = .86$; $F(7, 732) = 16.47$, $p < .001$, $\eta^2 = .04$] ve ergenlik evresi [$Wilks' \lambda = .95$; $F(7, 732) = 5.89$, $p < .001$, $\eta^2 = .05$] temel etkilerinin anlamlı olduğu; buna karşılık, cinsiyet-ergenlik evresi ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Temel etkinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analizde, ilk ergenlikteki çocuklarının arkadaşlık ilişkilerinde annelerin hem sosyalleştirme alanlarında daha fazla otorite sahibi olduklarına dair inançlarının olduğu hem de otoritelerini keyfi olarak kullanabileceklerine daha fazla inandıkları görülmektedir. Ayrıca ilk ergenlikteki öğrencilerin hem Türkçe hem de matematik dersi için daha olumlu algıları vardır. Bunun yanında erkekler annelerinin otoritelerini keyfi olarak kullanma hakkına sahip olduklarını daha fazla düşünürken, sosyalleştirme alanlarında ise kızlar annelerinin daha fazla otorite kullanmaya hakkının olduğunu düşünmektedirler. Matematik dersinde erkekler daha olumlu algılara sahipken Türkçe dersinde de kızlar daha olumlu algılara sahiptirler. Erkekler kızlardan daha fazla saldırgan davranışlar rapor ederken kızlar da erkeklerden daha fazla olumlu sosyal davranışlar rapor etmişlerdir.

Tablo 63. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncüllerinin Cinsiyete ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Ergen Raporları)

Değişkenler			N	Ort	S		
Sosyalleştirme Alanlarında Otorite	inanıcı	İlk Ergenlik	Kız	212	.97	.43	
			Erkek	156	.89	.47	
			Toplam	368	.93	.45	
		Orta Ergenlik	Kız	237	.88	.40	
			Erkek	137	.82	.44	
			Toplam	374	.86	.42	
	Toplam	Kız	449	.92	.42		
		Erkek	293	.86	.46		
		Toplam	742	.90	.43		
	Otoritenin Keyfiğine İlişkin	inançlar	İlk Ergenlik	Kız	212	.43	.39
				Erkek	156	.54	.46
				Toplam	368	.48	.42
Orta Ergenlik			Kız	237	.36	.34	
			Erkek	137	.40	.39	
			Toplam	374	.37	.36	
Toplam		Kız	449	.39	.36		
		Erkek	293	.47	.43		
		Toplam	742	.42	.39		
Matematik Algısı		inançlar	İlk Ergenlik	Kız	212	2.88	.76
				Erkek	156	2.94	.72
				Toplam	368	2.91	.74
	Orta Ergenlik		Kız	237	2.61	.70	
			Erkek	137	2.81	.66	
			Toplam	374	2.68	.69	
	Toplam	Kız	449	2.74	.74		
		Erkek	293	2.88	.70		
		Toplam	742	2.79	.73		

Tablo 63. (devam) Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Öncüllerinin Cinsiyete ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri (Ergen Raporları)

Değişkenler			N	Ort	S
Türkçe Algısı	İlk Ergenlik	Kız	212	3.39	.57
		Erkek	156	3.13	.60
		Toplam	368	3.28	.59
	Orta Ergenlik	Kız	237	3.31	.57
		Erkek	137	2.90	.66
		Toplam	374	3.16	.64
	Toplam	Kız	449	3.35	.57
		Erkek	293	3.02	.64
		Toplam	742	3.22	.62
Olumlu Sosyal Davranışlar	İlk Ergenlik	Kız	212	3.23	.60
		Erkek	156	3.02	.61
		Toplam	368	3.14	.61
	Orta Ergenlik	Kız	237	3.16	.58
		Erkek	137	3.01	.55
		Toplam	374	3.10	.57
	Toplam	Kız	449	3.19	.59
		Erkek	293	3.02	.58
		Toplam	742	3.12	.59
Saldırganlık	İlk Ergenlik	Kız	212	1.43	.50
		Erkek	156	1.73	.63
		Toplam	368	1.55	.58
	Orta Ergenlik	Kız	237	1.39	.51
		Erkek	137	1.65	.57
		Toplam	374	1.48	.54
	Toplam	Kız	449	1.41	.50
		Erkek	293	1.69	.60
		Toplam	742	1.52	.56

Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçlarının Cinsiyet ve Ergenlik Evresine Göre İncelenmesi

Ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin sonuçlarının (sapkın arkadaşlar, olumlu sosyal arkadaşlar, olumlu arkadaş niteliği, olumsuz arkadaş niteliği ve sosyal yeterlik) ergenin cinsiyetine ve ergenlik evresine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ergen bildirim için 2X2 faktörlü MANOVA yapılmış, ergenin cinsiyetine ve ergenlik evresine göre ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 64'te gösterilmiştir. Ergen bildirimine göre ebeveyn akran yönetimi stratejilerinin sonuçları üzerinde cinsiyet [Wilks' $\lambda = .96$; $F(6, 714) = 5.33$, $p < .001$, $\eta^2 = .04$] temel etkisinin anlamlı olduğu; buna karşılık, ergenlik evresi temel etkisinin ve cinsiyet-ergenlik evresi ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Temel etkinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analizde, kızların daha fazla olumlu sosyal arkadaşlara ve daha yüksek düzeyde olumlu arkadaş niteliğine sahip olduğu görülmektedir. Buna karşılık erkeklerin de daha fazla sapkın arkadaşlara ve daha yüksek düzeyde olumsuz arkadaş niteliğine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 64. Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçlarının Cinsiyete ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler			N	Ort	S
Sapkın Arkadaşlar	İlk Ergenlik	Kız	212	1.16	.30
		Erkek	156	1.28	.50
		Toplam	368	1.21	.40
	Orta Ergenlik	Kız	237	1.18	.37
		Erkek	137	1.28	.43
		Toplam	374	1.22	.39
	Toplam	Kız	449	1.17	.34
		Erkek	293	1.28	.47
		Toplam	742	1.22	.40
Olumlu Sosyal Arkadaşlar	İlk Ergenlik	Kız	212	3.25	.61
		Erkek	156	3.02	.73
		Toplam	368	3.15	.67
	Orta Ergenlik	Kız	237	3.28	.53
		Erkek	137	2.96	.64
		Toplam	374	3.16	.59
	Toplam	Kız	449	3.26	.57
		Erkek	293	2.99	.69
		Toplam	742	3.16	.63
Sosyal Yeterlik	İlk Ergenlik	Kız	212	3.83	.80
		Erkek	156	3.66	.87
		Toplam	368	3.76	.84
	Orta Ergenlik	Kız	237	3.71	.71
		Erkek	137	3.71	.73
		Toplam	374	3.71	.72
	Toplam	Kız	449	3.77	.76
		Erkek	293	3.68	.81
		Toplam	742	3.73	.78

Tablo 64. (devam) Ebeveyn Akran Yönetimi Stratejilerinin Sonuçlarının Cinsiyete ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler			N	Ort	S
Olumlu Arkadaş Niteliği	İlk Ergenlik	Kız	212	4.29	.69
		Erkek	156	3.86	.88
		Toplam	368	4.11	.80
	Orta Ergenlik	Kız	237	4.31	.58
		Erkek	137	3.93	.76
		Toplam	374	4.17	.68
	Toplam	Kız	449	4.30	.63
		Erkek	293	3.89	.83
		Toplam	742	4.14	.74
Olumsuz Arkadaş Niteliği	İlk Ergenlik	Kız	212	1.97	.80
		Erkek	156	2.30	.94
		Toplam	368	2.11	.87
	Orta Ergenlik	Kız	237	1.99	.73
		Erkek	137	2.14	.79
		Toplam	374	2.05	.75
	Toplam	Kız	449	1.98	.76
		Erkek	293	2.23	.88
		Toplam	742	2.08	.82

Özerk ve Kontrollü Motivasyonun Cinsiyet ve Ergenlik Evresine Göre İncelenmesi

Özerk ve kontrollü motivasyonun ergenin cinsiyetine ve ergenlik evresine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla ergen bildirim için 2X2 faktörlü MANOVA yapılmış, ergenin cinsiyetine ve ergenlik evresine göre ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 65'te gösterilmiştir. Ergen bildirimine göre özerk ve kontrollü motivasyon üzerinde cinsiyet [Wilks' $\lambda = .89$; $F(2, 737) = 46.11$, $p < .001$, $\eta^2 = .11$] temel etkisinin anlamlı olduğu; buna karşılık, ergenlik evresi temel etkisinin ve cinsiyet-ergenlik evresi ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Temel etkinin hangi bağımlı değişkenden kaynaklandığını belirlemek için yapılan ileri analizde, kızların hem daha fazla kontrollü motivasyon hem de daha fazla özerk motivasyon rapor ettikleri görülmüştür.

Tablo 65. Özerk ve Kontrollü Motivasyonun Cinsiyete ve Ergenlik Evresine Göre Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler			N	Ort	S
Kontrollü Motivasyon	İlk Ergenlik	Kız	212	4.11	.93
		Erkek	156	3.91	.85
		Toplam	368	4.03	.90
	Orta Ergenlik	Kız	237	4.02	.87
		Erkek	137	3.87	.84
		Toplam	374	3.97	.86
	Toplam	Kız	449	4.06	.90
		Erkek	293	3.90	.85
		Toplam	742	4.00	.88
Özerk Motivasyon	İlk Ergenlik	Kız	212	5.52	.49
		Erkek	156	5.10	.73
		Toplam	368	5.34	.64
	Orta Ergenlik	Kız	237	5.50	.49
		Erkek	137	5.08	.68
		Toplam	374	5.34	.60
	Toplam	Kız	449	5.51	.49
		Erkek	293	5.09	.71
		Toplam	742	5.34	.62

EK 4
ARAŞTIRMA İZİNİ

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481/605.99/3595187

28/08/2014

Konu: Araştırma izni

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİNE
(Genel Sekreterlik)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) 18/07/2014 tarihli ve 2455 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi Yusuf BAYAR' ın "**İlk ve orta ergenlikte ebeveyn akran yönetiminin öncülleri ve sonuçları: Kendini belirleme kuramı temelinde bir inceleme**" başlıklı tezi kapsamında çalışma yapma talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Anket formunun (26 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini arz ederim.

Hakan GÖNEN
Müdür a.
Şube Müdürü

Güvenli Elektronik
Aşılı İletim

28-10/2014

Mahmut ZEMİR

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden d7e4-90a1-3546-8707-7118 kodu ile yapılabilir.

Konya yolu Başkent Öğretmen Evi arkası Beşevler ANKARA
e-posta: istatistik06@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Emine KONUK
Tel: (0 312) 221 02 17/135

Hakan Bey

EK 5 ORJİNALLİK RAPORU

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU**

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

24/08/2016

Tez Başlığı: Ergen ve Anne Bildirimine Göre Ebeveyn Akran Yönetiminin Öncülleri ve Akran İlişkileri Açısından Sonuçları

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 224 sayfalık kısmına ilişkin, 19/08/2016 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6'dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı: Yusuf BAYAR

Öğrenci No: H10247125

Anabilim Dalı: Psikoloji

Programı: Gelişim Psikolojisi

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

24.08.2016

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Zehra UÇANOK